

ΝΕΑ ΖΩΗ

Τόμος X
1915

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ'
ΤΟΜΟΣ X ΑΡ. 1 - 4

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΚΑΣΙΜΑΤΗ & ΙΩΝΑ- ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ ΓΡ. Δ. 20
ΓΙΑ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΦΡ. 5

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ :
ΣΥΝΔΡΟΜΗ Γ. Δ. 40
ΓΙΑ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ :
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΦΡ. 10

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΦΥΛΛΑΔΙΟ 1 - 2

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ, Α! ΚΑΠΟΙΑ ΛΟΓΙΑ - ΚΥΡΙΕ Η ΕΝ ΠΟΛΛΑΙΣ ΑΜΑΡΤΙΑΙΣ - ΜΕΣ' ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΓΚΕΛΑ... - ΧΤΕΣ ΒΡΑΔΥ ..
Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ, ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ - ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟΥ ΠΡΩΪΟΥ - ΖΩΓΡΑΦΙΣΜΕΝΑ
ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ, ΜΥΘΟΣ
Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗ, Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΩΝ ΠΟΔΙΩΝ - Ο ΧΩΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΠΩΡΑΣ
Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΣΕΛΙΑ : ΟΔΕΙΣ - ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ - ΕΜΠΝΕΥΣΗ
ΔΕΑΝΤΡΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, ΦΕΓΓΑΡΟΤΡΑΓΟΥΔΟ
JOHN KEATS, ΠΟΣΟΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟΙ ΒΑΡΑΔΙ } ΜΕΤΑΦΡ. Δ. ΠΑΛΑΜΑ
OSCAR WILDE, ΕΛΛΑΔΑ }
MAURICE MAGRE, ΔΙΑΒΑΙΝΩ, ΜΕΤΑΦΡ. Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ
GUSTAVE SCHLUMBERGER, Ο ΤΑΦΟΣ ΜΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΣΣΑΣ ΣΤΗ ΒΑΛΕΝΤΙΑ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ, ΜΕΤΑΦΡ. ΔΕΑΝΤΡΟΥ ΠΑΛΑΜΑ
Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ, ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ "ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ"
Δ. ΔΕΣΠΟΤΑ, ΤΟ ΤΡΙΧΕΝΟ ΓΙΟΦΥΡΙ, ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΡΟΔΟΥ
ΦΩΤΟΥ Ν. ΠΟΛΙΤΗ, ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑ
ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ, ΚΥΚΛΟΙ ΤΗΣ ΑΝΕΜΗΣ : ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΔΟΥΛΕΥΤΡΕΣ, ΠΑΡΑΜΥΘΟΛΟΓΑ : ΟΙ ΝΤΡΟΠΕΣ ΜΟΥ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 3 - 4

ΖΑΧ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙ
Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ, Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ - Η ΔΥΣΑΡΕΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΣΕΛΕΥΚΙΔΟΥ - ΟΡΟΦΕΡΝΗΣ - ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΣ
Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΣΕΛΙΑ : ΚΡΗΝΗ - ΛΕΥΚΟΤΗ
ΗΣΙΟΔΟΥ, Η ΑΣΠΙΔΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ, ΜΕΤΑΦΡ. ΣΩΤ. ΣΚΙΠΗ
ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ, ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΒΓΑΙΝΕΙ Η ΖΑΧΑΡΗ, ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΝΑ ΠΑΙΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΠΑΙΔΙΑ
Μ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ, ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΘΑ ΓΡΑΦΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΥ
Ν. Κ., ΔΟΡΕΝΤΙΟΣ ΜΑΒΙΑΝΗ
ΙΟΥΛΙΑΣ ΠΕΡΣΑΚΗ, Ο ΓΕΡΟ-ΒΑΣΙΛΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΔΡΑΓΟΥΜΗ, Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΥ
ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ, ΧΑΪ'ΙΝΕ
PIERRE LOU'YS, ΠΟΙΗΤΙΚΗ, ΜΕΤΑΦΡ. Κ. Ν. Κ.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΑΥΛΟΥ Α. ΠΕΤΡΙΔΗ } ΜΙΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ· ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ
Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ } ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ; ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΑΙ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
Κ. Ν. ΠΑΠΠΑ, ΚΡΙΤΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ : ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ
Κ. Ν. Κ., Α. ΣΟΦΙΣΤΗ ΣΟΝΕΤΑ, ΔΥΟ ΒΙΒΛΙΑ
Κ. Ν. ΠΑΠΠΑ, ΦΩΤΟΥ ΓΙΟΦΥΛΛΗ : ΣΥΝΘΕΜΑΤΑ
ΝΕΑ ΖΩΗ : ΣΥΝΤΟΜΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ : ΜΕΡΙΚΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΒΑΦΗ - ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ Ο Α'
ΒΑΣΟΥ ΠΑΥΛΙΔΗ, ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΟΙ ΣΤΡΟΦΕΣ ΜΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΕΤΡΙΔΗ, ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "Ο ΦΟΙΝΙΚΑΣ" - ΑΠΟ ΤΟ "ΕΝΤΕΦΗΡΙΟ" : ΜΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ
ΤΟΥ Κ. Κ. ΦΩΡΗ
Π. Ζ., ΔΥΡΑΣ ΘΕΡΟΥ : ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ
Π., ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ, Ο ΠΑΤΟΥΧΑΣ
Α. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ, ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ
ΔΥΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΤΗ "ΝΕΑ ΖΩΗ" - ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Α! ΚΑΠΟΙΑ ΛΟΓΙΑ...

"Α! Κάποια λόγια... Μέσα στάνθοκλάδια
κελαϊδάτε για μᾶς, ώραϊα πουλιά,
τὰ μιλημένα λόγια εἶναι σὰ χάρδια,
τὰ λόγια τὰ γραμμένα εἶναι φιλιά.

Στῆς ψυχῆς μου τῆς ἄρρωστης τὰ βράδια
μπάλσαμο ἔσεῖς καὶ φεγγαροβολιά!
Στοῦ παλατιοῦ μου ἐπάνω τὰ ρημάδια
χορεύουν ξωτικὲς μὲ τὰ βιολιά.

— Τὰ λόγια σου εἶναι σὰ νὰ μὲ ραντίζουν
ἀνάερα χέρια ἀπὸ ψηλὰ μπαλκόνια
μὲ μυρτιὲς καὶ μὲ ρόδα, θριαμβευτή.

Τὰ λόγια σου εἶναι σὰ νὰ μοῦ χαρίζουν
μὲ τῆς νυχτιάς τὸ φέγγος, μὲ τῆδόνια
σὲ πυκνὸ δάσος χάρη ὄνειρουτή.

ΚΥΡΙΕ, Η ΕΝ ΠΟΛΛΑΙΣ ΑΜΑΡΤΙΑΙΣ

Κύριε, γυναίκα ἁμαρτωλή, πολλά,
πολλά, θολά, βαριά τὰ κρίματά μου·
μὰ ὦ Κύριε πῶς ἡ θεότη Σου μιλᾷ
μέσ' στήν καρδιά μου!

Κύριε, προτοῦ Σὲ κρύψῃ ἡ ἐντάφια γῆ
ἀπὸ τῆ δροσανγῆ λουλούδια πῆρα,
κι ἀπ' τῆς λατρείας τὴν τρίσβαθῆ πηγῆ
Σοῦ φέρνω μῦρα.

Οἷστρος μὲ σέρνει ἀκολασίας.. Νυχτιά,
σκοτάδι ἀφέγγαρο, ἄναστρο μὲ ζώνει,
τὸ σκοτάδι τῆς ἁμαρτίας· φωτιά
μὲ καίει, μὲ λιώνει.

Ἐσὺ πὺν ἀπὸ τὰ πέλαα τὰ νερὰ
τὰ ὑψώνεις νέφη, πάρε τα, Ἐρωτά μου,
κυλᾶνε, εἶναι ποτάμια φλογερά
τὰ δάκρυά μου.

Γεῖρε σ' ἐμέ. Ἡ ψυχὴ μου πῶς πονεῖ!
Δέξου με Ἐσὺ πὺν δέχτηρες καὶ γείραν
ἄφραστα ὡς ἐδῶ κάτου οἱ οὐρανοὶ
καὶ σάρκα πήραν.

Στᾶχρονιά Σου τὰ πόδια, Βασιλιά
μου Ἐσὺ, θὰ πέσω καὶ θὰ στὰ φιλήσω,
καὶ μὲ τῆς κεφαλῆς μου τὰ μαλλιά
θὰ στὰ σφουγγίσω.

(Γάκουσεν ἡ Εὐὰ μέσ' στὸ ἀποσπερνὸ
τῆς Παράδεισος φῶς νάντιχτυπάνε
καὶ τρομασμένη κρύφτηκε..) Πονῶ,
σῶσε, ἔλεος κάνε.

Ψυχωσώστ', οἱ ἁμαρτίες μου λαός. .
Τάξειδιάλυτα ποιὸς θὰ ξεδιαλύση;
Ἄμετρητό Σου τὸ ἔλεος, ὁ Θεός!
Ἄβυσσο ἡ κρίση.

ΜΕΣ' ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΓΚΕΛΑ...

«Κάθε φορὰ καὶ κάθε τόσο πὺν περνᾶς,
μὲ βλέπεις μέσ' ἀπὸ τὰ κάγκελα
τῆς φυλακῆς μου.
Ἦχι ἔρωτας· τὸ σπλάχνος μοναχὰ
θὰ κάνη ἐσὲ νὰ σταματᾶς,
καὶ τῆς φωνῆς μου πιὸ πολὺ τὸ βραχνοσπάρασμα,
πιὸ πολὺ κι ἀπ' τὸ νόημα τῆς φωνῆς μου,
στὰ κάγκελα μπροστὰ
τῆς φυλακῆς μου.
Μέσ' ἀπ' αὐτὰ τὰ κάγκελα δὲν ξέρω
παρὰ τὸ χέρι μου νάπλωνω,
κανεὶς δὲ βλέπει τί ὑποφέρω,
κ' ἐγὼ θαμπὰ τὸ βλέπω μόνο.
Τὸ κομμάτι ψωμάκι πὺν μοῦ δίνει
νὰ τὸ παίρνω δὲ ντρέπομαι, πεινῶ.
Μοῦ φέρνεις φρούτα ζάχαρη καὶ κάποτε βαρὺ καπνό...
Κ' ἐλευτέρη κι ἀμίλητη κυρὰ τῆς καλωσύνης

περνᾶς ἀπόξω ἀπὸ τὰ κάγκελα
τῆς φυλακῆς μου.
Μὴν εἰς' ἐσὺ τὸ φάντασμα
μιᾶς πεθαμμένης ἀπὸ σκοτωμό,
τὸ φωτοφάντασμα μὴν εἶσαι τὰς ψυχῆς μου;
Πῶς νὰ τὸ πῶ! τὰ λόγια μου τὰ χάνω. Δὲν τολμῶ.
Τριμμένα, τρούλια μου τὰ ρούχα... Βρωμερός.
— Καημένα νιάτα! Μιὰ φορὰ
στὸ πλάϊ μιᾶς νύφης τὶ ὄμορφος πὺν στάθηκα γαμπρός!
Μὰ τώρα ἡ νύφη τί ἔγινε καλὰ δὲν ξέρω πιά,
καλὰ καλὰ μηδὲ θυμάμαι..
Πάει τὸ σπιτάκι πὺν ἀνοιξα. Ποῦ πάει; Ποῦ πάω; Ποῦ πᾶμε;
Πάνε, ὅλα μου ξεφύγαν τὰγκαλιάσματα,
μέσ' ἀπ' τῆς ἀγκαλιᾶς μου τὸ κλουβί, πουλιά.
Κι ἀπόμεινα ἔρμος, κ' ἔξαφνα μὲ εἶδες
φυλακισμένο, ἀνήλιαγο, σκυλί μὲ τὰ σκυλιὰ
νὰ μὲ χτυπᾶν οἱ σταυρωτῆδες.
Θὰ σὲ σπρώχνη ἀπὸ τότε νὰ περνᾶς
ἀπόξω ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς φυλακῆς
ὁ οἰστρός ὄχι τῆς ἀγάτης, τῆς ἐπιθυμιᾶς,
μόνο τὸ χρέος μιᾶς ἔγνοιας ἐλεητικῆς..
Πές μου τῶνομά σου!
Στὰ δασιὰ μαλλιά σου
τοῦ ἡλιου διάφανο πάει τὸ στεφάνι·
τρισμακάριστος ὅποιος πεθάνη
γιὰ τὸν ἔρωτά σου!
— Στὴ φυλακὴ. Κλέφτης, φονιάς, ἢ ξεπαρθενευτής;
Καὶ ποιά τιμὴ συγκύλησα καὶ μόλεψα πιά νιάτα;
Ποιὸ κριμὰ, καὶ δὲ μπόρεσες, ὦ κριμὰ, νὰ κρυφτῆς;
Ἦ ἐσὺ, ὦ ἐσὺ πὺν σταματᾶς τὴ φτερωτῆ σου στράτα
κάθε φορὰ καὶ κάθε τόσο πὺν περνᾶς
ἀπόξω ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς φυλακῆς μου,
καὶ ὦ! πὺν σὲ βλέπω σὰ νὰ μοῦ κερνᾶς
κρασιῶν γλυκόπιουτου φωτιά
σὲ κάθε φλέβα καὶ σὲ τρίχα καθεμιὰ
τῆς ὑπαρξῆς μου!
Μεθῶ, καὶ τὸ μεθύσι μου μεθύσι ἀπὸ χασίς...
Ποιὸς μ' ἔμαθε νὰ πίνω τὸ χασίς,
καὶ ποιὸς μὲ πέρασε ἀνεργο νυχτερευτὴ ἔρμωσπίτη,
μπαίγνιο τοῦ μόρτη, σύντροφο τοῦ ἀλήτη,
μέσ' ἀπ' τοῦ δρόμου τὴν ἐρμιὰ στὰ κρύα τῆς φυλακῆς;
Ποιὸς μ' ἔμαθε νὰ πίνω τὸ χασίς;
Ἀπὸ μιὰ λύσσα ἀνήμπορη τὰ δόντια ἂν τριζοδέρνω,
τραυλιά, μισὰ, κοπιαστικά τὰ λόγια κι ἂν τὰ σέρνω,
κι ἂν ἀπὸ μέσα μου ὁ θυμὸς ξεσπάει μὲ τὴ βλαστήμια
τοῦ κάκου, (τὶ τοῦ λυτρωμοῦ τὸ βόλι νὰ φυτέψω
δὲν ξέρω, ἀναντρος κι ἄμαθος, δὲν ξέρω στὰ συντρόμμια
τοῦ λογικοῦ μου.)

κι ἂν τὸν ἀπλώνω ζήτουλα τὸ δίσκο τοῦ χεριοῦ μου
 σ' ἐσὲ κάθε φορά πού θὰ σὲ ξαγναντέψω
 κι ἂν ἀπὸ μένα δὲ σὲ κάνει ὁ πόθος νὰ περνᾷς,
 —μόνο τὸ σπλάχνος τῆς γυναίκας σου καρδιάς—
 κι ἂν δὲν τὸ ξέρω και καλά τι δένει ἐμὲ ἐδῶ μέσα,
 κι ἂν εἶναι ἀρρώστια τὸ κακό μου ἢ κρῖμα,
 και τί εἶσ' ἐσύ, πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀγγελικό σου ντύμα,
 κι ἂν εἶσαι σκλάβα, ἀρχόντισσα, τσιγγάνα, πριγκιπέσσα,—
 μὰ σὰ νὰ ὑποψιάζομαι και σὰ νάχνοθυμᾶμαι
 πὼς κάπου ἄλλοῦ γεννήθηκα.. Πάρε με ἄλλοῦ νὰ πάμε!—
 Ποιὸς ξέρει! Θὰ γεννήθηκα στὸ ἐρωτικό νησί,
 ἐκεῖ πού θὰ γεννήθηκες και θάζησες κ' ἐσύ.
 Μὰ ἡ θύμησή μου δὲ βαστᾷ
 μηδὲ και τῶνομά του.
 Ὁ Ἀπριλομάης τὸ χάιρεται και γιὰ τὸ φίλημά του
 σβύνουν τὰ μαῦρα κύματα σιάσπρα τὰ πόδια του μπροστά.
 Ποιὸς ξέρει... Ἐκεῖ και θάζησα, και ὠραῖος και νέος, γιὰτί
 κάποιες ὁρμές πρὸς δρόμους μακρυνοὺς
 κρατεῖ ὁ θολός μου ὁ νοῦς,
 κι ἀκόμα ἀπὸ ἴνα πάλαιμα και σὰ λείψανο κρατεῖ,
 τῶν ἀντρεωμένων πάλαιμα σὲ ἀλαργεμένα χρόνια
 πότε γιὰ στέφανα ἀγριλιάς, πότε γιὰ θεῖα λαγγόνια.
 Και κάποια λόγια φύλαξα,
 μαργαριτάρια σὲ ἀλογάριαστο κουτί,
 και κάποια λόγια ἀπὸ τὸ φῶς και ἀπὸ τὴ μουσική.»

ΧΤΕΣ ΒΡΑΔΙ...

Χτὲς βράδι οἱ λογισμοί, κόκκινοι κρῖνοι,
 φοιτὰ ἢ καρδιά, ἢ στιγμή πανώρια ρούσα,
 μὲ ἀλάφιασμα χαλκιᾶ, μπρὸς στὸ καμῖνι
 σκληρὴ ἠδονὴ σκληρὰ σφυροκοποῦσα.

Σήμερα ἢ πύρη πάει κ' ἢ θολὴ φούρια,
 γιὰτί ροδογελᾶ καθάρια αὐγούλα,
 σὰν πρωτόπλαστα εἶν' ὅλα, σὰν καινούρια.

— Πάμε! Ἐτοιμη γιὰ μᾶς τοῦ ὄνειρου ἢ Θούλα,
 Σιβυλλικά βιβλία κρατῶ στὰ χέρια,
 λευκόμαλλος ἱερέας λευκοντυμένος,
 μᾶς καρτερᾷν τοῦ ἰδανικοῦ τᾶστέρια
 κ' ἢ Ψυχὴ κόρη και ὁ Ἐρωτας παρθένος,
 και ὀρθὲς ἀπέξω ἀπ' τῶν Ἐδεμ τῆς θύρας
 οἱ Λάουρες, οἱ Μπεάτρικες, οἱ Ἐλβίρες.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ

Ἡ κάμαρα ἦταν πτωχικὴ και πρόστυχη,
 κρυμμένη ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὑποπτὴ ταβέρνα.
 Ἄπ' τὸ παράθυρο φαίνονταν τὸ σοκάκι,
 τὸ ἀκάθαρτο και τὸ στενό. Ἄπὸ κάτω
 ἦρχονταν ἢ φωνὲς και ἐργατῶν
 ποῦ ἔπαιζαν χαρτιά και ποῦ γλεντοῦσαν.

Κ' ἐκεῖ στὸ λαϊκό, τὸ ταπεινὸ κρεββάτι
 εἶχα τὸ σῶμα τοῦ ἐρωτος, εἶχα τὰ χεῖλη
 τὰ ἠδονικά και ρόδινα τῆς μέθης—
 τὰ ρόδινα μᾶς τέτοιας μέθης, ποῦ και τώρα
 ποῦ γράφω, ἔπειτ' ἀπὸ τόσα χρόνια!,
 μὲς στὸ μονήρες σπίτι μου, μεθῶ ξανά.

ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟΥ ΠΡΩΪΟΥ

Ἐδῶ ἄς σταθῶ. Κι ἄς δῶ κ' ἐγὼ τὴν φύσι λίγο.
 Θάλασσας τοῦ πρωιοῦ κ' ἀνέφελου οὐρανοῦ
 λαμπρὰ μαβιά, και κίτρινη ὄχθη· ὅλα
 ὠραῖα και μεγάλα φωτισμένα.

Ἐδῶ ἄς σταθῶ. Κι ἄς γελασθῶ πὼς βλέπω αὐτὰ
 (τὰ εἶδ' ἀλήθεια μὰ στιγμή σὰν πρωτοστάθηκα).
 και ὄχι κ' ἐδῶ τὲς φαντασίες μου,
 τὲς ἀναμνήσεις μου, τὰ ἰνδάματα τῆς ἠδονῆς.

ΖΩΓΡΑΦΙΣΜΕΝΑ

Τὴν ἐργασία μου τὴν προσέχω και τὴν ἀγαπῶ.
 Μὰ τῆς συνθέσεως μ' ἀποθαροῦνει σήμερα ἢ βραδύτης.
 Ἡ μέρα μ' ἐπηρέασε. Ἡ μορφή της
 ὅλο και σκοτεινιάζει. Ὅλο φυσᾷ και βρέχει.
 Πιότερο ἐπιθυμῶ νὰ δῶ παρὰ νὰ πῶ.
 Στὴ ζωγραφιὰν αὐτὴ κυττάζω τώρα
 ἕνα ὠραῖο ἀγόρι ποῦ σιμὰ στὴ βρύσι
 ἐπλάγιασεν, ἀφοῦ θ' ἀπέκαμε νὰ τρέχει.
 Τὶ ὠραῖο παιδί· τί θεῖο μεσημέρι τὸ ἔχει
 παρμένο πὰ γὰ νὰ τὸ ἀποκοιμίσει.—
 Κάθομαι και κυττάζω ἔτσι πολλὴν ὥρα.
 Και μὲς στὴν τέχνην πάλι, ξεκουράζομαι ἀπ' τὴν δούλεψή της.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΜΥΘΟΣ

ΤΟΥ Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ

Καθὼς ἐνιωθε τὴν κρυάδα τοῦ θανάτου
τὸ κορμί του φριχτὴ νὰ τ' ἀνεβαίνει,
καὶ πρὶν τὴν τελευταίαν ἀφήκη ἀνάσα,
ὁ τύραννος τῆς Σάμου ὁ Πολυκράτης,
τὸν πιστό του Μαιάνδριον καλῶντας λέει:
Τὸ νησί μου κ' ἡ θάλασσα καὶ τὰ καράβια,
οἱ γυναῖκες μου, οἱ δοῦλοι μου, τὰ πάντα
δικά σου. Ὁ θρόνος μου δικός σου καὶ τὸ σκῆπτρο.

Καὶ πέθανεν ὁ βασιλιάς ὁ Πολυκράτης
ποῦ τρομάζαν τὴ δύναμὶ του τῶν Ἰώνων
τῶν Δωριέων καὶ τῶν βαρβάρων τὰ πλήθη.
Μὲ τάξι βασιλόπρεπῃ τὸν θάψαν. Κι' ὅταν
οἱ Σαμιῶτες τὰ τελευταῖα του ἐμάθαν λόγια,
ἐτοιμασθήκαν τὸ νέο νὰ προσκυνήσουν
δεσπότη καὶ διάδοχο τοῦ λαμπροῦ ρήγα.

Κι' ὁ Μαιάνδριος τοὺς ἐκάλεσε νὰ τοὺς μιλήσῃ,
καὶ τοὺς εἶπε ἀνεπάντεχα λόγια καὶ ξένα:
«Σάμιοι, τοῦ Διὸς τοῦ Ἐλευθερίου
θενὰ ὑψώσω βωμόν* καὶ θὰ γιορτάστε
τριγύρω του μ' ἀγῶνες καὶ μὲ παιᾶνες,
μὲ χορούς, μὲ κρασί—χαρὰ Ὀλυμπία!—
τῆς σκλαβιάς σας τὸ θάνατο. Ἀπὸ τὴν ἀρχίζει
ἐλεύθερη ζωὴ γιὰ σᾶς καὶ τὰ παιδιά σας.
Δεσπότης σας δὲ γίνομαι καὶ τύραννός σας
ἐλεύθερος θέλω σ' ἐλεύθερους νὰ ζήσω
τὸ βαρὺ σας ζυγὸ νὰ θρυμματίσω.

Πολὺς ὁ φόβος τοῦ Δήμου κι' ὁ θυμὸς:
σὰν ἄλογα ποῦ ἀπόμειναν χωρὶς ἀφέντη,
καὶ δίχως τοῦ χαλιναριοῦ βαρὺ τὸ χᾶδι—
οἱ Σάμιοι. Καὶ τὸ φόβο, τὸν πολὺν θυμὸ τους,
ὁ Τελέσαρχος ἐρμηνεύοντας μὲ λόγια,
πιο παράξεν' ἀπ' τὰ λόγια τοῦ Μαιάνδριου:
«Ἀνάξιος νὰ βασιλεύῃς εἶσαι, τοῦ εἶπε,
γιατὶ τὸ πολυάκριβο δῶρο τῆς Μοίρας
τὸ λαχτίζεις, κι' ἀφίνεις τὸ νησί μας,
ἀβασίλευτο μὲς τῇ λύσσα τῶν κυμάτων.

Δὲν τὴν θέμε
τὴν ὀλέθριαν ἐλευθερίαν ποῦ μᾶς χαρίζεις.»

κι' ὅλοι τότε μαζί του φωνάζαν, ὅλοι:
«Τὸ δῶρο ποῦ χαρίζεις δὲν τὸ θέμε»,
κι' ἄλλοι ἀρχίσαν νὰ κλαῖνε καὶ νὰ λένε
γιὰ τὸ νεκρὸ τὸ ρήγα Πολυκράτη,
πῶς ἦτανε τῶν ἀφεντῶν πρῶτος ἀφέντης.

Καί, ξυπνῶντας ἀπ' τὸνειρό του τῆς ἡμέρας,
ὁ Μαιάνδριος ἔφυγε κ' εὐθὺς ἐπῆγε
στὸ παλάτι. Καί, μ' ἄλλη ἐναντία γνώμη,
ἔναν πρὸς ἓνα καλῶντας τοὺς προκρίτους,
προστάζει νὰ τοὺς δέσουν. Ἄλλοι δρόμοι
στὴ σκέψι του ἀνοιχθήκαν καὶ τὴν πρᾶξι·
κι' ἀφοῦ τύραννο θέλαν οἱ Σαμιῶτες
διπλὰ τύραννος καὶ δεσπότης ὁ Μαιάνδριος
ἄσωτεῦε σκληρότητα στὸ Δῆμο.
Καὶ γκρεμῶντας τὸ βωμὸ τοῦ Ἐλευθερίου
καὶ τὸν τράχηλο χαλινώνοντας τοῦ Δήμου
στὴν πολυστάφυλη τὴ Σάμο βασιλεύει.

ΕΠΙΜΥΘΙΟ

Λαὲ δυστυχησμένε, τοῦ βαστάζου
εἶναι τὸ ἔργον ἔργο σου κ' ἡ πιθυμιά σου:
ἡ ράχι στὸ φορτίο συνηθισμένη
κι' ὁ λαιμὸς εἰς τὸ σκύψιμο δὲ βρίσκουν
βολικὴ τοῦ κορμιοῦ τὴν ἀλαφρότη.
Λαὲ δυστυχησμένε, τοῦ δεσμώτη
ἡ μοῖρα εἶν' τὸ γραφτό σου—καβαλάρη
θέλει τοῦ στάβλου τ' ἄλλογο, καὶ σὺ δεσπότη!

Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΩΝ ΠΟΔΙΩΝ

Σ' ἀπάτητα βουνὰ κυνηγημένη
μαυρογαϊτανοφόρα
τοῦ στίχου ἢ περδικούλα ἢ μαγευμένη
νά τη σπαράζει τώρα
σὰ νύχια τῆς κιθάρας ματωμένη.

Γιατί ἐσᾶς μὲ καημὸ θὰ τραγουδήσω,
ὧ πόδια νέας Παφίας,
πὸν φέροντε τὸ θᾶμα τῆς ὀπίσω,
ὧ μιάς ἀγούλας θείας
γέννημ' ἀπ' τὸν ἄφρο τὸν πελαγίσο.

Περιστέρια ἀσημένια, πὸν τὴν πᾶτε
πρὸς τὴν Ἀθανασία·
Νάρκισσοι, πὸν τὸ κάλλι σας κυτᾶτε
βαθιά στὴ Φαντασία
τὴ λαγαρή κ' ἀπὸ χαρὰ μεθᾶτε·

Ἔρωτες, πὸν χορεύετε σὲ κρίνων
κορφάδες καὶ γυρνάτε
σὲ κῶμο τῆς ζωῆς τὸν αἰώνιο θρηῖνον
καὶ στοὺς φαιδροὺς πηδάτε
λαρυνγισμοὺς ἀπάνω τῶν Σειρήνων.

ἜΩ μαγευμένα κύπελλα, πὸν ὡς κάτου
σπιθολογάτε, πλέρια,
πὸν ὁ βασιλιάς τῆς Θούλης μὲ χαρά του
καὶ μὲ τὰ δυό του χέρια
θὲ νᾶπινε τὴ μέθη τοῦ θανάτου.

Θυματήρια, πὸν σύγνεφο τ' ἀφιόνι
σκορπάει τὸ σάλεμά σας
στὴν ἐκκλησιά τοῦ Τραγουδιοῦ, σὰ χιόνι
κατάσπρη κ' ἢ γητεία σας
τὰ Σεραφεῖμ, ἄλλα πουλιὰ τὰ ἐνώνει

σὲ θεῖο χορὸ στὸ θόλο τὸν ἀστρώδη!
Σᾶς νοιώθει καὶ γελᾶει
τὸ μαῦρο χῶμα, ὡσὰν ἀκνᾶτο ρόδι,
καὶ κάτω σας κυλάει,
σὰν ἥλιος, νὰ πατήσετε τοῦ Ἡρώδη

χρυσῆ ἢ κορώνα. ὦ! πὸν περνάτε, ὠϊμένα!
σὲ ἀτλαζωτὰ γοβάκια
ἔτσι προσεχτικὰ καὶ φροντισμένα
καὶ μὲ πολλὰ κανάκια,
σὰ νὰ περνάτε ἀπὸ νερὰ ἀνθισμένα...

Τὴν ἀυγινὴ τοῦ Μάη, (πὸν χαμομήλια
εὐώδαε καὶ θυμάρι
ὁ ἀγέρας, πὸν τερπνά γε ἀπ' τὴν ἀνήλια
τὴ ρεματιὰ φρεσκάρει
καὶ σᾶς φιλοῦσε μὲ δροσοῦτα χεῖλια),

τ' ἀγκάθι, πὸν τὸ λειὸ σας τὸ φιλντίσι
μὲ δυὸ ρουμπίνια πλάι
κοκκίνισε, ἢ καρδιά μου τῶχει ντύσει
μὲ λούλουδα τοῦ Μάη
καὶ μέσα τῆς γλυκὰ τῶχει κρατήσει!

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΠΩΡΑΣ

ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Ἀψηλά, τραγοῦδι, ἀνέβα
τώρα πὸν ἀνοιξεν ἢ φλέβα
τοῦ θεοῦ ἢ ἀνεβρυτὴ
καὶ κοκκίνισαν οἱ ρούγες
καὶ τοῦ λογισμοῦ οἱ φτερούγες
ἀπ' τὸ μαντικὸ πιοτί.

Στοῦ χεριοῦ μας τὸ σκαφίδι
πίνει τῆς Ὑγείας τὸ φίδι
καὶ στὸν ἥλιο τὸν καυτὸ
μὲ τὰ πράσινα φλουριά σου
χαρωπὰ ξεκουλουριάσου,
Στίχε, φίδι σεραπετό.

Και σύ, νέε πρωτάρη, κρούσ' τα
τὰ λευκά σου χέρια, ἢ κρούστα
τῆς σιωπῆς νὰ ραγιστῆ,
πῶχει τὴ ζωὴ μας ζώσει
πλέρια ἀπ' ὄραμα καὶ γνώση
καὶ κυρίαρχη ἀρετή.

Νά! μὲ τὸ σγουρό του γένι
ὁ ἀδερφὸς ὁ Πᾶνας βγαίνει
ἴδρο στάζοντας λερό
κ' ἐρωτιᾶς ἀστροπελέκι
πὰ στὸ κέρατό του στέκει
τ' ὄρθιο καὶ τὸ σουβλερό.

Καὶ ρεκάζοντας ἀνάρια
πῶς κουνάει τὰ κουνουάρια
στὸ λαιμό του τὸ χοντρό
καὶ τὰ νυχοπόδαρά του
ἀντηχᾶνε τὴ χαρὰ του
σὲ σουρνάρι ἀστραφτερό!

Καὶ στὴ φούχτα του σὰ χιόνι
τῆς γλυκειᾶς Ὀπώρας λυώνει
τὸ χεράκι, πὸν εὐδῶδᾶ,
κ' εἶναι τῶν Ἠλύσιων πύλη
τοῦ κορμιοῦ τῆς ἢ καμπύλη,
πὸν ὄλο πιότερο λυγᾶ.

Καὶ στὰ μέλη τὰ χνουδάτα
κιτρολείμονα γεμᾶτα
καὶ ροδάκινα σφιχτά
καὶ δασῶν βοητὰ φαντάζουν
καὶ πηγές, πὸν λαμπαδιάζουν
ἀπὸ τὰ ἠλιοβολητά.

Μὲ κορμιὰ ξερβὰ γυρμένα
καὶ μὲ χέρια ριζωμένα
ὁ ἕνας στ' ἄλλουνοῦ βαθυά,
ἀρχινᾶνε νὰ σβουρίζουν
καὶ μαλλιά κι' οὐρὰ ἀνεμίζουν
κόκκινα σὰν τὴ φωτιά.

Καὶ καθὼς γερὰ πατᾶνε
τὰ σαγόνια καὶ τραβᾶνε
ἀξεκόλλητα καθεῖς,
ὄλα μέσα τους ἀντρεϊεύουν
καὶ πυκνὰ γοργοσαλεύουν
τὰ καρδιόχτυπα τῆς Γῆς.

Καὶ σηκώνοντας τὸ τραγιο
πόδι ὀρθὸ καὶ πότε πλάγι' ὁ
τσομπανόθεος, πεταχτὰ
τὴ συντρόφισσα κυρά του
μὲ τὸ γέρομα τοῦ κεράτου
στὸ βυζὶ τήνε κεντᾶ.

καὶ τὰ στήθια του, ὄλο σκόνη,
ἢ ἀναπνιά του τὰ φουσκώνει
σὰν φουσούνα, ὀποῦ σφυρᾶ,—
κ' ἢ φλογέρα, ὡσὰν ἀηδόνι
τοῦ Ἰλισσοῦ, θερμὸ τοὺς δώνει
τὸ ρυθμὸ στὰ θεῖα σφυρά.

Ἄ! κ' ἐμεῖς, πῶχουμε βιάσει
μέσα στοῦ κρασιοῦ τὴν ἄψη
τὸ ποδάρι, πὸν πετᾶ,
μὲ τὴ νέα στροφή στὰ χεῖλη
ἄς περάσουμε σὰν ἦλιοι
ἀπὸ τοὺς Θεοὺς μπροστά!

Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

ΟΑΣΕΙΣ

Ὅασεις γλοερές,
 τὶς ἀψηλές σας φοινικιές
 καὶ τὶς καλύβες σας τὶς ἰσκιερές,
 τ' ἀποσταμένα караβάνια λαχταροῦν
 πὸν μὲς τὸν ἄμμον ὀλοένα προχωροῦν.
 Τὶ κι ἂν παραμονεύουν ἄγριες φυλές,
 κι ἂν λυσοδέρνη ἀλύπητα ὁ Σιμούν,
 τὰ караβάνια μὲς τὴν ἔρημο περνοῦν.

Ὅασεις γλοερές,
 οἱ ἀποσταμένοι μὰ καρτερικοὶ ταξιδευτές,
 στὰ χεῖλια τους σὰν φέρνουν τὰ στεγνὰ
 τὰ ὀλόφλογα ποτήρια γιὰ νὰ πιοῦν
 τὶς χιλιοπυρωμένες ἀντηλιές,
 πῶς λαχταροῦν
 τὶς στάμνες σας καὶ τὰ νερά!

Μὰ σὰν ξεφύγουν τῆς ἐρήμου τὰ στοιχειά,
 καὶ ξαποστάσουνε στοὺς ἴσκιους σας καὶ τὶς δροσιές,
 τότε, ναί, τότε πιά,
 δάσεις γλοερές,
 μὲς τὰ καλύβια σας τὰ φωτερά
 θ' ἀκούονται τραγούδια καὶ χαρές.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Μοναστηράκια ἐρημικά μὲ δίχως καλογέρους,
 Ποὺ ὑψώνεστε κατάλευκα στὶς γραφικὲς κορφές,
 ὅλα τῆς ἡ ἀγάπη μου τὰ θυμιατὰ σᾶς δίνει
 καὶ στὸ ἱερό σας λειτουργοῦν ἡ αἰσθαντικὲς καρδιές.

Παίρνετε μοσκολίβανα τὰ σκοῖνα καὶ τὰ μύρτα,
 τὶς δάφνες, τ' ἀγριολούλουδα, καὶ τὶς ἄλεσφακιές
 καὶ γιὰ καμπάνες ἔχετε τ' ἀργόλαλα κουνούνια
 τῶν κατσικιῶν πὸν βόσκουνε πηδῶντας στὶς πλαγιές.

Μελωδικὲς δροσοπηγές σᾶς ψέλνουν τὰ τροπάρια
 κι ἀνάβει τὰ καντήλια σας τὸ πρωῖνὸ ἡλιοφῶς,
 μοναστηράκια ἐρημικά μὲ δίχως καλογέρους,
 προσκυνητὴς σας πάναγνος ὁ πόθος μου ὁ κρυφός.

ΡΟΔΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 1914.

ΕΜΠΝΕΥΣΗ

Τῆς Σκέψης τὸ ξανθὸ κρασί
 ἀπὸ τὴ στάμνα τὴ χρυσοῦ
 θὰ πιῶ περίσσο
 καὶ μὲ τσιγγάνικο βιολί
 ἓνα λεβέντικο χορὸ
 μὲ τοὺς Ρυθμοὺς θ' ἀρχίσω.
 Μ' ἀρέσει ἡ γύφτικη γιορτή,
 στὸν κάμπο τὸ γαλήνιο ἐκεῖ,
 μὲ τὶς Στροφές θὰ στήσω τὰ τσαντήρια
 καὶ μὲ τὶς Ρίμες ταιριαστά
 θὲ νὰ τσουγγρίσω τὰ ποτήρια.
 Κι ὠραῖες τραγουδίστρες τῆς ζωῆς,
 τὶς Ἀρμονίες, θὰ καλέσω,
 στεφανωμένες μὲ κισσοὺς,
 ντυμένες μὲ πορφύρες,
 καὶ μ' ὅλες τὶς φωτοχαρές
 καὶ μ' ὅλες τὶς ἀνθοπλημμύρες
 τὸ εἶναι μου θὰ σφιχτοδέσω.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ.

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΦΕΓΓΑΡΟΤΡΑΓΟΥΔΟ

ΕΝΑ ΒΡΑΔΙ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ
ΜΕ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Τὸ φεγγάρι ἀνέβηκε μεσοῦρανα
Κ' ἔλυσε τοὺς μαύρους πλοκαμούς,
Τώρα ξύπνησε τὴ χώρα κι ἄπλωσε
Βρῦσες ἀπὸ φῶς καὶ ποταμούς.

Σὰ λαμπάδες τὰ κυπαρισσόδεντρα
Μέσα στὴ φωτόλουστη νυχτιά,
Τῶν σπιτιῶν κ' οἱ αὐλὲς δάσπρες ἦτανε
Στὴ γλαυκοχυμένη ἀντιφεγγιά.

Τὰ παιδιά κινήσαν κι ἀκολούθησαν
Τ' ὀλοφέγγαρο στρατι-στρατί,
—Καὶ στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας ἦτανε—
Τὸ φεγγάρι ἀπάνω, κάτου αὐτοί...

Πήγανε καὶ πήγανε καὶ φτάσανε
Σὲ ρημάδια πέτρινα σωρό,
Καὶ γλυτροῦσε τὸ φεγγάρι κ' ἔσταζε
Μεσ' στὸ συντριμμένο θησαυρό.

Ἄ! Κι ἀγόρια καὶ κορίτσια κάθησαν
Κάτου ἀπ' τὸν καιμὶ τοῦ φεγγαριοῦ,
Καὶ τῆς γῆς τὸν κύκλο δὲν πατούσανε
Κ' ἔλεγαν πὼς ἦταν κάτου ἄλλου.

Τὸ φεγγάρι πᾶει... Καὶ γέρονι κ' ἔπεσε
Πίσω ἀπὸ τὸ φρύδι τοῦ βουνοῦ,
Μὰ κρατήσαν τὰ παιδιά τὴ χάρη του
Μέσα στὰ βαθύτερα τοῦ νοῦ

Τὰ παιδιά.—Καὶ τώρα πὸν ξημέρωσε
Στῆς Ἀθήνας τοὺς γαλοὺς καὶ τὰ βουνά
Φέγγει κάποια τὸ φεγγάρι μέσα τους
Φεγγαρόλουστη βραδιά ξανά.

Κι ὄλο σκύβουν μέσα τους καὶ νοιώθουνε
Τὸ παράξενο τὸ φῶς—γιὰ ἰδές!—
Οἱ παιδοῦλες δὲν ξεχνοῦνε τὰ παιδόπουλα
Καὶ τ' ἀγόρια τὶς μικρὲς καρδιές.

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΟΝΕΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΑΠΟ Τ' ΑΓΓΛΙΚΑ

ΠΟΣΟΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟΙ ΒΑΡΔΟΙ...

Πόσοι καὶ πόσοι βάρδοι κάνουν χρυσὸ τὸ κύλιμα τοῦ χρόνου!
Κάποιοι μέσα σ' αὐτοὺς ἔθρεψαν τὴ θαμπωμένη φαντασία μου, κι ἀναλογιζόμενον ἀπάνω στὴν ὁμορφιά τους τὴ γήϊνη καὶ τὴν ἀπόκοσμη... Καὶ σὰν κἀθωμαι νὰ γράψω τραγούδια συχνὰ γλυτροῦνε μέσα στὸ νοῦ μου σὰν ἕνα μελίσι· καμμιὰ ταραχὴ δὲ φέρουνε, κι οὔτε κι ἀμάχη βαρειά· τί χαρούμενο ἠχολοί! Ἔτσι κ' οἱ ἀναρίθμητοι ἀντίλαοι πὸν κρύβει μέσα του τὸ βράδι: τὰ τραγούδια τῶν πουλιῶν—τὸ θρόισμα τῶν φύλλων—οἱ φωνὲς τῶν νερῶν—τῆς καμπάνας πὸν πλαντᾶζει ὁ μεγαλόπρεπος ἀχός,—κι ἄλλοι τόσοι καὶ τόσοι ἀκόμα ἦχοι, πὸν τὸ μᾶκρος τοὺς φέρνει ἴσα με μᾶς ἄμοιαστους, σὰ μουσικὴ μαγεύτρα, κι ὄχι σὰν ἄγριο βουητό.

JOHN KEATS

ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ θάλασσα ἦτανε σὰν ἀπὸ ζαφεῖρι, καὶ τὰ οὐράνια φλογισμένα σὰν ὀπάλι ἀναμμένο· τ' ἀγέρι φυσοῦσε πρῶμα καὶ μᾶς ἔφερνε πρὸς τὶς γαλάζιες χῶρες τῆς ἀνατολῆς. Ἀπὸ τὴν πλώρη ἀγνάντεψα μ' ὀλόγορη ματιὰ τὴ Ζάκυνθο, μέσα ἀπὸ τὶς ἐλιὲς τοὺς κρουσῶνες, καὶ τὰ λιμάνια καὶ τὰ γκρεμόβραχα τῆς Ἰθάκης, τοῦ Λυκαίου τὴ χιονισμένη κορφή, κι ὅλες τὶς ἀνθόσπαρτες Ἀρκαδικὲς ραχοῦλες. Τὸ παννὶ χτυποῦσε ἀπάνω στὸ κατάρτι, στὸ πλάι τοῦ караβιοῦ μουρμούριζε ὁ ἀχός τοῦ κυμάτου, καὶ κορασιῶν ὁ ἀχός πὸν γελούσανε στὴν πρῶμνη. Ἄλλος ἦχος κανένας· καὶ σὰν ἄρχισε νὰ καίγεται πύρινη καὶ ἡ δύση, καὶ καβάλλα στὰ κύματα νὰ τρέχη κατακόκκινος ὁ ἥλιος, —τότε πᾶ πατοῦσα στὸ χῶμα τῆς Ἑλλάδας ἀπάνω.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Λ. ΠΑΛΑΜΑ

OSCAR WILDE

ΔΙΑΒΑΙΝΩ

Είμαι διαβάτης μοναχά· μ' ἀρέσει τὸ ταξεῖδι.
Χαράζω κάποιον ὄνομα στὸ δέντρο ἢ στὸ γυαλί,
Μὰ τ' ὄνομά μου δέν εἶνε καὶ δέν ἤξερω ποῦ...
Πάντα τὰ μέρη νοσταλγῶ ποῦ διάβηκα ἀπ' ἐκεῖ.

Κι ὅμως, μοῦ στέκει ἀδύνατο ποτὲ νὰ σταματήσω.
Κι ἂν μὲ στολίζῃ μοναχά τῆς φτέρης τὸ κλωνί,
νοιώθω πὼς μὲ τὰ πράγματα εἶμαι σφιχτὰ δεμένος,
καὶ φεύγω παίρνοντας μαζί τ' ἄρωμα ἀπὸ τὴ γῆ.

ᾠ μονοπάτι, ὦ σπίτι μου, σᾶς ἀγαπῶ, μὰ φεύγω...
καὶ ἡ χαρὰ κ' ἡ πίκρα μου ἐνώνονται μαζί.
Κι ὁ φουσκωτὸς μανδύας μου στὸ φύσημα τοῦ διάβα
μ' ἀνασηκώνει σέρνοντας ὡσὰν φεροῦγα σκοτεινή.

Ἀγαπημένοι σύντροφοι καὶ λόγια βραδινὰ
γιὰ τὶς ἀγάπες ποῦ ποθεῖ κανεὶς νὰ ξαναπῆ!
Νὰ σᾶς ἀκούω ἔπαισα καὶ νὰ σᾶς βλέπω πιά...
σὰν ἀπ' ὠραῖο πρόσωπο ποῦ τὸ χαμόγελο ἀργοσβεῖ.

ᾠ σεῖς ποῦ ξαφνίζόσαστο κεῖ κάτω στὸ κατῶφλι,
τὴν ὥρα ποῦ χρεμέτιζαν τ' ἄλογα στὴν αὐλή,
μάθετε πὼς στὸ ἠλιόγευμα τῶν δέντρων ἢ θωριές,
τὸ κρῦο, τὸ χαιρε κ' ἡ σκιές, ἡ ἀγάπες μου εἶν' ἐκεῖ...

ᾠ ναί, τὸ καλογνώρισα τὸ ποίημα τῶν ματιῶν,
ὅ,τι ἐρχότανε σ' ἐμὲ ἀγνό, χαριτωμένο...
μόλις σὲ εἶδα, σοῦψαλα τὸν ἀποχωρισμό...
σὲ μὲ μὴν ἀφοσιωθῆς, γιὰ κῦτταξε, διαβαίνω...

(MAURICE MAGRE)

K. N. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

GUSTAVE SCHLUMBERGER

Ο ΤΑΦΟΣ

ΜΙΑΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΣΣΑΣ

ΣΤΗ ΒΑΛΕΝΤΙΑ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΛΕΑΝΤΡΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Ἦτανε φθινόπωρο τοῦ 1897. Ταξειδεύοντας τότε στὴν Ἰσπανία ἔμπαινα μιὰ μέρα πρὸς τὸ ἠλιοβασίλεμα μέσα στὴ θαμνοσκοτεινὴ ἐκκλησοῦλα τοῦ Ἁγ-Γιάννη στὴ Βαλεντία. Τὸ πρῶτο παρεκκλήσι πρὸς τ' ἀριστερὰ εἶνε ἀφιερωμένο στὴν Ἁγιά-Βαρβάρα. Ἡ Παρθένα τῆς Νικομήδειας, ποῦ καθὼς μᾶς λείει ἡ παράδοση, ἤρθε τὸ θάνατο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἴδιου της πατέρα, καὶ ποῦ ἔγινε ὕστερα ἡ ξακουσμένη προστάτρια τοῦ πυροβολικοῦ, ἔχει ταμμένο τώρα στὴ χεῖρα της ἐδῶ μεγαλόπρεπο μνημεῖο, χτισμένο μὲ τὸ κακότεχο γούστο ποῦ σημάδεψε τὰ τέλη τοῦ δέκατου ἔβδομου αἰῶνα. Σ' ἔταν ἀπὸ τοὺς τοίχους ἀπάνω, σὲ ἀρκετὸ ὕψος, ξεχώρισα μιὰ ταπεινὴ μικροσκοπικὴ λειψανοθήκη, μιὰ ξύλινη κάσα χοντρὰ δουλεμένη καὶ ζωγραφισμένη, καμωμένη στὸ δέκατον ἔβδομο ἢ καὶ στὸ δέκατον ὄγδοο αἰῶνα. Ἀπάνω στὴν κάσα διάβασα μὲ δυσκολία,—γιατὶ τριγύρω ἦτανε χυμένο σκοτάδι—τ' ἀκόλουθα ἐντάφια λόγια, γραμμένα σὲ δυὸ ἀράδες: *Aquí 'yace Dª Costâça Augusta Emperatriz de Grecia*, δηλαδή: «Ἐδῶ εἶναι θαμμένη ἡ Αὐγούστα Κωστάντσα, Αὐτοκράτειρα τῆς Ἑλλάδας.»

Σ' ἔνα μανιακὸ βυζαντινιστὴ σὰν κ' ἐμένα ἡ μυστηριώδικη αὐτὴ ἐπιγραφή θᾶφτανε γιὰ νὰ κεντήσῃ ὅλη μου τὴν περιέργεια! Πὼς γινόταν λοιπὸν μιὰ «Ἑλληνίσσα Αὐτοκράτειρα», μιὰ «Βασίλισσα Βυζαντινὴ» νὰ ἦρθε, νᾶζησε καὶ νὰ πέθανε στὴν ἀπόμακρη αὐτὴ πολιτεία τῆς Ἰσπανίας, στὰ μυρωμένα ἀκρογιάλια τοῦ κόλπου τῆς Βαλεντίας; Διάφορες φροντίδες μ' ἐμπόδισαν τότε νὰ συνεχίσω τὴν ἔρευνά μου. Ὡς τόσο τὸν περασμένο χρόνο μοῦ δόθηκε ἀφορμὴ νὰ μιλήσω γιὰ τὴ μελαγχολικὴ ἐκείνη λειψανοθήκη στὴ Δούκισσα τῆς Ἀλβης, γνωστὴ γιὰ τὴ μεγάλη της πολυμαθεῖα καθὼς λίγοι μέσα σ' ὅλη τὴν Ἰσπανία, ἐρωτημένη βαθεῖα μὲ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου ποῦ τὴ γέννησε. Πρὶν ἀκόμα περάσουν τρεῖς βδομάδες ἔλαβα ἀπὸ τὸ χεῖρ τῆς δούκισσας ὀλόκληρο ἀρχεῖο μ' ἔνα σωρὸ σημειώματα καὶ φωτογραφίες, ποῦ ξαφνικὰ μοῦ

φώτισαν τὸ ζήτημα αὐτὸ πὸν ἔμενε ὡς τότε γιὰ μένα σκοτεινὸ. Στὴ δούκισσα τῆς Ἄλβης φανερώσω τὴν πιὸ βαθειά μου εὐγνωμοσύνη.

Σημειόνομε παρακάτω τὰ λίγα ἐκεῖνα ὅσα ξέρομε ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς μακρινῆς πριγκιπέσσας, πὸν κλείνει σήμερα τὸ λείψανό της τὸ παρεκκλησί τῆς Ἁγιά-Βαρβάρας, μέσα στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁη-Γιάννη.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Γ' Δούκας Βατάτσης, ὁ ἔξακουσμένος «Βατάτσης» μέσα στοὺς Φράγγους ἱστορικοὺς τὸν καιρὸ τῆς λατινικῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Πόλης, ὁ δευτέρως βυζαντινὸς Βασιλέας τῆς Νίκαιας, ὁ παντοτινὸς ἐχθρὸς τοῦ λατίνου Αὐτοκράτορα τῆς Πόλης Βαλδουίνου Β', ὁ τρομερὸς ἀντίμαχος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ ὄλων τῶν Φράγγων, ἀνέβηκε στὸ θρόνον στὰ 1222, καὶ στὰ 1241 ἔχασε τὴν πρώτη του γυναῖκα, τὴν Εἰρήνη, πρωτότοκη θυγατέρα τοῦ Θεόδωρου Λάσκαρη, πὸν ἦταν προκάτοχός του στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνον τῆς Νίκαιας. Εἶχε θρηνησεί πικρὰ τὸ χαμὸ τῆς ἁγίας αὐτοκρατορίσας, πὸν ἔξωριζε ἀνάμεσα σὲ τόσες ἄλλες βυζαντινὲς πριγκιπέσες.⁽¹⁾ Στὰ στερνὰ ὁ μεγάλος αὐτὸς τοπάρχης πόθησε νὰ ξαναπαντρευτῆ καὶ «νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴ μοναξιάν»· στὰ 1244⁽²⁾, ὅταν πιά εἶχε πατήσῃ τὰ πενήντα, γύρεψε καὶ πέτυχε νὰ τοῦ δοθῆ γυναῖκα του ἢ παιδοῦλα πριγκιπέσσα Κωστάντσα, θυγατέρα νόθα, ὅμως ἀναγνωρισμένη ἀργότερα, τοῦ τρανοῦ του σύμμαχου Φρειδερίκου Β' τοῦ Χοχενστάουφεν καὶ μιᾶς ἀρχόντισσας Πιεμοντέζας, τῆς Μπιάνκας Λάντσια· ἦταν λοιπὸν ἢ νέα γυναῖκα τοῦ Βατάτση ἀδελφῆ τοῦ ὅμοια μ' αὐτὸν ἔξακουσμένου Μαρφρέδου, πὸν ἦταν γραφτὸ του σὲ λίγον καιρὸ ν' ἀνεβῆ στὸ θρόνον τῆς Σικελίας, — καὶ ἀκόμα ἀδερφή, μὰ μόνο ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ πατέρα, τοῦ ποιητικοῦ καὶ ἀξιοθρήνητου Ἐντσιο.⁽³⁾

Τῆς ἁμοιουῆς αὐτῆς βασιλοπούλας πὸν σῶζονται στὴ Βαλεντία τὰ κόκκαλά της, στὸν ἴδιο τόπο πὸν πέθανε, θὰ δοκιμάσω παρακάτω νὰ ἱστορήσω λιγόλογα τὰ τραγικὰ βάσανα τῆς ζωῆς.

Ὅταν ἢ θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορα Φρειδερίκου ἀρραβωνιάστηκε μὲ τὸ φημισμένο βασιλέα τῆς Νίκαιας, καὶ τῆς ἔμελλε ὅμοια μὲ τ' ἄλλα βλαστάρια τοῦ μεγάλου γερμανοῦ καίσαρα νὰ

(1) Lebeau, Hist. du Bas-Empire, νέα ἔκδοσις, σελ. 395.

(2) Πέρονομε τὴ χρονολογία πὸν μᾶς δίνει ὁ Mathieu Paris. Οἱ βυζαντινοὶ Γεώργιος Ἀκροπολίτης καὶ Παχυμέρης μᾶς δίνουν τὸ 1241. Βλ. De l' G i u d i c e, La Famiglia di re Manfredi, Archivio storico per le prov. napoletane (t. III 1878, σελ. 3, — t. IV, 1879, σελ. 35 καὶ 291, — t. V, 1880, σελ. 21, 262, 470), art. 1er, σελ. 27, σημ. I. — Βλ. Νικηφόρο Γρηγορά, ἔκδοσις Bonn, t. I. σελ. 45.

(3) Ὁ Φρειδερίκος θὰ ἔκανε νόμιμο γάμο μὲ τὴ Μπιάνκα στὰ στερνὰ χρόνια τῆς ζωῆς του. Κ' ἔτσι θὰ πῆρε καὶ πέμπτῃ νόμιμη γυναῖκα. Βλ. Ἀντων. Μηλιαράκη, Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας, σελ. 358, σημ. 2. Οἱ δὺ ἄλλες θυγατέρες τοῦ Φρειδερίκου Β' καὶ τῆς Μπιάνκας Λάντσια παντρεύτηκαν ἢ μία τὸν κόμητα Riccardo de Caserte, κ' ἢ ἄλλη τὸν κόμητα d'Accera Thomas d'Aquino.

δοκιμάσῃ καὶ αὐτὴ τὴν ἀδυσώπητη μοῖρα πὸν εἶχε δεθῆ μὲ τ' ὄνομά της, ἦταν ἀκόμα πολὺ μικρῆ, παιδοῦλα ἔντεκα ὡς δώδεκα χρονῶν. Οἱ δυτικοὶ χρονογράφοι ὅλοι τὴν ὀνομάζουν Κωστάντσα καὶ Κωσταντία· μὰ οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι τὴν ὀνομάζουν Ἄννα. Δίχως ἄλλο θὰ πῆρε τὸ καινούριο τῆς ὄνομα πατώντας γιὰ πρώτη φορὰ τὸ κατώφλι τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸν καιρὸ τοῦ γάμου της στὴ Νίκαια, γιὰ τὸ Βατάτσης δὲ θὰ θέλησε νὰ κρατήσῃ ὄνομα πὸν θ' ἀντηχοῦσε τόσο ξενότροπα καὶ δὲν τοῦ θύμιζε καμμιά ἀπὸ τὶς Ἁγίες τῆς Ὁρθοδοξίας.⁽¹⁾ Δὲν ξέρομε τίποτε ἀπὸ τὰ πρώτα χρόνια τῆς Πριγκιπέσσας. Δὲν ξέρομε οὔτε πῶς ἔκλεισαν τὶς συμφωνίες καὶ ὤρισαν τὸ τυπικὸ μέρος τοῦ γάμου, οὔτε πῶς ἔγινε τὸ μεγάλο κ' ἐπίπονο ταξεῖδι τῆς Ἰταλίας, ἴσως ἀπὸ τὸ Μπρίντζι στὴ Νίκαια· ξέρομε μονάχα ὅτι, ἐπειδὴ ἢ βασιλοπούλα ἦταν πολὺ μικρῆ ἀκόμα, ὁ αὐτοκράτορας πατέρας της, σχηματίζοντας τὴ μικρῆ της ἀδλή, ἔβαλε κοντὰ της γιὰ νὰ τὴν παραστέκεται καὶ νὰ ὀδηγῆ τὴν ἀπειρία της, κάποια νέα Ἰταλίδα ἀρχόντισσα πὸν τὴ φανέροναν μὲ τ' ὄνομα «Μαρκεζίνα»· ὅμως τὰ χαρίσματα τοῦ νοῦ κ' ἢ θαμβωτικὴ δημοφιλία τῆς Μαρκεζίνας ἀδίκησαν κ' ἔσβυσαν τὶς ταπεινότερες χάρες τῆς ἀνήλικης πριγκιπέσσας πὸν ἦταν ἐμπιστεμένη στὴ φροντίδα της.

Στὸ κάτω κάτω ὁ Αὐτοκράτορας Φρειδερίκος εἶχε συγκατατεθῆ στὴν ἀνίερη αὐτὴ ἔνωσις τῆς κόρης του μ' ἓνα πριγκιπα αἰρετικὸ, φοβερὸ ἀντίμαχο τῆς Ρώμης καὶ τῶν Λατίνων τῆς Πόλης, μόνο καὶ μόνο γιὰ τὰ φιλόδοξα σχέδιά του. Ἡ ἔνωσις αὐτὴ μποροῦσε νὰ τοῦ φανῆ πολὺ χρήσιμη γιὰ τὰ μεγαλόπρεπα ὄνειροπολήματα πὸν μελετοῦσε ἀδιάκοπα μέσα στὴν ἀνήσυχη ψυχὴ του γιὰ τὴν Ἀνατολή. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ μὲ τὴ στάση του αὐτὴ εὐνοοῦσε ὀλοφάνερα τοὺς Ἕλληνας, γιὰ πείσμα τοῦ Πάπα, πὸν ἦταν θανάσιμος ἀντίμαχος του. Ὁ Πάπας Ἰονσκέντιος IV, πὸν βρισκότανε σὲ δυνατὴ ἀμάχη μὲ τὸ Φρειδερίκο καὶ τὸν εἶχε ἀφορίσει δὺ φορὲς, ἀρνήθηκε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ γάμο τῆς καθολικῆς πριγκιπέσσας μὲ τὸν «αἰρετικὸ Βατάτση.»

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ ἐπίσημος ὀρθόδοξος κληρὸς τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας δὲν εἶδε μὲ καλλίτερο μάτι τὸ γάμο. Μὰ μῆτε ὁ Πάπας, μῆτε ὁ Ἑλληνικὸς κληρὸς δὲν ἦτανε σὲ θέσι ν' ἀντισταθοῦνε στὴν αὐτοκρατορικὴ θέλησι. Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ

(1) Δίχως ἄλλο τ' ἀληθινὸ ὄνομα τῆς πριγκιπέσσας θάταν Κωστάντσα. Βλ. Μηλιαράκη, opus cit., σελ. 359. Ὁ Γεώργ. Ἀκροπολίτης, ὁ Παχυμέρης καὶ ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς τὴν ἀναφέρουν Ἄννα· τὸ ἴδιο κάνουν ὁ Guillaume de Nengis καὶ ὁ Mathieu Paris.

(2) Barth. de Neocastro, apud Muratore. Script., t. XIII, σελ. 1015. Ὁ χρονογράφος αὐτός, ἂν καὶ γεμίζεται σ' ὄνομα τοῦ βασιλέα πὸν στεφανώθηκε τὴν Κωστάντσα, λέει πὸς ὁ Πάπας δὲν ἀναγνώρισε τὸ γάμο «eo quod durante precedente matrimonio sibi eam post partus habitos copulavit». Δίχως ἄλλο κάποιο λάθος θὰ συμβαίνει, ἀφοῦ ὁ «Βατάτσης» ἦτανε χῆρος τρία χρόνια ὅταν στεφανώθηκε τὴν κόρη τοῦ Φρειδερίκου. — Ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς δὲν ὀνομάζει τὸν πατέρα τῆς «βασι-

τοῦ Ποντίφηκα νὰ τὰ βάλῃ πάλι μὲ τὸν Αὐτοκράτορα Φρειδερίκο καὶ νὰ τὸν ἀφορίσῃ καὶ δευτέρα φορὰ μὴ ἀπὸ τὶς αἰτίες τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτοῦ ἦτανε κι ὁ γάμος. (1)

Δὲν ξέρομε — τί κοῖμα! — τίποτε ἀπὸ τοὺς γάμους τῆς μικρῆς γερμανίδας πριγκηπέσσας μὲ τὸ βυζαντινὸ βασιλιὰ τῆς Ἀσίας. Κανένας χρονογράφος, ἀπ' ὅσους ἔφτασαν ἴσα μ' ἐμᾶς, δὲ μᾶς ἰστόρησε τὶς λαμπρὲς γιορτές. Ἡ Κωσταντσα ἢ Ἄννα ἦταν ἀκόμα παιδούλα μικρή, κ' ἔτσι βέβαια τ' ἀντρογόγυνο δὲ θάσμιξε ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο.

Ἀπὸ τὸ αὐτοκρατορικὸ αὐτὸ ταίριασμα μᾶς ἀπομένει ὡς τόσο μιὰ λογοτεχνικὴ ἀνάμνηση! «Οἱ στίχοι τοῦ χαρτοφύλακα (2) Νικολάου τοῦ Εἰρηνικοῦ — γράφει ὁ Κρουμπάχερ στὴ θημαστικὴ του ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας (3) — ἴσαμε καμμιὰ ἑκατοστὴ ἀπάνω κάτω, γραμμένοι ἀπὸ τὸ μεγάλο τιλοῦχο γιὰ τοὺς γάμους τοῦ βασιλέα Ἰωάννη Δούκα Βατάτση μὲ τὴν κόρη τοῦ Αὐτοκράτορα Φρειδερίκου, παρουσιάζουν μὲ τὴ μορφὴ τους ἐξαίρεση σημαντικὴ μέσα στὰ ἐπίκαιρα ποιήματα τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, σειρὰ ἀτέλειωτη καὶ μονότονη. Οἱ παραδόξοι αὐτοὶ στίχοι πὸν ὅσο γιὰ τὸ νόημά τους δὲν ξεχωρίζουν σὲ τίποτα ἀπὸ τὴ συνηθισμένη κοινότητα κάθε παρόμοιας παραγωγῆς, βρίσκονται ἀκόμα σ' ἓνα χειρόγραφο στὴ λαυρεντιανῆ Βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας, πὸν θὰ προέρχεται καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴ Νίκαια. (4)

λίδος Ἄννης», ἀλλὰ μόνο τὸν ἀδερφὸ «τὸν ρῆγα Μαρφρὲ τῆς Σικελίας». Ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης δὲν ἀναφέρει κανένα ἀπὸ τοὺς δυό καὶ τὸ γάμο ἀκόμα τὸν ἀναφέρει στὰ πεταχτὰ (σελ. 110) καθὼς ἱστορίζει τοὺς ἔρωτες τοῦ Βατάτση καὶ τῆς Μαρκεζίνας. — Βλ. ἀκόμα Mathieu Paris, t. V, σελ. 408.

(1) Βλέπε Μηλιαράκη, op. cit., σελ. 359, σημ. 2. Μέσα στὰ διάφορα ἄλλα πὸν ὁ Πάπας κατηγόρησε τὸν Αὐτοκράτορα Φρειδερίκο στὴ σύνοδο τοῦ Λουγδούνου στίς 25 Ἰουνίου 1245, ἦτανε κι ὁ γάμος τῆς κόρης του πὸν στεφανώθηκε «μὲ πρίγκηπα αἰρετικὸ κ' ἐχθρὸ τῆς Ἐκκλησίας: «Battaccio, Dei et Ecclesie inimico, a communione fidelium per excommunicationis sententiam, cum adiutoribus... et fautoribus suis, solemniter separato, filiam suam tradidit in uxorem.» Rainald. A. 1245.

(2) Διευθυντῆς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ἀρχείου.

(3) Κρουμπάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, τομ. Β', σ. 737.

(4) Cod Laur., Conv. soppr., n. 627, fol. 20 r. et 20 v. Οἱ στίχοι εἶναι 110 κ' ἐπιγράφονται ἔτσι:

Τοῦ λογιωτάτου χαρτοφύλακος κυροῦ Νικολάου τοῦ Εἰρηνικοῦ τετράστιχα εἰς τὸν ἀρραβῶνα τῶν εὐσεβεστάτων καὶ ἐκ Θεοῦ ἐστεμμένων μεγάλων βασιλέων Ἰωάννου τοῦ Δούκα καὶ Ἄννης τῆς εὐγενεστάτης Αὐγούστης, ἄνευ τῶν δύο πρώτων στίχων τοῦ καταλέγματος οἷς καὶ τὰ τέλη ὁμοία.

Ἀντιγράφουμε παρακάτω τοὺς πρώτους στίχους:

Εἰς εὐφυῆ κυπάριττον κιττὸς συνανατρέχει,
ἢ βασιλὶς κυπάριττος, κιττὸς ὁ βασιλεὺς μου,

Ἐπὶ τὸν Ποντίφηκα τὸ ποίημα χωρίζεται σὲ μέρη ἀπὸ τέσσερους δεκαπεντασύλλαβους, πὸν ἐπιγράφονται στὸ πρωτότυπο χειρόγραφο μὲ τὴν ἀπλή ἐπιγραφή «τετράστιχα». (1)

Καθὼς εἴπαμε παραπάνω ἢ τρυφερὴ ἡλικία τῆς μικρῆς πριγκηπέσσας ἔκανε τὸν πατέρα της νὰ τῆς δώσῃ γιὰ συντροφιά στὸ ταξεῖδι της πολυαίδημη ἀκολουθία ἀπὸ γυναῖκες. Ἀπὸ τὶς Ἰταλίδες αὐτὲς δέσποινες οἱ Ἕλληνες χρονογράφοι μιὰ μόνη ξεχωρίζουν ὀνομαστικὰ μὲ τὴ λέξη «παιδαγωγός». Εἶναι ἡ Μαρκεζίνα πὸν μίλησα παραπάνω γι' αὐτή. Καθὼς φαίνεται θὰ ἦτανε κάποια Μαρκησία Ἰταλίδα κ' οἱ Ἕλληνες σύγχισαν τ' ὄνομα μὲ τὸν τίτλο της. (2)

Ἡ Μαρκεζίνα, καθὼς μᾶς λένε οἱ χρονογράφοι, ἦτανε πολὺ ὄμορφη. Κ' ἔτσι, ξαφνικὰ ὁ Βατάτσης, ἄν καὶ πενηντάρης, ἀντικρούζοντας τὴ σαγηνεύτρα Ἰταλίδα, ἔμεινε σὰ νὰ τὸν χτύπησε ἀστροπελέκι. Ξέχασε ἀμέσως τὴν ἀνήλικη καὶ κουτὴ γυναικούλα του, καὶ γύρισε κάθε του σκέψη πρὸς τὴ Μαρκεζίνα πὸν ἔγινε σὲ λίγο ἐρωμένη του. Ἐρωτοχτυπημένος ὁ γέρω βασιλιάς ἔγινε σὰν τρελλὸς γιὰ τὴν Ἰταλίδα «φίλτροις καὶ καταδέσμοις ἐρωτικοῖς», καθὼς μᾶς λέει ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς, καὶ λησμόνησε πέρα γιὰ πέρα τὴν ξένη βασιλοπούλα. Ἐφτασε σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀλλοφροσύνης πὸν ἔκανε ὅλα τὰ χατήρια τῆς Μαρκεζίνας. Ἡ ἀγαπημένη του εἶχε δικαίωμα νὰ φορῆ καὶ τὰ κόκκινα πέδιλα καὶ τ' αὐτοκρατορικὰ σύμβολα πὸν ὡς τότε μόνο βασίλισσες φοροῦσαν. Ἡ ἀκολουθία της ἔγινε πῖο φανταχτερὴ καὶ πῖο μεγάλη κι ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τῆς ἀθηναῖας βασίλισσας, πὸν θὰ ἔνοιωσε πῖα πῶς τὴν ἔβραζαν σὲ δευτέρα γραμμῆ.

Οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τοῦ καιροῦ, πὸν στάθηκαν ἀντίμα-

ὁ παραδείσου κοσμικοῦ μέσον ὠραίως θάλλων,
καὶ πάντα θεῶν καὶ κυκλῶν ἐν εὐλυγίστοις δρόμοις,
καὶ συλλαμβάνων εὐφυῶς καὶ στρέφων καὶ συμπλέκων
ἔθνος καὶ χώρας καὶ φυλάς καὶ πόλεις ὡς τὸ δένδρον.
Εἰς εὐφυῆ κυπάριττον κιττὸς συνανατρέχει,
ἢ βασιλὶς κυπάριττος, κιττὸς ὁ βασιλεὺς μου.

(1) Ὁ Κρουμπάχερ λέει τ' ἀκόλουθα: «Τὰ ἐκ τεσσάρων διπλῶν πολιτικῶν ἐκάστοτε συνιστάμενα ποιήματα ὀνομάζονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τετράστιχα, ὥστε ἑνωρὶς ἢ διηρίθμουν τοὺς πολιτικοὺς στίχους ὡς δίστιχα καὶ οὕτως ἐποίουν, ἐξ οὗ διηκολύνθη ἔπειτα πολὺ ἢ εἰσαγωγὴ τῆς κατὰ ζεύγη ὁμοιοκαταληξίας. Ἄλλ' οὐχὶ τὸ μέτρον εἶναι τὸ περιεργον ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις, ἀλλ' ὁ τόνος αὐτῶν, ὅστις ἐνθυμίζει τὰ νεοελληνικὰ τραγούδια τῆς νύφης καὶ τοῦ γάμου. Ἐγὼ δὲν ἀμφιβάλλω διόλου, ὅτι ὁ Εἰρηνικὸς ἐνεπνεύσθη ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς τότε δημοτικῆς ποιήσεως, ἄν καὶ μετεχειρίσθη τὴν συνήθη γραπτὴν γλῶσσαν. Εἶναι ἄξια διὰ τοῦτο τὰ τετράδια ταῦτα νὰ δημοσιευθῶσι πρῶτα ἐκ τοῦ ἀνεκδότου πλήθους τῶν προσωπικῶν ποιημάτων.» Ἱστορ. Βυζ. Λογοτεχν. Μετάφρ. Σωτηριάδη. Τ. Β' σ. 737.

(2) Ἀπ' ὅσα γράφει ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης, πὸν παρακάτω τὸν ἀναφέρει, φαίνεται ὅτι τὸ πραγματικὸ ὄνομα τῆς Μαρκεζίνας θάτανε «Fricca» ἢ «Frigga.»

χοι πάντα με τούς λατίνους, δὲν μπόρεσαν ν' ἀρνηθοῦνε τὴν εὐγενικὰ ἐγκαριέτησα, τὴ γεμάτη ὑπομονὴ ἀξιοπρέπεια τῆς ἀτυχῆς Κωσταντίας, πού εἶχε γίνει βασίλισσα Ἄννα. Δὲν ἔγινε στ' ἀληθινὰ βασίλισσα παρὰ μόνο με τ' ὄνομα. Ἀληθινὴ δέσποινα, κι ἀπὸ τὸν παράφορο ἔρωτα τοῦ Αὐτοκράτορα κι ἀπὸ τὴ δουρικὴ σπουδὴ τῶν αὐλικῶν κι ὄλων τῶν ἄλλων τὴν ὑποταγή, στάθηκε ἡ Μαρκεζίνα.

Ὁ Νικηφόρος Γρηγοῤῥας πού τοῦ ἄρεγε νὰ μιλῆ γιὰ τὶς ἀμαρτωλὲς ἀγάπες τοῦ Αὐτοκράτορα διηγίεται πῶς βασάνιζε ἡ συνείδηση τὸ βασιλιᾶ, ἄνθρωπο μετρημένο καὶ φρόνιμο κατὰ βάθος. Παρακαλοῦσε τὸ θεὸ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὰ μάγια, γιατί δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ μόνος του. Τέλος ἄλλαξαν τὰ πράματα! Μιὰ μέρα πού ἡ Μαρκεζίνα με πομπὴ καὶ παράταξη, πήγαινε νὰ προσκυνήσῃ στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁ Γρηγοῤῥου τοῦ θαματοουργοῦ, χτισμένο τελευταία τότε στὴν Ἐφεσο, σὲ κάποιο μέρος πού λεγόταν Ἐμάθεια (Emathia), ἔτυχε ἀπάνω σὲ στιγμή πού ὁ Ἀρχιμαντρίτης ἱεροῦργοῦσε με τούς ἄλλους καλόγερους. Ἀρχιμαντρίτης δὲν ἦταν ἄλλος κανεὶς παρὰ ὁ περίφημος λόγιος, ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας πολυγράφος, συζητητῆς, φιλόσοφος, ποιητῆς καὶ παιδαγωγός, ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης (1), σωστὴ φιλολογικὴ δόξα τοῦ καιροῦ του στὴν Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας. Ἦτανε καὶ καθηγητῆς τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου Θεόδωρου, πού σπούδαζε τὰ χρόνια ἐκεῖνα στὸ Μοναστήρι τοῦ θαματοουργοῦ (2) συντροφεμένος κι ἀπὸ ἄλλους νέους ἀπὸ τὶς πιὸ ἀρχοντικὲς οἰκογένειες τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ἀσίας. Ὁ Βασιλιᾶς κι ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος ἤξεραν τὸν Βλεμμύδη γιὰ ἄνθρωπο αὐστηρὸ καὶ ἐνάρετο. Τὸ σκάνταλο τῆς Μαρκεζίνας τὸν ἔκαμε νὰ νοιώσῃ φρίκη· τὴ μισοῦσε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του, σὰ στενόμυαλος βυζαντινὸς καλόγερος πού ἦταν, θρησκὸς καὶ μυστικὸπαθος. Δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού με τὴ γνώριμη στὸ χαρακτῆρα του ἀνεξαρτησία, μιλῶντας ἢ γράφοντας ἀναθεμάτισε με πύρινα λόγια τὴν παλατιανὴ ἀμαρτωλή.

Ἐκεῖ πού ἡ ἐρωμένη τοῦ βασιλιᾶ ἐτοιμαζόταν νὰ προχωρήσῃ μ' ὅλη τῆς τὴν ἀκολουθία κάτου ἀπὸ τούς λαμπεροὺς χρυσοβάθρους θόλους, ὁ Βλεμμύδης ἔκοψε ἀπότομα τὴν ἱεροτελεστεία στὴ μέση θέλοντας νὰ τῆς κάμῃ μεγαλύτερη προσβολή, ἔβαλε τούς καλόγερους νὰ κλείσουν τὶς θύρες τῆς ἐκκλησίας μπροστὰ στὴ Μαρκεζίνα καὶ νὰ τὴν προστάξουν με τρόπο βάρβαρο νὰ βγῆ ἔξω. Εὐκόλα κανεὶς θὰ φαντάζεται τὴν ὀργὴ τῆς Ἰταλίδας. Ἐγίνε θόρυβος κι ἄλλα δυσάρεστα. Ἡ ἀκολουθία τῆς Μαρκεζίνας θέλησε νὰ κακομεταχειριστῆ τὸ Βλεμμύδη καὶ τούς Καλόγερους γιὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ δώσουν ἱκανοποίηση. Ἐνας κάποιος Δριμύς, τὸ σπουδαιότερο πρόσωπο μέσα στὴν ἀκολουθία τῆς βασιλικῆς ἐρωμένης, τόλμησε νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ του μέσα στὸν ἅγιο τόπο. Ὅμως τὸ σπαθὶ του—γιὰ μεγάλη λύσσα τοῦ κακοποιοῦ—ἔμεινε σὰν καρφωμένο

(1) Γιὰ τὸ Βλεμμύδη, τὴ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα του βλ. A. Heisenberg, *Nicéphori Blemmydel curriculum vitae et Carmina*. Leipzig 1896. Βλέπε ἀκόμα Κρουμπάχερ, μετάφραση Σωτηριάδη, τόμ. Α'. σελ. 79.

(2) Τὸ μοναστήρι αὐτὸ εἶχε χτίσει ὁ Βλεμμύδης.

μέσα στὸ θηκάρι ἀπὸ ἀνεξήγητη αἰτία· οἱ μισοὶ πίστεψαν πὼς ἔγινε θάμα, οἱ ἄλλοι πὼς εἶχαν ρίξει μάγια. Ἡ Μαρκεζίνα, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο σάστισμα, κλαίγοντας ἀπὸ λύσσα γιὰ τὴν προσβολή, ξαναμμένη ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τ' ἀναθέματα πού σκορποῦσε ἡ μανιωμένη συντροφιά της, με τὸ Δριμὺ πρῶτο καὶ καλλίτερο, ἔτρεξε στὸ βασιλιᾶ νὰ ζητήσῃ ἐκδίκηση. Ἐγίνε τότε κάτι σὰν ἐπικὴ σκηνή. Ὁ Βατάτσης, πού μιὰ τὸν συνέπερνε τὸ πάθος του, μιὰ ἡ συνείδηση, με φωνὴ πού κοβόταν ἀπὸ λυγμούς κι ἀναστενάγματα, ἔκραξε: «Διατί με ὠθεῖτε νὰ τιμωρήσω ἄνδρα δίκαιον; Ἐὰν ἐγὼ εἶχον τὴν θέλησιν νὰ διάγω τὸν βίον ἀνευ ἀτιμίας καὶ αἰσχύνης, ἤθελον διατηρήσῃ ἀκίβδηλον τὸ τῆς βασιλείας σεμνὸν ἀξίωμα. Ἀλλὰ νῦν ἐγὼ παρέχω ἀφορμὴν ὕβρεων κατ' ἐμοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς βασιλείας, δι' ὃ καὶ προσηκόντως ἀπολαμβάνω λοιπὸν ἐντεῦθεν τὰς ἀμοιβὰς καὶ τῶν πονηρῶν σπερμάτων τὰ γεώργια». (1) Δὲν ἀποφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τὸ Βλεμμύδη, ἀλλὰ μέσα του δυνάμωσε τὸ μῖσος πού ἔτρεφε γιὰ τὸν ἀτρόμητο ὑπέρημαχο τῶν καλῶν ἡθῶν.

Ἡ Ἰταλίδα κι ὁ αὐστηρὸς καλόγερος ξακολούθησαν τὸ μεγάλο τους ἀγῶνα· θέλοντας ὁ Βλεμμύδης ν' ἀπολογηθῆ γιὰ τὴ διαγωγὴ του ἔστειλε σ' ὅλα τὰ μοναστήρια τῆς περιοχῆς του «ἐγκυκλίους», «καθολικὲς» καθὼς τὶς ἔλεγον τότε, πού ἱστοροῦσαν ὅ,τι συνέβηκε. Ἀντίγραφο χειρόγραφο τῆς τολμηρῆς του αὐτῆς ἐπιστολῆς σώζεται ἀκόμα σήμερα στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ. (2) Εἶναι γραμμένη με περίεργο ὕφος. Στὴν ἐπιστολὴ του αὐτῆ ὁ Βλεμμύδης ὀνομάζει τὴ βασιλικὴ ἐρωμένη Fricca. (3) Εἶναι φανερὸ πὼς παρασταίνει κάπως ὑπερβολικὰ τὴν ἀναίδεια τῆς Μαρκεζίνας καὶ μιλεῖ με πολλὴ εὐγλωττία γιὰ τὸ σεβασμὸ πού πρέπει νὰ ἔχωμε πρὸς τὰ θεῖα.

Μὲ θάρρος διαλαλεῖ πὼς οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας πρέπει νὰ κρατοῦν τούς θεῖους νόμους μ' ἀλύγιση τὴν τόλμη χωρὶς νὰ τοὺς κλονίσῃ κανένα ἀνθρώπινο σέβας, κανένας φόβος καὶ καμμιὰ ἐλπίδα, ἔξω ἀπὸ τὴν αἰώνια καταδίκη ἢ ἀνταμοιβή.

Ἰσα μ' ἐδῶ φτάνουν ὅλα ὅσα ξέρομε. Ἀπ' ἐδῶ κ' ἐμπρὸς μέσα στοὺς λιγοστοὺς χρονογράφους τῆς ἐποχῆς, ἡ Μαρκεζίνα κ' οἱ ἀμαρτωλοὶ τῆς ἔρωτες σκεπάζονται με βαρὺ σκοτάδι. Δὲν ξέρομε οὔτε πὼς τέλειωσαν, οὔτε τι ἀπόγινε με τὴν ἀπιστὴ παλατιανὴ πού ἔφτασε τόσο ἀπότομα στὶς πιὸ μεγάλες τιμές. Οὔτε καὶ γιὰ τὴν ἀμοιρὴ τῆ μικρῆ βασίλισσα Ἄννα βρισκομε πληροφορίες πού νὰ μᾶς λένε τὴ ζωὴ της. Γιὰ πολλὰ χρόνια βαθεῖα σιωπὴ σκεπάζει κάθε τι δικό της. Δὲν ξαναφαίνεται στὴν ἱστορία παρὰ ὕστερα ἀπὸ χρόνια πολλά, γιὰ λίγες στιγμὲς μονάχα. Ὁ γερασμένος ἄντρας της, ὁ μεγάλος Βατάτσης εἶχε πεθάνει στὰ 1255 στὶς 30 τοῦ Ὀχτώβρη, ἔξινητα ἢ ἔξινητα δύο χρονῶν, κάτω ἀπὸ μιὰ μεταξένια

(1) Μηλιαράκη, op. cit., σ. 362.

(2) Ed. Leo Allatius, *De Consensu ecclesioe*, p. 717.

(3) Ἦς καὶ τοῦνομα φρίκην ἐνεποίει. Βλ. Heisenberg op. cit., σελ. XXI, 40, 21. Στὴν Αὐτοβιογραφία του διηγίεται πάλι τὸ σκάνταλο τῆς Φρίκας στὸ Μοναστήρι.—ibid. σ. 39, pag. xii.—Βλ. ἀκόμα ibid., σελ. 74, 12 καὶ 753 sq.

τέντα μέσα στα μαγικά περιβόλια του ασιατικού του παλατιού στο Νύμφαιο. Διάδοχος του ήταν ο γιός του από την πρώτη του γυναίκα, ο Θεόδωρος Λάσκαρης, τριάντα τριών χρονών άντρας, που είχε πάρει γυναίκα του την κόρη του βασιλέα των Βουλγάρων. Ο Θεόδωρος Λάσκαρης⁽¹⁾ μόλις που πρόφτασε να πατήσει το σκαλοπάτι του θρόνου. Πέθανε τον Αύγουστο στα 1259. Λένε πως κι ο πρίγκιπας αυτός μεταχειρίστηκε με κακό τρόπο τη νεαρή μητροιά του, τη βασίλισσα Άννα. Δεν την άφησε ποτέ να φύγει από τη Νίκαια και την Άνατολή, καθώς ποθοῦσε κατάκαρδα ή αμοιρη γυναίκα. Ἀρνήθηκε πάντα ν' ακούσει κάθε παράκληση του Μαιμφρέδου που ζητούσε την αδερφή του. Την κράτησε πάντα στην έξουσία του σὰ φυλακισμένη, σὰν ἀξετίμητο ὄμηρο, για νὰ εξασφαλιστή ἀπὸ κάθε ἐπιβουλή τῶν Λατίνων τῆς Πόλης.

Τὴν Ἄννα ἢ Κωνσταντα, ὅσο νέα κι ἂν ἦταν, κι ὅσο κι ἂν ἀπὸ χρόνια ζοῦσε πάντα τὴν ἴδια δύσκολη ζωὴ ξενοφερμένης πριγκιπέσσας πὺ εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸ θρόνο, στόλιζε κάθε ἀρετή. Ἄφοῦ δὲ μπόρεσε νὰ γυρίσει στὴν πατρίδα τῆς ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρα τῆς—λέει ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς—ἔζησε ἀνάμεσα στοὺς Ρωμαιοὺς ζωὴ πὺ λάμπρυναν οἱ ἀρετές, μεγαλόνοντας μὲ τὴν ἀγνότητα τὴν καλλονὴ τῆς μορφῆς. » Τὶ βασανισμένη πὺ θάταν ἡ ζωὴ αὐτὴ για τὴ δύστυχη φυλακισμένη, καὶ μάλιστα μὲ τὸ κακομεταχείρισμα τοῦ προγονοῦ!

Μὰ ἡ μοῖρα τῆς χειρότερη ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη, ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος πὺ μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ του τύχη κατάφερε τὰ μεγάλα κατορθώματα πὺ ξέρομε. Ὁ νέος δεσπότης τῆς βυζαντινῆς μοναρχίας, πὺ ἔγινε στὴν ἀρχὴ ἐπίτροπος τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας μετὰ τὸ σκοτωμὸ τοῦ Γεωργίου Μουζάλωνα, κ' ὕστερα Μέγας Δούκας στὸ πλευρὸ τοῦ ὄρφανοῦ καὶ μικροῦ βασιλέα Ἰωάννη⁽²⁾, πὺ θροναίστηκε στὰ στερνὰ μόνος του βασιλιάς στὴ Νίκαια στὰ 1260 καὶ πὺ πῆρε τὴν Πόλη στὰ 1261 στὶς 25 Ἰουλίου, ἐρωτεύτηκε κι αὐτὸς μὲ περίσσιο πάθος τὴν ὁμορφὴ χῆρα πὺ θάτανε τότε τριανταδύο χρονῶν ἢ μόλις τριάντα τρία. Ὁ περίφημος τυχοδιώκτης πὺ τόσο γοργὰ ξανασύλωσε τὸ ἑλληνικὸ κράτος τῆς Πόλης, ἐνοιωσε μέσα στὴν καρδιά του—κι ἂς ἦταν παντρεμένος—νὰ τὸν ἀλυσσοδέουν οἱ μαγικὲς χάρες τῆς ξένης ὀρηγοῦλας. Ὁ Μιχαὴλ πόθησε τότε νὰ τοῦ παραδοθῆ. Ὁ Παχυμέρης μᾶς ἱστορίζει τὸ δρᾶμα μὲ λεπτομέρειες. Ὁ Παλαιολόγος, ματωμένος ἀπὸ τὴν ἀντίσταση τῆς εὐλαβητικῆς γυναίκας, προσπάθησε για νὰ τὴ σαηνέψῃ μὲ ὅλα τὰ μέσα. Ἐπειδὴ φοβόταν μὴν τοῦ φύγει στὴν Ἰταλία κοντὰ στὸν ἀδερφὸ τῆς Μαιμφρέδου, δὲν τὴν ἔχανε στιγμὴ ἀπὸ τὰ μάτια του κι ἔβαζε ἀνθρώπους νὰ τὴν παρακολουθοῦν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὴν περιστοίχιζε μὲ χίλιες δυὸ τιμὲς καὶ τῆς προσενοῦσε κάθε τέψη πὺ θὰ τὴν ἔκανε ν' ἀγαπήσῃ μένοντας στὴν λυτρωμένη Πόλη. Τοῦ κάκου ὅμως. Ἡ βασίλισσα Ἄννα, πὺ ὅλος ὁ κόσμος τιμοῦσε για τ' ἀγνὰ τῆς ἦθη καὶ τοὺς περήφανους

(1) Λάσκαρης λεγόταν ἀπὸ τὸν παπποῦ του ἀπὸ μέρος τῆς μητέρας του.

(2) Ὑστερα ἀπὸ τὸν πατέρα του πέθανε κ' ἡ μητέρα τοῦ Ἰωάννη.

τρόπους τῆς, δὲν ἔδωσε καμμιά προσοχὴ σ' ὅλα ἐκεῖνα· τὴν ἔκανε πρὸ πάντων ν' ἀγανακτῆ ἢ σκέψῃ πὺς ἕνας παλιὸς τῆς ὑπὴκοος τολμοῦσε σήμερα νὰ ἐπιβουλεύεται τὴν τιμὴ μιᾶς γυναίκας, μιᾶς χῆρας Αὐτοκρατορίσσας. Δὲν ἦταν φυσικὸ τῆς νὰ πέσει, βλέποντας ὅμως πὺ δὲν ἦταν δυνατό ν' ἀντισταθῆ ἴσα μὲ τὰ τελευταῖα στὰ βρόχια πὺ τῆς εἶχε στήσει ὁ τολμηρὸς καὶ πολυδύναμος ἐραστής, δοκίμασε γλυτόνοντας ἀπὸ κάθε βία νὰ συγκατατεθῆ στὴν κανονικὴ ἔνωση τους, φτάνει νὰ χωρίζε ἀπὸ τὴ νόμιμη γυναίκα του τὴ βασίλισσα Θεοδώρα. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀφοῦ δὲ μπόρεσε νὰ βρῆ ἀφορμὴ για διαζύγιο οὔτε στὴν καταγωγὴ τῆς Θεοδώρας, οὔτε στὴ διαγωγὴ τῆς, οὔτε στὴν ἀτεκνία τῆς, νόμισε πὺς θὰ μποροῦσε νὰ πετύχῃ φέρνοντας λόγους πολιτικούς.

Οἱ λατῖνοι Πρίγκιπες δὲ ξενοῦσαν τὸ χάσιμο τῆς Πόλης κ' ἐνώθησαν μαζί μὲ τὸ Βασιλιὰ τῆς Βουλγαρίας, πὺ τὸν ἐσπρωχνε ἡ γυναίκα του νοιώθοντας ἀστέρευτη ἔχθρα για τοὺς Παλαιολόγους. Ὁ βασιλιάς αὐτὸς ἐτοιμαζόταν νὰ χυθῆ στοὺς κάμπους τῆς Θράκης. Ἡ δύση ὀλόκληρη ἐτοιμαζόταν νὰ ξεσπάσῃ ἀπάνω στὸ Ἑλληνικὸ Κράτος. Ἄν δὲν προλάβαιναν νὰ χωρίσουν τόσους πολλοὺς ἐχθροὺς ἀνταμωμένους, δὲν θὰ εἶχε δύναμη ν' ἀντισταθῆ στὴν προσβολή. Ὁ μόνος τρόπος για νὰ τραβήξουν ἀπὸ τὴ συμμαχία τὸ ῥήγα τῆς Σικελίας Μαιμφρέδο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων, θάταν ν' ἀνεβάσουν τὴν ἀδερφή του στὸ θρόνο τῆς Πόλης. Μὰ για κακὴ τύχη τοῦ ἐρωτόπαθου βασιλιᾶ, οἱ λόγοι δὲ φάνηκαν ἀρκετὰ σπουδαῖοι στὴ βασίλισσα Θεοδώρα, μητέρα ἐφτὰ παιδιῶν καὶ γυναίκα χωρὶς ψεγάδι. Στὴν ἀπελπισία τῆς πῆγε κ' ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ Πατριάρχη. Ὁ Πατριάρχης βρῆκε ἀσυγχώρητο τὸ σκάντολο πὺ μελετοῦσε ὁ Αὐτοκράτορας, καὶ πῆρε ἀπάνω του τὴν υπεράσπιση τῆς βασίλισσας. Φοβήσε τὸ βασιλιὰ μὲ τὴν τιμωρία τοῦ ὄρφανοῦ. Ὁ Παλαιολόγος, ὅσο δυνατὸς κι ἂν ἦταν ὁ ἔρωτάς του, μὴ θέλοντας νὰ τὰ χαλάσῃ μὲ τὸν Πατριάρχη, ἀποφάσισε νὰ πάψῃ τὴν καταδίωξη. Ἐξακολούθησε ὅμως νὰ ἐπιτηρῆ τὴ δύστυχη φυλακισμένη, τώρα μάλιστα πὺ ὁ Μαιμφρέδος, ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο του μὲ τὴ θυγατέρα τοῦ Δεσπότη τῆς Ἠλείρου, τὴν ὀραία πριγκιπέσσα Ἐλένη ἢ Θάμαρ, εἶχε γίνει ἀκόμα περισσότερο ἐπιφοβὸς για τοὺς Ἕλληνες. Τοῦ κάκου πῆγαν κ' ἦρθαν πρὸςβεβίαιες μὲ σκοπὸ νὰ κλείσουν συμφωνίες για τὸ λυτρωμὸ τῆς δυστυχισμένης βασίλισσας⁽¹⁾.

Τέλος ὁ Μιχαὴλ ἦθε στὰ λογικὰ κάπως κι ἀποφάσισε νὰ δοκιμάσῃ νὰ γιαιτρευτῆ ἀφήνοντας τὴ λατρεμένη του νὰ φύγει μακριὰ του. Παρουσιαζόταν εὐκαιρία ἐξαίρετη. Ὁ Δεσπότης τῆς Ἠλείρου Μιχαὴλ Β', πεθερὸς καὶ σύμμαχος τοῦ βασιλιᾶ Μαιμφρέδου, σὲ πόλεμο μὲ τὸν Παλαιολόγο εἶχε πιάσει αἰχμάλωτό του ἕνα ἀπὸ τοὺς πιὸ σπουδαίους στρατηγούς τοῦ Παλαιολόγου, τὸν καίσαρα Ἀλέξη Στρατηγόπουλο, ξακουσμένο για τὸ μέρος πὺ ἔπαιξε ὅταν οἱ Ἕλληνες ξαναπῆραν τὴν Πόλη. Ὁ Δεσπότης ἔστειλε στὴ Σικελία τὸν περίφημο νικημένο δῶρο στὸ ῥήγα Μαιμφρέδο· κ' ἔτσι ὁ Μαιμφρέδος κατώρθωσε ν' ἀνταλλάξῃ τὸ στρατηγὸ μὲ τὴν φυλακισμένη

(1) Del Giudice, op. cit., art. I, σελ. 29

ἀδερφή του, πού τόσο καιρό παρακαλοῦσε τοῦ κάκου γιὰ τὸ γυρισμό της. Καὶ νὰ πῶς ξαναγύρισε τὸ 1263 (1) στὰ πατρικὰ χώματα ἢ δύστυχη ορηγοπούλα, πού ἡ κακὴ της μοίρα τὴν εἶχε κάμει νὰ παραδέρνη τόσο καιρό. Οἱ χρονογράφοι μᾶς δίνουν τὴν πληροφορία χωρὶς νὰ προσθέτουν τίποτε ἄλλο.

Ἀλοίμονο! Ἡ πολυπλόκη βασιλίσα δὲν εἶχε οὔτε καὶ τώρα γλυτώσει ἀπὸ τοὺς κατατρεγμούς τῆς μοίρας. Πρὶν ἀκόμα τελειώσουν δυὸ πολυτάραχα χρόνια κοντὰ στὸν ἀδερφό της, (2) τῆς ἔμελλε νὰ πάρη νέους δρόμους. Αὐτὴ τὴ φορὰ τὴν ἀνάγκασε νὰ φύγη ὁ στρατὸς τοῦ Κάρολου Ἀνδρηασοῦ πού εἶχε ὀρμηθεῖ στὸ βασίλειο τῆς Νάπολης.

Πρὶν ἀκόμη σιμώσουν οἱ Γάλλοι, ἐνῶ ἐτοιμαζόταν ὁ Ρήγας Μαμφρέδος νὰ τοὺς χτυπήσῃ, ἡ θεοσεβούμενη Βασίλισσα Ἑλένη τόσο συγκινητικὴ κ' εὐγενικὰ μορφῆ, συντροφεμένη ἀπὸ τὰ παιδιὰ της, κὶ ἴσως ἀκόμα κὶ ἀπὸ τὴν καλὴ Ἀυτοκρατορίσα Κωσταντσα (3), ἦρε καταφύγιο μέσα στὸν περίφημο πύργο τῆς Lucera dei Saraceni ἢ dei Pagani, πού φημιζότανε ἄπαρτος. Γιὰ ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀθώους ἄρχισε τότε κάτι σὰν ἀνέκφραστη ἀγωνία. Οἱ Γάλλοι, νέοι σταυροφόροι ἀπὸ τὴ δύση, χυθῆκαν μ' ἀκράτητη θρησκευτικὴ λύσσα. Ἡ Βασίλισσα Ἑλένη πέρασε μέσα στὸ σκοτεινὸ κάστρο μέρες γεμάτες ἀπὸ τὴ χειρότερη ἀγωνία. Ἐκεῖ ἔμαθε τὴν τρομερὴ εἰδηση τῆς καταστροφῆς τοῦ ρήγα Μαμφρέδου, στὴ μάχη τοῦ Μπενβέντου στὶς 26 τοῦ Φλεβάρη στὰ 1266. Ἐκεῖ βρῆκαν καταφύγιο τῆς πρώτης στιγμῆς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς νικημένους φυγάδες. Ἀφοῦ πέρασε τὸ πρῶτο μούδιασμα τῆς βασιλίσσας, ὁ φόβος γιὰ τὰ παιδιὰ της τὴν ἔκανε νὰ ξαναπάρη θάρρος. Ὅμως ὅλα τὴν παρατοῦσαν. Κὶ αὐτὴ ἡ περιφημὴ Σαρακινὴ φρουρὰ τῆς Λούτσερας ἄρχισε νὰ κλονίζεται.

Ὅταν ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ἡ Ἑλένη βεβαιώθηκε γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μαμφρέδου, λιγοθύμησε καὶ λίγο ἔλειψε νὰ πεθάνῃ. Ἀμέσως τότε ἀποφάσισε νὰ φύγῃ μαζί με τὰ παιδιὰ της καὶ τοὺς θησαυροὺς στὸ Τράνο, λογαριάζοντας ἀπὸ κεῖ νὰ περάσῃ στὴν Ἡπειρο. Τὴ νύχτα στὶς 3 πρὸς τὶς 4 τοῦ Μάρτη ἔφτασε μ' ὅλη της τὴν οἰκογένεια στὸ Τράνο, στὸ ἴδιο λιμάνι ἐκεῖ, πού ὀκτὼ χρόνια προηγήτερα εἶχε πρωτοπατήσῃ με τὴν ἑταιρεία, νέα κὶ ὄμορφη. Ἐνα καρᾶβι πρόσμενε γιὰ νὰ τὴν πάρῃ, μὰ ἡ μεγάλῃ φουρτούνα πού σηκώθηκε τότε ἐμπόδισε τὴν ἀναχώρησή της. Τὸ ἀξιοθρήνητο ἀσκέρι ἦρε γιὰ λίγο καταφύγιο στὸ κάστρο μέσα στὴν πόλη. Σὲ λίγο ὁμως τοὺς ξετρέπωσαν οἱ κατάσκοποι τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Κάρολου

(1) Del Giudice, op. cit. σελ. 34. Παρακάτω (art II, σελ. 46) ὁ ἴδιος συγγραφέας μᾶς δίνει γιὰ χρονολογία τὸ 1264· μοῦ φαίνεται προτιμότερη.

(2) Σὲ μιὰ κατάσταση ἐξόδου στὰ 1265 ἀναφέρεται κὶ αὐτὴ πῶς ζοῦσε κοντὰ στὸν ἀδερφό της τὴν ἴδια χρονιά, με τὴν ἀκόλουθη ἐπιγραφή: *Costanza detta Imperatrice dei Greci*. Ὁ λογαριασμός αὐτὸς σώζεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Νάπολης. Βλ. Del Giudice, op. cit., I, p. 34.

(3) Del Giudice, op. cit., II, σελ. 46, σημ. 2.- Νικ. Γρηγορῆς, σελ. 91, Lebeau op. cit., t. XVIII, σελ. 110.- Μηλιαράκη op. cit., σελ. 549.

Ἀνδρηανοῦ, σπαρμένοι σ' ὅλα τὰ μέρη ἐκεῖνα. Σήκωσαν τότε τὴ γέφυρα κ' οἱ ἄμοιροι φυγάδες ἀπόμειναν στὸ ἔλεος τοῦ νικητῆ. Σὲ λίγες μέρες ἔφτασε μεγάλο ἀπόσπασμα γαλλικοῦ ἱππικοῦ κὶ ὠδήγησε μακριὰ σὲ μέρος κρυφὸ τὰ τρία παιδιὰ τοῦ Μαμφρέδου. Ἡ δύστυχη μητέρα ἔμεινε πρῶτα στὸ Τράνο μαζί με τὴν ἀδερφή της Βεατρίτση. Ὑστερα τὴν ἔφεραν μπροστὰ στὸν Κάρολο Ἀνδρηανὸ κὶ ἀπ' ἐκεῖ τὴν ὠδήγησαν στὸ κάστρο Nocera dei Christiani. Ἄς ἀφήσουμε τὴν Ἑλένη στὴν τρομερὴ της μοίρα (1). Δὲ θὰ μιλήσουμε οὔτε γιὰ τῶν παιδιῶν της τὴ μοίρα, μαῖρη σὰν τὴ δικὴ της (2).

Ἡ Κωσταντσα, πού κληρονόμησε ἀργότερα ἀπὸ τ' ἀνίψια της τὰ δικαιώματά τους γιὰ τὸ θρόνο τῆς Νάπολης, λάτρεινε τὸν ἀδερφό της Μαμφρέδο καθὼς καὶ τὴν ἐξαιρετὴ νύφη της Ἑλένη, τὴ συντρέφεψε πιστὰ ὅλον ἐκεῖνο τὸν ἀποτρόπαιο καιρὸ πού πέρασαν ἑνα-γόνια μέσα στὸ κάστρο τῆς Lucera dei Pagani μὰ δὲν τὴν ἀκολούθησε καὶ στὸ Τράνο. Ἦτανε σὰ νὰπαίξε με τὴ ζωὴ της ἂν τολμοῦσε νὰ καταφύγῃ σὲ μέρος ἑλληνικόν. Ἐμεινε πρῶτα πρῶτα στὴ Lucera. Κὶ ὅταν πιά οἱ Σαρακηνοὶ στρατιῶτες τῆς ἄγριας αὐτῆς πολιτείας, πού δὲν ἔχε ταῖρι στὸν κόσμο, ἔδειξαν ὑποταγὴ στὸν Κάρολο Ἀνδρηανόν, λίγο ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Μπενβέντου, ἡ ἀρχαία βασίλισσα ἔγινε κὶ αὐτὴ ἓνα ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς νίκης. Ὁ σύγχρονός μας ἱστορικὸς τοῦ Μαμφρέδου, ὁ Del Giudice ἀναλήτησε τοῦ κάκου μέσα στὸ πλούσιο ἀρχεῖο τοῦ Ἀνδρηανικοῦ Οἴκου πού σώζεται στὴ Νάπολη, νὰ βρῇ γραμμὸ κάπου τ' ὄνομα τῆς πριγκηπέσσας. Ἡ ἄμοιρη γυναίκα πού ἀπόμεινε ἔρημη, δὲν προξενοῦσε κανένα σοβαρὸ φόβο στὴ νέα δυναστεία πού θριάμβευε. Μόνον στὰ Χρονικὰ τῆς Ἀραγωνίας τοῦ Ἰσπανοῦ ἱστορικοῦ Σουρίτα ἀναφέρεται τ' ὄνομά της (3). Ὁ χρονογράφος αὐτὸς μᾶς λέει πῶς στὰ 1219 ἡ ἔρημη πριγκηπέσσα ἀποτραβήχτηκε σὲ μιὰ ἀνεψιά της στὴν Ἰσπανία, χωρὶς νὰ μᾶς μαθαίνῃ κάθε λεπτομέρεια. Μᾶς λέει ἀκόμα, πὼς τὴν «*Emperadrix dona Costanza*» πού θὰ ξαναπῆρε τὸ παιδικὸ της ὄνομα γυρίζοντας στὴν Ἰσπανία, ὑποδέχτηκε εὐγενικὰ ὁ ἀντρας τῆς ἀνεψιάς της πού λεγόταν κὶ αὐτὴ Κωσταντσα, ὁ Ἰνφάντες δὸν Πέτρος τῆς Ἀραγωνίας. Τῆς ἔδωσε ξεχωριστὴ θέση στὸ βασίλειο τῆς Βαλεντίας, κ' ἔμεινε καὶ πέθανε ἐκεῖ.

Κ' ἔτσι ἡ δύστυχη Ἀυτοκρατορίσα ξαναπῆρε τὴ στρατὰ τῆς ἐξορίας. Στὸ μεταξὺ ὁ ἀνεψιός της Conradix χάθηκε κὶ αὐτὸς τραγικὰ, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ. Ἡ πριγκηπέσσα πού κοντὰ σ'

(1) Πέθανε στὴν ἀρχὴ τοῦ 1271.

(2) Δύο ἀπ' αὐτοὺς πέθαναν μέσα στὸ κάστρο τοῦ Αἰγίου, στὴ Νάπολη, κλεισμένοι ἀδιάκοπα περισσότερο ἀπὸ τριάντα τέσσερα χρόνια, γιὰ ὅλη τους τὴ ζωὴ! Πέθαναν στὰ 1300, τὸ πολὺ πολὺ στὰ 1301. Ὁ τρίτος, αἰχμάλωτος πάντα, ἔζησε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς δύο ἄλλους. Πέθανε πενήντα ἔξ χρονῶν, ἀφοῦ πέρασε πενήντα δύο ὀλόκληρα χρόνια φυλακισμένος μέσα στὴ φυλακὴ τοῦ ἴδιου παλατιοῦ πού εἶχε γεννηθῆ!

(3) Del Giudice, op. cit. III, 23, καὶ σημ. I. — Surita, op. cit. III, 197.

αὐτὴ ἔδωσε ὁ Κάρολος Ἀνδρηγανὸς τὴ συγκατάθεσίν του ν' ἀπογραβητῆ ἢ Κωσταντσα, ἦταν ἡ δόνα Κωσταντσα, κόρη τοῦ ἀδερφοῦ της Μαμφρέδου καὶ τῆς πρώτης του γυναίκας, Βεατρίκης τῆς Σαβόγιας. Ἡ δεύτερη αὐτῆ Κωσταντσα, χήρα κι αὐτὴ τοῦ Marquis de Saluces, ξαναπαντρεύτηκε στὸ Μονπελλιέ στὰ 1262, ἀψηφώντας τὴ θέληση τοῦ Πάπα, μὲ τὸν Ἰνφάντε τῆς Ἀραγωνίας δὸν Πέτρο, ποὺ ἦτανε γιὸς τοῦ δὸν Jayme τοῦ Κατακτητῆ, κ' ἔγινε ἀργότερα στὰ 1276 ὁ βασιλιάς Πέτρος ὁ Γ'. Ἡ δυστυχισμένη Αὐτοκρατορίσσα, δαρμένη ἀπὸ τόσες τρικυμίες, ἤρε τέλος ἀραξοβόλι στὴ στερνὴ της κατοικία. Πῆγε καὶ κλειστικὴ καλόγρια στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγία-Βαρβάρας στὴ Βαλεντία· στὴ νέα της αὐτῆ ζωὴ πέρασε χρόνια δλόκληρα, κ' ἔμεινε ἔτσι ὡς τὰ 1313 ποὺ πέθανε. Ὁ Σουρίτας γράφει πὼς τὴν ἔθαψαν μέσα στὴν ἐκκλησία τῶν Ἰπποτῶν τοῦ Νοσοκομείου τῆς Ἱερουσαλὴμ τῆς Βαλεντίας. Μέσα στὴν ξύλινη κάσα τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Βαρβάρας βρίσκονται τώρα τὰ κόκκαλά της. Πόσες φορές ἡ ἄμοιρη γυναίκα, κλεισμένη στὸ σκοτεινὸ καὶ παγερὸ κελλὶ τῆς Ἰσπανίας, καθὼς θὰ περνοῦσε μὲ ἀπὸ τὸ λογισμό της ἢ μαύρη της μοῖρα, δὲ θὰ ὄνειρεύτηκε τὰ ἠλιόλουστα ἀκρογιάλια τῆς πλατειᾶς λίμνης τῆς Νίκαιας, τοὺς χρυσοβάθους θόλους τῆς μακρινῆς πρωτεύουσας, ἐκεῖ ποὺ τόσο συχνά, θλιμμένη ἀπὸ τότε καὶ γεμάτη περισυλλογὴ, εἶχε παρασταθῆ στὶς ἐπίσημες τελετὲς μὲ περίλαμπρο φόρεμα βυζαντινῆς βασιλισσας!

Ὁ Σουρίτας (1) γράφει ἀκόμα ὅτι ὁ Ἰωάννης Δούκας Βατάτσης εἶχε προικίσει τὴν ξενοφερμένη γυναίκα του μὲ τρεῖς σημαντικὲς πολιτείες «στὸ ἀνατολικὸ του βασιλείου», μ' ἄλλα μαζὶ μέρη καὶ πολλὰ κάστρα, καθὼς ἔλεγε ἡ ἴδια πριγκηπέσσα, εἰσόδημα ποὺ ξεπερνοῦσε τὶς τριάντα χιλιάδες ὑπέρπυρα. Φαίνεται πὼς ἡ ἀρχαία βασίλισσα δὲν πῆρε τίποτε ἀπὸ τὴ μακρινὴ της αὐτῆ κληρονομιά. Πειθαίνοντας ἄφησε τὰ δικαιώματά της ποὺ διεκδικοῦσε στὴν Ἀνατολή, στὸ βασιλιά Jayme, τὸ γιὸ τῆς φιλόξενης ἀνεψιᾶς της βασιλισσας Κωσταντσας. Φαίνεται πρὶν ἀκόμα πεθάνει ἡ Κωσταντσα ὁ πορφυρογέννητος ἀνεψιὸς της εἶχε αποφασίσει νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὰ δικαιώματά του αὐτὰ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι (2).

Δὲν ξέρομε τίποτα γιὰ τὸν ἀρχαιότερο τάφο τῆς Αὐτοκρατορίσσας Κωσταντσας μέσα στὴν ἴδια ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Γιάννη τῆς Βαλεντίας· ὁ παλιὸς τάφος θὰ κινοῦσε ἀκόμα περισσότερο τὴν προσοχή μας, ἂν τὸ δέκατο ἔβδομο αἰῶνα δὲ δοκίμαζαν ἔτσι ἄτυχα νὰ ξαναχτίσουν τὸ παρεκκλήσι χαλνώντας τὸν τάφο. Ἀφορμὴ νὰ χτιστῆ τὸ παρεκκλήσι αὐτὸ μέσα στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Γιάννη καὶ ν' ἀφιερωθῆ στ' ὄνομα τῆς Ἁγία-Βαρβάρας, θὰ στάθῃκε ὁ ἐρχομὸς τῆς ἐξόριστης βασίλισσας στὴ Βαλεντία. Φέρνω ἐδῶ τὴν ἀφήγησιν τοῦ μαρκησίου de Gruilles, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς καλλίτερους ἱστορικοὺς

(1) Op. cit., V, 454.

(2) Κύταξε στὰ «Chroniques gréco-romanes», ἔκδοσι Ch. Hopf, ἓνα περιεργὸ μέρος ἐκεῖ ποὺ ὁ Σανοῦτος μιλεῖ γιὰ τὰ δικαιώματα ποὺ διεκδικοῦσε ἡ Αὐτοκρατορίσσα Κωσταντσα.

Del Giudice, op. cit., II, σελ. 25, σμ. I.

τῆς Βαλεντίας: «Ἡ Αὐτοκράτειρα Κωσταντσα εἶχε πάθει ἀπὸ λέπρα οἱ ἱστορικοὶ συμφωνοῦνε γράφοντας πὼς ἡ Ἁγία Βαρβάρα, ποὺ ἡ βασίλισσα τῆς εἶχε ταμένη ξεχωριστὴ λατρεία ἀπὸ τότε ποὺ ἔμεινε στὴν Ἀσία (1), ἔξαφνα μιὰ μέρα παρουσιάστηκε μπροστὰ της γιὰ νὰ τὴ γιαιτρέψῃ. Τὴν ἴδια ὥρα, καθὼς ὁ ἱπποκόμος της περνοῦσε καβάλλα κάποιον γειτονικὸ δρόμο, εἶδε ξάφνου νὰ σταματᾷ τὸ ἄλογό του ἀνασηκόνοντας τὸ κεφάλι, σὰ νᾶθελε νὰ δεῖξῃ μὲ τὸ πόδι του κάποιον μέρος τοῦ δρόμου. Ἐσκαψαν τότε ἐκεῖ κ' ἤθραν τὸ εἰκόνημα τῆς Ἁγίας. Λένε ἀκόμα γιὰ βέβαιο ποὺ βούτηξαν τὴν εἰκόνα μέσα σὲ τρεῖς λεκανές γεμάτες νερό, καὶ πὼς ἀφοῦ ἡ βασίλισσα πλύθηκε μέσα ἐκεῖ βρέθηκε θαματουργὰ γιαιτρεμένη. Θέλοντας νὰ φανερώσῃ τὴν ἐνγνώμοσύνη της ἔχτισε τὸ παρεκκλήσι στ' ὄνομα τῆς Ἁγίας, ἀκριβῶς ἀπάνω στὸ μέρος ποῦχε βρεθῆ τὸ εἰκόνημα. Ζήτησε νὰ τὴ θάψουν ἐκεῖ ἀφοῦ πεθάνει (2). Ἐθάβγαλαν δίχως ἄλλο τὸ λείψανο τῆς καλόγιας Αὐτοκρατορίσσας ἀπὸ τὸν πρῶτον σαρκοφάγον, κ' ὕστερα ξαναχτίζοντας τὸ παρεκκλήσι, θὰ τὸ ξανάβαλαν στὴ θέση ποὺ μένει ἀκόμα σήμερα, μέσα στὴν ταπεινὴ καὶ μεγαγχολικὴ κάσα, «ψηλὰ στὸν ἀριστερὸ τοῖχο ἀπάνω, καθὼς μπαίνομε», ὅπως λέει μὲ τόση ἀκριβεία ὁ πάτερ Βιλλανουίβας. Τὸν ἴδιο καιρὸ τότε θὰ χάραξαν ἀπάνω στὴν κάσα τὴν κακογραμμένη ἐπιγραφή ποὺ μᾶς εἶναι γνωστὴ.

Ἐνα δειλινὸ Δευτέρως στὰ 1685 στὶς 19 Μαρτίου, ὁ Δρ Δὸν Φραντσέσκος Ὁρτζ, μέλος τοῦ Βασιλικοῦ Συμβουλίου, ἔβαλε μ' ἐπισημότητα τὸ πρῶτον λιθῆρι γιὰ τὸ κακότεχνον ξαναχτίσιμο. Στὴν ἴδια θέση βλέπομε νὰ στέκεται σήμερα κάποιος πίνακας τοῦ καιροῦ μας, ἓνα μέτρο ψηλός, ποὺ πορασταίνει τὸ θαματουργὸ γιάτρεμα τῆς Βασίλισσας, γεμάτης ἀπὸ νιάτα κι ὁμορφιά καὶ γονατισμένης μπροστὰ στὴ φημισμένη Ἁγία ποὺ φαίνεται νὰ στέκεται δλόρθη κοντὰ στὸν πύργον της. Ἄλλὰ ἡ θυγατέρα τῶν Αὐτοκρατόρων, ἡ ἔθακουσμένη γυναίκα τοῦ βασιλιά τῆς Νίκαιας, μᾶς παρουνσιάζεται ἐδῶ μὲ γραφικὴ φορεσιὰ γυναίκας τοῦ λαοῦ τῆς Βαλεντίας. Πρὸς τὸ ἴδιο μέρος τοῦ τοῖχου. σ' ἓνα βαθούλωμα, σώζεται ἀκόμα μέσα σὲ πέτρινη ἀγιασματοδόχη, ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ βράχο ποὺ εἶχε ἀναβροῦσει τὸ νερό γιὰ τὴ βάφτιση τῆς Ἁγίας Βαρβάρας στὴ Νικομήδεια ἢ εὐλαβητικιὰ βασίλισσα θᾶφρε μᾶζι της ἀπὸ τὴν Ἀσία τὸ κομμάτι, λείψανο πολύτιμο (3) γι' αὐτὴ. Ὁ πάτερ Βιλλανουίβας μᾶς λέει ἀκόμα «πὼς

(1) Εἶναι γνωστὸ πὼς πατρίδα τῆς Ἁγίας ἦταν ἡ Νικομήδεια, ἡ δεύτερη πολιτεία μέσα στὴν Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.

(2) Βλέπε ἀκόμα ὅσα γράφουν γιὰ τὴ διαμονὴ τῆς πριγκηπέσσας στὴ Βαλεντία ὁ μαρκήσιος de Gruilles, στὴν «Guia Urbana de Valencia», 1876, t. I, σελ. 424. Ὁ πάτερ Βιλλανουίβας, ὁ πάτερ Texidor στὰ «Antigüedades de Valencia», t. I, σελ. 301, καὶ ὅσους ἄλλους ἀναφέρει ὁ τελευταῖος αὐτός· βλέπε ἀκόμα τὸν D. Theod. Llorente, España. «Sus Monumentos Artes. La Naturaleza é Historia», Barcelone, 1887, t. I.

(3) Κοντὰ στὸ μαρμάρينو κομμάτι βρίσκεται ἡ ἀκόλουθη ἐπιγραφή: «Ἐδῶ, μέσα σ' αὐτὸ τὸ Βασιλικὸ παρεκκλήσι, σώζεται μ' ὄλο τὸ σέβας ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ κίονι ποὺ ἔδωσε τὸ νερό γιὰ τὴ βάφτιση τῆς Ἁγία-Βαρβάρας».

τὸ νερὸ ποὺ βουτούσε μέσα τὸ κομμάτι τοῦ βράχου τὸ εἶχανε γιὰ θαματουργό, γιατί ὅταν τῶπιναν γιάτρευε κάθε λογῆς ἀρώστεια». Στὴ διαθήκη της ποὺ γράφτηκε τὸν Ἰούλιο καὶ τὸν Αὔγουστο στὰ 1306, ἡ Αὐτοκράτειρα δώρησε στὴν ἐκκλησία τὸ ἱερὸ λείψανο μαζί με τὴ θαματουργὴ εἰκόνα τῆς Ἁγίας. Τὸ βαδούλωμα φράζεται ἀπὸ θύρα με οἰκόσημα⁽¹⁾. Λίγο παρακάτω βλέπομε ἓνα μεγάλο πέτρινο οἰκόσημο με τὶς ἴδιες ἄρμες, τοῦ δέκατου ὄγδου αἰῶνα καθὼς φαίνεται, ἄλλα τέσσερα μικρότερα οἰκόσημα τοῦ δέκατου τέταρτου ἢ τοῦ δέκατου πέμπτου αἰῶνα, ἴσως κομμάτια ἀπὸ τὴν πρώτη ἀρχικὴ διακόσμηση.

Ὁ Σετιέ στὸν Ὁδηγὸ τῆς Βαλεντίας μιλεῖ γιὰ τὴ «Δόνα Εἰρήνη, κοντέσσα Λάσκαρη, Ἰνφάντισσα τῆς Ἑλλάδας» θαμμένη κι αὐτὴ στὸ ἴδιο παρεκκλησί· θὰ πρόκειται δίχως ἄλλο γιὰ καμμιά πριγκιπέσσα τῆς Αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῆς Νίκαιας, ποὺ θ' ἀκολούθησε στὴ μακρινὴ της ἐξορία τὴ βασιλίτσα Κωστάντσα. Οἱ μισοὶ λένε, μαζί μ' αὐτοὺς κι ὁ Ἐρκολάνος, πὼς ἦταν ἡ ἀδερφή τοῦ βασιλέι Θεόδωρου Λάσκαρη, προγονὴ δηλαδή τῆς Αὐτοκρατορίσσας Κωστάντσας καὶ πὼς παντρεύτηκε τὸν κόμητα Guillaume des Intermedes (sic). Οἱ ἄλλοι, καθὼς ὁ Λορέντος, λένε πὼς ἦταν ἡ θυγατέρα τοῦ ἴδιου Θεόδωρου. Ἡ πρωτογέννητη κόρη του, ποὺ παντρεύτηκε με τὸν Κωνσταντῖνο Τεχ τῆς Βουλγαρίας, ὠνομαζόταν βέβαια Εἰρήνη⁽²⁾. Οἱ Ἴσπανοὶ ἱστορικοὶ λένε πὼς ἡ Βιολάντα, κόρη τῆς Εἰρήνης, παντρεύτηκε τὸν Πέτρο τῆς Ἀραγωνίας, τοπάρχῃ τῆς Ἀξέροβας, ἀνεψιὸ τοῦ Jaime τοῦ Α' τῆς Ἀραγωνίας. Προσθέτουν πὼς ἡ ἐκκλησία ἀκύρωσε τὸ γάμο στὰ 1313 γιατί ὁ Πέτρος εἶχε πάρει καὶ πρώτη γυναίκα ποὺ ζοῦσε ἀκόμα. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης εἶχε καὶ ἄλλη κόρη ποὺ τὴν ἔλεγαν Εὐδοξία· ὁ Ἕλληνας Νικηφόρος Γρηγορᾶς κι ὁ Ἴσπανὸς Σουρτίτας τὴν ὀνομάζουν κ' οἱ δύο τους Εἰρήνη· πῆρε ἄντρα της τὸν Γουλιάμο, τὸν κόντε de Ventimiglia de Liguria. Ἡ πριγκιπέσσα αὐτὴ, ἀν πιστέψωμε τὰ γραφόμενα τοῦ ἱστορικοῦ Μαριάνα, ἦρθε κ' ἔμεινε στὴν Ἰσπανία⁽³⁾. Νὰ εἶναι τάχατες αὐτὴ, ἡ ἀνεψιὰ της Βιολάντα, ἢ ἡ θεία της Εἰρήνη, ποὺ βρίσκεται σήμερον θαμμένη στὴ Βαλεντία κοντὰ στὴ βασιλίτσα Κωστάντσα;

Νόμισα πὼς θὰ προκαλοῦσε τὴν προσοχὴ μερικῶν ἢ μελαγχολικῆ ἱστορία τῆς δυστυχισμένης αὐτῆς θυγατέρας· ἐνὸς Αὐτοκράτορα, τῆς βυζαντινῆς βασιλίτσας ποὺ γεννήθηκε στὴν Ἰταλία, παντρεύτηκε στὴν ἀρχαία Μικρασία καὶ πέθανε στ' ἀκρογιαλῖα τῆς Ἰσπανίας.

(1) Μέσα στὸ οἰκόσημο αὐτὸ ποὺ ξαναβρίσκομε τὶς ἄρμες τῶν Λάσκαρη, φαίνεται ν' ἀνήκουν στὴν περιφέρημη οἰκογένεια Joan de Torres, ποὺ κρατοῦσαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴ λαϊκὴ παράδοση τοῦ τόπου! (τὴν πληροφορία αὐτὴ μοῦ ἔδωσε ὁ κ. F. S. Serrano y Morales).

(2) Du Cange, Fam. aug. byz., éd. de Venise, p. 182. Ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς κατὰ λάθος, φαίνεται, ὀνομάζει τὴν ἴδια Πριγκιπέσσα Θεοδώρα.

(3) Du Cange, op. cit., 182.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ

"ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ"

Ὁ κ. Σκληρὸς μᾶς παραχώρησε καὶ πάλιν εὐγενικὰ ἓνα ἄλλο κομμάτι ἀπὸ τὴ νέα ἐκδοσις τοῦ «Κοινωνικοῦ μας Ζητήματος», ποὺ ἐτοιμάζει καὶ ποὺ ὡς πρῶτο χειρόγραφο ἀκόμα δὲν πῆρε τὴν τελειωτικὴν του μορφὴν οὔτε στὴ διατύπωση, οὔτε στὴν οὐσίαν.

Τὸ σημερινὸ ἀπόσπασμα πραγματεῦται τὴ δρᾶση τοῦ δημοτικισμοῦ μας, δείχνοντας τὶς μεγάλες του θετικὰς ἐκδουλεύσεις, ἀλλὰ χτυπώντας καὶ τὰ τρωτά του, γιὰ τὰ ὁποῖα προτείνει θεραπευτικὰ μέσα. Ἐλπίζομε νὰ διαβαστεῖ με ἐνδιαφέρον, γιατί λίγο πολὺ θίγει ὅλους μας.

Εἰς ἐκάστην κοινωνίαν ἀναγκαστικῶς ὑπάρχουν δύο τύποι ἀνθρώπων, ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι εἰς τὰς ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς τῶν τάσεις: οἱ συντηρητικοὶ καὶ οἱ ἐπαναστάται! Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰ κοινά, ἡσυχὰ καὶ φύσει συντηρητικὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα εἰς ὅλας τὰς κοινωνίας ἀποτελοῦν τὸν μέγαν ὄγκον τοῦ λαοῦ. Κύριον χαρακτηριστικόν των εἶναι ἡ ψυχικὴ τῶν αὐταρέσκεια καὶ ἡ κωθρότης καὶ ὀκνηρία τοῦ πνεύματος των. Διαρκῶς εὐχαριστημένοι με τὸν ἑαυτὸν των καὶ τὴν κοινωνίαν των, εὐρίσκουν λαμπρὰς τὰς ἀτομικὰς των ἕξεις. Καλὰ καὶ ἅγια τὰ συστήματα τοῦ τόπου των με τὰ ὁποῖα ὑπνωτίσθησαν ἐκ μικρᾶς ἡλικίας. Πᾶν τ' ἐξερχόμενον τῶν μέτρι τοῦδε ἰδεῶν καὶ ἕξεων των, τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς κοινωνίας των εἶνε δι' αὐτοὺς ἀντιπαθές, ἀνόητον, δλέθριον, ἄπατρι καὶ προδοτικόν. Οἱ συντηρητικοὶ οὗτοι ἀποτελοῦν τὴν κωθρὰν καὶ ἀκίνητον μάζαν ἐπὶ τῆς ὁποίας συνήθως στηρίζονται αἱ διάφοροι κυβερνήσεις καὶ ὅλοι οἱ ἔχοντες συμφέρον εἰς τὴν διαίωσιν τοῦ ἐλάχιστου κοινωνικοῦ καθεστώτος.

Ἀπέναντι τούτων ἴσται ἡ μικρὰ, ἐλάχιστη μειονοψηφία τῶν φύσει ἀνησυχῶν, ἐπαναστατικῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε εἶναι εὐχαριστημένα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των καὶ τὴν κοινωνίαν των, παντοῦ καὶ πάντοτε διαβλέπουν ἐλαττώματα καὶ τρωτὰ σημεῖα ἄξια διορθώσεως καὶ ἀλλαγῆς. Καὶ εἰς τὰ ἀνήσυχια, ἐπαναστατικὰ καὶ προφητικὰ ταῦτα στοιχεῖα ὀφείλει κυρίως εἰπεῖν ἡ κοινωνία τὰς ἐλάχιστες νέας ἰδέας καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, τὰ ἀνταποκρινόμενα ἄλλωστε, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἰς βαθύτερας ψυχικὰς, κοινωνικὰς, οικονομικὰς ἢ ἐθνικὰς ἀνάγκας. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως ἀνησυχῶν ἐπαναστατικῶν στοιχείων εἶνε ἀναπόφευκτος διὰ μίαν κοινωνίαν, τὸ ποῖόν ὅμως καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἐπαναστατικότητος των δὲν εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε τὰ αὐτὰ, ἀλλὰ ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ ἐπιπέδου τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐκάστοτε κοινωνίας. Ὅσον δηλαδή μίαν κοινωνία εἶνε περισσότερον πολιτισμένη, περισσότερον σοβαρὰ καὶ πειθαρχημένη, τόσοσ σοβαρότεροι καὶ θετικότεροι

εἶνε καὶ οἱ ἐπαναστάται τῆς, μὲ ἀνώτερον χαρακτήρα, μεγαλειότεραν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν πειθαρχίαν καὶ εὐρύτερους ψυχικούς καὶ πνευματικούς ὀρίζοντας. Ἀναφορικῶς μὲ τὴν κοινωνίαν μας καὶ αὐτὴ βεβαίως, σύμφωνα μὲ τὸν γενικὸν κανόνα, ἔπρεπε νὰ ἔχη τὰ ἀνήσυχια καὶ ἐπαναστατικά τῆς πνεύματα. Δυστυχῶς ὁμῶς ἐπειδὴ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ τῆς πολιτισμοῦ ἦτο πολὺ ταπεινόν, κατ' ἀνάγκην καὶ οἱ ἐπαναστάται μας ἔπρεπε νὰ ἦσαν ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς, ἐν μέρει τουλάχιστον, ἐλαττωματικοί, καὶ ἐν πάσει περιπτώσει οὐχὶ εἰς τὸ ὕψος τῶν ἐπαναστατῶν τῶν ἄλλων περισσότερον προηγμένων εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν. Τὸ τοιοῦτον ἱστορικῶς ἦτο ἀναπόφευκτον καὶ μοιραῖον καὶ δὲν πρέπει νὰ προσβάλλῃ κανένα. Καὶ τώρα ἂς ἴδωμεν ἐν συντομίᾳ ποιοὶ ἦσαν οἱ μέχρι τοῦδε κοινωνικοὶ ἐπαναστάται μας. Ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου μέχρι τοῦ 1863, τῆς ἐγκαθιδρύσεως δηλαδὴ τοῦ συντάγματος, δὲν ἔλειψαν νὰ ἀναφαίνονται ἀνήσυχια καὶ ἀνταρτικὰ στοιχεῖα, διαμαρτυρόμενα κατὰ τῶν διαφορῶν καταχρήσεων, πιέσεων καὶ ὑπερβολῶν. Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ὁμῶς τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν βαθμιαίαν ἐξαφάνισιν τῆς ἐπαναστατικῆς γενεᾶς ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' ἄλλους εἰδικούς τυπικούς κοινωνικούς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, ἐπῆλθε βαθμηδὸν πλήρης ἀποτελεμάτως εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ μας βίου, χρησιμεύσασα κατόπιν ὡς κάλλιστον τροφικὸν ἔδαφος δι' ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ συντηρητικά, σχολαστικά καὶ δονκιχωτικά ὄργανα. Ἡ πρώτη γενναία ἀντίδρασις καὶ τὸ πρῶτον καθαρῶς ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐναντίον τοῦ σχολαστικισμοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ ἀβδηριτισμοῦ ἀνεφάνη πρὸ τριακονταετίας περίπου καὶ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ δεκάδας τώρα ἐτῶν μὲ τὸν ἴδιον πάντοτε ἀδιάπτωτον ἐνθουσιασμόν καὶ φανατισμόν, μαχόμενον ὑπὲρ μιᾶς ὀρισμένης λογικῆς, ζωντανῆς καὶ ὀρίμου πλέον ιδέας, ἐνισχύον καὶ αὐξάνον καθημερινῶς τὸ πολεμοχαρὲς στρατόπεδόν του. Καὶ τοῦτο εἶνε ἀκριβῶς τὸ ἀψευδέστερον καὶ ἀκραιφνέρον τεκμήριον τοῦ δικαίου καὶ τῆς ζωτικότητος του.

Τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦτο κίνημα εἶνε τὸ πολύχροτον γλωσσικὸν ζήτημα καὶ οἱ πρῶτοι γνήσιοι καὶ συστηματικοὶ ἐπαναστάται μας: οἱ δημοτικισταὶ—οἱ ἀτρόμητοι ὑπέρμαχοι τῆς ζωντανῆς μητρικῆς μας γλώσσης! Οἱ δημοτικισταὶ μέχρι σήμερον ἐπράξαν οὐχὶ ὀλίγα πρὸς διεκπαιδαγωγῆσιν καὶ ἀφύπνισιν τῆς κοινωνίας μας καὶ εἰς τὸ μέλλον βεβαίως θὰ πράξουν ἀκόμη περισσότερα, διότι τώρα ἀκριβῶς εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεως των, πλήρεις οὐχὶ μόνον συναισθησεως τῆς δυνάμεως των καὶ καὶ τῆς ἱστορικῆς των ἀποστολῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀρκετὴν πλέον πείραν εἰς ζητήματα κοινωνικῆς δράσεως.

Καὶ ἐὰν μέχρι σήμερον δὲν ἔχουν πράξει ὅλα ταῦτα εἰς τοῦτο πταίει οὐχὶ ἡ καλὴ τῶν θέλησις, ἀλλὰ ἡ οὐτοπιστικὴ τῶν τακτικῆ, ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἀπολύτως σοβαρὰ ἀποτελέσματα. Καὶ ἡ ἐλαττωματικὴ αὕτη τακτικὴ ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἀτελοῦς των φιλοσοφικῆς καὶ κοινωνικῆς μορφώσεως καὶ ἄλλων κοινωνῶν εἰς ὅλους μας ἐλαττωμάτων χαρακτήρος, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ γίνῃ περαιτέρω ἐκτενὴς λόγος χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας.

Ἡ δικαιοσύνη ὁμῶς ἀπαιτεῖ ὅπως πρῶτον ἀναφέρωμεν τὰς ὑπηρεσίας των καὶ τὰ καλά των, προτοῦ προβῶμεν εἰς τὴν δυστυχῶς πολὺ εὐκόλον κριτικὴν τῶν ἐλαττωμάτων των.

Δι' ἓνα ἀντικειμενικὸν ἱστορικὸν καὶ κοινωνιολόγον δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικρὰ ἀμφιβολία ὅτι οἱ δημοτικισταὶ ἐκλήθησαν ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὅπως παίξουν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς κοινωνίας μας.

Εἶναι σχετικῶς τὰ γνωστικώτερα, ζωντανότερα, προοδευτικώτερα, εἰλικρινέστερα, γενναιότερα καὶ τὰ μᾶλλον ἐνθουσιώδη παιδιὰ τῆς κοινωνίας μας. Ἀφοῦ κατάρθωσαν ἐν τῷ μέσῳ τοιοῦτον ὠκεανὸν ψεύδους καὶ ἀπάτης, ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης σχολαστικῆς, διεφθαρμένης καὶ σατανικῶς ἐγωϊστικῆς ἀτμοσφαιρας νὰ ἀπαλλαχθοῦν ἰσχυρῶν προλήψεων, ἔστω καὶ εἰς μερικά μόνον ζητήματα, τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύει ὅτι ἔχουν ὑγιῆ ἐγκέφαλον, γενναῖον, εἰλικρινῆ καὶ γνήσιον ἐπαναστατικὸν χαρακτήρα.

Καὶ ἔχουν πράγματι τὰ ἀπαραίτητα γνωρίσματα καὶ χαρακτηριστικά τὰ ὁποῖα διακρίνουν τοὺς ἐπαναστάτας: Πρῶτον· εὐκολίαν νὰ ἀπορρίπτουν τὰς καθιερωμένας ιδέας, προλήψεις, διδασκὰς καὶ ψυχώσεις καὶ δεύτερον φιλομάθειαν νὰ ἀναζητοῦν καὶ εὐρίσκουν νέα συστήματα, εὐκόλως παραδεχόμενοι ταῦτα καὶ συζητοῦντες ἀπροσώπως καὶ ἀνευ πάθους καὶ προκαταλήψεως πᾶσαν νέαν ιδέαν, ἀρκεῖ νὰ εἶνε εἰλικρινῆς, λαμβάνοντες αὐτὴν ἐκ τῆς οὐσιαστικῆς τῆς ἀπόψεως καὶ οὐδέποτε χαρόμενοι εἰς μικρολόγους σοφιστικούς τύπους καὶ στρεφοδικίας. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης οἱ δημοτικισταὶ ὄχι μόνον εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς γλωσσικῆς μας μεταρρυθμίσεως, ἀλλὰ τὰ μόνα σχεδὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑγιᾶ στοιχεῖα, τὰ δυνάμενα νὰ ἐπαναστατήσουν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ζωῆς, οἱ μόνον εἰλικρινεῖς φίλοι καὶ ὑποστηρικταὶ οἰασδήποτε νέας ἐπαναστατικῆς ιδέας. Αὐτὸ ἄλλως τε εἶνε καὶ φυσικόν: Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δεικνύει φιλομάθειαν καὶ ἀνεκτικότητα εἰς ἐν σημείον δὲν δύναται παρὰ νὰ τὴν δεῖξῃ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ζητήματα. Ἐπομένως οἰαδήποτε τολμηρὰ ἰδέα, οἰαδήποτε νέα ἐπαναστατικὴ θεωρία, μόνον μεταξὺ τῶν δημοτικιστῶν δύναται νὰ εὖρη ἀκροατὰς, θαυμαστὰς καὶ εἰλικρινεῖς φίλους καὶ ὁπαδούς.

Καὶ ἐὰν πράγματι ὀψώμεν ἐν ἀπλοῦν βλέμμα εἰς τὴν σημερινὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ τόπου μας, θὰ ἴδωμεν ἀμέσως ὅτι ἀκριβῶς εἰς τὰς τάξεις τῶν δημοτικιστῶν εὐρον αἱ διάφοροι νέαι ἐπαναστατικαὶ ιδέαι τοὺς ὁπαδούς των καὶ ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ δημοτικισμοῦ ἐξῆλθον οἱ δημιουργοί, ἀναγεννηταὶ καὶ εισηγηταὶ νέων ιδεῶν καὶ συστημάτων εἰς τοὺς διαφορούς κλάδους τῆς ζωῆς μας. Εἰς αὐτοὺς ὀφείλεται κατὰ πρῶτον λόγον ἡ γλωσσικὴ μας ἐπανάστασις, ἡ πρώτη μεγάλη καὶ συστηματικὴ ἰδεολογικὴ ἐπαναστατικὴ κίνησις τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἡ ἰδέα τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως χρονολογεῖται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος (Ἀδαμάντιος Κοραῖς, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Δανιὴλ Φίλιππίδης, Ἰωάννης Βηλαράς, Ἀθανάσιος Χριστόπουλος, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, Διονύσιος Σολωμός, Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, Ἰούλιος Τυπάλδος, Παναγιώτης Χιώτης, Γεώργιος Τερτσέτης, Ἀντώνιος Φατσέας, Γε-

ώργιος Ζαλοκώστας, Ἀνδρέας Λασκαράτος, Ἰάκωβος Πολυλάς, κτλ. κτλ.) Ἄν καὶ εἰς τοὺς προηγούμενους αἰῶνας δὲν ἔλειψαν ἐπίσης μεμονωμένοι καὶ σποραδικοί γινῶμαι κατὰ τῆς διδασκαλικῆς σχολαστικῆς ἀρχαιομανίας. (Σοφριανός, Σκουφός, Μηνιάτης, Κανταρτοῦνης κτλ. κτλ.) Ἀλλὰ τὴν καθαρὰ ὥθησιν καὶ συστηματικὴν κίνησιν ἔλαβε ἡ γλωσσικὴ μεταρρυθμισὶς ἀπὸ τριακονταετίας χάρις εἰς μίαν μεγάλην φυσιογνωμίαν, τὸν Ἰωάννην Ψυχάρην, καθηγητὴν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἐν Παρισίοις, ἄνδρα ἰσχυρᾶς θελήσεως, πολεμικοῦ χαρακτήρος, φλογερᾶς ἰδιοσυγκρασίας καὶ μεγάλης ρητορικῆς δυνάμεως, στηριζομένης εὐτυχῶς καὶ ἐπὶ σοβαρᾶς εἰδικῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, στοιχείων ἀπαραιτήτων δι' ἀρχηγὸν ἐπαναστατικὸν κινήματος, ἔχοντα συνάμα καὶ τὸ προσὸν νὰ ζῆ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπομένως δυνάμενον νὰ ἐκφέρῃ ἐλευθέρως τὰς ἰδέας του χωρὶς νὰ ἐπιρρεάζεται ἀπὸ διάφορα τοπικὰ ἐμπόδια.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης μὲ τὸν ἀμειλίκτον καὶ μελετημένον πόλεμον τὸν ὁποῖον ἀγρίως ἐκήρυξε ἐναντίον τοῦ σχολαστικοῦ δασκαλισμοῦ καὶ μὲ τὴν φλογερὰν του εὐγλωττίαν ἀφύπνισε καὶ ἐνεθουσίασε οὐχὶ ὀλίγας συνειδήσεις, τινὲς τῶν ὁποίων ἦσαν ἤδη ὄριμοι καὶ ἐνδομύχως εἶχον φθάσει εἰς τὸ ἴδιον ἀρνητικὸν συμπέρασμα ἀναφορικῶς τῆς ἀψύχου, νεκρᾶς καὶ μουμιώδους καθαρουσίας γλώσσης μας. Καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς πρώτους σοβαροὺς συνεργάτας τοῦ κ. Ψυχάρη ἐξ Ἰσου σθεναρῶς καὶ γενναίως κηρύξαντας τὸ νέον γλωσσικὸν εὐαγγέλιον: Ἀλέξανδρον Παύλην, Ἀργύρην Ἐφταλιώτην καί, βραδύτερον, Κωστὴν Παλαμᾶν, ἄνδρας μὲ γενναῖον χαρακτήρα, φλογερὸν πατριωτισμὸν καὶ σοβαρὰν λογοτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν καὶ μόρφωσιν. Τούτους ἠκολούθησαν περαιτέρω ὀλόκληρος πλειὰς ἐνθουσιωδῶν ἐπαναστατῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λογοτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι σήμερον κατήντησαν νὰ μετρῶνται κατὰ ἑκατοντάδας καὶ ἴσως καὶ χιλιάδας, καὶ προσέδωκαν πλέον εἰς τὸ κίνημα τὴν συνηρισμένην ὁμαδικὴν του μορφήν. Χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἀφειλομέν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ταυτοχρόνως καὶ ὀλίγον τι ἐνωρίτερον τοῦ κ. Ψυχάρη ἄλλοι σοβαροὶ καὶ μελετημένοι ἄνδρες (Βεργαροδάκης, Χατζιδάκης καὶ Ροῖδης) οὐχὶ ὀλίγον συνέτειναν εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐντελῶς παθολογικῶν ὀργίων μιᾶς ἀρχαιομανοῦς σπειρας σχολαστικῶν δασκάλων, (Ψευδαττικισταί, Κόντος, Μιστριώτης, κτλ.) οἱ ὁποῖοι μονομερῶς ὑπανοτισμένοι μὲ ἀρχαῖα κείμενα, γραμματικὰς καὶ συντακτικὰς συνέλαβον τὴν καθαρὰ φρενοβλαβῆ ἰδέαν νὰ κηρύξουν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θετικοῦ 19ου αἰῶνος μίαν ζωντανὴν γλῶσσαν ἐνὸς ὀλοκλήρου πολιτισμένου λαοῦ ἐν ὧ γῶμῳ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δῆθεν εἶνε χυδαία καὶ ἐπομένως ἀξία ἀμειλίκτου καταδιώξεως καὶ συστηματικῆς καταστροφῆς, καὶ ταυτοχρόνως ἐξεδήλωσαν τὴν ἀντιψυχολογικὴν καὶ αὐτόχρομα ἐξωφρενικὴν τάσιν νὰ ἀναστήσουν καὶ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ζωὴν εἰς ὅλας τῆς τὰς λεπτομερείας μίαν ἐντελῶς νεκρὰν πλέον ἀρχαίαν γλῶσσαν, ὡς ἐάν ἦτο ποτε φυσιογνωμῶς δυνατόν νὰ ἀναστήσῃ κανεὶς μίαν μούμιαν καὶ προσαρμόσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ψυχολογίαν, τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς μας ἐποχῆς.

Ἰδίως οἱ κύριοι Γεώργιος Χατζιδάκης καὶ Ἐμμανουὴλ Ροῖδης

συνέτειναν εἰς τὴν καταπολέμησιν οὐχὶ ὀλίγων γλωσσικῶν προλήψεων, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς νέας γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης. Δυστυχῶς ὁ κ. Χατζιδάκης ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός του, ἐπισήμου καθηγητοῦ τῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποστηρίξῃ μέχρι τέλους μὲ τὸ ἐπιστημονικὸν του κῦρος τὴν νέαν γλωσσικὴν ἐπανάστασιν. Ἐνόσω κατ' ἀρχὰς ἡ γλωσσικὴ μεταρρυθμιστικὴ κίνησις ἔφερεν ὀθῶν ἀκαδημαϊκῶν χαρακτηριστῆρα, περιοριζομένη εἰς στενωτάτον κύκλον φιλολογούντων, ὁ κ. Χατζιδάκης ἐνθέρμως ὑπεστήριξε τὰ βιολογικὰ δικαιώματα καὶ τὴν λογοτεχνικὴν ἀξίαν τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς μας γλώσσης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὅμως καθ' ἣν τὸ κίνημα προσέλαβεν ἐπιστημονικὴν ἐπαναστατικὴν χαρακτήρα καὶ ἐγένετο αἰτία σοβαρῶν κοινωνικῶν συρράξεων καὶ ταραχῶν, κηρυχθείσης συνεπεὶα τούτου τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἐν διωγμῳ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου κράτους, ὁ κ. Χατζιδάκης, φυσικῶ τῷ λόγῳ, ὡς μισθωτὸς ὑπάλληλος αὐτοῦ καὶ ὑπεύθυνος καθηγητῆς τῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ ἀνακρούσῃ πρῶμην καὶ ὡς νέος Γαλιλαῖος νὰ ἀναιρέσῃ μέρος τουλάχιστον τῶν πρώην δοξασίων του! Ὅπου ἀποδεικνύεται διὰ μυριοστὴν φορὰν, ὅτι ἡ κοινωνικὴ θέσις ἐνὸς ἀνθρώπου ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς του δράσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἱστορία ἐγνωμόνως θὰ ἀναφέρῃ μίαν ἡμέραν τὴν πολῦτιμον συμβολὴν τοῦ κ. Χατζιδάκη πρὸς καταπολέμησιν τῶν τραγελαφικῶν ὑπερβολῶν καὶ προλήψεων τοῦ ἀρχαιομανοῦς στρατοπέδου. Βεβαίως οἱ νεώτεροι εἰδικοί γλωσσολόγοι μας, μαθηταὶ τοῦ κ. Χατζιδάκη καὶ μέλλοντες κατὰ πάσαν πιθανότητα διάδοχοι αὐτοῦ εἰς τὴν ἔδραν τῆς γλωσσολογίας ὡς τέκνα νεωτέρας ἐποχῆς, περισσότερον ὠρίμοι καὶ ἀνεκτικῆς ἀπέναντι τῶν νέων ἰδεῶν, θὰ δυνηθοῦν πολὺ εὐκολώτερον τοῦ διδασκάλου των νὰ διδάξουν τὰς νέας γλωσσικὰς ἰδέας, χωρὶς τὸ τοιοῦτον νὰ προκαλέσῃ ἀκαδημαϊκῶν καὶ κοινωνικῶν σκάνδαλον, διότι ἕως τότε ἡ νέα γλωσσικὴ ἰδέα θὰ ἔχη κερδίσει πολλοὺς λειτουργοὺς τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῆς κυβερνήσεως καὶ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς διανοουμένης κοινωνίας μας.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸ καθαρὰ γλωσσικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ βᾶσις τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄς ἴδωμεν τώρα συντόμως καὶ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς πνευματικῆς δράσεως, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρότατα ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὴν νέαν γλωσσικὴν ἐπαναστατικὴν ἰδέαν καὶ εἰς τοὺς ὁποίους σήμερον κυριαρχοῦν καὶ ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς οἱ ὀπαδοὶ τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως.

Εἰς τὴν ποίησιν ὕστερον ἀπὸ ὀλιγοχρόνιον κυριαρχίαν τῶν ἀψύχων ποιητῶν τῆς σχολαστικῆς καθαρουσίας ψευδοκλασσικῆς καὶ ψευδορωμαντικῆς σχολῆς (ἀδελφοὶ Σοῦτσοι, Σπυρίδων Βασιλειάδης, Δημήτριος Παπαρηγόπουλος, Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, ἐν μέρει Ἀχιλλεὺς Παράσχος κ.τ.λ. κ.τ.λ.) ἐπανήλθεν καὶ ὑπερίσχυεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς νέας γλωσσικῆς κινήσεως ἡ παλαιὰ δημοτικὴ παράδοσις τῶν πρώτων μας ζωντανῶν ποιητῶν (Ρήγα Φερραίου, Ἰωάννου Βηλαρά, Ἀθανασίου Χριστοπούλου καὶ τῆς ἐνδόξου Ἰρηνικῆς σχολῆς μὲ τοὺς δύο μεγάλους μας ποιητὰς ἐπὶ κεφαλῆς: Διονύσιον Σολωμὸν καὶ Ἀριστοτέλην Βαλαωρίτην). Ἐκτοτε ὀραδαίως ὑπερίσχυεν τὸ νέον ζωντανὸν ρεῦμα καὶ σήμερον ἡ ποίησις μας καθ' ὅλο-

κληρίαν εύρίσκειται εις τὰς χεῖρας τῶν δημοτικιστῶν, ἀναφαίρετον πλέον κτῆμά των. Καὶ ἐδῶ ἔχομεν καθῆκον νὰ ἀναφέρωμεν τὴν μεγάλην μορφήν τοῦ μεγαλειότερου τῶν ζώντων ποιητῶν μας: Κωστή Παλαμᾶ—μιᾶς ἐντελῶς ἐξαιρετικῆς φυσιογνωμίας καὶ ὡς ποιητοῦ καὶ ὡς λογοτέχνου καὶ ὡς ἰδεολόγου καὶ ὡς διανοουμένου καὶ ὡς ἀνθρώπου—ὁ ὁποῖος καὶ ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος, ὁ ὁδηγός, ὁ δημιουργὸς καὶ παιδαγωγὸς μιᾶς ὀλοκλήρου γενεᾶς νέων ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν. Κατὰ ἱστορικὸν καθῆκον ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὴν λαμπρὰν πλειάδα τῶν νέων ζωντανῶν μας ποιητῶν, ἐκτὸς ὀλιγιστῶν ἐξαιρέσεων, ὅλων ἀδιαλλάκτων καὶ φανατικῶν ὀπαδῶν τῆς Δημοτικῆς μας γλώσσης* (Α. Πάλλης, Α. Μαβίλης, Γ. Καλοσοῦρος, Ι. Καμβύσης, Κ. Κρυστάλλης, Ι. Γρυπάρης, Α. Πορφύρας, Π. Βασιλικός, Γ. Δροσίης, Ζ. Παπαντωνίου, Κ. Καβάρης, Μ. Μαλακάσης, Α. Σικελιανός, Σ. Σκίπης, Κ. Βάρναλης, Α. Καμπάνης, Μ. Αὐγέρης καὶ ἐν μέρει Ι. Πολέμης καὶ Γ. Σουρῆς, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τοὺς γνωστοτέρους εἰς ἡμᾶς*).

Τὸ διήγημα καὶ τὸ ρομάντσο ἐγκαταλείψαν πλέον ὀριστικῶς τὰ ἄηρυχα, ἀνεδαφικὰ καὶ νεκρὰ ὑποδείγματα τῆς παλαιᾶς καθαρειούσης σχολῆς τῶν διηγηματογράφων μας (Α. Ραγκαβῆ κ.τ.λ.) ἔλαβεν νέαν ὄψησιν καὶ πραγματικὴν ζωὴν εἰς τὰς χεῖρας νέων ζωντανῶν δημοτικιστῶν καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσουν γνήσιον λαϊκὸν ἠθογραφικὸν διήγημα, καὶ σύγχρονον ζωντανὸν μυθιστόρημα, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς συγχρόνου ζωῆς μας. (Α. Ἐφταλιώτης, Α. Καρκαβίτσας, Γ. Βλαχογιάννης, Κ. Χατζόπουλος, Γ. Ξενοπούλου, Κ. Χρηστομάνος, Δ. Ταγκόπουλος, Δ. Βουτυρᾶς, Ν. Καζαντζάκης, Π. Ροδοκανάκης, Α. Τραυλιαντώνης, Κ. Παρορίτης, Πετροῦλα Ψηλορείτη, κ.τ.λ. κ.τ.λ.).

Τὸ θέατρον ἀφοῦ ἐξήντησε πλέον τὴν ψευδοκλασσικὴν ρητορείαν τοῦ Σ. Βασιλειάδου, Δ. Βερναρδάκη καὶ λοιπῶν ἔλαβεν ἐπὶ τέλους τὸν ὀρθὸν δρόμον τῆς δημιουργίας ζωντανοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρον, βάσιν ἔχοντος τὴν σύγχρονον ζωὴν μας. Ἐδῶ τὸν δρόμον ἔδειξαν ἰδίως ὁ κ. Γ. Ξενοπούλου καὶ Δ. Ταγκόπουλος διὰ νὰ ἐξακολουθήσουν κατόπιν δυνατοὶ καλλιτέχνη (Σ. Μελᾶς, Κ. Χρηστομάνος, Π. Χόρον, Π. Νιοβάνας, Ν. Ποριώτης, Μ. Αὐγέρης, Πετροῦλα Ψηλορείτη, κ.τ.λ.).

Ἡ κλασσικὴ μετάφρασις καὶ ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ τοὺς περισσότερους καὶ καλύτερους ἀντιπροσώπους ἐστρατολόγησεν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῶν δημοτικιστῶν ἢ τουλάχιστον τῶν φίλων τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως. (Εἰς τὴν μετάφρασιν: Α. Πάλλης, Ι. Πολυλάς, Γ. Καλοσοῦρος, Α. Μαβίλης, Κ. Θεοτόκης, Κ. Χατζόπουλος, Ν. Καζαντζάκης, Ι. Ζερβός, Ν. Ποριώτης, Κ. Μάνος, Γ. Σωτηριάδης,

(*) Ζητοῦμεν συγγνώμην ἀπὸ τοὺς κ.κ. ποιητὰς καὶ λογοτέχνας, τοὺς ὁποῖους εἴτε ἐξ ἀγνοίας εἴτε ἐξ εὐκόλου ἄλλωστε ἐπιλημοσύνης δὲν ἀναφέρωμεν εἰς τὰς σημειώσεις αὐτὰς, τὰς ἐντελῶς προχείρους. Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅλους, παλαιούς καὶ νέους, ἀλλ' οὔτε βεβαίως καὶ ὁ σκοπὸς μας εἶνε νὰ ὑψώσωμεν σκοπίμως τοὺς μὲν καὶ ὑποβιβάσωμεν τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ δεῖξωμεν συνοπτικῶς τὴν δύναμιν καὶ δρῶσιν τοῦ δημοτικισμοῦ μας.

κ.τ.λ. κ.τ.λ. Εἰς τὴν κριτικὴν: Κ. Παλαμᾶς, Κ. Χατζόπουλος, Γ. Ξενοπούλου, Π. Νιοβάνας, Δ. Ζαχαριάδης, Ζ. Παπαντωνίου, Ν. Καζαντζάκης, Φ. Πολίτης, Σ. Ἀλιμπέρτης, κ.τ.λ. κ.τ.λ.).

Ἀπὸ τοὺς κόλπους τῶν δημοτικιστῶν ἐξῆλθον καὶ οἱ κοινωνιο-λογοῦντες, οἱ πρῶτοι δοκιμάσαντες νὰ φιλοσοφήσουν ἐπὶ τῆς κοινωνίας μας, προσπαθήσαντες νὰ διαγράψουν εὐρείας γραμμὰς διαγνώσεως, προγνώσεως καὶ θεραπείας τῶν ἐλαττωμάτων της. (Στέφανος Ραμᾶς, Ἰδίας, Πέτρος Βλαστός, Περικλῆς Γιαννόπουλος, Πέτρος Βασιλικός, Ἀλέκος Δελμούζος, Ν. Γιαννιός, Γ. Παπανδρέου, Α. Παπαναστασίου, Χ. Χριστουλάκης, Π. Πετριδῆς, Μ. Ζαβιτσιάνος καὶ ἐν μέρει Β. Γαβριηλίδης). Ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν δημοτικιστῶν ἐξῆλθον καὶ οἱ πρῶτοι κοινωνισταί, μαρξισταὶ καὶ ὑπέρμαχοι τῆς διοργανώσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων ἐπὶ σοβαρᾶς ἐπιστημονικῆς βάσεως. (Κ. Ζάχος, Ν. Γιαννιός, Π. Ταγκόπουλος, Κ. Χατζόπουλος, κ.τ.λ. κ.τ.λ.). Ἐκεῖθεν ἔλκει τὴν καταγωγὴν της καὶ ἡ κοινωνιολογικὴ ὁμάς τῶν Ἀθηνῶν, συγγενῆς κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ τὸ πνεῦμα μὲ τοὺς προηγουμένους κοινωνιολογοῦντας, ἀναμιχθεῖσα ὅμως περισσότερον εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν προσπάθειάσα διὰ πρώτην φοράν νὰ ὑπερασπισθῆ τὰς νέας γλωσσικὰς, κοινωνικὰς καὶ φιλεργατικὰς ἰδέας ὁμαδικῶς ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς. Καὶ διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν πολιτικὴν εἰκόνα λέγομεν ὅτι εἰς τὰς τάξεις τῶν δημοτικιστῶν ἀνήκει καὶ ἡ μεγαλειότερα δόξα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος—ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ πολυσυνθετώτερος, πολυσχιδέστερος, εὐρύτερος καὶ φιλοσοφικώτερος τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, τὸ γνήσιον τέκνον καὶ συνάμα τὸ καύχημα τοῦ δημοτικισμοῦ. Ἐσχάτως οὐχὶ ὀλίγοι πολιτευόμενοι, βουλευταὶ καὶ ὑπουργοὶ ἐξεδήλωσαν φανερῶς τὴν φιλίαν καὶ βαθεῖαν τῶν ἐκτίμησιν πρὸς τὰς νέας ριζοσπαστικὰς, γλωσσικὰς, παιδαγωγικὰς καὶ κοινωνικὰς ἰδέας. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν οἱ ἐπίσημοι ἀντιπροσώποι τοῦ ἔθνους θὰ προσχωροῦν μοιραίως εἰς τὰς νέας ἐπαναστατικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι κατήντησαν πλέον ἀνάγκη τῆς κοινωνίας μας. Ἀπὸ τοὺς κόλπους τῶν δημοτικιστῶν ἐξῆλθε τέλος καὶ ἡ νέα γλωσσολογικὴ παιδαγωγικὴ κίνησις, ἡ προσπαθοῦσα νὰ εἰσαγάγῃ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ δημοτικὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος σχολεῖα καὶ νὰ διαρρυθμίσῃ ἐπὶ νέων βάσεων τὸ ὅλον παιδαγωγικὸν μας σύστημα. (Α. Φωτιάδης, Α. Δελμούζος, Δ. Γληνός, Μ. Τριανταφυλλίδης, Ἐλισαῖος Γιαννίδης, Πέτρος Βλαστός, κ.τ.λ. κ.τ.λ.).

Τὴν πρώτην πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν νέων παιδαγωγικῶν ἰδεῶν ἀπεπειράθη εἰς τολμηρὸς καὶ μεγαλοφάνταστος νέος, εὐγενὲς παράδειγμα τῆς νέας ἐνθουσιώδους καὶ ἀνιδιοτελοῦς δημοτικιστικῆς νεολαίας μας—ὁ Ἀλέκος Δελμούζος—ὁ ὁποῖος τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ συνεργασίᾳ ἐνὸς ἄλλου εὐγενοῦς νεοῦδαίτου ἱατροῦ Γ. Σαράτη συνέλαβον τὴν τολμηρὰν διὰ νεοελληνικῶν ἰδεῶν νὰ ἰδρῦσουν ἐν Βόλῳ τὸ πρῶτον νεωτεριστικὸν σχολεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ μητρικὴ μας δημοτικὴ γλῶσσα νὰ διδάσκειται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ μὲ τὴν καθαρειούσαν. Δυστυχῶς ἡ ἐλλοχεύουσα ἀεὶ μεσαιωνικὴ στενοκεφαλιά, σχολαστικότης καὶ κακοῦθρα ἐκίνησε πάντα λίθον ὅπως καταστρέψῃ τὸ τολμηρὸν νεωτεριστικὸν ἔργον, μὴ δειλιάσασα νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ πλέον

αισχρά συκοφαντικά μέσα, σύρασα πρὸ τοῦ δικαστηρίου ὡς ἀνηθί-
κους, ἀναρχικούς καὶ ἀθέους τοὺς εὐγενεστέρους ἀντιπροσώπους τῆς
νέας γενεᾶς μας· ὡς μαινόμενοι βανδῆλοι ἐδοκίμασαν νὰ παραδώ-
σουν εἰς τὰς φλόγας τὸ νέον φυτώριον τῶν εὐγενῶν ἰδεῶν τοῦ Βό-
λου. Οἱ νέοι Ἄνυτοι καὶ Μέλητοι ἐντελῶς ἀνιστόρητοι καὶ ἀφιλο-
σόφητοι, ἐν τῇ μαορία τῶν καὶ τῇ ἐξάψει τῆς φωτοσβεστικῆς τῶν
μανίας καὶ ἴσως καὶ τοῦ προσωπικοῦ πάθους—διότι εἰς τὰς μικρὰς
κοινωνίας ὅλα τὰ ζητήματα κατὰ βάθος εἶνε προσωπικά—δὲν ἠθέ-
λησαν νὰ καταλάβουν ὅτι μὲ τοιαῦτα ποταπὰ μέσα ὄχι μόνον δὲν
καταπολεμοῦνται καὶ καταπνίγονται αἱ νέαι προοδευτικαὶ ἰδέαι, ἀλλὰ
τουναντίον περισσότερον καὶ καλύτερον διαδίδονται, διότι ἀπο-
κτῶσι τὴν αἴγλην τοῦ μαρτυρίου καὶ περισσότερον ἐπιβάλλονται εἰς
τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἐπαισχυντος
δίκη Βόλου-Ναυπλίου ἐξ ἀπόψεως ἱστορικῆς καὶ ψυχολογικῆς εἶνε
ἐντελῶς ἀνάλογος μὲ τὴν δίκην ἐνὸς Giordano Bruno, ἐνὸς Campa-
nella, ἐνὸς Γαλιλαίου. Καὶ ἐὰν οἱ νέοι μάρτυρές μας ἀπέφυγον τὸ
μαρτύριον τοῦ πυρὸς καὶ τῆς φυλακῆς, ὅπως οἱ εὐγενεῖς Εὐρωπαῖοι
πρόδρομοι τῶν, καὶ ἀπέφυγεν ἡ Ἑλλάς τὸ αἶσχος μιᾶς νέας νυκτὸς
τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, τὸ τοιοῦτον ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εὐρι-
σκόμεθα εὐτυχῶς εἰς τὸν 20 αἰῶνα, ὅπου ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ κα-
κοήθεια δὲν ἔχουν ἀπεριόριστον δύναμιν ὅπως εἰς τὸν μεσαιῶνα.
Πάντως ἡ ἱστορικὴ πλέον δίκη τῶν «ἀθεῖστ ὦν» τοῦ Βόλου εἶνε
ἐν στίγμα διὰ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα καὶ ἀποδεικνύει πασιφανῶς ἐξ
ἀπόψεως κοινωνιολογικῆς, ὅτι τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα μας, ἡ νοοτροπία
μας καὶ αἱ ἰσχύουσαι ἀκόμη κοινωνικαὶ δυνάμεις ἐν Ἑλλάδι δὲν
ἀπέχουν δυστυχῶς πολὺ τοῦ μεσαιωνικοῦ πρωτοτύπου τῶν.

Πάντως ὠφέλησε τὸ κίνημα τοῦ Βόλου εἰς τὴν διάδοσιν τῶν
νέων παιδαγωγικῶν ἰδεῶν, ὅπως ἄλλοτε εἶχον ὠφελήσει τὰ Εὐαγγε-
λικά καὶ Ὀρεστικά, ἀνόητα ἐπίσης μεσαιωνικά κινήματα, εἰς τὴν
ἐξάπλωσιν τοῦ γλωσσικοῦ κινήματος. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης οὐδεὶς
ὠφέλησε τόσον τὴν διάδοσιν τῶν νέων ἰδεῶν, ὅσον οἱ κ.κ. Παῖλις,
Γαβριηλίδης, Σωτηριάδης, Σαράτης καὶ Δελμούζος, οἱ ὁποῖοι χωρὶς
νὰ τὸ θέλουν ἔγιναν ἥρωες κοινωνικῶν κινήματων καὶ διωγμῶν, τὰ
ὁποῖα ἀφίνουν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ
διαλαλοῦν παντοῦ ἀπὸ στόμα εἰς στόμα τὰς νέας ἐπαναστατικὰς
ἰδέας. Ἡ νέα παιδαγωγικὴ μας κίνησις ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν κα-
τακτᾷ ἔδαφος, καὶ μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ νέου φιλελευθέρου ὁμιλοῦ
ἤρχισε νὰ συστηματοποιῆται καὶ νὰ προσελκύη οὐχὶ ὀλίγους ἐπι-
σημοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ κοινοβουλίου καὶ τῆς κυβερνήσεως, οἱ
ὁποῖοι βεβαίως δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ ὑποστηρίξουν τὰς νέας παιδα-
γωγικὰς ἰδέας καὶ ἐντὸς τῆς Βουλῆς.

Εἰς ὅλους λοιπὸν σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς πνευματικῆς μας κινή-
σεως, ὡς εἶδομεν, οἱ δημοτικισταὶ κρατοῦντ' αὐτὰ σκῆπτρα καὶ ἐμφανίζον-
ται ὡς δημιουργοὶ καὶ εισηγηταὶ τῶν νέων προοδευτικῶν ἰδεῶν: ποί-
ησιν, διήγημα, ρομάντσο, κριτικὴν, κλασσικὴν μετάφρασιν, θέατρον,
γλωσσολογίαν, κοινωνιολογίαν, ἐργατικὸν κίνημα, παιδαγωγικὴν καὶ
ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα. Μένουν ἀκόμη ἀπόρητα δύο προπύργια τοῦ
λογικωτατισμοῦ: τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ὁ ἡμερησίος τύπος (ὁ ἔβδο-

μαδιαῖος καὶ ὁ μηνιαῖος εἶνε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου φανατικοὶ ὀπαδοὶ
τοῦ δημοτικισμοῦ. «Νουμάς», «Νέα Ζωή», «Γράμματα», «Κριτικὴ
καὶ Τέχνη», «Ἐργάτης», Σοσιαλιστικὰ φύλλα, κ.τ.λ. κ.τ.λ.)

Τὰ δύο ταῦτα ἰδρύματα, διὰ λόγους ἰδιαιτέρους ψυχολογικοὺς
καὶ τεχνικούς, δὲν ἠδύναντο βεβαίως παρὰ τελευταῖα νὰ ὑποστοῦν
τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀλλὰ
καὶ ἐνταῦθα ἐπλήθον καὶ καθημερινῶς ἐπέρχονται ἰσχυρὰ ῥήγματα,
ἰδίως εἰς τὸν ἡμερησίον τύπον. Καὶ πράγματι, ἐνῶ ἄλλοτε ὅλον τὸ
ὄλικόν τῶν ἐφημερίδων ἐγράφετο εἰς ἀδιάλλακτον καθαρεύουσαν,
σήμερον ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην στήλην, κάμνον ὑποχωρήσεις εἰς
τὰς νέας γλωσσικὰς ἰδέας. Ἦδη τὸ χρονογράφημα, ἡ ἐπιφυλλίς,
μερικαὶ κριτικαὶ γράφονται εἰς μικτὴν πλέον γλῶσσαν καὶ αὐτὸ τὸ
κύριον ἄρθρον μερικῶν ἐφημερίδων, ἤρχισε νὰ κάμνη ὅλον ἐν μεγα-
λειέρας ἀπιστίας εἰς τὴν παράδοσιν τῆς καθαρεύουσας. Ἦδη ἀνε-
φάνησαν καὶ καθημερινῶς σχεδιάζονται εἰς τὰς διαφόρους γωνίας
τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡμερησίαι ἐκδόσεις, γραφόμεναι ἐν μέρει εἰς
τὴν δημοτικὴν, ἐν μέρει εἰς μικτὴν γλῶσσαν. («Ἐργάτης», «Μέλ-
λον», «Ἀκρόπολις», «Σοσιαλισμὸς», κ.τ.λ.). Δι' ἓνα ψυχολόγον ἱστο-
ρικόν, ὁ ὁποῖος ἔχει σαφῆ ἰδέαν τῆς βαθμιαίας καὶ τμηματικῆς
πορείας τῆς ἐξελιξέως, ὅλα ταῦτα εἶνε βαρυσήμαντα σημεῖα
τῶν καιρῶν καὶ δὲν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία ὅτι δὲν ἀπέχει πλέον
πολὺ ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ ζωντανὴ μας μητρικὴ γλῶσσα θὰ
κατακτήσῃ ὀλοσχερῶς τὸν ἡμερησίον τύπον μας καὶ βραδύτερον θὰ
ἐκπορθήσῃ καὶ τὸ τελευταῖον προπύργιον τοῦ μεσαιωνισμοῦ: τὸ πανεπι-
στήμιον. Σήμερον ἄλλοτε ὅλη ἡ γενεὰ τῶν νέων δημοσιογράφων καὶ
χρονογράφων μας οἱ ὁποῖοι κυρίως εἶπεῖν εἶνε ἡ ψυχὴ τοῦ σημερι-
νοῦ τύπου μας, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἶνε ὀπαδοὶ τῶν νέων
γλωσσικῶν ἰδεῶν καὶ κατ' ἀνάγκην μόνον προσαρμόζονται ἐπὶ τοῦ
παρόντος εἰς ἐν ἀπρηχαιωμένον γλωσσικὸν καθεστῶς διὰ τὸ ὁποῖον
δὲν ἀνέτειλε ἀκόμη ἡ ἡμέρα τῆς τελειωτικῆς μεταρρυθμίσεως. Τὸ
ἴδιον δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐπιστήμης μας.
Ἡ νέα γενεὰ τῶν ἐπιστημόνων μας ὑψηγῆται καὶ μέλλοντες καθη-
γηταί, γνήσια τέκνα τῆς ζωντανῆς καὶ θετικῆς ἐποχῆς μας, εἶνε κατὰ
τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον φανεροὶ ἢ κρυφοὶ ὀπαδοὶ τῶν νέων ἰδεῶν καὶ
ἐὰν δὲν ὑποβηθῆσιν ὅλοι ἐνεργῶς, πάντως δὲν θὰ φέρουν καμίαν
ἀντίστασιν εἰς τὴν γλωσσικὴν μεταρρυθμίσιν τῆς ἀκαδημαϊκῆς μας
ζωῆς, ὅταν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Αὕτη εἶνε ἐν συντόμῳ ἡ θετικὴ ἄποψις τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ ἡ
ἐνεργὸς δρᾶσις τὴν ὁποῖαν ἀνέπτυξε κατὰ τὰ τελευταῖα 30 ἔτη,
ἀπαλλάττων βαθμηδὸν τὴν κοινωνίαν μας ἀπὸ πολλὰς μεσαιωνικὰς
προλήψεις καὶ σχολαστικότητος ἐμφυσῶν νέον ζωντανὸν πνεῦμα εἰς
τὰ λιμνάζοντα φεουδαρχικὰ ὕδατα τῆς κοινωνίας μας.

Ἦδη ὁμως ἀφοῦ ἀνεφέραμεν τὴν θετικὴν δρᾶσιν καὶ τὰς ἐκδου-
λεύσεις τοῦ δημοτικισμοῦ πρὸς τὴν κοινωνίαν μας, ἔχομεν ἱερὸν καθῆ-
κον καὶ χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ χάριν τοῦ συμφέροντος
τοῦ ἰδίου δημοτικισμοῦ νὰ ὑποδείξωμεν καὶ στιγματίζωμεν καὶ τὰ
τρῶτά του σημεῖα, τὰς ἐλλείψεις καὶ ἐλαττώματά του, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ
ἱστορικῶς ἀναπόφευκτα καὶ μοιραῖα, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, πάντως

οφείλουν να διατυπωθοῦν ἀμειλίκτως, ὅπως ἡ ἐπίγνωσις των ἐπιφέρει μίαν ὥραν ἐνωρίτερον τὴν θεραπείαν των πρὸς ταχύτεραν εὐδωσιν καὶ πλήρη θρίαμβον τῶν ιδανικῶν καὶ τοῦ ὅλου προγράμματος τοῦ δημοτικισμοῦ. Οἱ δημοτικισταί, ἂν καὶ φύσει ἐπαναστάται, ἐν τούτοις, ὡς τέκνα ἐκτάκτως ἀμορφώτου καὶ ἐλαττωματικῆς κοινωνίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι καθ' ὅλα τέλειοι, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ ἔχουν πολλὰς ἀδυναμίας καὶ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς των καὶ τῆς κοινωνίας των. Τὸ κύριον ἐλάττωμα μᾶς μικρᾶς πατριαρχικῆς, φεουδαρχικῆς ἀκόμη εἰς πολλὰ κοινωνίας, εἶναι ἡ στενοκέφαλη καὶ στενόκαρδη ἐκδήλωσις τοῦ ἀτομικοῦ, τοῦ ἀτομικοῦ δηλαδὴ ἐγωϊσμοῦ τῶν πολιτῶν, περιοριζομένου συνήθως εἰς ἓνα ὑπερτροφικὸν ἀτομικὸν ἢ τὸ πολὺ οἰκογενειακὸν ἐγωϊσμόν, ξένον πρὸς οἰασδήποτε εὐρείας γενικᾶς κολλεκτιβιστικᾶς κοινωνικᾶς ἰδέας. Ἐκαστος σκέπτεται μόνον τὸν ἑαυτόν του, καὶ τὴν οἰκογένειάν του, τελείως ἀδιαφορῶν διὰ τὸ γενικὸν καλὸν καὶ δι' ὑψηλότερας γενικᾶς ἰδέας. Ἡ ἰδέα τοῦ κοινωνικοῦ καθήκοντος εἶνε ἐντελῶς ἀγνωστος. Τὰ ἄτομα ἔχουν τάσεις ὅχι πειθαρχικᾶς, συγκεντρωτικᾶς, ἀλλὰ ἀποκεντρωτικᾶς, διαλυτικᾶς. Ἄλλο χαρακτηριστικὸν ἐλάττωμα ἐκάστης φεουδαρχικῆς κοινωνίας εἶναι καὶ ἡ πλήρης ἀδιαφορία καὶ περιφρόνησις πρὸς τὸν κατώτερον ἐργατικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς χυδαῖος ὄχλος, ὡς παρίας τῆς κοινωνίας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πρέπει τις νὰ ἀπομακρύνεται μὲ ἀποστροφήν. Ἐκτὸς τούτου συνήθως παρατηρεῖται καὶ πλήρης ἔλλειψις θετικῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, ἀσθηρᾶς πειθαρχημένης σκέψεως καὶ ἰκανότητος πρὸς πρωτότυπον δημιουργικὴν ἐργασίαν, ἀποτέλεσμα ἀτελεστάτης κοινωνικῆς, σχολικῆς, καὶ οἰκιακῆς ἀνατροφῆς. Ἡ ἐπιστήμη εἰς τοιαύτας κοινωνίας εἶναι πάντοτε σχολαστικὴ, περιοριζομένη συνήθως εἰς μίαν παθητικὴν ἐκμάθησιν γλωσσῶν, γραμματικῆς καὶ νεκρῶν κειμένων, καὶ εἰς μίαν μνημοτεχνικὴν ἀποστήθισιν σχολαστικῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Οὐδεμίαν παρατηρεῖται ἔμφυτος κλίσις καὶ ἰκανότης πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ πειραματικὰς ἐπιστήμας, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν θετικὴν σπουδὴν, ἰκανότητα καὶ ἐπίμονον μελέτην λεπτολόγου ὕλικου. Οἰασδήποτε ἀνιδιοτελεῖς σπουδὴ τῆς καθαρᾶς ἐπιστήμης καθὼς καὶ ἀνάγκη μελέτης τῶν μεγάλων φιλοσοφικῶν, βιολογικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν προβλημάτων εἶναι σχεδὸν ἀγνωστος. Ἡ μόνη πνευματικὴ δρᾶσις ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἶναι μία ἀποκλειστικὴ, μονομερῆς καὶ ὑπερτροφικὴ καλλιέργεια τῆς λογοτεχνίας καὶ ἰδίως τῆς ποιήσεως. Οἱ δημοτικισταί ὡς γνήσια τέκνα τοιαύτης μὴ ἀνεπτυγμένης ἀκόμη κοινωνίας, παρ' ὅλην τὴν ἐπαναστατικὴν των ὑπόστασιν καὶ τὸν ἀτομικὸν των ἐνθουσιασμόν, ἔπρεπε μοιραίως νὰ ἔχουν ὅλα τὰ προαναφερθέντα ἐλαττώματα: ἀτομιστικὰς, ἀποκεντρωτικὰς καὶ διαλυτικὰς τάσεις, ἀνικανότητα πρὸς ὁμαδικὴν, πειθαρχημένην διοργανωτικὴν ἐργασίαν, ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν λαόν, ἀνικανότητα σοβαρᾶς δημιουργικῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, μονομερῆ λογοτεχνικὴν καὶ ποιητικὴν δρᾶσιν, κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Καὶ πράγματι: ἐνώ τούτους ἦγωνε μία κοινὴ ἱερὰ ὑπόθεσις καὶ ἐν κοινὸν ιδανικόν, εἶχον δὲ νὰ παλαίσουν ἐναντίον τρομεροῦ ἐχθροῦ, ἔχον-

τος τὰ πάντα εἰς τὰς χεῖρας του καὶ λυσσωδῶς πολεμοῦντος αὐτοὺς μὲ τὰ πλέον ἀθέμιτα μέσα, ἐφάνησαν ἐντελῶς ἀνίκανοι νὰ διοργανωθοῦν εἰς μίαν συμπαγῆ ὁμάδα, μὲ κοινὸν πρόγραμμα ἐνεργείας ὅπως προσδώσουσαν εἰς τὸν ἀγῶνα των μεγαλειτέραν δύναμιν, συνοχήν, ἀντοχήν καὶ ἀποτελεσματικότητα. Καὶ βλέπομεν σήμερον τὸ ἐντελῶς ἀξιοθρήνητον καὶ ἀπίστευτον γεγονός ὅτι ἐνῶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς γλωσσικῆς μας μεταρροφίσεως ἀριθμοῦνται πλέον κατὰ χιλιάδας καὶ εἶνε ὅλοι των κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἀνεπτυγμένοι καὶ λόγοι ἀνθρώποι, δὲν κατόρθωσαν ἐν τούτοις ἐπὶ 20 τῶρα ἔτη νὰ συμπήξουν ἐν κέντρῳ, τὸ ὁποῖον νὰ τοὺς ἐνώνει ὡς συνεκτικὸς κρίκος, διευθύνον τὸ κίνημά των καὶ λαμβάνον τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ταχύτεραν ἐξάπλωσιν τῶν νέων γλωσσικῶν ἰδεῶν καὶ τελειωτικὸν θρίαμβον τοῦ ἱεροῦ των ἀγῶνος. Ὅλοι αἱ μέχρι τοῦδε ἀπόπειραι παρομοίας διοργανώσεως ἐν Ἀθῆναις οἰκτρῶς ἀπέτυχον, διότι τὰ μέλη των, παρ' ὅλην των τὴν ἀτομικὴν μόρφωσιν καὶ τὴν εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἔδειξαν ὅλας τὰς προαναφερθείσας ἀρνητικὰς ἰδιότητας, ἰδίως ὑπερτροφικὸν ἀτομισμὸν καὶ ἀνικανότητα πρὸς ὁμαδικὴν πειθαρχημένην δρᾶσιν, προτιμῶντες νὰ καταγίνωνται ἕκαστος εἰς ἀτομικὴν λογοτεχνικὴν ἐργασίαν, ἱκανοποιούσαν μᾶλλον τὰς ἀτομικὰς του κλίσεις καὶ τὴν ἀτομικὴν του φιλοδοξίαν παρὰ τὰς ἀντικειμενικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος των. Τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον στίγμα διὰ τοὺς δημοτικιστάς, τὸ ὁποῖον ἡ ἱστορία θὰ δυσκολευθῆ μίαν ἡμέραν νὰ τοὺς τὸ συγχωρήσῃ. Ἡ τοιαύτη ἐντελῶς ὑποκειμενικὴ λογοτεχνικὴ δρᾶσις τῶν δημοτικιστῶν καὶ ἡ ἔλλειψις ἀντικειμενικῆς ἐργασίας διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ γλωσσικοῦ των ἀγῶνος, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ἀφ' ἐνὸς μὲν μίαν ὑπερτροφικὴν ποιητικὴν καὶ λογοτεχνικὴν παραγωγὴν—ἰδίως τρομακτικὴν ὑπερπαραγωγὴν στίχων—ἀφ' ἑτέρου δὲ πλήρη ἔλλειψιν ὀφελίμων πρακτικῶν συγγραμμάτων καὶ βοηθητικῶν βιβλίων, ἀναποφεύκτων διὰ τὴν εὐδωσιν τοῦ γλωσσικοῦ ἀγῶνος. Ἀρχεῖ νὰ εἴπῃ τις ὅτι μέχρι σήμερον δὲν ἐσκέφθησαν νὰ κωδικοποιήσουν συστηματικῶς τὴν τὸσον λατρευτὴν των δημοτικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοί των καθαρρευοῦσiano ἔχουν συγγράψῃ πληθώραν γραμματικῶν, λεξικῶν καὶ ἄλλων ὑποβοηθητικῶν συγγραμμάτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, οἱ δημοτικισταί μέχρι σήμερον οὔτε λεξικὸν τῆς δημώδους ἐσκέφθησαν νὰ συντάξουν, οὔτε ἄλλα ὑποβοηθητικὰ γλωσσικὰ συγγράματα μᾶς ἔδωκαν ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰς μεμονωμένας ἀποπειρας συγγραφῆς γραμματικῆς τῆς ζωντανῆς μας γλώσσης. Καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν ἱστορίαν τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος, ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ ξένος νὰ μᾶς τὴν γράψῃ (Krumbacher), ἀποδείξας ἀκόμη μίαν φρονὴν ὅτι μόνον τέκνα σοβαρῶς μορφωμένης κοινωνίας, δύνανται νὰ συγγράψουν σοβαρὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα. Βεβαίως μετὰξὺ τῶν δημοτικιστῶν δὲν ἔλειπον οὔτε τὸ χρέμα, οὔτε καὶ σχετικὴ μόρφωσις ὅπως δημιουργηθοῦν τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὸν γλωσσικὸν ἀγῶνα ἔργα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλειπεν ἦτο ἡ ἰκανότης πρὸς διοργανωμένην ὁμαδικὴν δρᾶσιν, ἡ ὁποία μόνη καὶ εὐκολώτερον καὶ καλύτερον θὰ ἔξέυρισκε τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα παρομοίας θετικῆς δημιουργικῆς ἐργασίας. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος Ψυχάρης, ἀνὴρ ἐκτάκτου ἰδιο-

φυίας, καὶ σπανίας γλωσσολογικῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, ὁ μᾶλλον ἐπομένως ἐνδεδειγμένος διὰ τοιαύτην ἐργασίαν, δυστυχῶς οὔτε ὁ ἴδιος ἐπεχείρησε οὔτε καὶ ἐφρόντισε νὰ πείσῃ ἄλλους νὰ τὸ πράξουν, προτιμῶν καὶ αὐτὸς νὰ σπαταλᾷ τὴν ἰδιοφυίαν του εἰς λογοτεχνικὰς καὶ τελευταίως καὶ ποιητικὰς ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἀμφιβάλω ἂν θὰ ὠφελήσουν τόσον τὸν ἀγῶνα ὅσον θὰ ὠφέλουν καθαρῶς γλωσσολογικὰ ἔργα ἐκ μέρους του. Καὶ αὐτὴν τὴν συγγραφὴν Γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης, διὰ τὴν ὁποῖαν βεβαίως ἦτο ὁ καταλληλότερος καὶ τὴν ὁποῖαν πρὸ πολλοῦ μᾶς ὑπεσχέθη, δὲν κατώρθωσε, ἔξ ὅσων γνωρίζω, νὰ τὴν φέρῃ εἰς αἴσιον πέρασ.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἐλλείψεως συνησιωμένης ὁμαδικῆς δράσεως ἦτο καὶ ἡ ἀνικανότης των νὰ συντηρήσουν ἀξιοπρεπῶς ἐν κοινὸν φύλλον ἐὰν ὄχι ἡμερήσιον, τοῦλάχιστον ἐβδομαδιαῖον, ὅπως συστηματικώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον κηρύξουν δι' αὐτοῦ τὰς ἰδέας των. Τὰ ὀλίγα δημοτικιστικὰ περιοδικὰ τὰ ὁποῖα ἐφάνησαν ἦσαν δημιούργημα ἀτομικῆς πρωτοβουλίας καὶ οὐχὶ ὁμαδικῆς ἐργασίας, καὶ δι' αὐτὸ ταχέως ἔπαυσαν ὑφιστάμενα, δι' ἔλλειψιν ἀναλόγου ὑποστηρίξεως. (Τέχνη, Διώνυσος, Ἀκροίτας, Σεράπιον, Ἡγησῶ κτλ.). Ἐξαιρέσειν ἔκαμε μόνον ὁ «Νουμᾶς», ὁ ὁποῖος παρ' ὅλα του τὰ τρωτά, τὰ ὁποῖα ἀρέσκονται νὰ ὑποδεικνύουν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον οἱ πολυάριθμοι ἐχθροὶ του, καὶ αὐτοὶ οἱ φίλοι του ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἔδειξε σπανίαν δι' ἑλληνικὸν ἰδεολογικὸν φύλλον ἀντοχήν, ἐπιμονήν, θάρρος καὶ διοργανωτικὴν ἰκανότητα καὶ ἐπὶ 13 ὅλα ἔτη, εἰς τὰς πλέον κρισίμους στιγμὰς δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, ἀλλὰ ὑπεστήριξε μόνος ἐναντίον ἀπειρῶν ἐχθρῶν τὸν γλωσσικὸν ἀγῶνα, χρησιμεύσας εἰς τὰς χαλεπὰς ἡμέρας τοῦ γλωσσικοῦ κινήματος τὸ μόνον καταφύγιον τῆς δημοτικῆς ἰδέας, τὸ μόνον ἐλεύθερον βῆμα ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἕκαστος ἐπαναστατικῶς ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ εἴπῃ τὰς ἰδέας του, ἔστω καὶ τὰς πλέον ριζοσπαστικὰς καὶ ἀνατρεπτικὰς ἤρκει μόνον νὰ ἦσαν εἰλικρινεῖς καὶ τοιοντοτρόπως ἐφιλοξένησε εἰς τὰς στήλας του καὶ υἱοθέτησε οὐχὶ ὀλίγας γονίμους συζητήσεις λογοτεχνικὰς, φιλοσοφικὰς, ἐπιστημονικὰς, πολιτικὰς, καὶ κοινωνιολογικὰς, αἱ ὁποῖαι πλείστας νέας ἰδέας ἐσκόρπισαν εἰς τὴν κοινωνίαν μας. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ Νουμᾶς ἔπαιξε σπουδαῖον ὄλον εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας μας καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεώς μας μέχρυσά γραμματα θ' ἀναφέρει τὸ ὄνομά του, παρ' ὅλα, ἐπαναλαμβάνομεν, τὰ τρωτά του καὶ τὰς μικρολόγους ἀδυναμίας του, τὰς τόσον-ἀλλοίμονον, ἀναποφεύκτους εἰς οἰονδήποτε νεοελληνικὸν ἔργον! Εὐτυχῶς τελευταίως εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ πρότερον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου, ἐφάνησαν τὰ πρῶτα ἐνθαρρυντικὰ σημεῖα ἀνιδιοτελοῦς ὁμαδικῆς δράσεως («Νέα Ζωή», «Γράμματα», «Δελτίο Ἐκπαιδευτικοῦ ὁμίλου» κτλ.), τὰ ὁποῖα μᾶς ὑπόσχονται γενναιοτέραν καὶ σοβαρωτέραν δράσιν εἰς τὸ μέλλον. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δημοτικιστὰι ἐνωρίτερον καὶ καλλίτερον ἔδειξαν τὴν ἰκανότητά των πρὸς ὁμαδικὴν δράσιν ἀπαιτοῦσαν πειθαρχημένην ἐργασίαν καὶ αὐτοθυσίαν, ἐξηγεῖται ὅτι δὲν εἶνε μονομερεῖς ὄνειροπόλοι καλλιτέχναι ὅπως οἱ περισσότεροι τῶν ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ θετικοὶ βιοπαλαισταί, ζῶντες ἐν τῷ μέσῳ διεθνοῦς πρακτικῆς κοινωνίας καὶ ἐπομένως ἱκανοὶ πρὸς πρακτικὰς ἰδέας καὶ θετικὴν, πειθαρχημένην

διοργανωτικὴν δράσιν. Οἱ ἐν Ἀθήναις προτιμῶν νὰ χάνουν τὸν καιρὸν των εἰς μικρολόγους ἀντιζηλίαις καὶ ἀντεγκλήσεις περὶ τοῦ τίς εἶνε ἀνώτερος καλλιτέχνης δίδοντες ὑπερβολικὴν καὶ ἐντελῶς παρὰ φύσιν σημασίαν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν των ἰδιότητα, γνήσιον σημεῖον στενῆς ἀντιλήψεως καὶ στενῆς ψυχῆς, πτωχῆς εἰς ζῶην καὶ δημιουργικὴν δράσιν κοινωνίας. Διότι ὅπου λείπουν τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ, ἐπιστημονικὰ, οἰκονομικὰ, καὶ κοινωνιολογικὰ προβλήματα ἐκεῖ κατ' ἀνάγκην ὡς μόνη εὐγενὴς ἐνασχόλησις καὶ πνευματικὴ δρᾶσις θεωρεῖται ἡ ποίησις καὶ λογοτεχνία ἐν γένει. Ἡ τοιαύτη ὑπερβολικὴ αὐτοεκτίμησις καὶ οἷσις τῆς ποιητικῆς ἰδιώσεως νεολαίας μας, εἶνε ἀποτέλεσμα ἐλλείψεως σοβαροῦ πολιτισμοῦ, σοβαρᾶς μορφώσεως καὶ ἀνατροφῆς ἰδιῶς δὲ τρομακτικῆς μονομεροῦς πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Διότι ὅταν εἰς μίαν κοινωνίαν ὡς μόνος σκοπὸς ἀνωτέρας μορφώσεως, ὡς μόνον πρᾶγμα ἀξίον ἐκτιμήσεως θεωρεῖται ἡ ποίησις καὶ ἡ λογοτεχνία, εὐκολώτατα χάνεται ἐκεῖ τὸ μέτρον τῆς ἐκτιμήσεως τῶν σοβαρῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ἡ τέχνη ὡς ἐντελῶς ὑποκειμενικὸν καὶ ρευστὸν πρᾶγμα, εἶνε ἀνίκανος νὰ ὑποβληθῇ εἰς γενικὴν ὑποχρεωτικὴν ἀντικειμενικὴν κριτικὴν καὶ ἐπομένως εὐκολώτατα ἐπιτρέπει ὑποκειμενικὰς αὐταπάτας καὶ ὑπερτιμήσεις τῆς ἰδίας καὶ ξένης ἀξίας. Φυσικὰ οἱ δημοτικιστὰι ἔδωκαν εἰς τὸ κίνημά των καθαρῶς, ἀκαδημαϊκὸν, γλωσσικὸν καὶ λογοτεχνικὸν χαρακτήρα μὴ σκεφθέντες νὰ συνδυάσουν αὐτὸ μὲ ὠρισμένην κοινωνικὴν δράσιν, στηριζομένην ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀγῶνος ὠρισμένης κοινωνικῆς τάξεως ἰδιῶς τῆς μικροαστικῆς καὶ ἐργατικῆς. Τὸ τοιοῦτον θὰ ὠφέλει πολὺ τὸν ἀγῶνα των διότι θὰ κατέκτων ἀχροατήριον πληθῆς, παρουσιαζόμενοι ὡς σοβαρὰ κοινωνικὴ δύναμις, στηριζομένη ἐπὶ χιλιάδων σταβρῶν φανατικῶν βραχιόνων ἐμπνεόντων φόβον καὶ σεβασμὸν εἰς τοὺς ἀνελικρινεῖς καὶ δημιουργικοὺς συνήθως καλοθελητὰς των. Ἐκτὸς τούτου θὰ ἐβροήθουν τοιοντοτρόπως ἀμεσώτερον τὸν λαὸν μας, μορφώνοντες αὐτὸν διὰ καταλήλων βιβλίων, γραμμένων εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν καὶ σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά του καὶ τὴν ψυχολογίαν του ὅπως μίαν ἡμέραν ἐνωρίτερον χειραφετηθῇ ὁ εὐφρῆς, φιλότιμος καὶ ἀξίος καλλιτέρας τύχης λαὸς μας. Δυστυχῶς οἱ δημοτικιστὰι δὲν θέλουν νὰ εἶνε κοινωνιολόγοι, ἐπιθυμοῦν νὰ μένουν γλωσσολόγοι καὶ λογοτέχναι. Νομίζουν ὅτι μὲ τὰς γλωσσικὰς συζητήσεις μόνον, τὰ ποιήματα καὶ τὰ ρομάντσα δύνανται νὰ φέρουν κοινωνικὰς μεταβολὰς. Δὲν ἐννοοῦν ὅτι τὸ γλωσσικὸν ζήτημα δὲν εἶνε τόσον ἀκαδημαϊκῆς ἐπιστημονικῆς φύσεως, ὅσον κοινωνικῆς καὶ δὲν θὰ λυθῇ ἐὰν ὁ λαὸς δὲν κατηχηθῇ εἰς ὠρισμένας κοινωνικὰς ἰδέας ἀρρήκτως συνδεδεμένας μὲ τὸ γλωσσικὸν καθεστῶς· πρὸς τοῦτο δὲ ἔχει ἀνάγκην ὄχι τόσον ποιημάτων, ὅσον ὠρισμένων κοινωνικοφιλοσοφικῶν διδαγμάτων καὶ συνάμα πνευματικῆς τροφῆς ἀναλόγου μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς βιοπάλης του, καὶ τὴν ψυχικὴν του κατάστασιν. (Ἐφημερίδα λ.χ. πρακτικὰ περιοδικά, ὠφέλιμα βιβλία διαφόρων θετικῶν γνώσεων, ἰδιῶς κοινωνιολογικῶν κτλ.). Βεβαίως τὴν κοινωνικὴν αὐτὴν δράσιν δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν κίμη κάθε δημοτικιστῆς, διότι ἐκτὸς τῆς ὅτι πολλοὶ ἔχουν πραγματικὴν κλίσιν καὶ ἰδιοφυίαν εἰς ἄλλους κλάδους πνευματικῆς δράσεως ὅπου καὶ πρέπει βέβαια νὰ περιορισθοῦν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι μὲ ὅλην των τὴν καλὴν θέλησιν καὶ τὴν θεωρητικὴν ἐπιδοκιμασίαν

δὲν αἰσθάνονται τὸν ἑαυτὸν τῶν ἱκανὸν πρὸς πρακτικὴν κοινωνικὴν διοργανωτικὴν ἐργασίαν. Ἄλλ' εἰς ἓν τόσον μέγα στρατόπεδον θὰ εὐρεθοῦν κατ' ἀνάγκην καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ αἰσθανόμενα ἀκριβῶς κλίσιν πρὸς παρομίαν κοινωνικὴν δρασίαν καὶ ἐὰν δὲν τὸ ἔπραξαν μέχρι τοῦδε τὸ τοιοῦτον προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἐθεώρουν τοιαύτην ἐργασίαν ἀναγκαίαν καὶ εὐγενῆ, ὑπνωτισμένοι καὶ αὐτοὶ καὶ παρασυρόμενοι ἀπὸ τὰς κυριαρχούσας ἀριστοκρατικὰς αἰσθητικὰς καὶ ἀντικοινωνικὰς ιδέας καὶ τάσεις. Μὲ νέαν ὅμως προπαγάνδα καὶ τὴν κυριαρχίαν νέων θετικῶν δημοκρατικῶν ιδεῶν θὰ ἀποτινάξουν τὰς προλήψεις τῶν καὶ θὰ εὐρουν τὸ πραγματικὸν στοιχεῖον τῶν προσφέροντες τοιοῦτοτρόπως ἀνυπολόγιστον ὠφέλειαν καὶ εἰς τὸν λαὸν μας καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν μας καὶ εἰς αὐτὸ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα.

Πάντως ἐν μέρος τῶν δημοτικιστῶν, ὡς ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, μοιραίως θὰ ἀφιερῶσιν τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς ἄμεσον ἐνεργὸν κοινωνικὴν δρασίαν, ὅπως ἤδη ἔχομεν ἀρκετὰ παραδείγματα καὶ θὰ ἔχομεν σὺν τῷ χρόνῳ διαρκῶς περισσότερα. Ὁ δημοτικισμὸς μὲ τὴν νέαν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν ἀναγκαστικῶς θὰ χάνῃ τὴν μέχρι τοῦδε καθαρῶς λογοτεχνικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν μορφὴν του καὶ θὰ γίνεται θετικώτερος, ἐπιστημονικώτερος καὶ κοινωνιολογικώτερος.

Χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὑπάρχουν μερικοὶ λόγοι, ἐὰν ὄχι ἐντελῶς δικαιολογοῦντες, τουλάχιστον ἐξηγοῦντες, τὴν μέχρι τοῦδε ἀπομάκρυνσιν τῶν δημοτικιστῶν μας ἀπὸ οἰανδήποτε ὁμαδικὴν λαϊκὴν δρασίαν. Πρῶτον κάθε ἐπαναστατικὸν κίνημα κατ' ἀνάγκην ἀρχίζει μὲ ἀκαδημαϊκὰς συζητήσεις καὶ περιορίζεται ἐπὶ ἓν χρονικὸν διάστημα εἰς στενοὺς κύκλους διανοουμένων, ἕως ὅτου ἐπέλθῃ ὁ κόρος τῶν λέξεων καὶ λυθοῦν ὀρισμένα θεωρητικὰ ζητήματα, διευκρινίζοντα ἐπὶ τέλους καὶ τὸν τρόπον τῆς τακτικῆς μᾶς θετικώτερας πλέον κοινωνικῆς δράσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῶν θεωρητικῶν ιδεῶδων. Καὶ δεύτερον μέχρι χθὲς ἀκόμη ἡ κοινωνία μας ἦτο τόσον ὀλίγον ἀνεπτυγμένη οἰκονομικῶς, κοινωνικῶς καὶ πνευματικῶς, ὥστε οἰαδήποτε λαϊκὴ προπαγάνδα καὶ κάθοδος πρὸς τὸν λαὸν νὰ φαίνεται ψυχολογικῶς πολὺ δύσκολος, ἐὰν ὄχι ἐντελῶς ἀδύνατος, καὶ εἰς τοὺς γνησιότερους φίλους τῆς προόδου τοῦ λαοῦ μας.

Ἄπό τίνος ὁμοῦς τὰ πράγματα ἠλλαξαν ἐντελῶς καὶ πᾶσα δικαιολογία εἰς τὸ ἐξῆς θὰ εἶναι ἀπαράδεκτος καὶ ἀνικανότης θετικῆς δράσεως διὰ τὸ σύνολον τουλάχιστον τοῦ δημοτικισμοῦ ὡς κόμματος θὰ εἶναι ἀδικαιολόγητος. Ἡ κοινωνία μας τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη, ἰδίως μετὰ τοὺς τελευταίους δύο νικηφόρους πολέμους καὶ τὸν διπλασιασμὸν τοῦ κράτους, ἠλλαξε πολὺ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις: Νέα προβλήματα καθημερινῶς ἀναφαίνονται, νέοι ὀρίζοντες διανοίγονται, νέα κοινωνικὰ ζητήματα ἐντελῶς ὄριμα ζητοῦν λύσιν καὶ ἱκανοποίησιν. Ἡ οἰκονομικὴ ἐμπορικὴ, βιομηχανικὴ, ναυτικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξέλιξις τοῦ τόπου μας ἤρρισε νὰ κάμνῃ ἀλματικὰ βήματα. Ἡ κατάταξις τῆς κοινωνίας μας εἰς διαφορῶν κοινωνικὰς τάξεις ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν γίνεται ἐντονωτέρα, καὶ τὸ ἔδαφος διὰ κοινωνικὴν πάλην, ζῶν καὶ κίνησιν προσφορώτερον. Παντοῦ παρατηροῦνται

νέα στοιχεῖα μορφωμένα, μὲ νέας ιδέας, νέαν ἠθικὴν καὶ νέον χαρακτῆρα, ἱκανὰ καὶ ἔτοιμα δι' οἰανδήποτε κοινωνικὴν δρασίαν. Μία ζύμωσις πρωτοφανῆς διαφαίνεται παντοῦ. Ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς ζωῆς ἤρρισαν νὰ προοδεύουν καὶ ἐνδυναμῶνονται καὶ εἰς πλάτος καὶ εἰς βάθος. Ἦδη ὑπάρχουν ὀρισμένα κόμματα, μὲ πραγματικὴν διαφορὰν ἠθικῆς, ἰδανικῶν, νοοτροπίας καὶ ἐν μέρει καὶ συμφερόντων. Ἦδη ἐφάνησαν τὰ πρῶτα σοβαρὰ σημεῖα ἐργατικῆς κινήσεως μὲ συστηματικὴν κάπως διοργάνωσιν καὶ δρασίαν. Ἦδη ἡ φιλοσοφικὴ μας μόρφωσις καὶ ἡ ἱκανότης μας πρὸς δημιουργικὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν ἤρρισε νὰ δεικνύῃ τὰ πρῶτα σημεῖα ὑπάρξεως καὶ ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν βεβαίως θὰ γίνεται μεγαλειότερα. Ἐπίσης ἡ ἱκανότης πρὸς ὁμαδικὴν δρασίαν καὶ διοργανωτικὴν ἐργασίαν γίνεται ἐντονωτέρα. Θαυμάσιον ἀληθὲς ἔδαφος δι' ἕκαστον ἄνθρωπον διψῶντα δρασίαν καὶ θετικὴν ἐργασίαν. Λαμπρὰ εὐκαιρία διὰ τοὺς δημοτικιστάς μας νὰ προσαρμόσουν πλέον τὴν μόρφωσίν των καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν των πρὸς μίαν θετικώτεραν κοινωνικὴν δρασίαν. Ἦλθεν ἐπὶ τέλους ἡ στιγμή ὅπως οἱ δημοτικισταὶ συνέλθουν ἐπὶ ταῦτό, ἀναμετρήσουν τὰς δυνάμεις των, ὀργανωθοῦν εἰς μίαν μεγαλοπρεπῆ δύναμιν καὶ μέγαλο κοινωνικὸν κόμμα καὶ ἐνώνοντες τὰς δυνάμεις των, προβοῦν εἰς μίαν γενναίαν ὁμαδικὴν δρασίαν μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας, δρασίαν εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι νὰ εἶνε ἠθικῶς ὑποχρεωμένοι νὰ συνεισφέρουν κατὰ δύναμιν τὴν συνδρομήν των: ὑλικὴν, ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν. Ἐὰν τὸ τοιοῦτον συμβῇ — καὶ θὰ συμβῇ ἀναγκαστικῶς — θὰ ἴδῃ ἡ κοινωνία μας ἐν μεγαλοπρεπῆς θέαμα, ἕνα στρατὸν πολυῤῥιθμον φανατικῶν, ἐνωμένον δι' ἐνὸς κοινοῦ ιδεώδους καὶ δρώντος ἐντελῶς ἀνιδιοτελῶς, χάριν μᾶς ιδέας θυσιάζοντος καὶ χρήμα καὶ πνευματικὴν ἐργασίαν. Τὸ τοιοῦτον θὰ εἶναι ἡ μεγάλη πράγματι ἀρχὴ τῆς ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς μας ἀναγεννήσεως. Καὶ τελειώνοντες τολμῶμεν νὰ ὑποδείξωμεν μερικὰ συγκεκριμένα σημεῖα τῆς ἐπιθυμητῆς καὶ ἀναγκαίας δράσεως τῶν δημοτικιστῶν, κατ' ἡμᾶς.

- 1) Καθαρῶς ἐπιστημονικὴ γλωσσικὴ ἐργασία: σύνταξις λεξικοῦ τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης, συγγραφὴ γραμματικῆς καὶ λοιπῶν ὑποβοηθητικῶν γλωσσικῶν συγγραμμάτων καθὼς καὶ ἱστορίας τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος, μὲ ἀνάλογον λαογραφικὴν ἐργασίαν πρὸς συστηματικὴν σπουδὴν τῆς ὑποστάσεως τῆς φυλῆς μας.
- 2) Καθαρῶς κοινωνικὴ ἐργασία. Ἐκδοσις ἡμερησίου πολιτικοῦ φύλλου, καθαρῶς ἰδεολογικοῦ καὶ πραγματικῶς προσοδευτικοῦ, τὸ ὁποῖον νὰ θεωροῦν καθήκον τιμῆς νὰ ὑποστηρίξουν οἱ ἀπανταχοῦ τοῦ πανελληνίου δημοτικισταὶ καὶ δι' ὑλικῆς συνδρομῆς καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς των συνεργασίας προσπαθοῦντες νὰ καταστήσουν αὐτὸ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του καὶ δι' αὐτοῦ διεκπαιδευγῆσθαι τὴν κοινωνίαν μας εἰς τὰς φιλελευθέρους ιδέας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν μόρφωσιν σταθερῶν εἰλικρινῶν φρονημάτων ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς ζωῆς. Παραλλήλως μὲ τὴν ἡμερησίαν πρέπει νὰ ἐκδίδεται καὶ ἐν ἑβδομαδιαίῳ λογοτεχνικὸν περιοδικόν, τὸ ὁποῖον νὰ συγκετρῶνῃ τὴν ἐργασίαν τῶν ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν μας ἐν γένει, συνάμα δὲ καὶ ἐν μηνιαίῳ ἐπιστημονικὸν περιοδικόν, ὅπου τὰ εἰδικὰ ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα τοῦ δημοτικισμοῦ, νὰ μᾶς

δώσουν την πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς χρησιμοποίησεως τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὅπως λυθῆ ἔπι τέλους καὶ τὸ δυσκολώτερον αὐτὸ σημεῖον τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος, συνάμα δὲ διευκολυνθῆ καὶ ἡ δημιουργία νέας ζωντανῆς πρωτοτύπου ἐπιστήμης.

Ἐπίσης εἶνε ἀναγκαιοτάτη ἡ ἐκδοσις εἰδικοῦ περιοδικοῦ προωρισμένου διὰ τὴν μαθητικῶσαν νεολαίαν, τελείως προσηροσμένου εἰς τὴν νοοτροπίαν καὶ τὰς ψυχικὰς τῆς ἀνάγκας, ἀποφεύγοντος δὲ τὰς ἀκρότητας καὶ ὑπερβολὰς, ὅπως καλότερον ἐξυψηρετήσῃ τὸν σκοπὸν του, καὶ ἀμέσως δεῖξαι τὴν ὑπεροχὴν τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης καὶ δημοτικῆς νοοτροπίας ἀπέναντι τοῦ σημερινοῦ σχολαστικοῦ καθεστώτος.

Τέλος εἶνε ἀπαραίτητος καὶ ἡ ἐκδοσις μιᾶς βιβλιοθήκης ὡφελίμων γνώσεων, γραμμῆς εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν, ὅπως τὴν καταλάβουν καὶ οἱ ὀλιγώτερον ἐγγράμματοι, ἰδίως αἱ κατώτεροι λαϊκαὶ καὶ ἐργατικαὶ τάξεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν περισσοτέραν ἀνάγκην αὐτῆς. Ἐννοεῖται τὴν σύνταξιν τῆς βιβλιοθήκης ὅπως καὶ τῶν περιοδικῶν καὶ τῆς ἐφημερίδος θὰ ἐπιβλέπη εἰδικὴ ἐπιτροπὴ, ὅπως ἡ ὅλη ἐργασία γίνῃ σύμφωνα με ὀρισμένας γλωσσικὰς, ἐπιστημονικὰς καὶ φιλοσοφο-κοινωνιολογικὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ὁποίας θὰ εἶνε καλὸν νὰ προσαρμῶζονται οἱ συγγραφεῖς, ἀποφεύγοντες χάριν τοῦ κοινοῦ καλοῦ ὀρισμένας γλωσσικὰς, φιλοσοφικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς ὑπερβολὰς, αἱ ὁποῖαι τυχὸν νὰ εἶναι κάλλιστα δι' ἀπώτερον μέλλον, σήμερον ὅμως δὲν ἀποτελοῦν ἐπείγουσαν ἀνάγκην καὶ μόνον τροφὴν εἰς ἀνωφελεῖς κριτικὰς, συκοφαντίας καὶ διαβολὰς θὰ δίδουν καὶ ἐπομένως θὰ ἐμποδίζον σημαντικῶς τὸ σπουδαῖον ἔργον τῆς ἀναμορφώσεώς μας. Ἀλλὰ περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς διοργανώσεως καὶ δράσεως τῶν δημοτικιστῶν θὰ ὁμιλήσω εἰς πρώτην εὐκαιρίαν κατ' εὐθείαν μαζὶ τῶν.

ΤΟ ΤΡΙΧΕΝΟ ΓΙΟΦΥΡΙ

Σαράντε πέντε λεφτουργιοὶ κι' ἔξῃντα δυὸ μαστόροι
γιοφύριον ἐσκαρώνασι μ' ἔξῃντα τρεῖς καμάραις,
ὀλημερῆς τὸ ἔχτιζασιν κι' ἀποῦ βραδὺς ἐχάλα.

- Ἄγγελος ἐκατέβηκε ἔστη μεσσιακὴν καμάρα
5 κι' ἐπληοήθη κι' εἶπέν τους τὸν μαστορὴ φωνάζει·
— «Ἄν δὲν ἐχτίσης ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲν ἔσταίταις».
Νὰ χτίσω τὸν ἀφέντη μου, ἀφέντ' ἄλλο δὲν κάμνω,
νὰ χτίσω τὴ μανούλα μου, ἄλλη μάνα δὲν κάμνω,
νὰ χτίσω τ' ἀδερφάκια μου, ἀδέρφια ἄλλα δὲν κάμνω,
10 νὰ χτίσω τοῖς μπαρμπάδαις μου καλλίτεροισ δὲν κάμνω,
νὰ χτίσω τὴ γυναῖκά μου, ἄλλη γυναῖκαν παίρω.
Χαπάρια καὶ μηνύματα ἔς τοῦ Μαρουλιοῦ τὴν πόρτα.
— «Γὰ χάτε χάτε, Μαρουλή, κι' ὁ μαστορὴς σὲ θέλει».
— Ἐχτὲς ἤμουν ἔς τὸ μαστορὴν καὶ τώρα τί με θέλει;
15 Ἄν εἶνε γιὰ τὴν πλύσιν του νὰ πάρω τὸ κοφίνι,
ἂν εἶνε γιὰ μαίρισμα νὰ πάρω τὸ καζάνι,
κι' ἂν εἶν' γιὰ διασκέδαση νὰ πάρω τὰ παιγνίδια·
— «Γιὰ χάτε χάτε, Μαρουλή, κι' ἂς εἶσαι ὡς κι' ἂν εἶσαι».
Ἐπιασεν τὸ στρατὶ στρατὶν τὸ μονοπάτιν ἴπαι,
20 ἡ μοῖρά της τὴν ἔβγαλε ἔς τοῦ γιοφυριοῦ τὴν πόρτα.
— «Ὡρα καλὴ σου, μαστορὴ, τί ἔνεν ἀποῦ με θέλεις»;
— «Δυὸ λόγια ἔχω νὰ σὲ πῶ καὶ νὰ σὲ παραγγείλω.
Τὸ Σάββατον νὰ μὴ λουστῆς τὴν Κερεκὴ μὴ ἄλλῃς,
καὶ τὴν Δευτέραν τὸ πωρνὸν νὰ ἴρῃς εἰς τὸ γιοφύρι».
25 Κι' ἐκεῖνη ἐπαράκουσεν κι' οὔλα καλὰ τὰ κάμνει·
τὸ Σάββατον ἐλούστηκεν τὴν Κερεκὴν ἐλλάσσει
καὶ τὴ Δευτέραν τὸ πωρνὸν ἐντύθη κι' ἐχτενίστη,
ἴφινει τὸ σπῆτιν ἀνοιχτὸν καὶ τὰ ψωμιὰ ἔς τὰ ροῦχα,
καὶ τὸ μωρνὸν της τὸ παιδὶ ἔς τὴν κούνιαν κι' ἐκοιμούταν
30 κι' εἰς τὸ γιοφύρι ἐκίνησεν νὰ πᾶν νὰ τὸν εἴρη.
Ὁ μαστορὴς ὡς τὴ θωρεῖ τὰ δάκρυα τὸν ἐπῆρα.
— «Νὰ ζήσης, πρωτομάστορὴ, γιατί ἔσαι βουρκομένος»;
— «Τὸ δαχτυλίδι μ' ἔπεσε ἔς τὴ μεσσιακὴν καμάρα,

- ἵπου ῥεῖνον ἔχω πιά καλά παρὰ τὴν ἀφεντιά μου,
 35 καὶ λέω τοὺς νὰ κατεβοῦν κι' αὐτοὶ δὲν κατεβαίνουν».
 — «Ἐννοια σου, πρωτομάστορη, κι' ἐγὼ νὰ σὲ τὸ κάμω,
 νὰ βάλ' ἢ μάνα μ' ἑκατὸν κι' ἀφέντης μου διακόσια,
 νὰ βάλουν καὶ τ' ἀδέρφια μου χίλια καὶ πεντακόσια».
 — «Κατέβα, Μαρουλλάκι μου, λόγιαξε νὰ μὲ τό ῥρηξ».
 40 — «Ἐννοια σου, πρωτομάστορη, κι' ἐγὼ θὲ νὰ κατέβω.
 Νὰ κόψης τὰ μαλλάκια μου τὰ ξαντοπιπεράτα
 νὰ κάμης σκάλ' ἃ κατεβῶ καὶ σκάλα γιὰ νὰ νέβω».
 Ἐκοφεν τὰ μαλλάκια τῆς τὰ ξαντοπιπεράτα,
 ἔκαμε σκάλ' ἃ κατεβῆ καὶ σκάλα γιὰ νὰ νέβη.
 45 Μὰ τὰ σκαλιὰ ἦταν ἀρηὰ κι' ἢ σκάλα ἦτα σάπια
 Πείτη κι' ἐμισοκόντεψε ῥς τὴ μεσκιακὴν καμάρα,
 ἀγριαν λαλίτσαν ἔσυρεν ὅσον κι' ἂν ἠδυνάστη.
 — «Τράβε με, πρωτομάστορη, κι' εἶδα τοῦ δράκου χέρι».
 — «Λόγιαξε, Μαρουλλάκι μου, λόγιαξε νὰ μὲ τό ῥρηξ».
 50 Κι' ἐκεῖνος ὁ σκυλόκαρδος ῥκόμα τὴν κατεβάζει,
 ἄλλος ἵπου πέτραν ἔρριξεν κι' ἄλλος ἀποῦ λιθάρι,
 ρίχνει κι' ὁ πρωτομάστορης τὸ μίστρον καὶ χτυπᾷ τὴν
 — «Νὰ ζήσης, πρωτομάστορη, στάσου νὰ σὲ ἴμλῃσω,
 ἔχω τὸ σπίτι μ' ἀνοιχτὸν καὶ τὰ ψωμιὰ ῥς τὰ ροῦχα
 55 καὶ τὸ μικρὸ μας τὸ παιδί ῥς τὴν κούνιαν καὶ κοιμᾶται».
 — «Καὶ τὰ ψωμιὰ σου ῥψήνουνται, τὸ σπίτι σου σφαλιέται
 καὶ τὸ μικρόν σου τὸ παιδὶν ἄλλη μανάδαν κάμνει»
 — «Τρεῖς ἀδερχοῦλαις ἤμασταν κι' ἢ τρεῖς κακογραμμέναις,
 ἢ μιὰ ἐχτίστη ῥς τὸ λουτρον κι' ἢ ἄλλη ῥς τὸ παλάτι,
 60 κι' ἐγὼ τὸ κακορρίζικο ῥς τὴ μεσκιακὴν καμάρα.
 Ὡς τρέμει ἢ καρδοῦλα μου, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
 κι' ὡς πέφτουν τὰ μαλλάκια μου νὰ πέφτουν ἢ διαβάταις,
 ἵπου τοῦ μαστόρου τὴν γινηνᾶν τρίχαν νὰ μὴν πομείνη
 ἵπου τὴ δικὴ μας τὴ γινηνᾶν τρίχα νὰ μὴ ραῖση».

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ
 Δ. ΔΕΣΠΟΤΑ

ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΠΡΟΣΩΠΑ :	ΖΩΣΤΗ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ	ΤΖΟΥΤΖΕΣ
ΘΕΟΦΑΝΩ	ΣΚΛΑΒΟΣ
ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ	ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ
ΧΟΡΟΣ ΣΥΝΩΜΟΤΩΝ	ΛΑΟΣ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἐπὸ φτωχὸ κατῶφλι καὶ περνώνας
 τίς γνώριμες αὐλὲς μπαίνω στὸ σπίτι,
 πὸν παλάτι χρυσὸ νὰ πῶ δὲ θέλω.
 Τὶ ἢ ψυχὴ μου γονάτισε ἀπ' τὴ δόξα
 καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου τοὺς τραχεῖς θριάμβους
 καὶ ποθεῖ τῆς γωνιάς τὴ γλυκεῖα φλόγα.
 Σφαλῆστε τὰ τρικλίνια· κι' ἄς γιορτάση
 ὁ λαὸς στῆς θεϊκῆς πόλης τοὺς δρόμους
 τοῦ στρατοῦ μου τίς δάφνες καὶ τὸ κροῦσος
 τῆς Ἀραπιάς μὲ τίς βαριῆς φοράδες.
 Κ' ἐμεῖς, μακριὰ ἀπ' τὴ χλαοὴ τῆς νίκης
 σὲ γλυκόθαλπη κάμαρα ἄς κλειστοῦμε
 νὰ ξαναποῦμε, ὅσο θὰ τρέμη ὁ λύχνος,
 τῶν παλιῶ μας καίμων τὰ παραμύθια.
 Γιατὶ στὴ μέση ἀπ' τᾶνθινο ζευγάρι,
 πὸν ἀντιφεγγᾷ τῆς κοίτης σου τὸ σφρίγος,
 μοιάζεις, Ἀγγούστα, τώρα σὰν τ' ἄστερι,
 πὸν λάμπει ἀπάνω ἀπὸ τὰ δίκαια σπίτια,
 ἐκεῖ, πὸν σὲ στενοὺς κύκλους ἀγάπης
 οἱ σπιτικοὶ τὴ θλίψη νανορίζουν,
 καὶ στὴ χαρά, πὸν ὅλη δικὴ τους εἶναι,
 μὲ γαλήνη ὀνειρεύονται οἱ μητέρες.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἐνα χρόνο μακριὰ ἀπὸ τοὺς δικούς σου
περνοῦσες τὶς ὄγρὲς νύχτες μονάχος,
βασιλιᾶ, μὲς στὸν ὄγλο τοῦ πολέμου.
Γι' αὐτὸ κ' ἐγὼ μὲ ψαλίδι ἀσημένιο
πῆρα ἀπὸ χίλιες σκλάβες, διαλεγμένες
μὲς στὸ σωρό, πὺν ἡ δύναμή σου σέρνει,
τὰ μεταξένια, μελανὰ βοστρύγια
καὶ τὰ σφιζα σὲ στρώμα πορφυρένιο
καὶ σὲ ξανθὰ προσκέφαλα, ὑφασμένα
ἀπὸ δώδεκα ἀνήλιαγες παρθένες.

Καὶ σκλάβοι, μὲ ζωὴ φαρμακεμένη
ἀπ' τῶν ἀνθῶν τὸ δούλεμα, μυρῶσαν
μὲ διαλεχτὰ τῆς Περσικῆς βοτάνια
τὸ θερμὸ τὸ λουτρό, πὺν σε προσμένει.

ΝΙΚ. Ἡ φροντίδα σου, Αὐγούστα, φανερῶνει
τὴ στοργικὴ καὶ τὴ χρηστὴ γυναίκα.
Μὰ τὸ κορμί μου ἀκόμα δὲ γυρεύει
τῆς ταχτικῆς νοικοκυρᾶς τὴν ἔννοια.
Μόνο ὡς βλέπω ξανά γνώριμα μέρη,
αὐλές, κολῶνες καὶ τὶς πόρτες τοῦτες,
πὺν χιλιάδες φορὲς ἔχω περάσει,
καὶ τῆς αὐλῆς τὶς πλάκες, πὺν μαζὺ σου
σὲ εἰρηνικοὺς καιροὺς μὲ δίχως ἔννοια
πατοῦσα, μιὰ στοργὴ μοῦ πλημμυρίζει
τὴν ψυχὴ, καὶ ξανάρχονται στὸ νοῦ μου
τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ:

«Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν
ἀσπάσασθε αὐτήν.» Πόσο ἡ γαλήνη
τῆς φωλιᾶς ἀκριβὴ καὶ ἀτίμητη εἶναι
σ' αὐτούς, πὺν σὲ μεριές δέρνονται ξένες,
καὶ πόσο μαλακαίνει τὴν ψυχὴ μας,
πὺν τέτοια ὄρα ὄνειρεύεται τὸν Πλάστη
σὰ στοργικὸ πατέρα, καὶ λογιᾶζει
τρανὴ εὐτυχία, πὺν αὐτὸς θὰ τὴν κρίνει.

ΘΕΟ. Στὸ σπῖτι σου θὰ βρῆς ὅ,τι ἡ καρδιά σου
ποθεῖ ὕστερα ἀπ' τὸ σάλιο τοῦ πολέμου.

ΝΙΚ. Γιὰ τῆς εἰρήνης μοναχὰ ἄς μιλοῦμε
τάγαθὰ. Δὲν ταιριάζει, οὔτε τὰ χεῖλη
τόνομα αὐτὸ τῆς φρίκης νὰ ταράξῃ.
Γιατί, δές: ἀρμοσμένα εἶναι ὅλα τῶρα
τὴ γιορτὴ τῆς ψυχῆς μας νὰ πλουτίσουν.
Μπρὸς μου πάλε θωρῶ τὸν ἀνεπιό μου
τὸν Τσιμισκῆ, τὸν κρατερὸ στρατάρχη,
πὺν τῆς μάχης μαζὺ τὶς πικρὲς νύχτες
σὲ ταιριαστὴ ἀγωνία κ' ἐλπίδα ζοῦσα.
Πόσο οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ φαιδρύνουν
τὴν ψυχὴ μου τὴν ὥρα αὐτῆ. Θυμοῦμαι

τὸ πατρικὸ μας σπῖτι, καὶ τὰ βράδια
πὺν μὲ τοὺς σπιτικοὺς γλυτροῦν γαλήνια.—
Κ' ἐκεῖ, στὰ γόνατά σου μαζεμένους
στέκει ὁ μικρὸς τζουτζές, ὅπου κατέχει
τὴ μαστοριὰ τοῦ γέλιου.—Τὶ παιχίδι
γέννησε τὸ ἔθνικὸ μυαλό σου, γάτα
χαδιάρικη. Σὲ θέλω νὰ ταιριάσῃς
ἀπόψε τὴ χαρὰ καὶ νὰ πιστέψῃς
στὴν τέχνη σου ἀπ' τὰ γέλια, πὺν θ' ἀξιάνη
σὲ κάθε πῆδημά σου ἡ ξεγνοιασιά μας.—

Ἀπόψε θὰ γυρίσω τὸ παλάτι
ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Πέστε μου, πὺν ὅλα
στὴ θέση τους, καθὼς τάφησα, μείναν,
πὺν μῆς γωνιάς δὲν ταράχτηκε ἡ ὄψη.

ΘΕΟ. Ἀπειράχτα ὅλα μένουν, ὅπως τὸ εἶπες.

ΝΙΚ. Κ' οἱ θεῖες εἰκόνες στὶς γωνιὲς φεγγίζουν;

ΘΕΟ. Λάμπει ἡ καντήλα μέρα νύχτα μπρὸς τους.

ΝΙΚ. Καὶ πλάι στὴ σιὰ τοῦ πᾶνθηρα τὸ δέρμα...

ΘΕΟ. Μὲ θέρμαινε τὶς κρύες βραδυὲς σὰν πάντα.

ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Κι ὁ προύντζινος ὁ λύνος, σκαλισμένος
στὴν Περσικὴ, στὰ δώματά σου λάμπει.

ΝΙΚ. Ναί, ὁ λύνος, πὺν ἀγαπῶ, γιατί τὸν βρῆκα
μὲς στὴ στάχτη στοῦ Ἐμίση τοῦ παλάτι.

Πᾶμε, ὁ θεὸς τὸ βράδυ αὐτὸ χαρίζει,
πὺν τὶς πράξεις μου κρίνει καὶ ἀνταμείβει.

Τὰ στήθεια μου ἡ χαρὰ φουσκώνει. Κ' ἔτσι
μὲ βῆμα σιγανὸ πατῶ τὶς σκάλες,

μὲ φόβο μὴν ταράξω τὴ γαλήνη,
πὺν μὲ φτερὰ κλειστά, σὰν πεταλοῦδα,
ἀφροκοιμᾶται. Εἶναι ἡ χαρὰ μεγάλη

καὶ τὴ φοβοῦμαι ὕστερα ἀπ' ἄγριους πόρους.
Γιατί ἡ γῆ νὰ μὴν εἶναι πλήθεια ὡς πέρα

ἀπὸ καλοῦς, χριστιανικοὺς ἀνθρώπους;
Μὰ αὐτὰ ὁ θεὸς τὰ ξέρει. Ἐμᾶς μᾶς φτάνει

τὸ «πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα». Ἐλάτε,
ἀκλουθᾶτε με.—Ἐσὺ τί θέλεις μπρὸς μου,

σκοπέ; Σὲ εἶχα κοντὰ μου στοῦ πολέμου
τοὺς κάμπους, γιατί ἐκεῖ ἔξομολογοῦμε

τὴν ψυχὴ μας. Βαρὺ θὰ τὸ εἶχα κρῖμα
ἂν σε σκλάβωνα ἀπόψε δῶ. Γυναίκα

καὶ παιδιὰ σὲ προσμένουν νὰ γιορτάσουν
τὸν ἔρχομό σου. Πήγαινε.—Στὸ νοῦ μου

τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ καλὸ καὶ τοῦ κράτους
εἶχα πάντα, ἀκλουθοῦσα τὸ θεῖο ρῆμα

καὶ ποτὲς δὲν ἀδίχησα κανένα.

ΣΚΟΠΟΣ Χίλια χρόνια νὰ ζήσης, βασιλιᾶ μου.

Μαζύ σου πάντα νάναι ἡ Θεοτόκο.

ΧΟΡΟΣ

Χαρά σ'όποιον ἔχει ψυχὴ δίχως κρῖμα,
γιατὶ ἀπόψε μπορεῖ νὰ θαμάξῃ τὸ δεῖλι,
ποὺ πέφτει στὴν Πόλη,
κ' ἡ μιὰ κυνηγώντας ἀχτίνα τὴν ἄλλη
σὲ θόλους χρυσοὺς καὶ μαρμάρινες σκάλες,
μὲ γέλια πνιγμένα πηδᾶ, σὰ μιᾶς κόρης
ψυχῆ, ποὺ ξεφεύγει τὴν πρώτην ἀγάπη,
γιατὶ δῶρο θεοῦ ἐθώρει ὡς τώρα μονάχα
τὸν ἑαυτὸ της,
ἔτσι ὡς βγῆκε μὲ μιᾶς ἀπ' τὰ στήθεια τοῦ Πλάστη,
στὴ γαλήνῃ τῶν κόσμων,
σὰν τραγοῦδι ὀδοιπόρου ἅμα ἡ μπόρα περάση.
Πόλη, Πόλη, ἔτσι ὡς βγαίνεις κ' ἐσὺ ἀπ' τοῦ Βοσπόρου
τὸ κύμα, πολύχρωμη, πλούσια σὲ λάμπες,
σὰ μυριάδες πουλιῶν κελαδήματα,
ποὺ ἀπ' τὸ λόγγο ἀνεβαίνουν μιὰ ἀνγὴ πρὸς τὰ οὐράνια,
εὐτυχῆς, ποὺ γεννήθης, χαρούμενη
γιατὶ ζῆς,
πόση λίκρα σταλάξεις στὰ στήθεια μας, σ'όσους
στὴ νύχτια τυλίχτηκαν σκέψη,
κι ἀπὸ κρῖμα σὲ κρῖμα γλυστοῦν καὶ δὲ βλέπουν
τὸ βάθος, ποὺ τέρμα δὲν ἔχει.
Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀχόρταγοι, πάντα γυρεῖουν
στῆς χαρᾶς τὴν καρδιά, μιὰ χαρὰ πιὸ μεγάλη;
Κι ἂν κατάρα μὲ μιᾶς στὸ κεφάλι τους πέση
ξαφνιαζονται βλέποντας πόσο
στὴν ὀρφάνεια βαθεῖα καὶ βαθύτερα πέφτουν,
τὶ στὸν κόσμο δὲ βρῖσκεται, ὦϊμέ, δυστυχιά,
ποὺ δὲ στρέγει πιὸ μαύρη νὰ γένη.
Ἔτσι ἐγὼ δὲ λογιαῖζω καλότυχον πάρα
μόνο αὐτόν, ποὺ μικρός, σὰν πρωτάνθισε ἐντὸς του
ἡ καρδιά,
μιὰν ἀγάπη μεγάλη στὸ δρόμο του βρῆκε
καὶ τὴν πῆρε μαζύ στὴν ψυχὴ του.
Μὲ χαρὰ μετρημένη, ἢ μὲ θλίψη γαλήνια
περπατᾶ μοναχός του,
ἐν ᾧ γίρω του βράζουν τὰ πάθη τοῦ κόσμου,
σὰν πικρὸς ὑπνοβάτης,
ποὺ ἀκλουθᾶ τὸνειρό του στὸ σᾶλο τῆς νύχτας.
Οἱ ἄλλοι ἄς κραιξοῦν μὲ μένα
ὦϊμέ, τρὶς ὦϊμένα!
Κι ἂν τώρα κανεὶς ἀγκαλιάξῃ καλότυχη μοῖρα
τὸ κεφάλι στὰ στήθεια του ἄς γείρη,
κι ἄς προσμένῃ τὸ χτύπημα, ποὺ ἡ ὥρα θὰ φέρη.
Κ' οἱ ἄλλοι ὄλοι, ποὺ μέσα στὸν πόνο στεναῖζουν

ἄς κλείσουν τὰ μάτια,
τὰ χέρια ἄς σταυρώσουν,
κι ἄς πέφτουν, ἄς πέφτουν σ' ἀμέτρητα βάθη.

Στρ. I. Ἔτσι, ἄκου! Περνώντας διπλᾶ τὰ μουράγια
φτάνει ἐδῶ, μαλακὴ, στὴν ὀργὴ αὐτῆ τοῦ πλήθους
ἡ κραυγὴ, νὰ δροσίση τοῦ Ἀυγούστου τὶς δάφνες,
σὰν κύμα,
ποὺ ἓνα τᾶλλο μὲ ὀρμὴ κυνηγώντας καὶ λύσσα,
στὴν οὐγία χυμᾶ τοῦ γιαλοῦ γιὰ νὰ σπάση
σὲ ἀφρῶν γυναικίσια παιχνίδια.

Ἄντιστρ. I. Καὶ στοῦ τείχους τὴν ἄκρια ὁ βιγλάτορας τώρα
παίρνει μέσα στ' ἀντρίκια του στήθη τοῦ πλήθους
τὴ βουή, σὰν παλιό, γνώριμό του τραγοῦδι
καὶ πάλε
στὸ νοῦ ξαναβλέπει τρισένδοξους κάμπους
κ' ἡ παλιὰ καὶ βαρειά του ψυχὴ πίστη ὀμώνει
στὸ μεγάλο, ἀτσαλένιο του ἀφέντη.

Στρ. II. Μὰ ἐγὼ πῶς νὰ ψάλω
τῆς ζωῆς μου τὸ πλοῦτος;
Τραγοῦδι παράταιρο ὑψώνει ἡ φωνὴ μου
κ' ἐντὸς μου ὀλολύζει
πικρὸ μοιρολόι.
Ἄσοι εἶχαν γιὰ μὲ νὰ ἱστορήσουν
ἀγῶνες καὶ δάφνες,
σ' ἀπόμακρες σκέπες μαζεῖουν τὰ μαῦρα
στερνὰ γερατεῖά τους.
Κ' ἐκεῖνοι, ποὺ ἄπάνω μου ρίχναν βλαστήμιες
σὰν πατοῦσε τὰ στήθεια τους τὸ ἄγριο ἄλογό μου
στῆς μάχης τὸ πείσμα,
θρηνοῦν μυστικὰ στὰ παλάτια τοῦ Χάρου,
στὴν ἀνάερη σιωπῆ,
ὅπου κάθε ψυχὴ κουλουριαζόντας κλαίει
μοναχῆ τὸν καῖμό της
στὴ θύμησιν ἐλπίδας.

Ἄντιστρ. II. Στὸ διάβα μου τρίζαν
οἱ χῶρες τοῦ Ἐμίρη,
κι ὁ ἀγέρας σκορποῦσε τὴν κόμη τῶν σκλάβων
στὰ σβυσμένα του μάτια,
σὰ βαρὺ καπνοῦ νέφος,
ποὺ πετιέται ἀπὸ φλόγα πνιγμένη.
Κι ὁ Ἐμίρης σκορποῦσε
Χιλιάδες φλουριὰ στοῦ φονιά μου τὰ πόδια,
τὶ τὸ διάβα μου σβοῦσε
τὴ γλυκεῖα στῶν σπιτιῶν τους τὰ τζάκια τὴ λάμψη,

σὰ βαρὺ νεφογέννητου φύσημα ἀγέρα.
 Γιατὶ ἄρχοντας εἴμουν
 σὲ θέμα ἀκρινό, καὶ ταξίαρχος, πιστὸς τοῦ
 Ρωμανοῦ στρατηγός,
 καὶ τοῦ ρήγα, ποὺ ἔχάρη τὸ φῶς σὲ πορφῦρες,
 κ' εὐτυχής, δίχως κρίμα,
 κατέβη στὸν Ἄδη.

Διάμεσο. Μὰ ὡς νᾶθρεφε στὰ στήθεια τὴν κατάρα
 τοῦ σκλάβου, ὁ βασιλιάς ὁ Νικηφόρος
 μᾶς ἔρριξε ὄλους, ὅπως ρίχνει ρέμα
 σατανικό, τὴν εὐλογία τοῦ κήπου.

*Επ. Μὲς στὸ μαῦρο μας κύκλο
 θὰ μπορέση κανεὶς στὰ φτερά του
 νὰ κουρνιάζη τὸ μῖσος
 καὶ τὸ κρίμα;
 Μᾶς δαγκάνει σὰ φίδι τὰ στήθεια.
 Τὴν ὥρα προσμέναμε αὐτὴ
 νὰ βγῆ στὸν ἀγέρα.
 Μᾶς πνίγει ὁ κρυφὸς στοχασμός.—
 Οἱ δρόμοι βοοῦν,
 τὸ πλῆθος ὑμνεῖ τὸν τρανὸ βασιλιᾶ του.
 Σὰ σάλπισμα ἀταίριαστο ἢ πράξη θὰ ἠχήση.
 Ἄλί, σ' ὅποιον στοῦ ὄχλου βασιᾶ τὸ σχώριο.
 Ἄλί, καὶ σ' ἐμᾶς,
 ποὺ σπάζουμε τὰ ἴδια μας στέρνα,
 διψασμένοι, τυφλοὶ πελεκᾶνοι,
 χαμένοι, χαμένοι,
 διπλά, ὠϊμέ, καὶ τριδίπλα, ὠϊμένα, χαμένοι.

ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Συναγμένους σᾶς βλέπω, ὡς τό χα ὀρίσει.
 Μὰ ἡ στάση σας δὲ δείχνει τοὺς ἀνθρώπους,
 ποὺ πρόσμενα. Τὰ μάτια σας κντοῦνε
 ἐδῶ ἐκεῖ στὸ πλοκάδι τῆς ψυχῆς σας
 σὰν ξιπασμένη γυναίκα, ποὺ λύνει
 τὸ πλοῦτος τῶ μαλλιῶν μπρὸς στὸν καθρέφτη.
 Δὲ θαρροῦσα, στὰ χρόνια τὰ δικά σας,
 αὐτάρεσκοι πὼς εἶναι ἀκόμα οἱ ἄντρες.
 Ὁ λόγος λέει, πὼς τέτοια ὥρα, ὅσο νᾶναι,
 τὴν ἀπόφαση πῆρε πιά καθένας.

ΧΟΡ. Ἄν πρέπη, ἄρχοντα, κάποιος ν' ἀπορέση,
 θ' ἀπορέσουμε ἐμεῖς, πού σε θωροῦμε
 ἀξέγνοιαστο τὰ λόγια νὰ σκορπίζης.
 Μὰ ἐσὺ εἶσαι πρῶτος μέσα στοὺς ἀρχόντους,
 τίς τιμές σου κανεὶς δὲ σοῦ ἔχει πάρει,
 καὶ δὲ φωλιάζει στὴν ψυχὴ σου μῖσος
 ἀνυπόμονο. Ἐμεῖς ὅμως σὰν τίγρη

στὸ καρτέρι, ζυγιάζουμε τὸ κάθε
 βῆμα τῆς τύχης μὲ πνιγμένη ἀνάσα
 μὴ μᾶς φύγη ἀπ' τὰ νύχια τὸ κνῆγι.
 Τὶ μυριοστρέμματα εἴχαμε δουκᾶτα
 καὶ καθέννας μας ἔφερενε στὴ μάχη
 πολεμάρχους χιλιάδες. Μὰ σ' ἐσένα
 πλούσια μοῖρα παράστεκε. Δὲν ξέρεῖς
 νὰ καρτερᾶς μὲ λύσσα τὴ θεία δίκη.

ΤΣΙ. Τὸ καρτέρεμα σφάζει πρῶτα ἐμένα,
 ποὺ τίποτα δὲν ἔχω νὰ δικιάσω,
 κι ὁ βασιλιάς μ' ἀνέβασε στὴν πρώτη
 σειρὰ μὲς στοὺς ἀρχόντους καὶ προστάζω
 τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας τὸ ἄπειρο πλῆθος.
 Μὰ αὐτὸ ποτές ἐσὺ δὲ θὰ τὸ νοιώσης.

ΧΟΡ. Ὅποιος τὰ χρόνια μου ἔχει, δὲν πιστεύει
 πὼς αἰνίγματα δέρνονται στὸν κόσμο.
 Φίλο πιστὸ ποτές δὲ θὰ σε νοιώσω,
 ὅσο σε βλέπω, ὡς τώρα, ν' ἀνεβαίνης
 τίς πιδ ἀψηλές τιμές σκάλα μὲ σκάλα.

ΤΣΙ. Θὰ θυμᾶσαι ἓνα βράδυ στὴ Συρία,
 ποὺ στὸ στρατὸ ἦρθε ἡ φήμη τοῦ θανάτου
 τοῦ Ρωμανοῦ. Τὸ κράτος ἔμενε ἔτσι
 χωρὶς ἀφέντη, γιατί οἱ γιοὶ τοῦ ρήγα
 εἶταν μικροὶ κι ἀνήλικοι. Μὲ δίχως
 καιρὸ νὰ χάσω, βασιλιᾶ φωνάζω
 τὸ Νικηφόρο, γιατί αὐτὸς ὁ πρῶτος
 ἄρχοντας εἶταν. Πῆρε τὴ φωνὴ μου
 ὁ στρατὸς στὴ στιγμὴ, καὶ μόνο ἐκεῖνος
 δὲν τολμοῦσε στοὺς ὠμούς νὰ σηκώση
 τῆς ἀρχοντιᾶς τὸ βάρος καὶ δερνόταν
 ὁ στοχασμός του δῶθε κεῖθε. Τότες
 βούίξε τὸ πλῆθος, κρᾶζοντας ἐμένα
 βασιλιᾶ του. Ἄπ' τὴν ὥρα ἐκεῖνη ἐντὸς μου
 καμμιὰ σπλαχνιά δὲ βροῖσκει ὁ Νικηφόρος.
 Γιατὶ δικός μου εἶταν ὁ θρόνος, κι ὅμως
 δὲν μοροῦσα ν' ἀνέβω, μὲ κρατοῦσε
 ἡ ἄρνηση ἐκείνου στὶς σκάλες. Φαινόταν
 στὰ μάτια μου μὲ μίᾶς μέγας, ξένος,
 ἄγνωρος, κ' εἴμουν ἐγὼ σὰν τοὺς ἄλλους
 μικρὸς κι ἀνάξιος. Ἐλεα στὴν καρδιά μου:
 «Ἐτσι εἶναι αὐτός. Φοβάται νὰ ταράξη
 τοῦ θρόνου τὴ σειρὰ. Πλασμιένος εἶναι
 νὰ μὴν παίξη ποτές τὸν πρῶτο ρόλο.
 Τὰ μεγάλα τολμήματα τὸν σκιάζουν.»
 Μὰ πάλε μιὰ φωνὴ ἐντὸς μου ἀπαντοῦσε:
 «Τσιμισκῆ, δὲν μπορεῖς νὰ τότε νοιώσης».
 Τότες μὲ ἄξαφνο πείσμα τὸν ὑψῶνω
 στὰ σκουτάρια, ἐν ᾧ ἀκόμα στοχαζόταν,

- καὶ κράζοντάς τον «βασιλιᾶ», τὸν φέρνω
στῶν ὀπλιτῶν τὸ πλῆθος, ποὺ ἀλαλάζει.
Κ' ἔλαμψε ἀπὸ χαρὰ ἡ μορφή του τέλος
σὰν ἥλιος, ποὺ προβαίνει μὲς στὰ γέλια
τῶν πουλιῶν. Κι ἀνατάραξε ἓνα «ζήτω»
τότεσ βαθειὰ τὰ στήθεια μου, κ' ἡ πλάση
μοῦ ἐφάνη ὅλη σὰ νὰ τρεμε ὡς τὰ σπλάχνα,
κι ὁ ἀγέρας σειοῦνταν ἀπ' τὰ γέλια μου, ὅπως
ὅταν μυριάδες κᾶργες ξεπετιοῦνται.
- ΧΟΡ.** Ἡ πράξη αὐτή, τοῦ Αὐγούστου τὴν ἀγάπη
σοῦ κέρδισε, καὶ πάντα τιμημένος
ἀνεβαίνεις ψηλότερα. **ΤΣΙ.** Δὲ βλέπεις
πὼς ἀπ' τὴν ὥρα, ποὺ ἔνοιωσα, πὼς εἶμαι
ἐγὼ ὁ πιὸ δυνατός, θαρρῶ δική μου
τὴν ἀρχή, καὶ τίς δόξες, τοὺς πολέμους
τοῦ Νικηφόρου θαρρῶ σὰν κλεμμένες
δάφνες ἀπ' τὰ μαλλιά μου; Δὲ φοβοῦμαι
τὴν πιὸ ἀπόκοτη σκέψη πιά.—Τώρα εἶμαι
ὁ πιὸ μεγάλος ἄρχοντας στὸ κράτος
μετὰ τὸ βασιλιᾶ. Ἄν τὸ στερνὸ βῆμα,
ποὺ βιάζομαι νὰ κάνω, θὰ στοιχίσῃ
σ' ἐκείνον ἀκριβά, δὲ λογαριάζω,
γιατὶ σπλαχνιὰ γι' αὐτὸν δὲ βρίζω ἐντός μου.
- ΧΟΡ.** Ψέματα ἢ ἀλήθεια ἂν λές, σκοπὸ δὲν ἔχω
νὰ ξετάσω. Μὰ ἂν κρίνης ὅπως κρίνω
σὲ καλῶ ἐδῶ στὸν κύκλο τὸ δικό μας
τὴ μοῖρα σου μαζὺ μας νὰ θρηνησῆς.
- ΤΣΙ.** Δὲν κλαίω ποτέσ, ὅταν ζυγώνει ἡ ὥρα.
- ΧΟΡ.** Ποιὰ ὥρα; Μίλα καθαρά. Δὲ νοιώθω.
- ΤΣΙ.** Μὴν κρύβῃς τὴν οὐρά σου. Ἡ ὥρα τῆς πράξης,
ἢ στιγμὴ τῆς σφραγῆς, ἀφ' οὗ τὸ θέλεις.
- ΧΟΡ.** Γελᾷς; Μπορῶ νὰ πιστέψω στ' αὐτιά μου;
- ΤΣΙ.** Εἶπα. Καὶ τώρα ἀπομένει σ' ἐσένα
νὰ δῆς ἂν ὄνειρεύεσαι ἢ εἶσαι ξύπνιος.
- ΧΟΡ.** Ἡ καταχνιά, ποὺ σφίγγει τὰ μυλίγγια,
φωτοστέφανο ἐσὺ στὸ μέτωπό σου
θαρρεῖς πὼς εἶναι; Δὲ γρικᾷς ἀκόμα
μὲ χορδότερους κύκλους νὰ ζυγώνῃ
ἢ χαρὰ τοῦ λαοῦ γιὰ τὸν ἀφέντη,
σὰν τῆς νοτιᾶς τὸν ἄνεμο, ποὺ φέρνει
τὴ φρεσκάδα τοῦ πόντου καὶ τὸν τρόμο
τῆς συνεφιάς μὲ τὰ πύρινα σπλάχνα;
- ΤΣΙ.** Ρητορικὲς ἀφ' οὗ κατέχεις χάρες,
τὸ κοντύλι, ὅπως ἄλλοι, πὼς δὲν πῆρες
συνοδικοὺς κανόνες νὰ ὀρμηνέψῃς;
- ΧΟΡ.** Τὴ ρητορία τὰ πράματα μοῦ δίνουν.
- ΤΣΙ.** Αὐτὰ καὶ τὴ δική μου ὀρμὴ φλογίζουν.
- ΧΟΡ.** Εἶναι τόσο κρουστάλλινα, ποὺ παίρνουν

- τὸ χροῶμα τῆς ψυχῆς, ποὺ τὰ κυτᾶζει;
- ΤΣΙ.** Στοὺς συνετοὺς μιλοῦν γλῶσσα καθάρια.
- ΧΟΡ.** Καὶ συνετὸς εἶναι ὅποιος βλέπει γύρω
νὰ τὸν κυκλώνουν ἔχτρικὰ σημάδια.
- ΤΣΙ.** Κι ὅποιος θαρεῖ τὴν ὥρα νὰ ζυγώνῃ.
- ΧΟΡ.** Ἐμᾶς ἢ ἐσένα τύφλωσεν ἢ μοῖρα;
- ΤΣΙ.** Μικροψυχοὶ! Τὰ στεῖρα λόγια ἄς πάψουν!
Εἶσαι ἐσὺ, ποὺ ζητᾷς νὰ ξανασιμῆς
τ' ἀρματωμένα πλῆθη, ποὺ σοῦ πῆραν,
ἐσὺ, ποὺ τώρα τρέμεις ἄθλιον ὄγλο;
Τόσα χρόνια σὲ ἀλλόγλωσσα φουσαῖτα
καπετίνιος, σὲ πόντο ὅλο σπηλιάδες,
τῆς τρικυμιᾶς δὲν πῆρες τὸν ἀγέρα
καὶ φοβᾶσαι ἓνα πλῆθος δίχως ὄπλα
καὶ ποὺ μιᾶ τὴ γλῶσσα τὴ δική σου;
Δὲν μπορεῖς, παίρνοντάς τους τὰ ἴδια λόγια,
μὲ ἀνάθεμα στὴν πράξη σου ν' ἀρχίσῃς
κι ἀγάλι νὰ γυρίσῃς τὴ βλαστήμια
στὴν κεφαλή τους; Ἡ μὴν εἶσαι ἀπὸ ἓνα
φύσημα ὅλος πλασμένος καὶ φοβᾶσαι,
πὼς θὰ διώξῃ ὁ ἓνας ἄνεμος τὸν ἄλλο;
Τὴν ψυχὴ σου ἂ δὲ δύνασαι ν' ἀλλάξῃς
σὲ μιὰ γοργὴ στιγμή, πὼς, ὅλο θράσος
βουλεύεσαι, δειλέ, συθέμελα ἔργα;
Σὰ γυρεῦεις τὸν τρόμο, γύρωθὲ σου
τροφὴ πλούσια ἢ βροχή, οἱ φωνές, οἱ ἄνεμοι.
Μὰ τὴν ψυχὴ σου ἢ πράξη ἅμα φλογίζει
θαρεῖς στὰ μάτια τὸ θῦμα καὶ βλέπεις
μὲ ὑποταγὴ πὼς ἔρχεται, σὰ φάσμα
νυχτερινό, ποὺ ἀσάλευτα ζυγώνει.
Ὁ βασιλιᾶς σὲ λίγο θάρθη ὀμπρὸς μας
τὰ στήθεια του ν' ἀνοίξῃ μοναχὸς του.
- ΧΟΡ.** Μὲ τραβοῦνε τὰ λόγια σου μαζὺ τους
ὅπως τὰ ὀρτύκια ὁ σύρτης. Ἐσὺ μένεις
μὲς στὸ παλάτι καὶ γνωρίζεις κάλλιο
κάθε καρδιάς τὰ μυστικά ἀπὸ μένα.
- ΤΣΙ.** Στὴ θεοφώτιστη πόλῃ μόλις μπήκε,
ἀπ' τῆς πομπῆς δὲν πέρασε τίς στρατές
ὁ βασιλιᾶς, μὰ ἀπ' τὸ στενὸ σοκάκι
μὲ τὸ μικρὸ τὸ σπίτι, ποὺ κρατοῦσε
ὄνειροτρόφος σὰν εἶταν στρατάρχης.
Κ' ἐδῶ ἀπ' τῆς βίγλας γλύστρησε τὴν πόρτα
παλιές εἰκόνες πάντα κνηγώντας
στὴν κουρασμένη ψυχὴ του. Δὲ φτάνουν
τόσα, νὰ νοιώσῃς, πὼς σε λίγο σβῆνει
τῆς ὀρμῆς του ἢ στερνὴ λάμψη κι ἀγάλι,
ζητώντας τὴν παλιά ζωὴ, θὰ πέσῃ
στὴ φλόγα, σκοτισμένη πεταλούδα;

- ΧΟΡ.** Συνείθισα πιδ στέρια νά γυρεύω
βάση σέ κάθε λόγο μου· νά τρέχω
σίγουρα καί σιγά· νά μὴν ὑφαίνω
τῷ στοχασμῶν ἀπόκοτα τὸ δίχτυ.
- ΤΣΙ.** Πιότερα ἂν ἔλεγα ἤθελες γιορτάσει
μὲ στροφῆς ὑμνικῆς τῆ φρόνησὶ σου.
Μὰ φτάνουν τόσα. Τὶ δείχνει ἓνα βλέμμα
στὸν καλεσμένο τῆς ψυχῆς τὸ βάθος.
- ΧΟΡ.** Σῶπα. Ἡ πόρτα γρικῶ ν' ἀνοίγη. Κάποιος
ἔρχεται δῶθε. **ΤΣΙ.** Ἡ Βασίλισσα. Μεῖνε.

ΘΕΟΦΑΝΩ

- Τὸ λουτρό ὁ βασιλιᾶς χαίρεται τώρα,
κ' εἶπα μὲ τῆ Ζωστὴ νάρθω κοντά σας.
- ΤΣΙ.** Ἐτοιμάσου, βασίλισσα. Σὲ λίγο
ὅλα τελειώνουν. **ΘΕΟ.** Ἦρθε ἡ ὥρα; **ΤΣΙ.** Μήπως
μ' αὐτοὺς κ' ἐσὺ βλέπεις καὶ κρίνεις ὅμοια;
- ΘΕΟ.** Πιδ μάταιη στὴ γυναίκα ἔλαχε κλήρα.
Ἡ κρίση εἶναι βαρὺ ἀγαθὸ κι ἀρμόζει
σ' ὅσους καὶ σῶμα καὶ ψυχὴ γυμνάζουν.
Μᾶς σέρνουν αὐτοὶ ἐμᾶς καὶ τοὺς ἀκοῦμε.
- ΤΣΙ.** Σὲ καρτεροῦμε τώρα νά μᾶς δώσης
τὴ βοήθεια, πού δύνεσαι. **ΘΕΟ.** Μαζύ σου
πάντα στέγω. Τὸ ξέρεις. Μὴ γυρεύης
πιότερα ἀπὸ μιὰ ἀδύναμη γυναίκα.
- ΤΣΙ.** Δέ σε γνώρισα τέτοια. Τὴν ὁρμὴ μου
ξαναγεννοῦσες μὲ πύρινα λόγια.
- ΘΕΟ.** Ὡς αὐτοῦ τῆς γυναίκας πάει τὸ θάρρος.
ΤΣΙ. Ἐτάξες πιδ μεγάλα ὅταν μισοῦσες.
ΘΕΟ. Ἄπ' τὴ στερνὴ δοκιμὴ φύλαξέ με.
ΤΣΙ. Μὴν πρέπει μὲ ἄλλα μάτια νά σε βλέπω;
ΘΕΟ. Ὅχι, δική σου πάντα εἶναι ἡ ψυχὴ μου.
ΤΣΙ. Ἄς εἶναι. Ὁ χρόνος ἄς μὴν πᾶη τοῦ κάκου.
Ἐτοιμοὶ εἶστε; Ἡ μὴν τάχα κ' ἡ δική σας
ψυχὴ τὴ στερνὴν ὥρα τρεμουλιάζει
καὶ σᾶς ταράζουν γυναϊκίσια λόγια;
- ΧΟΡ.** Σ' ἀκλουθοῦμε σὰν πρῶτα. Πρόσταξέ μας.
- ΤΣΙ.** Ἄπ' τῆς αὐλῆς τὶς πόρτες τώρα βγῆτε
ξέχωρους δρόμους παίρνοντας. Τὶ ἀκόμα
δὲν εἶναι ὥρα νά δοῦν ἐδῶ πὼς εἶστε.
Ἐτσι, μονάχοι, φτάνετε στὴν πρώτη
στράτα, πού φέρνει στὸ πλατὺ ἀκρογιαλὶ.
Ἄπ' ἄλλη πόρτα βγαίνοντας, σᾶς βρίσκω
σὲ λίγο κ' ἐγὼ κάτω. **ΧΟΡ.** Ἡ προσταγὴ σου
θὰ γίνῃ. Καὶ προσμένω μὲ λαχτάρα
νά σὲ βρῶ στὸ γυαλὸ καὶ νά σ' ἀκούσω.—
- ΤΣΙ.** Σ' αὐτοὺς μονάκριβο ἔργο μένει ὁ φόνος,
τὸ πιδ ἄχαρο τοῦ μύθου κατακλειδί.

- Τοῦ στοχασμοῦ δική μας ἡ λαχτάρα.
Νά ξαναρθοῦν ἡ πρώτη σκέψη μου εἶναι,
ἀργά, τὴν ὥρα, πού ὅλοι θὰ κοιμοῦνται.
Μὰ δὲ βολεῖ τὸν ἴδιο νά περάσουν
δρόμο, γιατί ὁ φρουρὸς σὲ κάθε πόρτα
τοῦ βασιλιᾶ πιστὸς φύλακας μνέσκει.
Κ' ἐδῶ ζητῶ τὴ σύμνοια τῆ δική σου.
- ΘΕΟ.** Τὴ χάρη αὐτῆ, ἂν μπορῶ, θὰ σοῦ γυρέψω:
Ἄπόψε μοναχὴ νά μείνω, πέρα
ἀπ' τῶν ἀντρῶν τὶς θρασυθυμῆς πράξεις.
- ΤΣΙ.** Ἀστόχαστες κουβέντες ξαναφέρνεις.
- ΘΕΟ.** Μὴ ζητᾶς ἀπὸ μὲ τέτοια ὥρα σκέψη.
- ΤΣΙ.** Στὸ στερνὸ σκαλοπάτι ἔτσι σκοντάφτεις,
ἐσύ, πού μὲ χιονάτη νειότη ὡς τώρα
κάθε φραγμὸ περνοῦσες, σὰν ἀγέρας
πού μὲς στὸ φύσημά του οἱ βᾶτοι ἀφίνουν
μόνο ἀνθόβολη ἀνάσα, ὅπως ὁ πόνος
στοργῆς διμίχλη στῆς καλῆς τὰ μάτια;
- ΘΕΟ.** Ἄπόψε δυνατὰ χτυπᾷ ἡ καρδιά μου
τρέμοντας κάθε καινούργια λαχτάρα.
Μιὰ μέρα μοναχά, μιὰ νύχτα ἀκόμα
ἄς ἀφίσουμε, ὡς πάντα, νά περάση
σὲ ἀναμονὴ γλυκειά, κ' ὕστερα πρῶτη,
κοντά σου, κάθε χνάρι σου θὰ παίρνω
μὲ ἀλαφρὸ βῆμα, ἀμίλητη, πειθήνια,
χωρὶς σκέψη δική μου, σὰν ἀστὲρι
πού χύνεται καὶ σβήνει μὲς στὴ νύχτα.
Μὴ με ρωτᾶς γιατί. Δὲν ξέρω. Ἡ μοῖρα
ἔτσι ἐμᾶς τὶς γυναῖκες ἔχει πλάσει,
κ' ἡ στιγμὴ μᾶς τραβᾷ στὸ γύρισμά της
σὰν ἄντρας γιγαντένιος, πού ἀπ' τὴ μέση
ἀρπάζοντάς μας ξάφνου, κρουσταλλώνει
σὲ φιλὶ φοβισμένο τὴν ψυχὴ μας.
- ΤΣΙ.** Ἡ ψυχὴ σου σὰν πούπουλο σε σέρνει
κ' ἓνα πούπουλο σέρνει τὴν ψυχὴ σου.
Ἄργα σε νοιώθω. Μὰ ὥρα πάντα μένει
τῷ στοχασμῶν μου τὸ δρόμο ν' ἀλλάξω
κι ἄλλιῶς νά φτάσω στὸ ὕστερο σημάδι.
- ΘΕΟ.** Μὴ φεύγεις. Τὸ κακὸ τὸ πιδ μεγάλο
γιὰ μένα εἶναι σὰν ξένη νά με παίρνης
καὶ μακριά σου νά στέγω. Ἄν τώρα κάποιά
φωνὴ βαθεῖά μοῦ λείει, τὴ νύχτα τούτη
ὅλα ὡς εἶναι νά μείνουν, γιατί φέρνεις
ἄλλοῦ καὶ στοχασμὸ καὶ βλέμμα, ὡς νᾶναι
ξένη ἡ ψυχὴ μου στὸ ἔργο τὸ δικό σου,
κι ὡς νά μὴν εἶναι ὁ φόβος, πού με πνίγει
σημάδι, πού καλὸ τάζει σ' ἐσένα.
- ΤΣΙ.** Στὰ λόγια, πού σκορπᾶς, πιστεύεις ἡ ἴδια;

- ΘΕΟ. Μή με κυτᾶς με μάτια ὄλο σκοτάδι.
 ΤΣΙ. Οἱ κουβέντες σου τίποτα δὲν κρύβουν ;
 ΘΕΟ. Τίποτα, πού κακὸ σ' ἔσε νὰ φέρονη
 ἢ στοὺς δικούς σου, ἢ σ' ἄλλον, ὅποιος νᾶναι.
 ΤΣΙ. Στὰ δώματά σου γύρισε, σὲ κάποια
 κρυφὴ γωνιά ἐτοιμάσου νὰ τοὺς κρύψης.
 ΘΕΟ. Δὲ βρίσκεται ἄλλος τρόπος, ἄλλος δρόμος ;
 ΤΣΙ. Τὸν καλύτερο παίρνω. Κι ἅμα πῆση
 τῆς γιορτῆς ὁ στερνὸς χόγλος, θ' ἀκούσης
 ἓνα σφύριγμα κάτω ἀπ' τὸ λιμάνι
 τοῦ Βουκολέοντα. Μεταξένια σκάλα
 στὰ σκοτεινὰ παράθυρά σου δένεις
 καὶ τὴν πετᾶς στὸ βάθος. Θὲ ν' ἀνέβουν
 ἓνας ἓνας ἐκεῖνοι ὄλοι κι ἀγάλι
 θὰ κρυφτοῦν στὰ βαθειὰ τοῦ γυναικίτη.
 ΘΕΟ. Ἄν ἄλλη μέρα μοῦ μιλοῦσες ἔτσι
 θᾶλεα πὼς λίγα μοῦ γυρεύεις, κι ὅσα
 στὴ σκέψη σου περνοῦσαν, θὰ σταλάζαν
 σὰν κρύο νερὸ ἀπ' τὶς ξέχειλές μου φοῦχτες.
 Μὰ ἂν νοιώθης, πὼς τὴν ὥρα, πού ἡ ψυχὴ μου
 τοὺς στοχασμούς σου θ' ἀκλουθᾷ σὰν ἡσκίος,
 ἐγὼ μὲ θέρημη περισσὴ τὰ πλούσια
 λόγια σου σὲ ἀκριβὲς θὰ κρουσταλλῶνω
 πρᾶξες, γιατί μιὰ μέρα δὲν ἀφίνεις
 νὰ περάσῃ σὰ μαῦρο νυχτοπούλι
 καὶ νὰ χαθῇ στὰ συννεφένια βᾶθη ;
 Ὅ,τι μοῦ πῆς θὰ γένη. Μὰ δὲ στρέγει
 ἡ ἀπόξενη καρδιὰ γάργαρη φύτρα.
 ΤΣΙ. Ἡ ζωὴ μας, Αὐγούστα, εἶναι κρυμμένη
 σὲ μιὰ μικρὴ στιγμὴ, μιὰ γρήγορη ὥρα.
 Ὅταν, παιδιὰ, τὰ χέρια ἀπλώνουμε, ὅταν,
 λεβέντες, σφιχτοσειοῦμε τὸ κοντάρι,
 ἐτοιμάζουμε ἀνίδα τὸ κορμί μας
 γιὰ τὴν ἄγρια ὥρα, πού καθένας πρέπει
 τῆς μοίρας του ν' ἀρπάξῃ τὸ διαμάντι,
 σὰ σὲ ἱππικὸ παιχνίδι ὁ καβαλλάρης,
 πού ἀρπᾷ μὲ καλπασμὸ ἀπ' τὴ γῆς τὴ δάφνη.
 Ἄλι στὸν ἄπραγο ἄντρα, ἀλλ' σ' ἐκεῖνον
 πού ἄφησε τὴ στιγμὴ νὰ τοῦ ξεφύγῃ
 γιατί οἱ μέρες του πιά σὰ νοσταλγία
 γύρω ἀπὸ μιὰ ἴδια σκέψη θὰ γυρίζουν,
 σὰ στεφάνια ἀπὸ κῆμα στὸ λιθάρι
 τριγύρω, πού ἀλαργεύοντας ἀνοίγουν
 καὶ σβήνουν μὲς στοῦ πόντου τὴ γαλήνη.
 Μὴν προσμένῃς μὲ ἀστόχαστες κουβέντες
 τῶν στηθειῶν μου νὰ πνίξω τὴ λαχτάρα.
 ΘΕΟ. Κάνε ὅ,τι εἶναι γραμμένο. Ἐσὺ προστάξεις.
 ΤΣΙ. Σὲ λίγο θάρθω νὰ σε βρῶ στὸ δῶμα,

- τὴν ὥρα, πού θὰ τρέμῃ ὁ λύχνος μόνο
 στᾶν εὐνοῦχαν τὸν πύργο. Κ' ἔτσι, οἱ δύο μας
 τὶς σκάλες θὰ τοὺς ρίξουμε. Πηγαίνω
 μ' ἐκεῖνους τώρα νὰ μιλήσω. Ἀκόμα
 λίγες ὥρες βαριές, κι ὅλα θ' ἀλλάξουν.—
 ΘΕΟ. Ὅποιος κρατεῖ, μαζύ σου ἄς εἶνε ἀπόψε.

ΖΩΣΤΗ

- Βασίλισσα, ποῖος πόνος σε σπαράζει
 ἀπόψε καὶ σοῦ σπᾷ τὴ δύναμή σου,
 ἔσένα, πού ὅποια μάτια εἶδες ν' ἀνοίγουν
 μπρὸς σου, τὰ στεφανῶναν μαῦροι κύκλοι.
 ΘΕΟ. Σῶπα. Ἱστορᾶς τὰ περασμένα μόνο,
 μὰ θὰ σοιάσῃς ἄξαφνα σὰ φτάσης
 στὴ νύχτα αὐτῆ. ΖΩΣ. Γιατί, βασίλισσά μου,
 τῆς ψυχῆς σου μαραίνεις τὰ λουλούδια;
 Σὰ βλέπεις, πὼς μακριὰ σου στέκει ἐκεῖνος
 γιατί τὸν ἄλλο δρόμο εὐτὺς δὲν παίρνεις,
 ἔτσι, μὲ δίκαιη προδοσιὰ, νὰ ρίξῃς
 σὲ ἀφανισμό τὸν Τσιμισκῆ γιὰ πάντα ;
 ΘΕΟ. Πόσο ἡ ἀπλῆ σου πονηριὰ προδίνει
 τὴν ψυχὴ σου, πού ἀνοίχτη στὴν ἀγάπη
 μόνο καὶ βλέπει μπρὸς τῆς γέλιο ἢ κλάμα.
 Μὰ ὅποια γεύτη δυὸ ἀντρῶν τὴν κοίτη, κι ὅποια
 ἀπ' τὸ τίποτα ἀνέβηκε στὸ θρόνο
 κι ὅ,τι κρατεῖ ζητᾷ νὰ διαφεντέψῃ,
 στὴν ψυχὴ τῆς ξανοίγει μύριους κόσμους
 κυλισμένους μαζύ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο
 χωρὶς χρῶμα καθάριο, καὶ τὸ κλάμα,
 τὸ γέλιο, τὰ ζητᾷ σὰν παρηγόρια
 περαστικῆ. ΖΩΣ. Στὴ θέση σου ἐγὼ ἂν εἶμουν
 θὰ ἔσμιγα μ' ἓναν ἀπ' τοὺς δυὸ, κ' ἡ μοῖρα
 θᾶφίνα νὰ με σύρῃ στὸ γραφτό μου.
 ΘΕΟ. Ἄλί, στοῦ ἀνθρώπου τὰ παιδιὰ, ὅταν μάθαν
 τὸν κόσμο, καὶ μποροῦν μέσα στὰ μάτια
 τὶς ψυχῆς νὰ διαβάζουν. Οἱ γυναῖκες,
 πού ἀπ' τᾶλλα τὰ ὄντα πιότερο φροντίζουν
 τὸν ἑαυτό τους, μὲ δίχως κόπο βλέπουν
 στοῦ ἀντρὸς τὴ λάμψη τὶς βουλές πού κρύβει.
 Μᾶς ἔλαχε ἔτσι, λέν, σῶτειρα κλήρα,
 μὰ αὐτὴ σὲ ἀφανισμό συχνὰ μᾶς φέρνει.
 Γιατί ἔνοιωσα κ' ἐγὼ μὲς στὸ παλάτι
 τὸν Τσιμισκῆ πιὸ δυνατόν ἀπ' ὅλους.
 ΖΩΣ. Κ' εἶδες ἀκόμα, πὼς στὸ θρόνο λάμπει.
 ΘΕΟ. Ἡ δύναμή του μ' ἔσυρε κοντὰ του
 πρῶτ' ἀπ' ὅλα. Γεννήθηκα σὲ ἀφάνεια
 καὶ γίνηκα βασίλισσα ἀπ' τὸ γάμο
 τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τοῦ Φωκᾶ. Δὲν ἔχω

κανένα τίτλο ἀρχοντικό, κι ὁ πρῶτος
 πού τὸ θρόνο μὲ βιά θὰ ἔπαιρνε, ἐμένα
 θά με πετοῦσε ἀπ' τὸ παλάτι, ἂν εἶμουν
 ἀνάξια μὲ γητειὲς νὰ τὸν πλανέψω.

Κ' ἡ ἔγνοια αὐτὴ κάθε μου αἰσθημα καθάριο
 τάραιξε ἐντός μου. Κ' ἡ καρδιά μου, χέρσα,
 μὲ τοῦ δυνατοῦ ἀντρός παίζει τὸ γοῦστο
 σὰν τὸ νερό, μὲ πολύχρωμους ἡσκίους.
 Οὐρλιάζει ὁ κόσμος γύρω ἀπ' τὸνομά μου.
 Μὰ ἔτσι ἐντός μου, βαθειά, θράφηκε μόνο
 κι ἀκοίμητο ἀναδεύει ἓνα ἄγριο μῖσος.

Ἄν ἓνας ἀντρας ἄκουε αὐτὰ τὰ λόγια,
 θὰ γυρνοῦσε ἀπὸ μὲ τὸ πρόσωπό του.

Μὰ ποιὰ μπορεῖ γυναίκα νὰ καυχίεται,
 πὼς τὴν ἔνοιωσε κάποιος κάποτε ἀντρας;

ΖΩΣ. Σὲ σώζει πάντα ἡ λαμπερὴ ὁμορφιά σου.

ΘΕΟ. Ναί. Παινιέται γιὰ κάτι ὁ ἄνθρωπος πάντα,
 πὸν δυνατὰ κρατεῖ, καὶ δὲν τ' ἀρνιέμαι,
 πὼς χαίρουμεν σὰ βλέπω τὰ μαλλιά μου
 νὰ ρουφοῦν τὶς ἀχτίνες τοῦ ἡλίου, τὸ ἄσπρο
 κορμί μου νὰ λυγᾷ σὰν ἀσφοδεῖλι.

Μὰ ὁ Τσιμισκῆς δὲν τρέμει ἀκόμα μπρός μου,
 κ' ἡ ὥρα φτάνει, πὸν ἡ τύχη μου θὰ παίξῃ.
 Κάποια βράδνα, πὸν οἱ πόθοι μου, ἡ ψυχὴ μου
 καὶ τὰ ὄνειρά μου σμίγουν κι ἀφροπαίζουν
 ὅπως τὸ φέγγος σὲ γαλήνιο πόντο,
 κ' ἡ ὁμορφιά μου πετιέται ἀνάμεσό τους
 σὰν ἴσιο φῶς, πὸν ἀπ' τοῦ πελάου τὰ πλάτη
 ὀρθώνεται καὶ σμίγει τὸ φεγγάρι,
 καὶ γιὰ τὰ κάλλη χαίρω τῆς ζωῆς μου—
 ἂν κάποιος πλάι μου ἀνάλητος περάσῃ
 πόσο μῖσος μαυρίζει τὴν ψυχὴ μου
 σὰ βαρὺ νέφος, πὸν ὅλα σβεῖ καὶ δείχνει
 τὰ τυφλά, μαῦρα κύματα τοῦ πόντου.

ΖΩΣ. Δικὴ σου ἀκόμα ἡ ὥρα εἶναι, πὸν θάρθη
 τὴ νύχτα νὰ σε βρῆ στὸ δῶμα, κ' εἶναι
 στιγμή γλυκειὰ γιὰ τὶς κρυφές ἀγάπες.

ΘΕΟ. Τὴν ὥρα αὐτὴ προσμένω μὲ λαχτάρια,
 τί ἡ ὁμορφιά μου πικρὸ παιχνίδι τότες
 μὲ τοῦ ἀντρα τὸ γονάτισμα θὰ παίξῃ.
 Πόσο νοιώθω καλόβουλη πὼς κρύβω
 καρδιά σὰ βάρη τῶν στηθειῶν μου. Κι ὅταν
 γύρω θωρῶ τ' ὀλόχρυσο παλάτι
 νὰ πλῆ σὲ χόγλο ἀπὸ ἀκάθαρτα πάθη,
 κ' ὑποκρισία, ψέμα, ἀτιμία νὰ κρύβῃ
 κάθε γωνιά του, πόσο τὸν ἐαυτό μου
 καλογνωμῶ, θαμάζω, πὸν σὲ τέτοιον
 ἄγριο ἀγῶνα ἀπ' τὰ πάθη δὲ μαυρίζει,

μὰ νὰ νικᾷ πασκίζει μὲ τὰ λίγα
 στελεχολύγιστα ὄπλα τῆς γυναίκας.
 Καὶ μόνο τέτοιες κρύες βραδιές σὰν τώρα,
 πὸν ὁ Σατανᾶς προσμένει νὰ σαρκάσῃ
 τὸ νικημένο, μῖσος με κατέχει
 γιὰ τὶς δειλές γεννιές τῶν ἀντρῶν ὅλες,
 πὸν ἀκόμα δὲν τολμῆσαν νὰ φωνάζουν
 στοὺς ἱερωμένους, πὼς λὲν κούφια λόγια
 ὅταν κράζουν στὸν κόσμο, πὼς «μωραίνει
 ὁ Κύριος, ὃν βούλεται ἀπολέσαι».
 Ἔλα. Τὴν παγωνιά σταλάζει ἡ νύχτα
 σὰ χλωμὴ καταχνιά. Καιρὸς νὰ μποῦμε.
 Ἄν κάτι κάποιος θέλῃ γιὰ τοῦ ἀνθρώπου
 νὰ πῆ τὴ μοῖρα, φανερὰ ἄς φωνάξῃ,
 πὼς βαρέθη ὁ Θεὸς νὰ φτιάγῃ ἀνθρώπους
 δυνατούς, ἢ στὸν κόσμο βασιλεύει
 ὁ Σατανᾶς.—Δός μου τὸ χέρι. Πᾶμε.—

ΧΟΡΟΣ

Στρ. I. Κλεισμένη ἡ πρώτη πόρτα—ἡ δευτέρη—

κ' ἡ τρίτη—οἱ πόρτες ὅλες
 κλειστές, ὠϊμέ!

Καί, δές, ἐμεῖς φυλακισμένοι, τώρα,
 πὸν οἱ τοῖχοι οἱ ὀγροὶ τοῦ παλατιοῦ σταλάζουν
 τὴν παγωνιά, κ' ἡ νύχτα ἀπλώνει ἀγάλια
 σὰ φτερούγια τὰ σύννεφα θανάτου,
 καὶ μᾶς κυτᾶζουν ὅλα ἀλύπητα,
 βουβά, κ' εἴμαστε μόνοι
 μὲς στὴ σιωπῇ.

Ἀντιστρ. I. Στὴν καρδιά μας ἡ νύχτα ἡ πιὸ πικρὴ
 τῆς θείας δίκης τὴν ἔγνοια
 γιατί σκορπᾷ;

Τὰ στήθεια μας δὲν κρύβουν τὴν πιὸ μαύρη
 ἀνθρώπινη ψυχὴ, καὶ στὴν καρδιά μας
 κάπου βαθειὰ γελᾷ μιὰ μάννα, κάπου
 εὐτυχισμένο ἓνα ξανθὸ παιδάκι
 σὰ μυγδαλιά, πὸν ὡς μυρίση ἀνοιξή,
 στέλνει τάνθηνο γέλιο
 στὸν οὐρανό.

Στρ. II. Σώπα καὶ ζήτα τὴν καλύτερη

σκέψη, πὸν στίς ψυχές μας
 τὴν ποθητὴ

νὰ σκορπίσῃ γαλήνη. Κάθε λάμψη
 καὶ πλᾶνο φῶς εἶναι χαμὸς δικός μας.

Καὶ μιὰ πὸν ἡ μαύρη μοῖρα μας δὲ στρέγει
 ν' ἀλλάξῃ τὴ γοργόμαχη ψυχὴ μας,

ἄς γυρέψουμε εὐτὺς παρήγορους
σκοπούς, σὰν τὰ τραγούδια
τῆς ἀργατίας.

Ἄντιστρ. II. Κλειῖστε τὰ μάτια μὲ τὰ χέρια σας
κι ὡς θὰ γυρίζῃ ἡ σκέψη
σ' αἱματηρὰ
φαντάσματα, στῆς Κόλασης ἀγάλια
τῆ μαυρίλα ἢ ψυχῆ θὰ συνηθίξῃ.
Δικά μας ὅλα τὰ κακά. Δικός μας
ὁ Σατανᾶς. Μᾶς φτάνει αὐτός. Φλογίζει
μιὰ ἀπόξενη χαρὰ τὰ στήθεια μου
καὶ τὰ γέλια μου τρίζουν
σὰν τῆ φωτιά.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ποιὰ σκοτεινὴ βουὴ τέτοια ὦρα δῶθε
ἀνεβαίνει, ὡς τὸ φτέρισμα τοῦ κούκου;
Φέрте λαμπάδες.—Ποιοὶ εἶστε συναγμένοι;
Ἄν φέροντε καλὰ ἢ κακὰ μαντᾶτα
πῶς τὴν πόρτα, ὅπως ὄλοι, δὲ χτυπᾶτε,
νὰ ρθῆτε νὰ με βρῆτε, μά, στὴν τύχη,
περνώντας δῶθε ἐγὼ σᾶς συντυχαίνω;
Κι ἂ δὲν ἔχετε τίποτα νὰ πῆτε,
σᾶς λέω, πὼς ὅποιος ἔτσι ἀργὰ τῆ νύχτα
τῆ ζέστα τοῦ σπιτιοῦ του δὲ λογιᾶζει
δὲν ἀγαπᾷ τὸ Θεό. Τί; Κανείς σας
δὲ μιᾶ; Ποιοὶ εἶστε σεῖς;—Φέрте λαμπάδες.
Τί ἀργεῖτε, σκύλοι; Στοῦ ἐρχομοῦ τὴν ὦρα
τὴν πιὸ ἱερή, νὰ κολαστῶ ζητᾶτε;
Φωτίστε ἐκεῖ, πού, σὰν ἀφρὸς ἀπὸ κῦμα
σὲ νύχτιο πέλαο, γλωμοφέγγουν τᾶσπρα
τὰ πρόσωπά τους, τὰ ψαρά τους γένια.—
Ἡ ντυμασιά σας δείχνει εὐγενεῖς ἄντρες.
Σταθῆτε! Δὲ θαρῶ μὲς στὴ μορφή σας
καλοὺς σκοπούς.—Παλατιανοί, κοντὰ μου
ἐλάτε!—Μὲς στὸν κύκλο σας δυὸ μάτια
γυαλίζουν, πού τὰ ξέρω. Ἐσύ δὲν εἶσαι,
Ἄβαλάντη; Πῶς ἦρθες; Τί γυρεύεις
ἀπὸ μέ; Κι ὁ Πεδιάσιμος μαζὺ σου
καὶ παρέκει σου ὁ Θόδωρος ὁ μαῦρος.
Φύγετε! Τί ζητᾶτε; Εἶναι δῶ πέρα
τὸ σπίτι μου, ἢ σημαίνει ἡ ὦρα τῆς κρίσης;
Τέτοιες στιγμὲς ἄλλοι ἄς τίς τρέμουν.—Μίλα,
τί μοῦ ζητᾶς, εὐγενικῆ Ἄβαλάντη;
XOP. Τὴν ψυχὴ σου ἀφοκράσου. Αὐτὴ γνωρίζει,
πὼς δὲν ἦρθαμε δῶ ζητώντας ὅ,τι
πῆρες. Εἶναι πιὸ πλέρια ἢ βούλησή μας.

ΝΙΚ. Μ' αἰνίγματα ζητᾶς νὰ με τρομάξῃς;
XOP. Φελᾶ ὁ τρόμος σου μόνο ὅσους ζητοῦνε.
ΝΙΚ. Κ' ἐσύ, πού κέρδος δὲ λογιᾶζεις, τί ἦρθες;
XOP. Τῆς ἰσχύς σου ἔτσι ἡ πίστη σὲ τυφλώνει;
ΝΙΚ. Μιλοῦν γιὰ μὲ τῆς Ἀραπιᾶς οἱ κάμποι.
XOP. Καὶ τῶν νεκρῶν βασιλιάδων οἱ ἀρχόντοι.
ΝΙΚ. Εἶναι τὸ ἄδικο ξένο ἀπ' τῆ ζωῆ μου.
XOP. Κ' ἐμεῖς; Τί εἴμαστε ἐμεῖς; Ποιὸ ἀνίερο φᾶσμα
σατανικὴ δύναμη θᾶξε τόση,
δίχως αἰτία νὰ μπῆ μὲς στὴν ψυχὴ μας
καὶ νὰ μᾶς δείξῃ, πὼς ζωὴ, γαλήνη,
φαμελιά καὶ παράδεισο, ὅλα εἶναι ἄξια
νὰ σβήσουν μπρὸς στῆς δίκης τῆ λαχτάρα;
ΝΙΚ. Τώρα μιᾶς καθάρια!—Ἀκοῦτε; Ἀκοῦτε
τῆς ψυχῆς τους ἢ κόλαση πὼς βράζει;
XOP. Τὸ χρέος ἐντὸς σου ξυπνᾷ καὶ μᾶς νοιώθει.
ΝΙΚ. Τρανηχτήτε!—Αὐλικοί! Στὸ βασιλιᾶ σας!
XOP. Κραῶ τους! Θὰ ρθοῦν! Δὲ μᾶς τρομάζουν τέτοιες
φωνές. Κ' ἐμεῖς στοῦ Ρωμανοῦ τοὺς χρόνους
καὶ στοῦ Πορφυρογέννητου ἀρχοντᾶ μας
ἄξιους στρατοὺς εἶχαμε γύραθὲ μας
καὶ πολεμάρχους ἀπ' τῶν Ρῶς τὸ γένος,
μὰ ὀργῶναν τῶν ἀντίχριστων τὰ στίφη
καὶ πλουταῖναν τῆ γῆ τοῦ βασιλιᾶ μας
κι ἀπ' τὸν ἀγῶνα ἀσπρίζαν τὰ μαλλιά μας
σὰν κορφοβούνια, πού τρανοῦν τὰ νέφρη.
ΝΙΚ. Τῆς ὀργῆς μου τὸ ξέσπασμα γυρεύεις;
XOP. Τὸ προσμένω. Τί ἐγὼ κρατῶ τὸ δίκιο.
ΝΙΚ. Ἀκοῦτε; Βλαστημοῦν τὸ βασιλιᾶ σας!

ΤΖΟΥΤΖΕΣ

Ἄς φύγουν! Κι ὁ Θεὸς ἄς τοὺς χωρέσῃ!
ΝΙΚ. Τί ἀνίερα λόγια λές; Ἄς τοὺς χωρέσῃ
ὁ Θεός! Ἡ: ὁ Χριστὸς ἄς εἶν' μαζὺ τους!
ἦ: ἡ Παναγιά βοηθᾷ τὰ βήματά τους!
ἦ: βασιλιᾶ, πνίξε τὴ μαύρη ὀργή σου!
ἦ: ξόρκισε τὸ διάβολο ἀπὸ ἐντὸς σου,
Νικηφόρε! ἦ ἄς χωρέσῃ ἡ οὐράνια χάρις
τᾶδικο, Αὐγουστε, πού ἔκαμες! Σωπάστε!
Τοῦ Θεοῦ εἶναι κλειστοὶ κι ἄγνωροὶ οἱ δρόμοι
καὶ μὲ ἥσυχη ψυχὴ θὰ γονατίσῃ
μπρὸς του σὰν ἔρθη ἡ κρίσις, ὅποιος ζυγιάζει
νύχτες πολλὰ τὴν πράξι, πού θὰ κἀνῃ.
Ἄλλί, σ' ὅποιον ἀστόχαστα μὲ τοῦ ἄλλου
παίξει τὴ μοίρα. Ὁ Σατανᾶς τὸ κρῖμα
θᾶρθῃ ὦρα στὴν ψυχὴ νὰ τοῦ σταλάξῃ,
κ' ἔτσι, ἂν γλυστορήσῃ στὸ ἄδικο, θὰ χάσῃ
μὰ γιὰ πάντα τὴ γαλήνη τοῦ σπιτιοῦ του.

- Κ' ἐδῶ, στὸν κόσμον, ὁ πιὸ χαμένος εἶναι ὅποιος χάνει τὴ γλύκα τοῦ σπιτιοῦ του.
- ΧΟΡ.** Ὁ ἐγωϊσμός σου τὰ λόγια αὐτὰ ἄς ἀκούσῃ.
- ΝΙΚ.** Ταπεινά ἀσκῶ τὰ ῥήματα τοῦ Πλάστη.
- ΧΟΡ.** Καὶ θαρρεῖς, πὼς ἀλάθευτος γεννήθης.
- ΝΙΚ.** Τρέμω τὸ ἄδικο. Αὐτὸ μόνο ἀπ' τοὺς κόρφους τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀρπᾶ καὶ μᾶς κολάζει.
- ΧΟΡ.** Τὴ συνετὴ φωνὴ πνίγεις στὰ στήθια.
- ΝΙΚ.** Ποιὰ συνετὴ φωνή; Δὲ μ' ὀνομάζει δίκαιο κριτὴ ὁ στρατός μου; Αὐτὸ δὲ φτάνει γὰρ νὰ χαρῶ τὴν καθαρὴν ψυχὴ μου;
- ΧΟΡ.** Κ' ἔχω τὸ ἄδικο ἐγώ, πού εἶμαι χαμένος;
- ΝΙΚ.** Κυβερνοῦσες ἀστόχαστα καὶ χάρης.
- ΧΟΡ.** Λάθια μικρὰ ποινὴ μεγάλη φέραν.
- ΝΙΚ.** Φέρνει λιγότερο κρίμα αἰῶνια φλόγα.
- ΧΟΡ.** Μὰ τὸ κρίμα του ἐχάρη ὁ κολασμένος.
- ΝΙΚ.** Τὰ σκοτεινὰ σου λόγια τί σκεπάζουν;
- ΧΟΡ.** Γιὰ τὸ ἄδικο, πού μου ἔκανε, τὴ δίκη.
- ΝΙΚ.** Γι' ἄδικο μὴ μιλᾷς. Μίλησε γιὰ ὅ,τι ἄλλο θέλεις.—Κ' ἐσεῖς, δὲν τοὺς ἀκοῦτε; Δὲν εἶμαι ὁ βασιλεὺς σας; Ὁ στρατός μου δὲν πολεμᾷ τάπιστα μόνο ἀσκέρια τῆς Ἀραπιᾶς; Δὲ δίνω τὴ ζωὴ μου γιὰ τὸ καλὸ τῶ Χριστιανῶν; Δὲ διώχνω ἀπ' τὴν ψυχὴ μου κάθε ἀνίερη σκέψη; Τί λέω; Γεννήθῃ ποτὲ ἐντός μου σκέψη σατανική;—Τὸν ἀφέντη σας, σκύλοι, μὲ τὰ κούφια τὰ στήθια σας τειχίστε, πρὶν κράξω τοὺς φρουρούς μου, τὰ κοντάρια σὲ γαλάζιο καὶ μαῦρο αἶμα νὰ βάψουν.
- ΧΟΡ.** Εὐκόλα σώζεις τὸ ἄδικο. Μάθε ὁμως: κάθε ρανίδα πλούσια θὰ στοιχίσῃ.

ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

- Τὶ χιλαοὴ καὶ τὶ κλαγγή! Σταθῆτε! Τὸ βασιλεῖ ὅποιος θέλει νὰ χτυπήσῃ ἄς χτυπήσῃ τὰ στήθια μου. **ΝΙΚ.** Δὲ φέγγει στὰ δώματά μου ὁ λύχνος, ἀνεψιέ μου. Ἦρθες στὴν ὥρα γιὰ νὰ δῆς ὁ κόσμος πὼς χαιρετᾷ τὸν ἐρχομὸ μου ἀπόψε.
- ΤΣΙ.** Λίγους τυφλοὺς, κακόψυχους λογιάζεις, καὶ ξεχνᾷς τὸ λαὸ τῆς Πόλης, πού ἕμινους κάθε φωνὴ του, κάθε λόγος κλείνει; Ποιοὶ εἶνε αὐτοί; **ΧΟΡ.** Τσιμισκῆ, μᾶς ξέρεις ὅλους.
- ΤΣΙ.** Φέρτε φῶς. Ναί, σᾶς ξέρω. Καὶ θυμοῦμαι πιστοὶ τοῦ Ρωμανοῦ πὼς εἰστε ἀρχόντοι.
- ΧΟΡ.** Μᾶς ξέρεις πιὸ πολὺ. Γιατί τὸ κούβεις;
- ΤΣΙ.** Στὸν χρόνον τοὺς παλιούς μαζύ σας ἔχω

- στὴν Ἀσία πολεμήσει. Δὲν τὸ κρύβω. Ἦσυχά ἔτσι μπορούμε νὰ τὰ ποῦμε καὶ ν' ἀκούσω τοὺς λόγους, πού σᾶς φέρνουν τέτοια ὥρα ἐδῶ.—Βασιλεῖ, γύρνα πίσω καὶ τοῦ ὕπνου μὴν ταράξῃς τὴ γαλήνη. Ἔγώ εἶμαι ἐδῶ γιὰ σένα. **ΝΙΚ.** Τοὺς φρουρούς μου πιστοὶ θὰ κράξω νὰ σταθοῦν κοντά σου.
- ΤΣΙ.** Μακροῖά μας τῶν ἀρμάτων ἢ ἀπιστῆ ὄψη. Τὸν ἀντίπαλο αὐτῆ πεισμώνει. Κ' ἔτσι δὲ θὰ ρηθοῦμε ποτὲ σὲ ἡμερὰ λόγια. Ἄν γυρεῖαν κακό, θὰ με χτυποῦσαν τὴν ὥρα, πού ἦρθα. Τώρα, μὲ γαλήνη γιὰ τὸ ἄδικο θὰ ποῦμε, πού τοὺς ἔχεις κάνει, καὶ πού τοὺς φέρνει ἐδῶ τέτοια ὥρα.
- ΝΙΚ.** Κ' ἐσύ θαρρεῖς, πὼς τοὺς ἔχω ἀδικήσει;
- ΤΣΙ.** Τίποτα ἐγὼ δὲν ξέρω. Βλέπω μόνο ἄντρες νὰ σε μισοῦν μὲ πάθος ἄγριο, καὶ ξέρω, πὼς στὸν πλάνο τοῦτο κόσμον ἀλάθευτος κανεῖς δὲν εἶναι. Μῆτε ὁ βασιλεὺς, μῆτε ὁ λαμπρὸς Πατριάρχης. Μὲ ἡρεμία γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ τοὺς μιλήσω. Ἦσυχος μείνε ἐσύ καὶ τὸ κορμί σου ἀνάπαψε ἀπ' τοῦ δρόμου ὅλους τοὺς κόπους. Τὸ βασιλεῖ σας, ἀλλικοί, ἀκλουθήστε.
- ΝΙΚ.** Ἀκοῦστε. Τώρα σιγὰ τραυηχτήτε. Μ' εὐκοσμία, Τσιμισκῆ, νὰ τοὺς μιλήσῃς καὶ ἄς φύγουν. Αὔριο, τᾶστρο τῆς ἡμέρας μόλις μᾶς λούσῃ, ἄς ξαναρθοῦν. Πιὸ στέρεις καὶ πιὸ δικές μας θάναι τότε οἱ γνῶμες. Ἦ νύχτα εἶναι ὅλη τοῦ Θεοῦ. Μὰ βροῖσαι ὁ Ἀντίδικος καιρὸ τις μαῦρες ὥρες στὸ κορμί μας νὰ μπῆ, καὶ νὰ μᾶς πείσῃ, πὼς αὐτὸς μᾶς κρατεῖ. Μὰ ἐντός μας ὅλοι τὸν Παράδεισο κλειοῦμε καὶ δικός μας ὅταν τὸν θέλουμε εἶναι, καὶ τὰ λάθια τὰ συχωρᾷ ὁ Θεός. Φύγετε τώρα, τὸ βασιλεῖ σας κρίνετε μὲ ἀγάπη.—
- ΧΟΡ.** Τῆς Λιβυκῆς θάλασσας νάθελε ἢ ἄχνα τὸ πιὸ μαῦρο τὸ σύγνεφο φουντώσει, Σατανᾶ, καὶ μὲ λύσσα νὰ ξερονοῦσε τ' ἀστροπελέκι στὸ κεφάλι σου, ὅταν ἦρθες, καὶ τὴν ψυχὴ σου νᾶσερνε ἴσια κάτω, στῆς γῆς τὰ κολασμένα σπλάχνα.
- ΤΣΙ.** Τόσο ποθεῖς τὴν κόλαση; Τὶ ἀντάμα μ' ἐμὲ κ' ἐσύ θὰ βούλιαζες. **ΧΟΡ.** Προδότῃ! Ἄλλ' ὅ ἐμᾶς, πού μὲ νοῦ σκοτισμένο ἀπ' τὸν πόνο στὰ νύχια σου ἦρθαμε, ὄρνο. Τώρα σκίσε τις σάρκες μας, τὸ μαῦρο

- κορμί σου νὰ χορτάσης. Τυφλωμένοι,
βαρυμένοι ἀπ' τὴν ἀνεργὴ ζωὴ μας,
δὲ νοιώσαμε, πὼς ὅποιος βαθεῖα ἐντὸς του
δὲν πόνεσε, δὲν ἔκλαψε γιὰ δόξες
κι ὄνειράτα χαμένα, αὐτὸς δὲν κρύβει
γερὴ κ' ἴσια ψυχὴ. **ΤΣΙ.** Κι οὔτε θὰ νοιώσης,
τὶ εἶσαι μικρός, τὸ πέταγμα, πού ὑψώνει
ψηλά, σὲ μιὰ κορφή, ἐκεῖ, πού, μονάχος
στή σιωπῇ, τῆς καρδιάς σου ἀκοῦς τὸ χτύπο.
- ΧΟΡ.** Λόγια καλὰ στῶν Φαρισαίων τὸ στόμα.
Κι ἂ δέ σε νοιώθω, ξέρω ὅμως, πὼς μέσα
στὸ κακό, λάμπουν ἴσοι, τίμοι δρόμοι.
Τὴν ἄγνα τῆς φωτιᾶς κ' ἐγὼ ἀνασαίνω,
μὰ δὲ ζητῶ τοὺς μαύρους μου συντρόφους;
μὲ προδοσιὰ σ' ἀφανισμό νὰ ρίξω.
- ΤΣΙ.** Πᾶντε τὰ κούφια λόγια! Γιατί ἡ σκέψη
μιὰ στιγμὴ τὸ μυαλό σας δὲ φωτίζει;
Τί μὲ φεῖλᾷ ὁ ἀφανισμός σας; Μήπως
τὰ δουκᾶτα, πού χάσατε, γυρεύω;
Ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ πιὸ τρανὸς ἀπ' ὅλους
τοὺς ἀρχόντους; Ἡ μήπως ὁ χαμὸς σας
πιὸ ἀψηλὰ θὰ με φέρη, ἢ στὴν ἀγάπη
τοῦ βασιλιᾶ θὰ με ζυγώσῃ ἀκόμα;
Εἶναι στὸ κράτος τίτλος πιὸ μεγάλος
ἀπ' τὸ δικό μου; Ὁ βασιλιάς σὲ κρύφει;
βουλὲς ἄλλο ἀπὸ μένα ἔχει κοντὰ του;
Ἡ σὰ διάκος πρωτόβγαλτος μὴν εἶμαι,
γιὰ τὴν καλὴ ψυχὴ καλὸ νὰ κάνω;
Ἄν μιὰ ἀστόχαστη πράξι σας στὴν ὥρα
νὰ κρατήσω ἤρθα, τὸ χαμὸ σας θέλω;
Ἡ προδοσιὰ ποιοῦ ἔχει σκοπὸ, ἀφ' οὗ τὸ ἔργο
πού μελετοῦμε μυστικά, αὐτὸ μόνο
θὰ με φέρη ὅπου θέλω; Ἡ μὴ θὰ γένῃ
βασιλιάς σας ὁ Θόδωρος ὁ μαύρος;
Χαχανίζετε; τί ἔχετε νὰ πῆτε;
- ΜΙΣΟΧΟΡ. Α'.** Σὲ γοικῶ καὶ μιὰ νέα χαρὰ ἀναβλύζει
στὴν καρδιά μου, πού σὲ ἄλλα, παλιὰ χρόνια
θὰ μολογοῦσα μὲ ντροπῇ. Καὶ νοιώθω
σὰν τῆς ζωῆς μου ἀφρὸ κάθε σου λόγο.
Στὸ ἔργο μου ὅμως ἀκλουθῶ τὴ βουλή σου.
Τὶ ὅταν τοῦ παλατιοῦ κλεισμένες βροῆκα
τις πόρτες καὶ δὲν εἶχα πῶς νὰ φύγω,
καί, στὴ λαχτύρα, ξάφνου ὀμπρὸς μου ἐφάνη
ὁ βασιλιάς, εἶπα, πὼς τώρα πρέπει
τοῦ Τιμισκῆ τὸ λόγο ν' ἀκλουθῆσω.
- ΤΣΙ.** Καὶ πὼς τολμᾶς, χωρὶς κοντὰ σου νὰ εἶμαι;
Στὸν πολύβουο τὸν κύκλο σας, πού κάθε
βουλὴ πατὰ καὶ καβαλλᾷ τὴν ἄλλη

- σὰν κοπάδι πατιὰ κυνημένα,
κάνεις τὴ συνετὴ σκέψη δὲν εἶπε,
νὰ κρυφτῆτε σὲ μιὰ σκοτεινὴ κόχη
τοῦ παλατιοῦ, προσμένοντας ἐμένα;
- ΜΙΣΟΧΟΡ. Β'.** Τί στέκεστε βουβοί, κι ὅλο μετάνοια
τὰ πλανερὰ του λόγια ἀκοῦτε; Ξέρει
νὰ ντύνη λαμπερὰ τὶς ἄθλιες σκέψεις.
Μὰ ὁ νοῦς μου δὲ σκοτίστη ἀκόμα.—Μόλις
εἶδε, πὼς ξένοι μελετοῦν τὸ φόνο
τοῦ βασιλιᾶ, μὲ πονηριὰ στοχάστη
νὰ μᾶς ἀφανίσῃ ὅλους. Γιατί ἂν σβύσῃ
ὁ Νικηφόρος ἀπὸ ξένα χέρια
μαζύ του εἶναι κι αὐτὸς ἀφανισμένος.
- ΤΣΙ.** Καὶ πὼς θ' ἀφανιστῆ ἀπὸ ξένα χέρια;
ΜΙΣΟΧΟΡ. Β'. Δὲ νοιώθω ποιά νέα πονηριὰ ἐτοιμάζεις.
ΤΣΙ. Πὼς στοχάζεσαι τὸ ἔργο ρωτῶ μόνο.
ΜΙΣΟΧΟΡ. Β'. Ἡ ἀπορία σου, θαρρῶ, δὲν ἔχει λόγο.
ΤΣΙ. Ὅχι, καθὼς καὶ πρὶν, ὅταν μπροστά σου
ὁ βασιλιάς ὀρθώθη, κυκλωμένος
ἀπ' τοὺς πιστοὺς ἀρχόντους τῆς ἀλλῆς του.
- ΜΙΣΟΧΟΡ. Β'.** Καλύτερες στιγμὲς θάφερνε ἡ τύχη.
ΤΣΙ. Τόσο καλὰ τὴν ξέρεις, πού πιστεύεις,
πὼς γιὰ σὲ ὅλη τὴ χάρι τῆς μαζεύει,
πὼς τρανιέται ἀπ' αὐτόν, πού ἀκόμα ἀκέρια
τῆς δυνάμεις του ἔχει τὴν πίστη, κι ὅλους
μὲ μιὰ φωνὴ του ὀμπρὸς φέρνει τοὺς ἄντρες,
τοῦ παλατιοῦ τὴ σιδερένια βίγλα,
νά σε συντρίψουν μ' ἓνα γνέμα του, ὅπως
σαλιγκᾶρι σὲ δρόμο μουσκεμένο;
- ΜΙΣΟΧΟΡ. Α'.** Στὸ πού βουλήθηκα ἔργο δὲ θαρροῦσα
τέτοιο χάος πὼς σκεπάζει ὁ ἀφρὸς πού βλέπω.
- ΤΣΙ.** Μάγες μικρὲς μαχόσουν, μὰ αὐτὸς μαύρους
πολέμους. Τόση πίστη ἔχει στὸ νοῦ σου,
πού θαρρεῖς, πὼς μορεῖς νὰ ξεπεράσῃς
αὐτόν, νὰ μετρηθῆς μὲ τὸν κουρσάρο
τῆς Ἀραπιάς, τὸ νικητὴ τῆς Κρήτης,
πού μορεῖ τοὺς σκοπούς σου νὰ διαβάξῃ
στὰ μάτια καὶ μὲ νέο, ἀφάνταστο τρόπο
νά σε πνίξῃ τὴν ὥρα πού ζυγώνεις;
- ΧΟΡ.** Δὲν μορεῖ, δὲν μορεῖ! Μὴν κράξῃς ἄλλα.
ΤΣΙ. Τοῦ Νικηφόρου τὴν ψυχὴ ν' ἀδράξῃς
σὰ σκλάβο αὐτοῦ ὁ σκοπός, κι αὐτοῦ τὸ τέλος.
- ΧΟΡ.** Σῶπα! Μπροστά μου ἄγνωρο κόσμο ἀνοίγεις.
ΤΣΙ. Ποιὸς θὰ σε πᾶει κοντὰ του, παρὰ μόνο
ὁ βόγγος τῆς ψυχῆς του τῆς πνιγμένης;
- ΧΟΡ.** Μὴ μιλάς! Τὰ μυλῆγγοι μου ἄγρια τώρα
χτυποῦν κ' ἰδρὼς τὸ μέτωπό μου λούζει.
- ΤΣΙ.** Κι ἂν στὸ χέρι κρατήσῃς τὴν ψυχὴ του

- μπορείς σιγά σιγά νά τή παραάξης;
ΧΟΡ. Ἄλί! Μιά ξαφνική λάμψη θαμπώνει τῷ ματιῷ μου τὸ φῶς. Βουνὸ μπροστά μου ὀρθώνεται ἡ ἴδια ἡ σκέψη μου. **ΤΣΙ.** Θαρροῦσες τὸν πιὸ μεγάλο βασιλιᾶ, πὼς με ἄδεια, κούφια ψυχὴ θὰ ρίξεις; Καὶ με λίγα καμώματα μικρὰ καὶ δολοπλόκα στὰ στήθεια του ψηλὰ θὰ σκαρφλώσης;
ΧΟΡ. Μοῦ ἱστοροῦσαν παλιὰ χρόνια ὅμοιες πράξεις.
ΤΣΙ. Τὸ Φωκᾶ ὀνοματίζανε κ' ἐσένα;
ΧΟΡ. Ὅχλος πολὺς ὅμοια μ' ἐμένα κρίνει.
ΤΣΙ. Δὲ ζητᾶ ὅ,τι ζητᾶς. Ἐσὺ τί φέρνεις;
ΧΟΡ. Τῆς σκοτεινῆς μου ἀπελπισιάς τὴ φρίκη.
ΤΣΙ. Καλὴ γιὰ νὰ μασᾶ τὰ σπλάχνα σου, ὅταν σὰ χάλκινα στοιχειά, τοῦ Νικηφόρου θὰ ὀρθώνονται οἱ βιγλάτορες μπροστά σου.
ΧΟΡ. Τὸ νοιώθω, ὦϊμέ!, Καὶ δὲ γυρεύω πιά ἄλλο! Ἐνα πυχτό, βαρὺ σκότος με πνίγει.
ΤΣΙ. Ἄ δὲν ἔστεκα πλαί σου, εἴσουν χαμένος.
ΧΟΡ. Καὶ τώρα τί εἶμαι, πού ὅ,τι μελετοῦσα σὰν καρᾶβι θωροῦ, πού οἱ βράχοι σπᾶσαν;
ΤΣΙ. Μωρὸς ναύτης χωρὶς σαβοῦρα ἀνοίχτης.
ΧΟΡ. Νὰ φύγω! Τίποτα ἄλλο δὲ γυρεύω! Νὰ μποροῦσα νὰ δέρνομαι ἀπὸ χώρα σὲ χώρα, σὰ φτωχός, ξένος ἀλήτης! Μὰ ἡ μοίρα οὔτε τὴν τύχη αὐτὴ δὲ στρέγει! Πουθενὰ σωτηρία δὲ λάμπει. Ἄλί μου! Ἄδερφοί! Στὸ χαμό μας ὀλοῦζετε!
ΤΣΙ. Οὐρλιαζε! Ἐτσι σε θέλω! Στὰ συντοίμια τοῦ λογισμοῦ σου θὰ με νοιώσης κάλλιο.
ΧΟΡ. Ὡ! Ἄλιμονό μου, ὦϊμένα, τρις ὦϊμένα! Κι ὅσες ἡ γλώσσα ἀναρθρες ἔχει λέξεις! Ὡχού! Ἄλί! Μὴ μοῦ λές με νόημα λόγια. Δὲν ἔχει σάρκα ἡ συφορὰ. Τί θέλεις νὰ φωνάξω; Χαμός; Μανρίλα; Ἀφάνεια; ἦ: Κόλαση! Παράδεισε χαμένε! Φαντάσματα δὲ βλέπω! Τὴν ψυχὴ μου τρώει μὰ φωτιά! Φωνάξτε ὅλοι με λύσσα: Ἄλί μου! Ὡϊμένα, ὦϊμέ!
ΤΣΙ. Σὰ φωλιὰ κουλουριάζεστε ἀπὸ κάμπιες μπρός μου, πού ὁ ἀγέρας ἔροριξε ἀπ' τὸ πεῦκο.
ΧΟΡ. Ἄν ἡ μοίρα παιδιὰ σου δώση, πές τους τὰ λόγια αὐτά: Δὲν ἔπλασε ὁ Θεὸς στὴ γῆ καὶ στᾶστρο πιὸ δύστηνη ἀπ' τὸ Διάβολο ὑπαρξὴ ἄλλη. Κακὸ νὰ κάνης μιὰ φορὰ δὲ βλάφτει. Μὰ ἂν εἶσαι ἀπὸ κακὴ μαγιά πλασμένος ἀλί σου! Τί ὡς θὰ βλέπης ὅσους κράτεις

- στὸ Θεὸ νὰ ξεφεύγουν, θὰ διψάσης τοῦ καλοῦ τὴ δροσιά. Κι ὦ! βάσανο! Ἄχνα κολασμένη ἡ προσευκὴ σου θ' ἀνεβαίνει.
ΤΣΙ. Πᾶψε. Καιρὸς ν' ἀκοῦς τὶς προσταγές μου.
ΧΟΡ. Κ' ἐσὺ ποιὸς εἶσαι, πού σὰ φλόγα ὀρθώθης; Σὰν ἄγαλμα, πού λάμπει ἀπάνω ἀπ' τὴν πομπὴ τὴ νύχτα, χάλκινος, ἄγριος, ἀλύγιτος, βλέπεις τῆς συφορᾶς μου τὸ θολὸ τὸ κῆμα; Μιὰ σιχασιὰ με πιάνει. Τὴν ψυχὴ μου πᾶρτε ἀπὸ μπρός μου!—Δεῖξε μου καινούργιους ἀφέντες. Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ φοβοῦμαι, κ' εἶσαι κοντά μου, Τσιμσκή, πολὺ, κι ὅσο ἂν θελήσω, δὲν μπορῶ ἐσὲ νὰ προσκυνήσω.
ΤΣΙ. Ἡ συφορὰ τὰ μάτια σου θ' ἀνοίξη. Πᾶψε τοὺς θρήνους κι ἀκουσέ με. Δίχως γνώση πολλή, φαρμακερὴ σαῖτα στοῦ βασιλιᾶ τὰ στήθεια ἔροριξε. Τώρα ἡ ψυχὴ του σιμώτερα ἤρθε. Κ' εἶμαι ἐγὼ πλαί σου τὸ βῆμα σου νὰ ὀρίζω.
ΧΟΡ. Ὡ! Ἐνέοι μοῦ εἶναι πιά οἱ πρῶτοι μου πόθοι.
ΤΣΙ. Τὸ τέρμα εἶναι στὰ χέρια σου στοχάστης;
ΧΟΡ. Μὴ μοῦ μιλᾶς γιὰ τὴ λεπρὴ ψυχὴ μου.
ΤΣΙ. Μαζύ σου θὰ τὴ σέρνης ὅ,τι ἂν εἶναι.
ΧΟΡ. Ἄνοιξέ μου τὶ πόρτες, καὶ νὰ φύγω!
ΤΣΙ. Ποῦ θὰ συρθῆς, βαρύνωτε, ἂ δὲ θέλω;
ΧΟΡ. Ὡ! Δὲν μπορῶ νὰ μπιστευτῶ σ' ἐσένα. Δὲν ξέρω τί φωλιάζει ἐντός σου. Τώρα, πού μόνος δὲν μπορῶ δίκη νὰ πάρω, ἄφησέ με, μακρυνὰ ἀπὸ δῶ νὰ φύγω.
ΤΣΙ. Τὴν τύχη σου κρατᾶς ἐσὺ νομίζεις; Μ' ἕνα μου λόγο λάμπουν τὰ πελέκια τῶν φρουρῶν μπρός σου. **ΧΟΡ.** Πόθο τέτοιο θὰ εἶχα, μὰ μοῦ κούβει μαρτύριο ἄγνωστο ὁ Χάρος.
ΤΣΙ. Δίχως ἐμὲ μαρτύριο κ' ἡ ζωὴ σου!
ΧΟΡ. Ἄλί! Σὰ μαῦρο σ' ἀκλουθῶ κοπάδι!
ΤΣΙ. Μὲ προσοχὴ τὰ λόγια μου ἀκου τοῦτα.
ΧΟΡ. Πές μου τα κάτω στὸ γαλό. Τὶ ὁ λόγος τοῦ βασιλιᾶ τὶς πόρτες μᾶς ἀνοίγει. Ἄς φύγουμε ἀπ' τῆς κόλασης τὸν τόπο!
ΤΣΙ. Ἀπὸ δῶ χρεῖα δὲν εἶναι πιά νὰ βγοῦμε.
ΧΟΡ. Τὸν τρόπο ἀλλάξεις; δὲν κρατῶσαι στέρια;
ΤΣΙ. Μὴ χαίρεσαι! καθάρια ἔχω τὴ σκέψη καὶ βλέπω στὴ θολοῦρα, καὶ γυμνάζω τῆς στιγμῆς κάθε φύσημα καινούργιο.
ΧΟΡ. Κάνε ὅ,τι θέλεις! Σίχμα ἡ ψυχὴ μου! Τὸ μυαλό μου στενό, συγνεφιασμένο, ὦ! Ἄ δὲν ἔβραξε ἡ κόλαση μπροστά μου!

- ΤΣΙ.** Ἐδῶ θὰ μείνουμε ὅλοι. Ἐνας μονάχα θὰ κατεβῆ στοῦ λιμανιοῦ τὴν ἄγρια.
- ΧΟΡ.** Ποιὸς θάναί αὐτός; Ἐγώ;—Ἡ ἐγώ, πού πάντα τὸ λόγο σου ἀκλουθῶ;—Ἡ ἐγώ, πού πέφτω στοῦ Βοσπόρου τὰ κύματα γιὰ σένα;—Ἡ ἐγώ; τῆς Μπαρμπαριᾶς μασῶ τὴν ἄμμο γιὰ νὰ σοῦ δώσω τὸ ψωμί μου.—Σπάζω σὰν πελεκάνος τὰ στήθεια μου, τὸ αἶμα νὰ πιῆς, νὰ ξεδιψάσης.—Ξεριζῶνω τὰ μαλλιά μου, τὰ γένηια μου, νὰ ἠσκιάσω τὸ κεφάλι σου ἀπ' τοῦ ἡλίου τὶς σαίτες.
- ΤΣΙ.** Θὰ σωθῆτε τοὺς λόγους μου ἂν ἀκοῦστε.
- ΧΟΡ.** Τὴ μοίρα μου κρατᾶς τὴν ὥρα τούτη! Μὴ μιλήσης στὸ βρόντο! Διάλεξε ὅποιον ἄξιος εἶνε νὰ ζήση—ὅποιον προσμένει φαμελιά—ὅποιον ἀθροήνητος θὰ σβήση!
- ΤΣΙ.** Τὶ τρέλλα σε κατέχει; Μὴ δὲ σκέπει ὅμοια μοίρα κ' ἐσᾶς, κι ὅποιον θὰ φύγη;
- ΧΟΡ.** ὦ! Κατάρᾳ στή σκέψη! Ἄς μένη πάντα ἀμελέτηγη! Ὁ τόπος με ζαλίζει τοῦτος! Νὰ φύγω, κι ὅ,τι θέλει ἄς μ' εὔρη!
- ΤΣΙ.** Θὰ πάη ὁ Δούκας. Σέρνει τὰ πιὸ λίγα χρόνια στὴ ράχη. Σβέλτα θὰ κατέβη μὲ τὸ σκοινὶ ἀπ' τὸ δῶμα τῆς Αὐγούστας κ' ἐσεῖς τί τρέμετε, ὅταν πλαῖ σας εἶμαι; Τῆς σκέψης σου ἐγὼ δείχνω τὴν ἀρρώστεια, ποιὸς φόβος, ἅμα ἐγὼ τὴ σκέψη ὀρίζω; Τὴ μοναξιά νὰ φεύγης. Αὐτοῦ ὁ τρόμος.
- ΧΟΡ.** Πιὸ μεγάλη ἀπὸ δῶ ἔρημιὰ δὲ νοιώθω.
- ΤΣΙ.** Ἄκουσε, Δούκα. Μόλις θὰ κατέβης, στὸ λιμάνι τρανᾶς. Τὴν πρώτη βάρκα πάρε κι ἀνοίξου. Κι ἅμα θ' ἀντικρύσης τὸ παλάτι, σιμώνεις, καί, φουσκώνοντας τὰ πλεμόνια, μὲ δύναμη τὰ λόγια βροντοφωνεῖς, πού ξέρεις. Θ' ἀκουστοῦνε στὴν ὥρα.—Κι ὅλοι ἐσεῖς στὸ γυναικίτη θὰ κρυφτῆτε. Ὡς ἀκοῦστε νὰ σφυρίζω, ετοιμαστῆτε. Θάρθω νὰ σᾶς πάρω. Τώρα χτύπα στὴν πόρτα τῆς Αὐγούστας.

ΖΩΣΤΗ

- Ποιὸς εἶναι; Σὰν πουλὶ ζυγιάζεται ἡ ὥρα. Εἶναι ἀργὰ καὶ νωρίς. **ΤΣΙ.** Ἄνοιξε. Ποῦ εἶναι ἡ βασίλισσα; **ΖΩΣ.** Ἐσὺ; Τόσο νωρίς; Καὶ μαζύ σου ὅλοι; Τί τρέχει; Αὐγούστα! Αὐγούστα!
- ΧΟΡ.** Ποῦ ἔφτασα; Τοῦ ἄλλου εὐφραίνει με ἡ λαχάρα.
- ΤΣΙ.** Βασίλισσα, ἄλλο δρόμο δείχνει ἡ μοίρα. Τοὺς εἶδε ὁ βασιλιάς. Δὲν εἶναι ἀνάγκη

νὰ σκαλώνουν στοὺς τοίχους. Τοίμασέ τους μιὰ σκοτεινὴ γωνιά γιὰ νὰ κρυφτοῦνε. Γιατί κυτᾶς μὲ μορφή πετρωμένη;

ΘΕΟΦΑΝΩ

- Ζητῶ στὸ νέο κακὸ νὰ συνειθίσω.
- ΤΣΙ.** Στὸ κακὸ, πού θὰ πέση ὁ Αὐγουστος θῦμα;
- ΘΕΟ.** Τὸ νοιώθω τώρα, πού ἡ χαρὰ μ' ἀφίνει.
- ΤΣΙ.** Ἄς μὴ χάνουμε χρόνο. Ἐτοιμαστῆτε.
- ΘΕΟ.** Τέτοια ὥρα ὁ βασιλιάς θάρθη νὰ μ' εὔρη.
- ΤΣΙ.** Τὸ ξέρω. Μὰ ἔχει ὁ γυναικίτης πλήθιους κρυψῶνες. Θὰ βρεθῆ γι' αὐτοὺς μιὰ θέση.
- ΘΕΟ.** Χωροῦν παντοῦ τὰ σκύβαλα, πού σέρνεις.
- ΧΟΡ.** Αὐγούστα, μόνο πόθο ἔχω νὰ φύγω.
- ΘΕΟ.** Πόθος μικρός, ἀφοῦ ἔχεις ἀσφαλίσαι τὴν ὑπακοή σου. Πιὸ ἄγρια λαχταροῦνε οἱ γυναῖκες, κλειστὲς σὲ μοναστήρια.
- ΧΟΡ.** Ἄξιός εἶμαι πικρὰ νὰ με χλευάζης. Ἐτσι πέφτει, ὅποιος εἶδε παλιὲς δόξες.
- ΘΕΟ.** Τύχης παιχίδι ἡ δόξα σου. Πιὸ θάρρος θάρχεις ἀλλιῶς. **ΧΟΡ.** Τί ζητᾶς, γιὰ νὰ δείξω, πὼς ἅμα θέλω δὲν ἀκούω κανένα;
- ΤΣΙ.** Ὅμπρός! Τὸ νικητὴ νὰ δῶ προσμένω στῆς ἀρετῆς τὸν ξαφνικὸ αὐτὸ ἀγῶνα. Μὴ σταματᾶτε. Φέρνετε στὴ ράχη τὸλμης εὐγενικῆς χαρίσματα ὅλοι, πού κανεῖς δὲν τ' ἀρνιέται.—Ἐσεῖς, τὴ λύσσα, τὸ μῖσος, τῆς ἐκδίκησης τὸ πάθος, τὸν πόθο τοῦ μικροῦ, νὰ ξεπαστρέψη μὲ ἄτιμα μέσα ἐκείνον, πού δὲ φτάνει μὲ τὸ σάπιο μυαλό του ν' ἀντικρύση—
- ΧΟΡ.** Πιὸ τίμια ἐσὺ ἔχεις μέσα; **ΤΣΙ.** Μπορεῖ νᾶμαι ὁ Σατανᾶς ἐγώ. Αὐτὸ δὲν τὸ ξέρεις. Μὰ μιὰ φορὰ ὡς στοχάστης τέτοιο ρόλο ἐσὺ νὰ παίξης, σὲ κακὸ σοῦ βγήκε. Τότες, τὸ δρόμο, πού σοῦ ἔδειξε ἡ μοίρα, πῆρες, πιὸ γνωστικά, καὶ χαχανίζεις γύρω ἀπὸ κάθε σπειρί, πού κατάφερες στὴ σκούφια σου κλεφτὰ νὰ κρύψης, ἔτσι θαρρώντας, πὼς θὰ μοιάσης τοῦ διαβόλου, πού ἀκουσες νὰ σαρκάζη.—Κ' ἐσὺ Αὐγούστα—
- ΘΕΟ.** Σῶπα! Γιὰ τὸ Θεό! Νὰ μὴν ἀκούσω!—
- ΤΣΙ.** Καλά. Τώρα στὰ δάματά σου ἄς μποῦνε. Τοῦ ἀγέρα λόγια χρόνο ἄς μὴ μᾶς κλέφτουν.—Ἐσὺ, Δούκα, καλὰ θυμήσου ὅ,τι εἶπα. Πιὸ γνωστικὸς ἀπ' ὅλους, θὰ κατέβης, κι ἀπ' τὴ βάρκα τὰ λόγια θὰ φωνάζης πού ξέρεις. Πῆς τα ὅσες φορὲς μπορέσης,

ν' ἀκουστοῦν καθαρά μὲς στὸ παλάτι,
κ' οἱ θόλοι νὰ βουτίζουν. Στὴν εὐκὴ μου
πήγαινε, ἐσύ, πὺν πιὸ σιμά μου στέκεις.
Τὶς προσταγές σου, Αὐγούστα, δῶσε. Κι ὅζω
ἐδῶ μείνε μ' ἐμὲ λίγη ὥρα. **ΖΩΣ.** Αὐγούστα,
μίλησέ μου. Δὲν ξέρω ποιὸν ν' ἀκούσω.

ΘΕΟ. Ἄκου τὸν Τσιμισκῆ. **ΖΩΣ.** Ποῦ νὰ τοὺς κρῦψω;

ΘΕΟ. Στὸ κρυφὸ τὸ κελλί, πὺν σοῦ ἔχω δεῖξει.

ΤΣΙ. Στὸ σφύριγμά μου βγῆτε ἀπ' τὸν κρυψῶνα
θὰ σᾶς προσμένω στὴ μεγάλη λότηα. (1)

Στρ. ΧΟΡ. Ὡ! Γιατὶ νὰ μὴν εἶμαι σὲ γῆ γεννημένος
ἤσυχη, ἀπόμακρη, σὲ
πανάρχαια χρόνια,
πὺν ὅλοι ἀντάμα μὲ ἀγάπη
τὰ χωράφια ἀνθοσπέρνονν τὸν Πλάστη εὐλογώντας.
Ἔτσι, ἂν εἶχα καὶ τότες ψυχὴ κολασμένη,
τὴ χολὴ θὰ σκορποῦσα
στὰ σύγνεφα, στᾶστρα,
μὲ τὰ νύχια θὰ ξέσκιζα
τὰ δικά μου τὰ στήθεια.

¹ Ἀντιστρ. Ὅποιος πέρασε νύχτες ἀστείρευτες, μαῦρες—
ἄυπνος, ἀμίλητος—σὲ ἀν-
θρώπινους πόνους,
θεϊκὰ γαληνεύει
πανωθὲ του ὡς κυλᾷ τῆς αὐγῆς τ' ἀστροδάκρυ.
Μὰ ἐμὲ ἢ ἄχνα τὸ δέρμα μου πύρωσε τοῦ Ἄδη
καὶ τὴ μέρα ὡς θυμοῦμαι
σουφρώνω καὶ τρέμω,
σὰν τὸ ψάρι, πὺν τὸ ἥσκιωσαν
οἱ φτεροῦγες τοῦ γλάρου.—

ΤΣΙ. Βασίλισσα, ἂν σοῦ μίλησα μὲ ἀνάξιους
λόγους, καὶ πλάϊ στὸ ἡδονικὸ ὄνομά σου
τοὺς μαῦρους ἂν μελέτησα γερόντους
μὴ μοῦ τὸ λογαριάξῃς. — Ὅποιος ἔχει
δοξασμένους σκοποὺς στὸ νοῦ του, κάνει
καλὰ μονάχος νὰ τολμᾷ τὴν πράξη.
Μὰ σὲ κακόφημα ἔργα εἶναι ἡ βοήθεια
τῶν πολλῶν συνετή. Κι ὅταν μαζύ του
τέτοια ὁ σκοπὸς ἀπόκλαδα σηκώνει,
εὐκολὰ ὁ ἀψὸς θυμὸς παραστρατίζει.

ΘΕΟ. Πῶς σ' ἀφίνει τόσο ἄξαφνα ἢ περφάνεια!

ΤΣΙ. Εὐλόγησε τὴν ὥρα. Κι ἀπ' τὴν ὥρα
πρῶτα ἐσένα, πὺν μὲς στὸ σκότος λάμπεις

(1) Ἐδῶ, ἂν τὸ ἔργο παιχτῆ σὲ θεάτρο, πρέπει νὰ τελειώσῃ ἡ πρώτη
πράξη. Τὸ χορικό, πὺν ἀκολουθεῖ, θὰ παραληφτῆ.

σὰν ἄσπρο ρόδο σὲ βαθύχροους θάμνους,
ἄφραστη ἀπόψε στὴ χιονάτη χάρη.

ΘΕΟ. Στὸ μέτωπό μου σὰν κακὸ σημάδι
μαυρίζουν ἐνὸς ἄντρα ἀνάξια λόγια.

ΤΣΙ. Στιγμὲς μὴ μοῦ θυμίζῃς περασμένες,
πὺν τὸν ἑαυτό μου μπρός μου ξαναφέρνονν
ἄθλιο, ἀκάθαρτο, ψεύτικο. Μακριὰ μου
τέτοιο φᾶσμα, γλυκὲς πὺν ὄρες πικραίνει.

ΘΕΟ. Κι ἂν σὲ ὕστερους καιροὺς, ἢ στιγμὴ τούτη
σοῦ ξαναφέρῃ ταραχὴ παρόμοια;

ΤΣΙ. Ποτὲς τὸ ἀληθινὸ δὲ μᾶς τρομάζει
τὸ αἴστημά μας, Αὐγούστα, καὶ ποθοῦμε
νοσταλγικὰ τέτοιες καθάρεις ὄρες,
ὅπως ἢ νύχτα τούτη, πὺν ὅση φοίκη
κι ἂν κρύβῃ στὰ φτερά, τολμοῦν τὰ χεῖλια
τρέμοντας νὰ τὴν ποῦν εὐλογημένη.

ΘΕΟ. Τοῦ σκοποῦ σου τὴ βία γιατί ξεχάνεις
κι ἀχνοσκεπάξεις τὴ νυχτιὰ μὲ ἀγάπη;

ΤΣΙ. Εἶπες τὴ λέξη, πὺν νὰ πῶ σκιαζόμενον
μὲ τὸ στόμα πικρὸ, καὶ πὺν ὡς ἀγέρας
αὐγινὸς τ' ἄβρά τὰ χεῖλη σου ἀγγίζει.—
Γιατὶ ἔχεις δέσει τ' ἀπαλὰ βοστρύχια;
Βουβὰ ποθοῦν, νανουριστὰ τοὺς ἄσπρους
ὄμους σου νὰ χαϊδεύουν καὶ νὰ τρέμουν
ὅπως τρέμει ἡ ζωὴ μας καὶ κυλιέται
πότε στῆς δόξας τὴν ὀρμὴ καὶ πότε
στοὺς βελούδινους κρίνους τῆς ἀγάπης.

ΘΕΟ. Γιατὶ μιλᾷς σιγαλινὰ; Γιατὶ ὅλη
σὰ βράδυ, τρεμοσέρνουμαι, στοὺς λόγγους;

ΤΣΙ. Δὲν τρέμεις. Τῆς καρδιάς σου κυματίζουν
οἱ παλμοὶ ρυθμικὰ στὰ βλέφαρά σου
σὰν πρώτη αὐγὴ, πὺν κυνηγᾷ τοὺς ἥσκιους.

ΘΕΟ. Γιατὶ μιὰ κρύα λαχτάρα με τυλίγει;

ΤΣΙ. Ἡ ἀνατριχίλα τῆς καρδιάς σου τρέχει
σὰν πεταλοῦδα μὲ γοργὰ φτεροῦγια.

ΘΕΟ. Γιατὶ εἶμαι θλιβερῆ, δύστυχη ὡς τάφος;

ΤΣΙ. Γλυκὸς πόνος κυλᾷ στὴν πρώτη ἀγάπη.

ΘΕΟ. Ἡ πνοή σου εἶναι κρύα καὶ μὲ τυλίγει
σὰν παγερὸ φίδι. Ἄσε μου τὸ χέρι!
Φύγε μακριὰ μου! Κρύβεις πίσω ἀπ' τᾶσπρα
τὰ δόντια σου κακοὺς σκοποὺς καὶ κρύφους.

ΤΣΙ. Ποιὰ ταραχὴ ἀσύνετη ἀπ' σε πιάνει;

ΘΕΟ. Μίλησέ μου ἀκριωπὰ νὰ σε πιστέψω.

ΤΣΙ. Τέτοιαν ὥρα ἢ ψυχὴ τρέμει τὸ ψέμα.

ΘΕΟ. Καθαρὰ μίλησέ μου! Ποιὰ ἔχεις σκέψη;

ΤΣΙ. Νὰ ρθῶ κοντὰ στὴ δροσερὴ ψυχὴ σου.

ΘΕΟ. Μὴ με σκοτώσῃς! Ἄφησε νὰ κλείσω
τὰ μάτια πρῶτα. **ΤΣΙ.** Σὰν παιδὶ τρομάζει.

ΘΕΟ. Ὁχι! Φύγε μακριά! Μοῦ κάνεις φρίκη!

ΖΩΣΤΗ

Αὐγούστα, ὁ βασιλιᾶς στὸ δῶμα σου ἦρθε
κ' ἔφυγε τώρα. ΘΕΟ. Κατάρα! Καὶ τί εἶπε;
ΖΩΣ. Δὲν εἶπε λέξη. Στὴν ψυχὴ του μόνο
μιλοῦσε μυστικά, κι ἄκουγες γύρω
ἓνα βραχνὸ μουρμούρισμα. Περνοῦσε
ἀγάλια κάθε κάμαρη, κρατώντας
τὸ κεφάλι σκυφτό, κι ἀκκουμισμένος
στοὺς ὤμους τοῦ τζουτζέ, καὶ τὰ βαθεῖα του
μάτια εἶχαν σβήσει. Κ' ἔφυγε, καὶ χάθη
σὰ μαῦρος ἤσκιος στὶς βαθεῖες τὶς λότητες.
ΘΕΟ. Ποιὰ συφορὰ καινούργια με προσμένει;
ΤΣΙ. Μὴ φεύγης! Ἔλα δῶ! Μείνε κοντά μου!
ΘΕΟ. Θέ μου! ἢ φωνὴ σου πῶς ἀλλάζει ξάφνου!
ΤΣΙ. Σ' ἀγαπῶ! Δὲν εἶναι ὦρα νὰ μοῦ φύγης.
ΘΕΟ. Σὰ νὰ κράζῃ βοήθεια ἀγᾶ ἢ φωνὴ σου!
ΤΣΙ. Ἔλα κοντά μου, ἐδῶ, στόμα μὲ στόμα!
ΘΕΟ. Ἄφησέ με! Τὰ χνώτα σου με πνίγουν!
ΖΩΣ. Βασίλισσα! Βοήθεια! ΤΣΙ. Σώπα, σκύλα,
ἢ σοῦ κλείνω τὸ στόμα σου γιὰ πάντα.
ΖΩΣ. Θέ μου! ΘΕΟ. Μὴ με κρατᾶς, κ' εἶμαι δική σου!
ΤΣΙ. Ὁχι! Ἔτσι μόνο μπορῶ τῆς καρδιάς μου
τὸν πιὸ βαθὺ νὰ σοῦ ἱστορήσω πόθο.
ΘΕΟ. Μὲ πνίγεις. ΤΣΙ. Σ' ἀγαπῶ μὲ τὴν ἀγάπη
τοῦ πρώτου ἀνθρώπου στὶς σπηλιές, πού θέλει
κάθε φιλιὴ μὲ πάλεμα ν' ἀρπάξῃ.
ΘΕΟ. Θέ μου! ΖΩΣ. Αὐγούστα! ΤΣΙ. Σ' ἀφίνω! Δές! Δὲ θέλω
κακὸ κανένα. Ἔχω θραφῆ στὶς μάχες
καὶ μεγάλωσα σὲ ἄγρια, ἀπάρθυνα ὄρη.
Εἶναι σκληρὰ τὰ χέρια μου καὶ μνέσκει
στὰ μαλλιά μου ὁ πικρὸς μόσκος τοῦ ἐλάτου.—
Στάσου! Ὁχι, δὲ θὰ φύγης. Δὲν εἶναι ὦρα.
ΖΩΣ. Θέ μου! Βήματα σέρνονται δῶθε, ἄκου!
ΘΕΟ. Ὁϊμέ! Ἄφησέ με! ΤΣΙ. Σώπασε! ἢ σε πνίγω!

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἄλι μου!—Τσιμισκῆ, φύγε! Μακριά μου!
Μακριά μου! Φύγετε ὅλοι! Μὴ σᾶς βλέπω!
Φύγετε! Μόνο ἀφήστε με! Χαθῆτε
στὴ σκοτεινιά, πού σὰ μαυλίστρα κρύβει
καὶ γεννᾶ τὸ κακό.—Κ' ἐσύ, μαζύ του!
Ἄκλουθα τον! Ἐδῶ τί μένεις; Φύγε!
ΖΩΣ. Βασιλιᾶ! ΝΙΚ. Σώπα, ἐσύ, πιὸ μαύρη ἀπ' ὅλους!
Ἄπόρημα νυχτιάς! Δὲ μιλῶ ἐσένα!
ΘΕΟ. Ἀρχοντά μου! ΝΙΚ. Σωπάστε! Ἐκεῖ τρανᾶτε,
στὴ σκοτεινιά! Σύρε νὰ βρῆς τὸν ἄλλο.

Θὰ σε προσμένει. ΘΕΟ. Βασιλιᾶ, ἄκουσέ με!
ΝΙΚ. Φύγε, λέω!—Ἔλα δῶ κοντά, μικρὸ μου
τζουτζέ, καὶ χἀιδεψέ μου τᾶσπρα γένεια.
Ἐσὸ μοῦμεινες τώρα μόνος φίλος!—
Χαθῆτε εἶπα ἀπὸ μπρός μου!—Παίξει ἀκόμα
τὸ χέρι σου, δὲν τρέμει! Τὰ παιχνίδια
θυμᾶται, πού θὰ σκάρωνες ἀπόψε.
ΘΕΟ. Βασιλιᾶ! ΝΙΚ. Φύγε σοῦ εἶπα! Μικρὸ, πές μου
πόσω χρονῶν εἶσαι; ΤΖ. Εἴκοσι. ΝΙΚ. Καὶ τρέμουν
τόσο νωρὶς τὰ δάχτυλά σου; Στάσου!
Στέριωσε τα καὶ μέτρα τὰ δικὰ μου
χρόνια. ΘΕΟ. Ὁϊμέ! Βασιλιᾶ, μιὰ λέξη μου ἄκου!
ΝΙΚ. Τί στέκει; Μέτρα, σοῦ εἶπα! Ναί, τὸ ξέρω
τί θὰ πῆς: Ἄπ' τὴν ὦρα, πού τὴ μέρα
ὁ Χριστὸς τῆς Δευτέρας Παρουσίας
δὲν ὄρισε, χτυπιέται δῶθε κείθε
ὁ κόσμος, σὰν καρᾶβι μὲ σπασμένο
τιμόνι. Ξέρω τί θὰ πῆς, σοῦ λέω!
Ἄν πιαστῆς νὰ μετρήσης ὡς τὰ ἐξῆντα
μπορεῖ νὰ σβήσουν τᾶσπρα, ἢ γῆ ν' ἀνοίξῃ
κ' οἱ γέρικες καρδιές μπορεῖ νὰ σπάσουν.
ΘΕΟ. Βασιλιᾶ! ΝΙΚ. Ποιὸς κρατᾶ τὰ γόνατά μου;
Μπορῶ, βασιτοῦμαι ἀκόμα! Τόσο γέρος
δὲν εἶμαι. Πολλὲς μέρες δὲν περάσαν,
πού πολεμοῦσα τὸ στρατὸ τοῦ Ἐμίρη,
σὰ χριστιανός, στὴν πληρωμὴ πού ἐλπίζει—
ΘΕΟ. Ἄκουσέ με! Ἄκουσέ με! ΝΙΚ. Μήπως ἦρθες
ἀπ' τὸ στρατὸ μου, νὰ μοῦ πῆς, πὼς πάρθη
τὸ κάστρο τῆς Ἀντιόχειας; Χτύπα σ' ἄλλες
πόρτες! Σὲ φαμελιές εὐλογημένες,
πού ἔχουν ἐκεῖ δικούς, καὶ μὲς στὴ φτώχεια
στρώνουν πλοῖσια τραπέζια καὶ προσμένουν.
ΘΕΟ. Βασιλιᾶ! συφορὰ σ' ἐμέ, σ' ἐσένα!
ΝΙΚ. Σήκω. Ἔλα δῶ. Φατίζει τὸ φεγγάρι
τώρα τὴν κρύαν αὐλή. Κύτα! τόσο ἄσπρο
πρόσωπο ἄλλη καμμιά κόρη δὲν ἔχει,
τόσο βελούδινη ὄψη, μεταξένια
μαλλιά καὶ λαμπερὰ μάτια. Μὰ γύρω
γιατὶ στεφάνια κόκκινα τὰ ἠσκιώνουν;
Ἄκου, τζουτζέ! Καὶ γράψε στὸ μυαλό σου
τᾶστεῖο τοῦτο: Ὅποιος γιὰ ἄλλους τῆς ζωῆς του
κερνᾶ τὴ φλόγα, γιὰ ἐκκλησιά, γιὰ κράτος,
βαθεῖα τὸ μέτωπό του αὐλάκια ὀργώνουν
καὶ τὰ δόντια μασοῦν τὰ μάγουλά του.
Μὰ ὅποιος μονάχη του ἔννοια ἔχει τὴ γλύκα
τῆς ζωῆς του, τὰ μάτια ἀφρολάμπουν,
ὡς λάμπει, σὲ οὐρανὸ τριανταφυλλένιο,
ὁ ἀυγερινός.—Φύγε μακριά μου! Φύγε!

Νὰ μὴ σε βλέπω!—Ἀνάθεμα στὶς δάφνες
τοῦ στρατοῦ μου! Κατάρρα σὲ ἀντρειωμένο
κροῦσος τῆς Ἀραπιᾶς! Ἐσένα κραῖζω
Σεῖφ Ἐδδωλάχ! Νᾶθελε εἴσουν ἄξιος
τοὺς αἰτοὺς μὲ τὴν ἄχνα σου νὰ πνίξης,
καὶ σὰ Σιμούν, καὶ ξαφνικὸς σὰ Λίβας
τὶς Ταυρικὲς νᾶσπαζες πόρτες, κ' ἴσια
νὰ πετοῦσες ἐδῶ, κι ὅτι μπροστά σου
εὗρισκες, ἐκκλησιές, κίστρα, παλάτια
καὶ τὴν ἱερή, τὴ θεοφύλαχτη Πόλη
νὰ σύντριβες καὶ νᾶθαφτες γιὰ πάντα! —

Ποιὰ βλαστήμια ἀπ' τὰ χεῖλια μου ξεχύθη;
Καταραμένοι! Ἀπάνω σας τὸ κρῖμα!
Ἐγὼ εἶμαι ταπεινὸς τοῦ Θεοῦ δοῦλος!
Σκέψη κακὴ δὲ βράζει στὸ μυαλό μου.
Γι' αὐτὸν μονάχα πολεμῶ! Ποτέ μου
δὲν πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ μου τίποτα ἄλλο!
Καταραμένοι! Ἀπάνω σας τὸ κρῖμα!
Ποιὸς τὰ λόγια εἶπε ἐκεῖνα; Δὲ μιλάτε;
Κίποιος περνᾷ στ' ἀνταριασμένα βάρη,
κ' ἡ μορφὴ του θυμίζει τὴ μορφὴ μου—
Ἐλάτε ἐδῶ σιμά μου. Μαζευτήτε
γύρω μου καὶ σιγὰ προσενηθήτε.

ΖΩΣ. Βασιλιᾶ, ταπεινοὶ σου εἶμαστε δοῦλοι.

ΝΙΚ. Τοῦ Θεοῦ νὰ εἶστε δοῦλοι κι ὄχι ἐμένα.
Ἐγὼ εἶμαι ἁμαρτωλὸς καὶ στερνὸς δοῦλος.

Θεοφανώ, κοντά μου ἔλα, παιδί μου.
Μ' ἐσὲ τὸ δίκιο, κ' ἡ ἁμαρτία μ' ἐμένα!
Εἴκοσι χρόνια ἀκόμα, θερμὰ ὡς ἥλιος
τὰ μαλλιά σου, θὰ λυώνουν τῆς Ροδόπης
τὰ χιόνια. **ΘΕΟ.** Βασιλιᾶ, σῶπα! Ἄκουσέ με!

Δέ με πῆρε κανένας! Μὴ με βρίζεις!

ΝΙΚ. Ἐ! κόρη μου! Ὅσο ἂν εἶμαι ἄσκημος, γέρος,
ξέρω, πὼς οἱ γυναῖκες ποὺ ἔχουν γνώση
μὲ ξένους ἄντρες δὲ γυροῦν τὴ νύχτα.

ΘΕΟ. Βασιλιᾶ, ὦϊμέ! Γιὰ τὸ καλὸ σου βγήκα!

ΝΙΚ. Ἄκους; Ἄκους, τζουτζέ; Γιὰ τὸ καλὸ μου!
Πὼς δὲ μιλάς; Κ' ἐσὺ στείρεψες ξάφνου;
Καὶ λές, τοῦ γέλιου εἶσαι τεχνίτης! Κῦτα!
Πιὸ ὠραῖο καιρὸ γιὰ γέλια ἄλλοῦ δὲ θᾶβρης!
Γιὰ χάχανα, ποὺ μ' ἄγριους παλμοὺς βγαίνουν
καὶ σὰ σεισμὸς ταράζουν τὸν ἀγέρα
κι ὀρθοστένουν τὰ κύματα καὶ ρίχνουν
τ' ἁμαρτωλά, συθέμελα παλάτια!

Ἦ εἶσαι κ' ἐσὺ ἀναμάρτητος σὰν ὅλους
κι ὁ Σατανᾶς, σὲ μαύρη στενοχώρια,
τὸ νικητὴ καβάλλησε τοῦ Μωάμεθ;

ΘΕΟ. Κατάρρα! Ἄκου λοιπόν! Ἄκου καὶ φριξε!

ΝΙΚ. Χρυσοπλούμιστη ὀχιά! Γιατί εἶσαι τόσο
ἀνάερη καὶ δὲ στρέγω νὰ σε σκίσω;

ΘΕΟ. Λέγε ὅ,τι θέλεις. Μὰ ἄκουσέ με πρῶτα!
Ἄκουσέ με καὶ σκίσε με. Φωνάζω
δυνατὰ γιὰ ν' ἀκοῦς κι ἅμα θὰ σβήνω.
Βασιλιᾶ. Κρύβει κόλαση τὸ κάστρο!
Κάθε πάτωμα σάπιο εἶναι γεφύρι!
Λάμπει σὲ κάθε κώχη ἓνα μαχαίρι!

ΝΙΚ. Σῶπα! **ΘΕΟ.** Τὸ φίδι ζέστανες στὸν κόρφο
καὶ ξυπνώντας ζητᾷ νὰ σε δαγκάσῃ.
Ποιὸν ἀνέβασες στὰ ὕψη; ποιὸν ὡς τώρα
μὲ δόξες καὶ μ' ἀγάπη ἔχεις τυλίξει,
ποιὸν ἔχεις πλαῖ σου στὴ βουλή, στὴ μάχη,
ποιὸν ἀγαπᾷς, κι αὐτὸς ὀχτρός σου μαῦρος;

ΝΙΚ. Σωπάστε, λέω. Μὴ μοῦ μιλά κανεὶς σας.
Τὰ στόματα σφραγίστε. Μὴ μιλάτε.

ΘΕΟ. Ὁ Τσιμισκῆς! Ὁ Τσιμισκῆς, μὲ νοιώθεις;
Ὁ Τσιμισκῆς! Τὸ ξέρει κάθε πέτρα
τ' ὄνομά του, καὶ κάθε πέτρα κρύβει
τὸ κακό. Σιγανὰ ἄς μιλοῦμε! Κ' ἔχει
μάσει γύρω του πλῆθος ἄλλους, κι ὅλοι
σκυφτοί, μαῦροι, χαλκεύουνε τὸ κρῖμα
καὶ τοὺς ἀκοῦς σὰ σάρακες τὴ νύχτα!

ΝΙΚ. Γιατί; Γιατί; **ΘΕΟ.** Τὶ εἶναι ἀγαθὴ ἡ καρδιά σου!

ΝΙΚ. Γιατί; Γιατί;—Δέ σε ρώτησα ἐσένα!
Κάθε ἀνθρώπινος νοῦς θὰ μοῦ πῆ τὰ ἴδια
ποὺ λέω κ' ἐγώ. Μὰ ἀπόκριση δὲν εἶναι
τὰ λόγια αὐτὰ καὶ πάλε ξαναφέρνουν
τὸ ρῶτημα στὸ νοῦ τὸ σκοτισμένο.
Γιατί, γιατί, λέω; **ΘΕΟ.** Σκέψου πὼς θὰ φέρῃς
τὸ χτύπημα καλύτερα, τὸ μαῦρο
τὸ αἷμα του νὰ χυθῆ θολὸ σὰ βόθρος.

ΝΙΚ. Εἶπες, μαζύ του σέρνει κι ἄλλους, κ' οἱ ἄλλοι
ἔχουν δικούς καὶ φίλους, κι ὅλοι οἱ φίλοι
πολυφάμελοι θᾶναι, κ' ἔτσι, ὡς πέρα
στὸν Τίγρη, κι ἀψηλά, ὡς τ' ἀρκουδοτρόφα
τῆς Ἀρμενίας δάση, ὡς τοὺς μαύρους κάρβους
τοῦ Μωριά, πολυκέφαλοι ὄχλοι σιεοῦνται
καὶ προσμένουν τὴν ὥρα τοῦ χαμοῦ μου.

ΘΕΟ. Ἀνίδεο πλῆθος λογαριάξεις, σάπια
κορμιά κι ἀνάξια χέρια; Σκίσε πρῶτα
μιὰ-μιὰ τοῦ Τσιμισκῆ τὶς φλέβες κι ἄγρια
σὰ ρέμα τὸ αἷμα του ὅλους θὰ τοὺς πνίξῃ.

ΝΙΚ. Τὰ λόγια σου θολὰ καὶ σκοτισμένα.
Πὼς ἡ βουλή σου δίκαιη μορεῖ νᾶναι,
κ' ἡ προσταγή μου ἐλάθεινη; **ΘΕΟ.** Δὲ βλέπεις,
πὼς στὸ αἷμα ἂν δὲν πνιγῆ εἶμαστε χαμένοι;

ΝΙΚ. Κι ἂν τὸ ἄδικο μ' ἐμὲ ποῦ ἡ σωτηρία;

ΘΕΟ. Νὰ τὸν σκοτώσουν κράξε τοὺς φρουροὺς σου !
ΝΙΚ. Χαρὰ στὸν ποὺ μπορεῖ νὰ λήη, πὼς νοιώθει
 τὶς πράξεις του ἀπ' ἀγνή ψυχὴ νὰ βγαίνουν
 σὰ σταγόνες νεροῦ μέσα ἀπ' τοῦ βράχου
 τὰ δόλα σπλάχνα, ποὺ ὁ πατέρας ἥλιος
 μ' ἐφτάχρωμο στεφάνι τὶς ἀγιάζει.
ΘΕΟ. Ἄς πατήσῃ ὅλη ἡ Πόλι στὸ κορμί του !
ΝΙΚ. Ποιὸς θὰ μοῦ πῆ ἀναμάρτητος πὼς εἶμαι,
 καὶ ποιὸς πάλε πὼς ἐσφαλα; **ΘΕΟ.** Ἄκουσε με !
ΝΙΚ. Στους πορφυροὺς κάμπους, πού, χρόνια, πάντα
 γιὰ χάρη τῆς Παρθένας πολεμοῦσα,
 ἄν, ὕστερα ἀπ' τὴ μάχη, ταραζόνταν
 τῶν ἀντρῶν τὰ χαλκόλαμπρα σκουτάρια,
 σὰ σὲ κοίτη πετρόσπαρτη τὸ ρέμα,
 μὲ τοῦ Θεοῦ βοήθεια τᾶδικό μου
 ἔνοιωθα, καὶ γαλήνευε ὁ θυμὸς τους.
 Τώρα κρίνετε ἐσεῖς. Γιατί; Γιατί ἔχει
 πάλε ἀνάψει ἡ λύσσα; Τί ἔχω κάμει;
 Δὲν πολεμῶ γιὰ τὴν ἱερὴ μας πίστη;
 Δὲ σώρεψα χρυσάφι γιὰ νὰ χτίσω
 στὸν Ἄθω τὴν ἀγία μονὴ τῆς Λαύρας;
 Σὰν ἐρμίτης δὲ ζῶ μὲς στὸ παλάτι;
 Δὲν κοιμοῦμαι τὴ νύχτα τυλιγμένος
 στοῦ Μαλεῖνου τὴν τρισάγια κάππα;
 Μακριὰ μου δὲν τρανιοῦνται θαμπωμένες
 οἱ ἀνιέρες σκέψες, ποὺ συχνὰ φωλιάζουν
 στῶν θνητῶν τὰ κεφάλια; Δὲ λατρεύω
 χωρὶς κρύφιο σκοπὸ τὸν Πλάστη πάντα;
 Μπορεῖ σ' αὐτὰ κονεῖς: ὄχι! νὰ κράξῃ;
ΘΕΟ. Ὠϊμένα! Ἄπατο βάραθρο μπροστά σου
 χάσκει ὁ χαμὸς σου! Κάθε πάτημά σου
 καὶ μιὰ πέτρα ἀπ' τὰ χεῖλια σου ξελύνει.—
 Σκότωσέ τον γοργά, νὰ μὴ μᾶς φύγῃ!
 Στὴ φτέρνα σου ἄς σπαράξῃ! Φιλῶ, σφιγγῶ
 τὰ γόνατά σου, σέβνουνται στὶς πλάκες!
 Σκότωσέ τον! Ἡ βίγλα εἶναι δική σου,
 δική σου ἡ βάρδια καὶ δικοὶ σου οἱ ἀρχόντοι
 τοῦ παλατιοῦ, κ' οἱ ἐδνοῦχοι, κι ὅλοι οἱ σκλάβοι!
 Σὰ σκυλιὰ ἄς τὸν ξεσκίσουν! Ἄκουσέ με,
 ἢ μαύρη σφοδρὰ σ' ἐσέ, σ' ἐμένα!
ΝΙΚ. Ἐσένα μελετῶ, Δύναμη Οὐράνια!
 Ἐσέ, πιστό σου σκλάβο, πού με ξέρεις.
 Ὅδηγῆτρα μου γίνε! Μὲς στὴ νύχτα
 δὲ βλέπω, ἀλί, ποιοῦ δρόμο πῆρα! Πές μου,
 δεῖξε μου τὸ σκοτάδι τῆς ψυχῆς μου!
 Κι' ἄ δὲ στρέγγῃς τὸ σφάλμα των σ' ἐκεῖνον
 νὰ πῆς, ποὺ ζοῦσε γιὰ δική σου χάρη,
 τότε ὁ Ἀντίδικος μπρὸς μου ἄς φέρῃ κάθε

ἀλληγορία, ποὺ ὁ νοῦς του ζωντανεύει,
 στοὺς ἄσωτους χορούς τους, στὶς πρισμένες
 μορφές τους νὰ γνωρίσω τὸν ἑαυτό μου.

ΣΚΛΑΒΟΣ

Βασιλιᾶ! Ὠϊμένα, ὦϊμέ! Πὼς νὰ μιλήσω!
ΝΙΚ. Ποιὸς εἶσαι ἐσύ, ποὺ μέσα ἀπ' τὸ παλάτι
 σὰ μιὰ ψυχὴ κυνηγημένη βγαίνεις;
ΣΚΛ. Δὲν ἀκοῦς, βασιλιᾶ, πού σε φωνάζουν;
ΝΙΚ. Ποιὸς με φωνάζει; λέγε! **ΣΚΛ.** Ἄλί! Δὲν ξέρω!
 Κάποια φωνὴ ἀπ' τοῦ Βόσπορου τὸ κύμα!
ΘΕΟ. Μὴν ἀκοῦς!—Ποιὸς σε στέλνει ἐσὲ ἐδῶ πέρα;
ΣΚΛ. Ὁ τρόμος! Ὅλοι οἱ θόλοι τρίζουν, σιουδνται
 οἱ κολῶνες, τὰ γόνατά μου τρέμουν!
ΝΙΚ. Μὴ σκορπᾶς λόγια. Μίλα! **ΘΕΟ.** Πῆρε ἀγέρας
 ξαφνικὰ καὶ σφυρίζει μὲς στὶς λότηςες.
 Μὴν τὸν ἀκοῦς! Εἶναι καινούργιος σκλάβος
 κ' ἡ τρικυμιὰ τὸ σπῆτι τοῦ θυμίζει.
 Γύρνα στὰ δώματά σου.—Κ' ἐσύ, φύγε!
ΤΖ. Φοβοῦμαι, βασιλιᾶ! **ΝΙΚ.** Γιατί δὲ θέλεις
 ν' ἀκούσω τί μοῦ λέει; Τί ἔχεις στὸ νοῦ σου;
ΘΕΟ. Τίποτα! Μὴν ἀκοῦς κορμιὰ χαμένα!
 Γύρνα στὰ δώματά σου καὶ κοιμήσου!
 Εἶναι ἡ νύχτα θολὴ καὶ κρύα! **ΝΙΚ.** Τί στέκει;
 Μίλα, σκλάβε! **ΘΕΟ.** Ὅχι! Μὴν ἀκοῦς! Τοῦ κάκου
 θὰ ταραξῆς τὰ φρένα σου μὲ σκλάβου
 τρελοῦ παραλαλήματα. Ἄκουσέ με!
 Ἄκουσε ἐμένα! **ΤΖ.** Βασιλιᾶ, φοβοῦμαι!
ΝΙΚ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ μόνος τυφλὸς ἐδῶ μέσα;
 Τόσο μακριὰ μου τ' οὐρανοῦ εἶναι ἡ χάρη;
 Ποιὰ σφοδρὰ μαντεύετε; Μιλήστε;
 Μίλησε, σκλάβε, ἐσύ! **ΘΕΟ.** Δυστυχημένε!
 Χτύπα τὸν Τσιμισκὴ καὶ σκότωσέ τον,
 ἢ κλᾶψε τὸ χαμό σου, τὸ χαμό μου!
ΣΚΛ. Ἄλί μου! Ἄλί!
 Μὲς στὶς μύριες μορφές σὲ πλήθεια στρατά,
 ποὺ στῶ ματιῶ σου τοὺς βολβούς κυλοῦνε,
 ξάφνου μιὰ λάμψη ἀγγίζει τὴν ψυχὴ σου!
 Κάπου πέρασε ὁ ἀφέντης ὁ δικός σου!
ΘΕΟ. Πήγαινε μέσα ἐσύ! **ΝΙΚ.** Μίλα! Σὲ νοιώθω!
ΣΚΛ. Ἄλί μου, ἀλί!
 Εἶστε κουφοί, κι ἀκοῦτε μόνο ἀγέρα;
 Λευτέρωσέ με, βασιλιᾶ! Ἐκεῖ κάτω
 στὴν πατρίδα μου φέγγει θερμὸς ἥλιος!
 Ἄκοῦστε, ἀκοῦστε! Τώρα δυναμώνει
 τοῦ Σατανᾶ ἡ φωνή. Χτυπᾶ ὡς ἀγέρας
 τὰ παραθύρια. Ἐφτασε! Ἄκοῦστε, ἀκοῦστε!
 «Εἶναι καθάρια, βασιλιᾶ, ἡ ψυχὴ σου;

Νικηφόρε, μετάλαβες ἀπόψε ;»
 ΤΖ. Ἀφέντη, πᾶμε μέσα, πᾶμε μέσα!

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

Εἶναι καθάρια, βασιλιᾷ, ἡ ψυχὴ σου;
 Νικηφόρε, μετάλαβες ἀπόψε;
 ΝΙΚ. Φέρετε τὴν κάππα τοῦ ὄσιου Μαλεῖνου!
 Ἔλα ἐδῶ, σκλάβε, ἐδῶ! ΣΚΛ. Στριγγὴ ἡ φωνὴ σου,
 βασιλιᾷ! Σὲ φοβοῦμαι! ΝΙΚ. Ἐδῶ! Ἄκουσέ με!
 Λεύτερος εἶσαι. Πήγαινε ὅμως μέσα
 καὶ ξύπνα τὸν παππᾶ. Στοῦ παλατιοῦ μου
 νὰ πάη στὸ παρεκκλησι καὶ μ' εὐλάβεια
 νὰ ψάλλῃ τὸ τροπάρι:
 «Ἀκήκοα, κύριε,
 φωνῇ σου, ὃν εἶπας...»
 Πήγαινε. Ξύπνησέ τον! ΘΕΟ. Ὅλα σβήνουν!
 Βαρυπατώντας ἄκου πῶς προβαίνει
 ἡ συφορᾷ! ΝΙΚ. Μὴ μοῦ μιλάς! Μακριά μου!
 Σομολογήσου πρώτα! Τώρα τραῦα
 κ' ἐσὺ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ γοργὰ δεῖξε
 τοῦ κορμιοῦ σου τίς χάρες, τὴ σαπίλα
 τῆς ψυχῆς σου, κ' οἱ νόμοι ὅ,τι κι ἂ λένε,
 δέξου βάπτισμα δεῦτερο! Ἔτσι μόνο
 ὁ Σατανᾶς θὰ ξορκιστῇ. Καὶ τότες
 προσενκήσου γιὰ μένα. Προσενκήσου!
 Πὲς ὅσες ξέρεεις προσενκές! Ποιὸς ξέρει
 πῶς εἶναι καθαρὸς; Καὶ ποιὸς εἶναι ἄξιος
 νὰ κράξῃ, πὼς δὲ μπλέχτηκε στὸ νοῦ του
 ἀνίερως στοχασμὸς; Ὅπου κι ἂν γείρω
 λευκὴ ψυχὴ καμμιὰ δὲ βλέπω! Σύρε,
 μετάλαβε σεμνὰ καὶ πρόσμενέ με!—
 Ἔλα μέσα, τζουτζέ! Πᾶμε! Κι ὡς νᾶρθω
 στὸ λιβάνι ἄς πνιγῇ τὸ παρεκκλησι!
 ΘΕΟ. Ποιὰ προσενκὴ ξέρεις, καλὴ μου; Ὁ νοῦς μας
 καιρὸς στὸν οὐρανὸ ν' ἀναθωρήσῃ.
 ΖΩΣ. Συφορᾷ! ΘΕΟ. Συλλαβὲς σκορπᾷ ὁ λυγμὸς σου!
 Τὸ ξέρω. Ἡ παρηγόρια εἶναι μακριὰ μας
 τῆς προσενκῆς. Στὸ παρεκκλησι ἄς πᾶμε
 κι ἄς θυμηθοῦμε παιδικὰ μας χρόνια.
 Ποῦ γεννήθης, Ζωστή; ΖΩΣ. Στὴν Ἀρκαδία.
 ΘΕΟ. Στοῦ Ταῦγету ἐγὼ τίς μαῦρες πέτρες.
 Τί θυμᾶσαι; ΖΩΣ. Σκιερὰ πλατάνια, νύχτες
 μαβιές, ποῦ νοσταλγία καὶ γλυκοὺς πόνους
 ξυπνοῦν. ΘΕΟ. Κ' ἐγὼ, ρεματιές στοιχειωμένες,
 βαρυσθρένια πηγᾶδια, ποῦ ἀπὸ μέσα
 ἡ ἄχνα ἀνεβαίνει κοιμισμένων κόσμων
 παγερὴ, καὶ κορφὲς συγνεφιασμένες
 σὰ μέτωπο πατέρα.— Τώρα, κύτα!

Καὶ μὲς στὴ συφορὰ γελᾷ ἡ θεία Πόλη,
 κι ὁ χειμῶνας μονάχα τὴν πικοῦδα
 μιᾶς ὁμορφιάς ἀνήσυχης σταλάζει
 στοῦ ἀγέρα τ' ἀναμάρτητα παιχνίδια.
 Κι ὅλα σ' ἀφίνουν μοναχὴ στὴ θλίψη.—
 Στὴν πατρίδα σου πότε σκιαχτῆς πρώτη
 φορᾷ, καλὴ μου; ΖΩΣ. Κάποιο μεσημέρι
 ἄφωνο, ἀσύγνεφο, ὅταν πύρωνε ὁ ἥλιος
 σὰ χωράφια τὰ στάχια, κι ἀπ' τὴν ἄχνα
 τῆς γῆς σὶ μακρινὲς θυμωνιὲς τρέμαν,
 κ' εἴμουν μοναχὴ καὶ στὴν πρώτη νειότη.
 ΘΕΟ. Κ' ἐγὼ μιὰ νύχτα, ποῦ ἄκουγα ἀπ' τὸ σπῆτι
 τὴ σκοτεινὴ τὸ ρέμα νὰ γυρίζῃ
 ρόδα τοῦ μύλου, καὶ θυμήθικα ὅλες
 τίς ἱστορίες τοῦ ἀλαφροήσκιωτου ὄχλου.
 Πόσο εὐκόλα φοβοῦνται οἱ νεῖες κοπέλλες!
 ΖΩΣ. Γελᾷς, βασιλίσσά μου; ΘΕΟ. Ὅχι, δακρῶζω.—
 Γιατί ἠσκιῶνουν τὰ μάτια μας ἀντρίκιες
 ἔγνοιες; Γιατί στὸν κόσμῳ δὲν περνοῦμε
 ἄγνωρες, ἀφανέρωτες, σὰ δρόσο,
 ποῦ κρυμμένη στοὺς κρίνους ἀχνοσβήνει;
 Γιατί ἓνα ἀγόρι μᾶς ξυπνᾷ μιὰ μέρα
 λέγοντάς μας: «Δικὴ σου εἶναι ἡ ζωὴ μου;»
 ΖΩΣ. Ἀλί! ΘΕΟ. Κ' ἔπειτα φέρνουμε βοτάνια
 τῆς Ἀραπιάς καὶ μῦρα καὶ πορφύρες
 τῆς Φοινίκης, ποῦ βάφουνε τὰ νύχια,
 μὲ κεχριμπάρια, τὰ μαλλιά καπνίζουμε
 νὰ μυρίζουν σὰν πεῦκα. Ὡς ποῦ μιὰ νύχτα
 ἓνα παιδί τοῦ λόγγου μᾶς ἀρπάζει
 καὶ μᾶς λέει: «Ἡ ζωὴ σου εἶναι δική μου».
 ΖΩΣ. Τὴ συφορὰ μας μοναχὲς θρηνοῦμε.
 ΘΕΟ. Στὸ κορμὶ πῶς ἔνοιωσα νὰ τρέχουν
 τὰ δάχτυλά του, σὰ βροχῆς σταγόνες!
 Τὰ δάχτυλά του, κόκκαλα καὶ νεῦρα,
 δίχως αἷμα μιὰ στάλα! Κ' ἡ νουὴ του
 σὰν τὴν ὀγρὴ ἀνάσα σὲ ὑπόγεια κάστρων
 τὸ φόρεμά μου μούσκενε! Ὡ! Ποιὰ φρίκη
 γλυστροῦσε ἀπ' τὰσπρα δόντια του τὸ ψέμα!
 ΖΩΣ. Γιατί, βασιλίσσά μου, ἔρριξες ξάφωνο
 τὴ συφορὰ στὴ μοίρα μας; Σὰν ἦθε
 καὶ σοῦ μιλοῦσε μὲ περίσσια θέρημη,
 τὴν ψυχὴ σου δὲν ἀφινες νὰ σμίξῃ,
 νὰ τρανηχτῇ στὸν πόθο του, σὰ φύλλο,
 ποῦ τὸ ρέμα κυλᾷ μαζὺ του; ΘΕΟ. Χάρου,
 ποῦ ὁ ἀγέρας τοῦ βουνοῦ δροσίξει ἀκόμα
 τὴν ψυχὴ σου. Μὰ ἐγὼ μέσα σὰ πάθη
 βασίλευα χροنيὲς πολλῆς. Κι ἀκόμα
 κρίν φορέσω πορφύρα, γνώρισα ὅλους

τῆς φτώχειας τοὺς καίμους στοὺς παλιούς δρόμους,
στά καπελιά τῆς Πόλης καὶ στὴν ἄγνα
μυρωμένων κρασιῶν. Κι ὅσο κι ἂν εἴμουν
παρθένα ἀκόμα κι ἄγευτη στὸ κρῖμα,
ἤξερα πῶς τραοῦν τ' ἀντρίκια χάρδια,
καὶ τὴν ψυχὴ διαβάζοντας στά μάτια,
ἔνοιωθα πότε πρέπει σὰ βλαστήμια
νὰ παίρνω παιδιακίσια λόγια, πότε
νὰ χαϊδεύω τὸ χέρι, πού με σφίγγει.

Ἄλί μου! Τῆς πορφύρας ἢ περφάνεια
εἶχε γλωμάνει τὰ παλιὰ τὰ χρόνια.

Καὶ μονάχα, ὅταν μ' ἄγγιξε τὸ χέρι
τοῦ Τσιμισκῆ, ξερό, χωρὶς ἀγάπη,
κ' ἢ κρύα πνοή του, κ' εἶδα μὲς στά μάτια
τὴ λάμπη σκοποῦ ἀπόμακρον καὶ ξένου,
ἀνατρίχιασα, κ' ἔνοιωσα πῶς εἶμαι
παιχνίδι τῆς στιγμῆς, κορμὶ χαμένο,
ψυχὴ στεῖρα, πού ντύνεται τὰ πάθη
κάθε πελάτη, πού κερνά, καὶ ξάφνου
τινάχτη ἀπ' τὴν περφάνεια μου τὸ μῖσος
καὶ πόθησα τὸν ἄντρα ν' ἀφανίσω,
πού θαρροῦσα, πῶς ἤθελε γελώντας
νὰ μοῦ δείξει τὰ βάρη τῆς ψυχῆς μου.

ΖΩΣ. Κ' ἔτσι μὲ μιᾶς μᾶς ἀδράξε γιὰ πάντα
ἢ πελαγίσια δύναμή του. **ΘΕΟ.** Τώρα

ὁ Θεὸς μὲ τὴ μοίρα μου μ' ἀφίνει.
Ζωστή, εἴμαστε χαμένες. **ΖΩΣ.** Τόχω νοιώσει
καὶ τὰ λόγια μου σβήνουν στὸ λαρύγγι.

ΘΕΟ. Τόνοιωσες καὶ σωπαίνεις; Δὲ φουσκώνει
μέσα σου μιὰ φωνή, πού δὲν προφτάνει
νὰ σκαλιστῆ σὲ λόγια; Τί; Δὲν εἶσαι
ἀπὸ σάρκα πλασμένη σὰν ἐμένα;
Ἦ! Ἦθελα νᾶχα τῆς Ἰουδιθ τὴν τόλμη
καὶ τὴν πικρὴ πονηριὰ τῆς Ρεβέκκας
καὶ τῆς Σοχίτας τὴν τιγρίσια φρίκη,
πού πνίγει στὸ αἷμα τὰ παιδιά τοῦ ἀνθρώπου,
καὶ νὰ εἴμουν ἀπ' τὶς τρεῖς ψυχῆς πλασμένη,
ἀπ' αὐτές, πού μιλήσαν πιά στοὺς μύθους
καὶ κανεὶς δὲν ἀρνιέται τὴν ἰσχύ τους,
καὶ τοῦ κακοῦ ἔτσι νᾶπαιρνα τὸ δρόμο,
ἴσια, χωρὶς ποτὲς νὰ μετανοιώσω,
καὶ νὰ ὑφαινα πικρόχολο μαρτύριο
σιγά—ἢ ἄξαφνα, σ' ὅλους ἐδῶ μέσα.

ΖΩΣ. Βασίλισσά μου τρέμεις! **ΘΕΟ.** Νὰ μποροῦσαν
τὰ μάτια μου νὰ χύσουν πλῆθος δάκρυα
ἢ μόνη μου χαρὰ θὰ εἶταν, καλή μου.
Πᾶμε στὸ παρεκκλησι, πού δὲν κρύβει
παρηγοριὰ στοὺς θόλους του γιὰ μένα.

Πᾶμε, πολὺ ν' ἀνάψουμε λιβάνι
γι' ἄλλον τὴ σωτηρία. **ΖΩΣ.** Κάποιος προβαίνει
μὲ βήματα γοργὰ μὲς' ἀπ' τὸ σκότος.

ΘΕΟ. Κύτα, ποιὸς εἶναι; **ΖΩΣ.** Εἶναι τὸ βῆμα ἐκείνου.
Ὁ Τσιμισκῆς. **ΘΕΟ.** Ἔλα γοργὰ κοντά μου.

Λῦσε αὐτὴ τὴν κορδέλλα τῶν μαλλιών μου
νὰ πέσουν τὰ βοστρύχια μου στοὺς ὤμους.

ΖΩΣ. Βασίλισσα! **ΘΕΟ.** Τί ἀργεῖς; Ξεκούμπωσέ μου
στὸ λαιμὸ ἐδῶ ἀψηλὰ τὴ φορεσιά μου
νὰ φανοῦν οἱ ὄμοι. **ΖΩΣ.** Αὐγούστα, κύτα, πέφτει
μιὰ ψιλὴ καταχνιά καὶ παγωμένη.

ΘΕΟ. Θὰ με θερμάνουν τὰ μαλλιά μου. Σῶπα.

ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Τί ἔγινε; Πές μου. Ποῦ ἔχει φύγει τώρα;

ΘΕΟ. Μόνο αὐτὸς ὁ καίμους ἐδῶ σε φέρνει;

ΤΣΙ. Μὴ χάνεις λόγια κ' ἢ ὦρα βιάζει. Μίλα.

ΘΕΟ. Πιστεύει στὴν ἀγάπη μας. **ΤΣΙ.** Κ' ἢ πίστη
αὐτὴ ποιά ταραχὴ γέννησε ἐντὸς του;

ΘΕΟ. Μὲ καταράστη. Μ' ἔστειλε νὰ σ' εὔρω.

ΤΣΙ. Γιὰ ποῖο σκοπὸ; Κοντά του με γυρεύει;

ΘΕΟ. Μ' ἔστειλε νὰ μιλήσουμε γι' ἀγάπη.

ΤΣΙ. Ὡς αὐτοῦ στάθη; Τί ἄλλο σοῦ εἶπε; Λέγε.

ΘΕΟ. Δέ σε φτάνουν αὐτά; Τᾶλλα δὲν ἔχουν
λόγο γιὰ μᾶς κανένα. **ΤΣΙ.** Αὐτὰ γυρεύω.

Τί θέλεις νὰ σοῦ πῶ; Πῶς τὰ μαλλιά σου
εἶναι θερμὰ σὰν ἡλιου ἀχτίνες, κ' ἔχουν
οἱ ὄμοι σου τὴν ἀσπράδα τοῦ χειμῶνα;
Δὲ θὰ νοιώστε ποτὲ μιὰ πράξη ἀκέρια;

Ἡ ζωούλα σας θέτε νὰ τρυπῶνῃ
παντοῦ; Στὴ λιγωμένη τὴν ψυχὴ σας
ὁ ἄντρας γιὰ τυφλοπόντικας φαντάζει,
πού τρυπῶνῃ ζητώντας σπειρὶ σάρι.

Τὶ ὅπως ὁ σπόρος ξεπετᾶ στελέχι,
καρπὸ καὶ φύλλα, κ' ἔσεις οἱ γυναῖκες
πόδια, χέρια, κορμὸ, λαιμὸ, κεφάλι
πετᾶτε καὶ κουνᾶτε μόνο γιὰ ὅτι
μὲ προσοχὴ σκεπάζετε σὰ ρίζα.

Μῖσος, λαχτάρα, πάθος, φτόνο,
ὅλα αὐτὰ γιὰ καλόδερμη θωρεῖτε
ζώνη, νὰ σφίγγῃ τὰ λυτὰ νεφρά σας.

Ἡ ὦρα βιάζει, σοῦ λέω. Πές μου τί σοῦ εἶπε;

ΘΕΟ. Κι ὅταν μ' ἄρπαξες πρὶν, ἐδῶ, μὲ τρέλα
σατανικὴ, δικός σου εἶταν ὁ χρόνος;

ΤΣΙ. Εἶναι οἱ στιγμὲς πολύτροπες. **ΘΕΟ.** Δικὰ σου
εἶταν τὰ λόγια, πού ἔλεγες, καὶ βγαῖναν
ἀπ' τῆς ψυχῆς σου τὰ βάρη; **ΤΣΙ.** Ἡ ψυχὴ μου
ἂν εἶταν σὰν πρωτόβγαλτη παρθένα,

νά νοιώθω τὶ εἶναι ξένο, τὶ δικό της,
 ἐδῶ ἀπόψε δὲ θὰ εἴμουν. Λέγε τώρα
 τὶ σοῦ εἶπε; **ΘΕΟ.** Οὔτε θυμάμαι! Μὰ ἄκου πρῶτα
 τὶ τοῦ εἶπα ἐγώ. Τὶ φώναξα μὲ λύσσα
 χίλιες φορές, νὰ φτάσῃ ὡς τὴν ψυχὴ του.
 Τοῦ εἶπα, πὼς μέσα στὸ παλάτι τρέχει
 κάποιο πνέμα κακό, κάποιος ἀγύρτης,
 ποὺ τίποτα ἱερὸ δὲν ἔχει ἐντὸς του,
 καὶ τὸ μυαλό του γέμισε τὴ νύχτα
 τούτη μὲ φρίκη. Τοῦ εἶπα, πὼς γυρεύεις
 ὁ Τσιμισκῆς, ἐσύ, μὲ κρύφιδους τρόπους,
 μὲ δόλο καὶ μὲ τρόμο, αὐτὴ τὴ νύχτα
 νὰ τὸν σφάξῃς στὸν ὕπνο μόνις γείρει.
ΤΣΙ. Καὶ τί εἶπε αὐτός; **ΘΕΟ.** Ρωτᾶς ἀκόμα; Τὶ εἶσαι,
 καὶ δὲ βλέπεις, πὼς εἶσαι προδομένος.
ΤΣΙ. Δὲν τοῦ εἶπες γιὰ τοὺς ἄλλους καμμιὰ λέξη;
 Δὲν τοῦ εἶπες, πὼς μαζί μου σέρνω κόσμο,
 ποὺ καρτεροῦ τὴν ὥρα τοῦ χαμοῦ του;
 Δὲν τοῦ εἶπες, πὼς ἐδῶ, μὲς στὸ παλάτι,
 εἶναι κρυμμένοι συνωμότες πλῆθος,
 ποὺ μένα λόγο ἀπάνω του θὰ ὀρμήσουν;
ΘΕΟ. Ζωστή, ὠϊμένα! Στηλώνεται μπροστά μας
 ὁ Σατανᾶς! Ποιὸς εἶσαι, ποὺ σὰ φλόγα
 δὲν μπορῶ νὰ σε πιάσω, καὶ τὰ σπλάχνα
 μοῦ καῖς; **ΤΣΙ.** Κι ὁ βασιλιάς ἀκούγοντάς σε
 θὰ χτύπησε τὰ στέρνα καὶ θολοῦρα
 τὸ μυαλό του θὰ τύληξε καὶ μάταια
 θὰ ζητοῦσε μιὰ λάμψη μὲς στὸ σκότος—
ΘΕΟ. Ἄλί μου, ἀλί! Σὰν ἀνήξερη, σκιάβα,
 τίς βουλές σου ἀκλονθοῦσα, κ' οἱ σκοποὶ σου
 ἀπ' τὴ φωνή, ποὺ νόμιζα δική μου,
 σκορπιούνταν γύρω μὲ χιλιάδες χέρια!
ΤΣΙ. Καὶ τότε ἀκούστη κάτω ἀπ' τοῦ Βοσπόρου
 τὸ κῦμα μιὰ φωνὴ μεγάλη, κι ὅλο
 ἀντήχασε τὸ παλάτι, καὶ σωριάστη
 ὁ βασιλιάς, τὰ στήθια του μασώντας—
ΘΕΟ. Τὰ μάτια σου, Ζωστή, κλείσε καὶ πᾶμε
 στὴν ἐκκλησιά. Δὲν ἔχω τίμιο ξύλο
 ἀπάνω μου καὶ τρέμω! Θέ μου! Θέ μου!

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

Εἶναι καθάρια, βασιλιά, ἡ ψυχὴ σου;
 Νικηφόρε, μετᾶλαβες ἀπόψε;
ΤΣΙ. Φώναξε, Δούκα! Ἔχεις γερὰ πλεμόνια!
 Τρίζουν οἱ θόλοι! Εἶναι δικός μου ὁ θρόνος!
ΝΙΚ. Θεοφανώ! **ΤΣΙ.** Φεύγω, ἔρχεται. Σὲ λίγο
 θὰ σε δῶ πάλε.—

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἄκόμα ἐδῶ εἶσαι; Τρέχα
 στὴν ἐκκλησιά. **ΘΕΟ.** Πηγαίνα, τὶ ζητοῦνε
 τὰ γόνατά μου τώρα τίς κρύες πλάκες.—
ΝΙΚ. Τί θὲς ἐσύ; Ποιὸς σ' ἔστειλε κοντά μου;

ΤΖΟΥΤΖΕΣ

Νᾶρθω μαζί σου, βασιλιά! Φοβοῦμαι!
ΝΙΚ. Ποῦ εἶναι ὁ βάρδος; **ΤΖ.** Ποιὸς βάρδος, βασιλιά μου;
ΝΙΚ. Ὁ ραψωδός, ὁ ραψωδός, ὁ βάρδος.
ΤΖ. Γιὰ ποιὸν μιλάς; Δὲν ξέρω. **ΝΙΚ.** Μόλις ἦρθα
 εἶταν ἐδῶ. Ποῦ πῆγε; **ΤΖ.** Ἐδῶ δὲν εἶταν
 ἄλλος κανεὶς ἀπ' τὸ φρουρό, ἄρχοντά μου.
ΝΙΚ. Γι' αὐτὸν μιλῶ. Μαζύ μου εἶταν στὶς μάχες,
 κι ὅποιος εἶταν μαζί μου ὅθε κι ἂν πῆγα,
 ἂν ἀνοίξῃ τὰ χεῖλη, νὰ μιλήσῃ
 γιὰ τὴ ζωὴ του, ψάλλει ἓνα τραγοῦδι.
ΤΖ. Τὸν ἐδιωξες σὰν ἦρθες, βασιλιά μου.
ΝΙΚ. Τὸν ἐδιωξα; Γιατί; **ΤΖ.** Δὲν εἶχες φόβο
 γιὰ τὴ ζωὴ σου τότες. **ΝΙΚ.** Ἡ ψυχὴ μου
 εἶταν καθάρια πάντα. Ἔτσι δὲν εἶναι;
 Γιατί νὰ φοβηθῶ; Κι ἂν μεταλάβω
 χριστιανικὸ τὸ χρέος. Ποῦ πῆγε ὁ βάρδος;
ΤΖ. Μὲ τοὺς δικούς του πῆγε νὰ γλεντήσῃ.
ΝΙΚ. Ἔτσι; Γλεντᾶ λοιπὸν ἀπόψε ὁ κόσμος;
 Γλεντᾶ, γιατί ὁ στρατὸς ξανᾶρθε πάλε
 φέροντας στοῖβες λάφυρα καὶ πλοῦτη.
 Ψέλνει τὸ πέρασμά μου ἀπ' τὴ Φοινίκη
 κι ἀπ' τὴ Συρία, τῶν καστελλίων τὸ κροῦσος,
 τὸ ζώσιμο τοῦ κάστρου τῆς Ἀντιόχειας,
 τὴ φωτιά, ποὺ μαραίνει τὸ Χαλέπι.
 Ἄκους τοῦ πλήθους τὴ βοὴ μακριάθε,
 τζουτζέ; Γιὰ μένα κράζουν καὶ γλεντοῦνε.
 Ἐγὼ εἶμαι ὁ πορθητής, ὁ βασιλιάς τους!
ΤΖ. Ἐσὺ εἶσαι ὁ βασιλιάς, ποὺ προσκυνοῦμε.
ΝΙΚ. Ἐλα ἐδῶ. Ἐσὺ δὲν ἀκουσες ποτές σου
 νὰ μιλοῦν γιὰ τίς δάφνες τοῦ στρατοῦ μου;
ΤΖ. Τόσα πολλὰ ἔχω ἀκούσει νὰ ἰστοροῦνε,
 ποὺ ξέρω ἀπ' ὄξω κάθε μάχη. **ΝΙΚ.** Λέγε
 λοιπόν. Ἀρχίνα! Ἀφοῦ ἄλλοι ἐδῶ δὲν εἶναι!
ΤΖ. Εἶναι χρόνια πολλά, ποὺ μ' ἄξιο στόλο
 ἀνοίχτης γιὰ τὴν Κρήτη, τὸ λιμέρι
 Σαρακηνῶν κουρσάρων. **ΝΙΚ.** Ὄ! Τὶ φτώχεια
 τὰ λόγια σου ἔχουν! Τίποτα δὲν ξέρεις!
 Θᾶναι τώρα ἑκατὸν πενήντα χρόνια
 ποὺ μᾶς πῆραν οἱ Ἀράπηδες τὴν Κρήτη,
 κι ἀπ' τὰ ψηλά βουνά της, σὰ γεράκια,
 καρτεροῦσαν στὴ θάλασσα ν' ἀσπρίζουν

περιστερένιες, ταξιδιάρες σκοῦνες,
 κι ἀπάνω τους χυμούσαν και κουρσεύαν,
 ὡς πού με χρόνια, ὅσο ἔφτανε τὸ μάτι,
 βλέπαν μόνο τὸ πέλαο νὰ μαυρίζη,
 σὰν κάμπος, σπαραγμένος ἀπ' τὴ φλόγα.
 Κ' ἔτσι ἀρχίσαν τὴν ἄγνα τους νὰ νοιώθουν
 τὰ δωδεκάνησα ὄλα κ' οἱ Σποριάδες,
 και μιὰν αὐγὴ ξυπνοῦσε ἡ Σαλονίκη
 δίχως γυναῖκες και παιδιὰ, και μόνο
 γέροι σαθροὶ κλαῖγαν στὶς ἔρμες πόρτες.
 Πέντε στρατοὺς στέλνει ἡ Πόλη, κ' οἱ πέντε
 μ' αἷμα θερμὸ ποτίζουν και θεριεύουν
 τὰ ἔλατια, τὶς ἀδάμαστες τὶς λευκές,
 και ὅσοι προφταίνουν νὰ φύγουν, σκορπιοῦνται
 ἀπ' τοῦ Ἀρχιπέλαου τὴ μανία.—Και τότες
 ἀπ' τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησποντου ξεβγαίνω
 ἐγώ, πού ἐσὺ τολμᾶς νὰ με κυτᾶζης
 στὰ μάτια τώρα, ἐγώ, πρῶτος ἀπ' ὅλους,
 ὁ λατρεμένος στρατηγὸς τῆς Πόλης,
 ὁ Νικηφόρος, και περῶ στὴν Κρήτη,
 και σπᾶω στρατοὺς, και ζῶνω τ' ὄριο κάστρο
 τοῦ Χάντακα, πού δὲ βαστᾶ μπροστὰ μου,
 και ἀδράχνω τὸ νησι μὲ σιδερένιο
 χέρι, τὸ χαλασμὸ σκορπῶ, και φέρνω
 σκλάβο στὴν Πόλη τὸν μεγάλο Ἑμίρη.

TZ. Μεγάλη, βασιλιᾶ, εἶναι ἡ δύναμή σου!

ΝΙΚ. Ἄ δὲν εἶμουν ἐγώ, θὰ ζοῦσε ἀκόμα
 ὁ Σεῖφ Ἑδδωλάχ, θεϊκὸ φραγέλλι
 στὶς ἀμαρτίες τῆς Πόλης. Ἄ δὲν εἶμουν
 ἐγώ, τῆς Κιλικίας οἱ κάμποι ἀκόμα
 θὰ σειοῦνταν ἀπὸ ἀράπικες φοράδες.
 Ἄ δὲν εἶμουν ἐγώ, τὰ σύνορά μας
 τὶς Ταυρικὲς δὲ θὰ περνοῦσαν πόρτες.

TZ. Κι οὔτε βυζαντινὸ νὰ βγῆ καράβι
 ἀπ' τὰ στενὰ τῆς Ἑλλης θὰ τολμοῦσε.

ΝΙΚ. Ξέρεις, τζουτζέ, πού φέρνει ὁ δρόμος; Μόλις
 πέση τὸ κάστρο τῆς Ἀντιόχειας, μπρός μου
 τῆς θείας Ἱερουσαλήμ ἀνοίγει ἡ στρατά,
 τῆς χώρας τῆς ἱερῆς, πού ἀντίχριστοι ὄγλοι
 χρόνια τώρα κρατοῦν.—Ἐγὼ ἄ δὲν εἶμουν
 σὰ φαρμακερὸ φίδι τὸ λαιμὸ τῆς
 θὰ ὀρθῶνε ἀκόμα ἡ Ἀραπιά, μὰ τώρα
 στὴ φτέρνα μου σπαράζει, σὰν τὸ αἰώνιο
 φίδι, πού ἡ οὐράνια πάτησε Παρθένα!

TZ. Ὁ Θεὸς μοναχὰ πιὸ δυνατὸς σου!

ΝΙΚ. Σῶπα! Τότες γιατί τέτοια ὦρα μνέσχω
 ἐδῶ, στὴν κούαν ἀυλή; Γιατί δὲν εἶμαι
 στὰ θερμὰ δώματά μου, νὰ κοιμοῦμαι

σὰ δίκιος κ' ἰσχυρὸς μονάρχης; Μῦλα!
 Γιατί κολνᾶς ἀπάνω μου και τρέμεις;

TZ. Εἶναι ψυχρὸς ὁ ἀγέρας. **ΝΙΚ.** Συνειθίζεις
 νὰ σκορπᾶς πάντα ἐσὺ πικρὲς ἀλήθειες.
 Μὴ μοῦ κρύβης, ἀν ἔξερης τώρα κάτι,
 πού τὴν ψυχὴ μου μαυρίζει. **TZ.** Δὲν ἔξερω
 τίποτα, βασιλιᾶ μου. **ΝΙΚ.** Ἄν ἡ ψυχὴ μου
 εἶναι καθάρια, γιατί τότε ἐκείνη
 ἡ μυστικὴ φωνὴ μοῦ τὸ ρωτοῦσε;
 Εἴταν ὀχτροῦ ἢ φίλου φωνὴ; Ποιὸς ξέρει;
 Ποιὸς θὰ μοῦ πῆ; Ποιὸς θὰ μοῦ πῆ; **TZ.** Φοβοῦμαι!

ΝΙΚ. Γιατί μαζεῦτη κόσμος ἐδῶ μέσα
 τὴν ὦρα, πού ἦρθα; Φταίξιμο δικό μου
 ἀν ἀρχόντοι, δομῆστιχοι, λογάδες
 εἶναι ἀνάξιοι; Ἀπὸ μένα τί γυρεύουν;
 Δὲ μιλᾶς; Τί ἔχω κάμει και φολιαῖζει
 ἡ προδοσιὰ σὰ στήθη τῆς Αὐγούστας,
 ἐγώ, πού γιὰ δική της χάρη, ἀκόμα
 στὴν ἀτιμία τοῦ ἀφορεσμοῦ εἶχα φτάσει;
 Τί συλλογιέσαι και ὄλο τρέμεις, λέγε!

TZ. Εἶναι κρυμμένοι ξένοι στὸ παλάτι,
 και μᾶς κυτᾶζουν. Πᾶμε νὰ κρυφτοῦμε
 στὰ δώματά σου! **ΝΙΚ.** Ἄλλο νὰ πῆς δὲν ἔχεις;
 Πές μου, ποιὸς ἀναψε ἔτσι στὴν καρδιά τους
 τὸ μῖσος; Γιατί θέλουν τὸ χαμό μου;
 Οἱ σκοποὶ μου ἱεροὶ δὲν εἶναι; Ἄν ἔχω
 πολεμήσει μονάχα γιὰ τὴ χάρη
 τῆς Παρθένας, ἐντὸς τους μῆξε τότες
 ὁ Σατανᾶς. Μὰ ὁ Σατανᾶς δὲν ἔχει
 δύναμη νὰ νικήσῃ τὴν Παρθένα,
 και ὁ Πειρασμὸς δὲ μοῦ ἄρπαξε ἀπ' τὰ χεῖλια
 καμμιὰ βλαστήμια. Ἐτσι, εἶναι αὐτοὶ χαμένοι!—
 Ὅμως γιατί ἔχω κάποιο κρύφιο τρόμο;
 Ἄν εἶμαι δούλος ἀγαθὸς και δίκιος,
 και ἀν εἶναι οἱ ἀνίεροι στοχασμοὶ μακριὰ μου,
 γιατί σκεπᾶζει θλίψη τὴν ψυχὴ μου,
 σὰν ἀγνή συνεφιά, πού στάλα στάλα
 ὄλο ρίχνει μικρὴ και κρούα ψιγάλα;
 Πές μου, γιατί; **TZ.** Δὲν ἔξερω! Πᾶμε μέσα!
 Γιατί ἄδικα νὰ πάω κ' ἐγὼ χαμένος;

ΝΙΚ. Γιατί χάθη ἡ γαλήνη τοῦ σπιτιοῦ μου;
 Γιατί θέλω ἡ αὐγὴ μὲ τὰ φτερά της
 νὰ σκίση τὸ βαρὺ πέπλο τῆς νύχτας;
 Γιατί; Γιατί; **TZ.** Φοβοῦμαι, ἀφέντη. Πᾶμε!

ΝΙΚ. Ἄν ἄδικο δὲν ἔχω καμωμένο,
 ἀν ταπεινὰ λατρεύω τὸ θεὸ μου,
 χωρὶς κρύφιο σκοπὸ, σὰ σκλάβος μόνο,
 γιατί ἡ βασιλικὴ χάνεται ἰσχή μου

στοῦ παλατιοῦ τὴν ξαφνικὴ αὐτὴν ὄψη;
 Γιατί, τζουτζέ; **ΤΖ.** Φοβοῦμαι, βασιλιᾶ μου.
 Γιατί θέλεις νὰ πάω κ' ἐγὼ χαμένος;
ΝΙΚ. Ἄ δὲ βλάστησε ἐντός μου καμμιὰ σκέψη
 ἀπ' αὐτές, πὺ μακριὰ πρέπει νὰ στέκουν
 ἀπ' τὸ νοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, πὺ γεννήθη
 πὺ ἀργὰ ἀπ' τὰ τριάντα τρία χρόνια τοῦ πρώτου
 αἰῶνα, γιατί μαύρη με κατέχει
 λαχάρα, ὅπως σὲ νύχτα δίχως ἄστρο—
 Γιατί, τζουτζέ; **ΤΖ.** Μὴ με ρωτᾷς. Δὲν ξέρω.
 Τί θέλεις νὰ σοῦ πῶ; Μοιάζεις μ' Ἐκείνον,
 πὺ ἦρθε στὸν κόσμο ἐδῶ γιὰ τὸ καλὸ μας,
 καὶ μιὰ νύχτα σὰν τούτη, ἔτσι, μονάχος,
 στὴν κρύα Γεσθημανὴ παρακαλοῦσε—
ΝΙΚ. Σῶπα! Κλεῖσε τ' ἀνίερο στόμα! Σῶπα!
 Μὴ βλαστημᾷς! Μὴ βλαστημᾷς! Βουβάσου!
 Ἔλα δῶ. Πές μου τὴν ἀλήθεια. Πές μου
 τὴν ἀλήθεια. Ἔχεις ἐθνικὸ κεφάλι,
 ἀλλιῶς τζουτζές δὲ θὰ εἴσουν. Πές μου τώρα:
 γι' ἄστειο δὲν εἶπες τὰ ἐθνικὰ αὐτὰ λόγια;
 Αἰτία δὲν εἶμαι ἐγὼ νὰ βλαστημῆσῃς;
 Μίλα λοιπὸν! **ΤΖ.** Ποιὰ ὀργὴ ξάφνου σε ἀρπάζει;
 Πάρ' τα γι' ἄστεια, γιὰ σοβαρά, ὅπως θέλεις!
 Ἄς πᾶμε μέσα! **ΝΙΚ.** Σκύλε! Πές καθάρια
 τί πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ σου, ἦ, πρὶν προφτάσῃς
 νὰ κἀνῃς βῆμα, νά!, σὲ δυὸ σε σκίζω
 σὰν κουρέλι! **ΤΖ.** Κοντὰ σου ἦρθα, τὶ μόνος
 φοβούμουν στὸ θεοσκότεινο παλάτι,
 καὶ τώρα ἐσὺ γυρεύεις νά με πνίξῃς;
ΝΙΚ. Μίλα! Μίλα λοιπὸν! Μίλα! Σωπαίνεις;
 Σωπαίνεις; Δὲ μιλάς; Ἐγὼ ἢ αἰτία
 λοιπὸν νὰ πῆς μὲ τὸ Χριστὸ πὺ μοιάζω;
 Ἐγὼ μ' Ἐκείνον ὅμοιος; ὦ! Ποιὰ φρίκη
 μοῦ ἰδρώνει τὰ μαλλιά στὶς ρίζες! Κάτι
 καινούργιο, ἄγνωρο ὑψώνεται! Φουσκώνει
 τὸ χῶμα σὰν τῆς θάλασσας τὸ κύμα!
 Ποιὰ πέρασε ἁμαρτία στὸ νοῦ μου; Τί εἶπα;
 Κανεῖς μὴ μοῦ θυμῶσῃ τί εἶπα! Πές μου,
 πὺς κανένας δὲ μ' ἄκουσε ὡς μιλοῦσα!
 Πές μου, πὺς ζοῦμε στοῦ πελάου τὰ βᾶθη!
 Ἄλί! Ἡ Ἀραπιά ἢ φαρμακερὴ σπαράζει
 στὴ φτέρνα μου, ὡς τὸ φίδι, πὺ ἢ Παρθένα
 πάτησε! Ἔτσι εἶπα! Ὁϊμέ! Τὶ σκότος γύρω!
 Ποιὰ μάτια με κντάζουν; Ποιὸς καρφώνει
 ἀπάνω μου τὸ βλέμμα, ἀκίνητο, ἄσπρο,
 καὶ δὲ μιᾶ, τὰ χεῖλη δὲν ταράζει,
 μὰ τρέμει, ὡς πίσω ἀπ' τῆς φωτιᾶς τὴν ἄχνα;—
 Θέ μου! Θέ μου! Εἶσαι ἐσύ, πὺ ἔχεις νικήσει

τὴν Ἀραπιά, κ' ἐγὼ στερνός σου δοῦλος;
ΤΖ. Βασιλιᾶ! Σήκω ἀπάνω! Θέ μου! Θέ μου!
ΝΙΚ. Φεῦγα!— Ποιὰ παγερὴ λάμψη φωτίζει
 τὸ νοῦ μου! Στάζει ἢ νύχτα κρύο, φαρμάκι!
 Γιατί εἴμαστε οἱ θνητοὶ σάπια ὄντα, ἀνάξιοι,
 καὶ ἀνήμεροὶ στοῦ Ἀντίδικου τὶς πλάνες;
ΤΖ. Βασιλιᾶ, σήκω ἀπάνω! Σήκω! Τί ἔχεις;
ΝΙΚ. Δὲν πολεμοῦσα μοναχὰ γιὰ Κεῖνον!
 Τὰ δυὸ ἄνομα πουλιά, ἢ δόξα κ' ἢ φήμη,
 φωλιάσαν μέσα ἐδῶ! Πὺς νὰ μιλήσω
 τώρα πιά γιὰ τὴν ἄσωτη ψυχὴ μου,
 πὺ, σὰ γυναῖκα, ὁμώνει στὴν ἀγάπη
 μὰ σπαρταρᾷ στὴν ἡδονή! Ἄς με κρίνῃ
 ἓνας θνητός! Ἄδερφοί μου, μιλήστε!
 Ὅλα βουβά, καὶ τοῖχοι μόνο γύρω;
 Τὴ σκέψη μου κρατήστε! Ὁϊμένα, ὠϊμένα!
 Ἄλί μου! Ἄλί!
ΤΖ. Βασιλιᾶ! **ΝΙΚ.** Φεῦγα! Φεῦγα! Τώρα νοιώθω!
 Ὁ εὐτυχισμένος βασιλιᾶς τῆς Πόλης,
 Νικηφόρος καὶ ἀνίκητος, τὸ φᾶσμα
 κάθε ἀντίχριστου ἐγὼ κ' εἰδωλολάτρη,
 πὺ δὲ γνώρισα θλίψη στὴ ζωὴ μου,
 δὲν ἔχασα μιὰ μάχη, δὲ μοῦ πήρε
 κανεῖς ὀχτρός τὰ λάφυρα καὶ σκεύη,
 ἐγὼ—ποιὰ φρίκη, ἄλί μου!, μὲ σπαράζει!
 Ποιὸ κρίμα στὸ μυαλό μου ἔχει γλυστορήσει!—
 Κραῖξε τώρα, ψυχὴ, τὸ στοχασμό σου!
 Φώναξε κεῖνο, πὺ ἔκρυβες στὰ βύθη,
 καὶ οὔτε σ' ἐμὲ δὲ μολογοῦσες, ἔβγα
 ὄλη γυμνή, ἀφ' οὔ σωτηρία δὲ λάμπει!—
 Καθὼς τρανοῦσα στῆς Συρίας τὴν πύρα,
 σ' Ἀράπικα κορμιὰ πατώντας, καὶ ὅλα
 γύρω μου ἀχνίζαν, σὰν τὴ γῆ στὸ θέρο,
 μὲ μιὰς προστά μου φάνταζε ἢ λευκότη
 τῆς θείας Ἱερουσαλήμ, σὰ μιὰ πατριδα,
 πὺ ἀπὸ μὲ καρτερᾷ τῇ λευτεριά της,
 καὶ τῆς Ἀντιόχειας ἔξωσα τὸ κάστρο,
 μόλις πέση στὰ χεῖρα μου, ν' ἀνοίξῃ
 ὁ δρόμος τῆς θείας γῆς, κ' ἐκεῖ, καινούργια
 παίρνοντας λεβεντιὰ—τώρα τὸ νοιώθω,
 ὁ στοχασμός μου ἔτσι τραυᾷ!— νὰ σύρω
 στῆς Περσικῆς τὴ χώρα, στοὺς Ἀβγάνες,
 στοὺς Ἰντοῦς, στοὺς Μογγόλους, καὶ σὰν ξίφος
 ἀγγελικό, σὰν καινούργιος προφήτης,
 τῶν χριστιανῶν τὴν πίστη νὰ στεριώσω!
 Ἄλί μου, ἢ ἁμαρτία πὺς με σουβλίζει!
 Θέ μου! Ὡς τώρα θαρροῦσα ἐσὺ πὺς εἴσουν
 πάντα μ' ἐμέ, σὰν κάποιος τοῦ σπιτιοῦ μου,

τὴν εὐκὴ σου πὼς εἶχα πρὶν ἀπ' τὸ ἔργο,
 μὰ τώρα, ἐδῶ, φριχτὸ νανάγιο, νοιώθω
 γιατί μὲ τῆς βροχῆς τῆ δρόσο ἀνάβεις
 τὸ κεραυνό, καὶ μὲ χάλκινο χέρι
 πετᾶς τὸν ἥλιο μὲς στὰ οὐράνια πλάτη.
TZ. Τὶ θὰ γενοῦμε, ὦϊμέ!, τὶ θὰ γενοῦμε!
ΝΙΚ. Σῶπα μαύρη ψυχὴ! Τζουτζές δὲν θὰ εἴσουν,
 ἃ δὲν εἴσουν ἀντίχριστος. Δὲν ξέρω
 πὶὸ ἀκάθαρτη ψυχὴ, ἀπ' αὐτόν, ποῦ χαιρεῖ
 τὸν ἑαυτὸ του σαρκάζοντας στὸν κόσμο.
 Σ' ἔστειλε ὁ Σατανᾶς κ' ἐσὲ ἐδῶ πέρα
 τῶν μαχῶν μου τίς δόξες νὰ ἱστορήσης;
 Ν' ἀνεβαίνω ψηλότερα, ὡς νὰ φτάσω
 στῶν κεραυνῶν τὸ δῶμα; Τὸ συχώριο
 φυλᾶ ὁ Θεὸς γιὰ τοὺς μικροὺς, καὶ φέρνει
 τὸ γιγαντένιο χτύπημα σ' ἐκείνους,
 ποῦ ἀνεβῆκαν ψηλά, κ' ἔτσι νομίσαν
 ἰσόθεοι πὼς γινῆκαν καὶ προφήτες!
 Ξέρεις νὰ πῆς κάποιον κακὸ μεγάλο
 νὰ ταπεινώσῃ τὴν ψυχὴ μου; **TZ.** Ξέρω
 πὼς σε γελᾷ ἡ βασίλισσα. **ΝΙΚ.** Τὸ πρῶτο
 χτύπημα τοῦ Θεοῦ! Δὲν εἶναι ἀκόμα
 τίποτα! Ἐγώ, μέσα σὲ μύριους ἄλλους,
 ἐγώ, γέρος, κακόφτιαστος καὶ μαῦρος
 θέλησα τὸ θεϊκὸ νὰ γευτῶ κάλλος,
 καὶ ἄς τὸ ἀγοράσω μὲ ἁμαρτία! Δὲν εἶναι
 τίποτα ἀκόμα. Ἄλλα δὲν ξέρεις; **TZ.** Ξέρω,
 πὼς σε προδίνει ὁ Τσιμισκῆς. **ΝΙΚ.** Δὲν εἶναι
 τίποτα ἀκόμα! Αὐτὸς μ' ἔχει βοηθήσει
 στὴ βουλή τῆς εἰρήνης καὶ στὴ μάχη.
 Στὸ θρόνον αὐτὸς μ' ἀνέβασε. Ἄλλο πὲς μου.
TZ. Στὸ παλάτι πολὺς κρύφτηκε κόσμος.
ΝΙΚ. Τὸ χαμό τους ζητοῦν νὰ ἐκδικηθοῦνε.
 Ὁ καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς, νὰ ξαγοράσῃ
 θέλει ὅ,τι αὐτὸς ἔχει χαρίσει. Ἀκόμα
 δὲ μίλησε ὁ Θεός, τζουτζέ. Τὸ κοῖμα
 φωνάζει μὲς στὰ στήθεια μου. Κι ἀπ' ὄξω,
 ἄκου, τὸ φαῦλο πλῆθος μὲ μεγάλες
 φωνές με ὑμολογᾷ καὶ μ' ἀνεβάζει
 στὰ οὐράνια! Ὅσο ἀψηλότερα ἀνεβαίνω,
 ὅσο θαρροῦν, πὼς ἄφταστος, μεγάλος
 εἶμαι, τόσο μακριάθε ἀκούω μὲ φρίκη
 νὰ φτάνη τοῦ Θεοῦ ἡ φωνή, σὰ νέφος,
 ποῦ κυλᾷ μὲ βροντὲς καὶ ἀνεμοζᾶλες!—
 Βοήθεια πουνθενά. Κι οὔτε μιὰ λέξη
 δὲν ἀκούω. Καὶ μ' ἀφίνουν νὰ γυρέψω
 τὴν παρηγόρια μέσα στὴν ψυχὴ μου!—
 Στάσου! Περνᾷ μιὰ λάμψη! Ὅχι! Χαμένος,

τζουτζέ, δὲν εἶμαι ἀκόμα! Ὅχι! Ὅλα μένουν
 ποῦ στοχάστηκα, ἐδῶ, βαθεῖα κλεισμένα
 στὰ στήθεια μου! — Τὸ κάστρο ἀκόμα στέκει
 τῆς Ἀντιόχειας! Βυστᾷ! Καὶ θὰ βαστάξῃ,
 ὅπως κράτησε χρόνια τώρα. Μένει
 κλεισμένος τῆς Ἀσίας ὁ δρόμος. Εἶμαι
 σὰν τοὺς πολλοὺς κ' ἐγώ! Δὲν θὰ μπορέσῃ
 νὰ με πειράξῃ ὁ Σατανᾶς, τραυώντας
 νικητὴ τὸ στρατό μου πρὸς τὸν Τίγρη!
 Ξαλάφρωσα, τζουτζέ! — Γιατί φωνάζει
 τὸ πλῆθος στὸ παλάτι ὀμπρός; Τί θέλει;
 Μὲ χαιρετᾷ; Γιατί; Μικρὸς καὶ ἀνάξιος
 εἶμαι! Κι αὐτὴ ἡ χαρὰ με πλημμυρίζει!
 Ἄνοιγουν οἱ οὐρανοί! Μιὰ ἐλπίδα φέγγει!
 Μιλᾷ ὁ Θεὸς στοὺς ταπεινοὺς! Στὸ πλῆθος
 κ' ἐγὼ ἀνῆκω! — Μὰ πὼς φωνάζουν ἔτσι;
 Σατανικὴ φωνή, λές, πῆραν οἱ ὄχλοι,
 θαρρῶ, καὶ ἀκούω νὰ κράζουν τ' ὄνομά μου!
 Τί με ζητοῦν τέτοια ὦρα; Σῦρε, κύτα,
 τζουτζέ. **TZ.** Τί θέλεις νὰ κινᾷς; **ΝΙΚ.** Σῦρε
 στὴν πόρτα ἐκεῖ. Σκαρφάλωσε καὶ κύτα.—
 Τί βλέπεις; **TZ.** Πλῆθος ἄπειρο φωνάζει.
ΝΙΚ. Τί λέει; Τὸν ἦχο οἱ τοῖχοι αὐτοῦ δὲν κόβουν,
 καὶ οὔτε ἔρχεται βαρὺς ὅπως σ' ἐμένα.
 Τί κράζουν; **TZ.** Βασιλιᾷ! **ΝΙΚ.** Γιατί ἡ φωνὴ σου
 εἶνε μουντή, σὰ βήματα στὸ χιόνι;
TZ. Βασιλιᾷ! Βασιλιᾷ! **ΝΙΚ.** Τί ἔχεις νὰ κρίνῃς;
 Πὲς το γρηγόρα. **TZ.** Θέ μου! νὰ περᾶσῃ
 ἡ νύχτα τούτη! **ΝΙΚ.** Λέγε! Τὸ μναλό μου
 καταστροφῆς ἀναλαμπὲς φωτίζει!
TZ. Κ' ἐμένα παραστράτισε. Δὲν ξέρω
 ποῦ εἶναι ἡ χαρὰ, καὶ ποῦ ὁ καίμους! **ΝΙΚ.** Σωπαίνεις;
 Δὲ μιλάς; Δὲ μιλάς; — Γιατί λαχτάρα
 μὲ πνίγει στὸ λαρύγγι; Λέγε! Μίλα!
TZ. Σὲ φωνάζουν, γυρεύουν νὰ σε δοῦνε,
 νὰ σε ὑμνήσουν, γιατί ἔπεσε τὸ κάστρο
 τῆς Ἀντιόχειας κ' ἡ χώρα εἶναι δικὴ μας.
ΝΙΚ. Τὸ περίμενα! Ἄλι μου! —
 Μέσα ἀπὸ μαῦρα, δασὰ φρούδια, λάμπουν
 τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, ἀτάραχη φρίκη!
TZ. Ὁ στρατός σου χυμᾷ πρὸς τὸ Χαλέπι.
ΝΙΚ. Πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ! Σὲ νοιώθω, Θεέ μου!
 Γιὰ σένα εἶναι ἴδια τῆς ψυχῆς ἡ σκέψη,
 κ' ἡ πράξη ποῦ στὴν ἄσπρη μέρα λάμπει.
 Τί φελᾷ ὁ στοχασμὸς κ' ἂν εἶναι κούφιος;
 Σὰ μιὰ μάννα πουλιῶν, ποῦ συνειθίζει
 στῶν φτερῶν τὸν παλμὸ τὰ νέα βλαστάρια
 Κι ἀπ' τῆ φωλιά τὰ βγάζει στὸν ἀγέρα,

φτερά κ' ἐσὺ στοὺς στοχασμοὺς χαρίζεις,
 στὰ χτίσματα σου δείχνεις τὴν ψυχὴ τους
 στὸ ἀλάθευτο καὶ πλήθιο φῶς τῆς μέρας.
 Τώρα νοιώθω βαθειά, γιατί ἔχει πλάσει
 τοὺς ἀγγέλους τοῦ σκότους. Τώρα νοιώθω
 τόση δύναμη ὁ Διάβολος πῶς ἔχει!—
 Νῆρθω κοντά σου, Ἰώβ. Γιατί με διώχνεις;
 Οἱ ψυχές μας δὲ μοιάζουν. Κ' οἱ μαρτύροι
 εἶναι μακριὰ ἀπὸ μέ. Κ' ἐγώ, μονάχος!
 Μονάχος! Κανείς ἄλλος δὲ μοῦ μοιάζει!
 Συφορά! Συφορά! **ΤΖ.** Γιατί μακριὰ σου
 τὰ σαντάλια πετᾶς; **ΝΙΚ.** Δὲ βλέπεις; Ἦρθε
 ἡ ὥρα νὰ ξαγοράσω ὅλες τὶς νίκες,
 τῆς ζωῆς μου τὴν ἥσυχην εὐτυχία!
ΤΖ. Εἶναι στρωμένη ἡ ἀδλὴ μὲ πλάκες. Στάζει
 παγωνιά! **ΝΙΚ.** Καὶ τὸ χιόνι θὰ θερμάνη
 ἡ κολασμένη ψυχὴ μου!—Εἶναι λίγα!
 Κι ἂν γονατίσω ἐδῶ, κι ἂν ἡ πορφύρα
 τριφτῇ ἀπ' τὰ γόνατά μου, εἶναι ὅλα λίγα!
 Ὁ Θεὸς δὲ μιᾶ! Μὲ βλέπει μόνο!
ΤΖ. Βασιλιᾶ μου, φοβοῦμαι, βασιλιᾶ μου!
ΝΙΚ. Δὲν ξέρεις κάποιο ἀνείπωτο μαρτύριο;
 Κάποιο μεγάλο βάσανο; Δὲν ξέρεις,
 ἁμαρτωλὴ ψυχὴ, κανέναν πόνο;
ΤΖ. Ἄλὶ μου, βασιλιᾶ! **ΝΙΚ.** Τώρα θυμοῦμαι!
 Στοῦ Ἄθου τ' ἀσκηταριά, καινούργοι ἐρμίτες
 καρφώνονται στοὺς τοίχους καὶ τὰ χέρια
 ἀνοίγουν σὲ σταυρό. Τώρα θυμοῦμαι!
ΤΖ. Ποῦ πᾶς ἀφέντη; **ΝΙΚ.** Ἐδῶ! Στὸν κρῦο τὸν τοῖχο.
 Τὰ γέριχα τὰ χέρια, δὲς, ἀνοίγω
 ὅσο μπορῶ ἀψηλότερα, νὰ σπᾶσουν
 τὰ νεῦρα, ποὺ τὰ δένουν μὲ τὸ στήθος,
 κ' οἱ μῦς, σὰν ἀπὸ βάρος γιγαντένιο
 νὰ σπαράζουν στὸν πόνο. **ΤΖ.** Βασιλιᾶ μου!
 Βασιλιᾶ μου, χαθήκαμε. **ΝΙΚ.** Τὰ χεῖλια
 δὲ σειοῦνται τοῦ Θεοῦ. Βουβὰ ὅλα γύρω.
ΤΖ. Βασιλιᾶ! Βασιλιᾶ! **ΝΙΚ.** Τί ἀκοῦς; Μακριάθε
 κάποιο σφύριγμα ἀκούστη! **ΤΖ.** Ὁχι! Δὲν εἶναι
 σφύριγμα! Ὁχι! Ὁχι! Σὲ κάποια σκιμαῖδα
 τοῦ μουσικλωμένου τοῖχου κλαίει ὁ γκιώνης.
ΝΙΚ. Δὲν εἶναι ὁ γκιώνης. Ἔτσι δὲ θρηνοῦνε
 τοὺς ἀδελφούς! Σφυρίζουν! **ΤΖ.** Ὁχι! Κάποιο
 κορυδαλὸς τὸ πέταγμα θὰ πῆρε
 στὰ οὐράνια! **ΝΙΚ.** Σῶπα! Δὲς! Ξανασφυρίζουν!
 Ἦρθε ἡ ὥρα τῆς κρίσης! Καὶ τὰ χεῖλια
 δὲ σειοῦνται τοῦ Θεοῦ! Λέξη δὲ λένε!
 Εἶναι μικρὸ τὸ πέσιμο μπρὸς στὸ ἦθος!
 Πῶς νὰ βουλιᾶζω ἀκόμα; **ΤΖ.** Βασιλιᾶ μου!

ΝΙΚ. Γονατιστός, γονατιστός! Νὰ σπᾶσουν
 τὰ γόνατά μου! **ΤΖ.** Θεέ μου! Εἶμαι χαμένος!
ΝΙΚ. Γιατί τοῦ πλήθους ἡ βουὴ δὲν παύει,
 καὶ πνίγει τοῦ Θεοῦ τὴ φωνή;—Σκίσε
 τὰ ροῦγα μου, τζουτζέ! Σκίσε, σοῦ λέω!
 Στοὺς ὤμους μου τῆς νύχτας νὰ περᾶση
 ἡ παγωνιά σὰ σὲ ρημάδια. Σκίσε
 πὶὸ πολὺ ἀκόμα! **ΤΖ.** Παναγιά; Παρθένα!
ΝΙΚ. Καμμιά οὐράνια φωνή!—Τὶ ἄπατο βάθος
 ἔχει ἡ ἁμαρτία μου, ὠϊμέ!, τὶ ἄπατο βάθος!—
 Τζουτζέ, ξερίζωσέ μου τὰ μαλλιά μου,
 τὰ γένεια μου, τζουτζέ, τρίχα μὲ τρίχα!
ΤΖ. Θεέ μου! Θεέ μου! **ΝΙΚ.** Μὴν κλαῖς! Στὸ μέτωπό μου
 βάλε βαθειὰ τὰ νύχια σου καὶ σκίσε
 τὶς ρυτίδες, κακοῦ στοχασμοῦ φῦτρες!—
 Θεέ μου! Θεέ μου! Σ' ἐσένα ὁ λογισμὸς μου!

ΧΟΡΟΣ

Προδοσιά! Προδοσιά! Χαθήκαμε ὅλοι!
 Ἔνας προδότης μᾶς κρατᾶ στὸ χέρι,
 ποὺ τὸ χαμὸ μας μελετᾶ! Φευγάτε!
 Φευγάτε! Ὁ Τσιμισκῆς μᾶς ἀφανίζει!

ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Σταθῆτε! Σᾶς προστάζω νὰ μ' ἀκούστε!
ΧΟΡ. Ἐσὺ εἶσαι ὁ ὀχρός! Στὴ μάχη δὲ μᾶς ἔχεις
 πιστοὺς ὀπλίτες.—Ἀδελφοί, φευγάτε!
ΤΣΙ. Ποῦ θὰ πάτε; Κλεισμένες εἶναι οἱ πόρτες!
ΧΟΡ. Θὰ πηδήξω τὰ κάγκελα, τοὺς τοίχους!
ΤΣΙ. Καὶ θὰ πέσης στὸ πλῆθος, ποὺ προσμένει.
ΧΟΡ. Ἄπ' ἄλλο δρόμο, φίλοι, ἀπ' ἄλλο δρόμο!
ΤΣΙ. Παντοῦ φρουροὶ στὶς πόρτες καὶ στοὺς τοίχους.
ΧΟΡ. Ἄλὶ μας! Ἀδελφοί, τί θὰ γενοῦμε;
ΤΣΙ. Ἀκούστε ἐμέ. Σταθῆτε. **ΧΟΡ.** Τί ν' ἀκούσω;
 Ἄπ' τὸ στόμα σου στάζει τὸ φαρμάκι.
 Ἐσὺ εἶσαι ὁ Σατανᾶς μας! Ἐσὺ ὑφαίνεις
 πονηρὰ τὸ χαμὸ μας! Στὸ παλάτι
 μᾶς ἔκλεισες ἐσὺ γιὰ νὰ χαθοῦμε!
 Ἀδελφοί, ὀμπρός! Τὸν Τσιμισκῆ χτυπάτε!
 Τί ἀργεῖτε; Ὀμπρός! Τὸν Τσιμισκῆ χτυπάτε!
ΤΣΙ. Ἀκούστε πρῶτα κ' ὕστερα χτυπήστε!
 Ἄν εἴμουν πονηρός, δὲ θὰ σκεφτόμουν,
 πῶς σὲ μιά τέτοια στιγμή θὰ γυρῶ
 τὰ σιλέτα στὸ στήθος μου; Κι ἂν πᾶτε
 τὸ χαμὸ σας ζητοῦσα, δὲν μποροῦσα
 σὲ φυλακὲς ὑπόγειες νὰ σᾶς θάψω,
 τὴν ὥρα, ποὺ ἀφῆσε ὁ Αὐγουστός σ' ἐμένα
 τοῦ κορμιοῦ σας τὴν τύχη; Ἔσεῖς, ποὺ πρῶτα

τρομαγμένοι γυρεύατε να φτάστε
στο έλεος του πλάστη αγάλι αγάλι, τώρα
ζητάτε άμαρτωλό τράγο σ' έμένα;

ΧΟΡ. Γιατί τότες μās σέρνεις στο παλάτι
άπο δώμα σε δώμα; Γιατί άπόψε
στά δώματά του ό βασιλιάς δέν είναι;
Μās είπες, θά τον βρούμε μοναχό του,
κατάμονο, χωρίς φωνή και βλέμμα,
με ύποταγή και τρόμο να προσμένη.
Και γυρίσαμε όλοϋθε και δέν είναι
πουθενά, κ' οι στοές και τὰ προδρομία
είναι άδεια και βουβά, και μόνο οι τοίχοι
άπ' του πλήθους τὸ τάραγμα τρανιάζουν.

ΤΣΙ. Θά βρεθῆ! Θά βρεθῆ! **ΧΟΡ.** Βοά τὸ πλήθος!
Τι θά γενοῦμε, αἰμέ!, τι θά γενοῦμε!

ΤΣΙ. "Α δὲ χαθῆ, χαθήγαμε όλοι άπόψε!
Μὲ γαλήνη άκλουθήστε με. **ΧΟΡ.** Σ' άκοῦμε.
Σ' άκλουθοῦμε όπου θέλεις. Ποῦ είναι; Ποῦ είναι;

ΤΖ. Νά τος, παιδιά, νά τος, άφέντες, νά τος!

ΤΣΙ. Ποιός είσαι έσύ; **ΤΖ.** Νά τος, άφέντη, νά τος!

ΤΣΙ. "Ο βασιλιάς; Ποῦ; **ΤΖ.** Νά τος! **ΧΟΡ.** Ποῦ; Ποιός είναι;
"Ελα κοντά. Ποιός είναι; —Κάποιος ήσκιος
σάν ανθρώπινο σῶμα εκεί μαυρίζει.
"Ο βασιλιάς είναι αυτός, πὸν έχει ύψώσει
γονατιστὸς τὰ χέρια, κι άπ' τὰ γένεια
στάζει ιδρωῶς ματωμένος στά σκισμένα
ροῦχα του, στά γυμνά του στήθη; "Αλί μου!
Γιατί στέκεται άκίνητος, δέν κρένει
λέξη, και δέν άκούει—και δὲ φοβάται!—
Τρανηχῆτε, άδερφοί μου, τρανηχῆτε!—
Τὸ μυαλό μου θολώνει! —Θέ μου! Θέ μου!
Στους κόρφους σου ζητῶ νὰ ξεποστάσω!
"Η κατάρα μαυρίζει γύρωθὲ μου!
Βασιλιά μου, συχώρα με! Μπροστά σου
παντοτεινός σου σκλάβος γονατίζω!

ΤΣΙ. Τὸ Θεὸ μελετᾷς και γονατίζεις
μπροστά σ' αὐτόν, πὸν τὸ Χριστὸ χλευάζει;
Κύτα! Κύτα! "Ο Χριστὸς όρθὸς κορμόταν
στο θεῖο σταυρό, μὰ αὐτὸς τὸν ξεπερνάει
και γονατίζει! Κ' αἷμα άπ' τὰ μαλλιά του
τρέχει πὸ πλήθειο, παρὰ αν είχε άγκάθια
για κορῶνα! "Ω! Δαιμονισμένοι! "Εντὸς σας
δὲ γεννιέται λοιπὸν μὰ ἱερὴ λύσσα;
Τόσο είστε άνόσιοι; Τόσο εἶνε μακριά σας
μὰ άχτίνα άπο θεία χάρη; **ΝΙΚ.** "Αλί μου, αἰλί μου!

ΧΟΡ. Μιλᾷ! Μιλᾷ! Στενάζει! Είναι δικός μας!

ΤΣΙ. Μὴν άργῆτε! Γοργά! Χτυπήστε έντὸς του
τὸ Σατανᾷ! Χτυπήστε τον! **ΧΟΡ.** Χτυπάτε!

ΝΙΚ. Τσιμισκῆ, Τσιμισκῆ! Μὲ λευτερώνεις
άπ' τὴ μαύρη ζωὴ μου! Τώρα ἐλπίζω
στὴ συχώρεση, πὸν φέγγει στά οὐράνια.¹

ΣΤΡ. ΧΟΡ. Ποιός είσαι, ποιός είσαι, πὸν άκόμα κ' εκείνοι,
πὸν πέφτουν βαρυνά χτυπημένοι άπο σένα,
σ' εἰλογοῦν;
Γνώρισα άντρες πολλούς, νικητές, πὸν στο τέλος
τῆς μάχης στά χάλκινα κορῆ τους παίρναν
τῆς μέρας τὴν ύστερη, πύρινη άχτίνα
και φέγγαν σάν ήλιοι.
Εἶδα ἐρμίτες, νὰ ύψώνουν στο σύθαμπο
τῆς αὐγῆς τὸ λιγνὸ τους κορμὶ πρὸς τὰ οὐράνια
κ' ή ψυχῆ έντὸς νὰ λάμπη άπ' τους ὕμνους στὸν Πλάστη,
πὸν νὰ φέγγουν βουβά, σάν τὴ φλόγα,
πὸν χαμένη πετᾷ στὴ χλωμάδα τῆς μέρας.
Μὰ δέν εἶδα ποτές ένα φᾶσμα ὡς έσένα,
τὴ λάμπη ν' άρπᾷ στοχασμῶν, πὸν γεννιοῦνται
στὴ φοιτῆ ταραχῆ τῆς νυχτός, σάν τὶς σπίθες
άπ' τ' άκόνι, πὸν τρώει τὸ ζωόφθορο άτσάλι,
άπ' τὰ πέταλα αλόγου, πὸν σπάζουν τὶς πλάκες,
και βουβά νὰ χαλκεύη φωτοστέφανο τέτοιο,
πὸν θά λάμπη μονάχα στο μέτωπο τοῦ
Βελζεβούλ, τὴ στιγμή, πὸν στο μαῦρο παλάτι του
μιὰ φωνή θ' άκουστῆ, και θά λάμπουν οι θόλοι,
και χιλιάδες φιδίσιες, γλοιτσίσιαιες ράχες,
τὸ φοιτῶ αντιφεγγόντας τὸ φῶς, θά κινήσουν
μὲ βουή, νὰ ταράζουν ψυχῆς κολασμένες.

"Αντιστρ. Θέ μου, Θε μου! ἄφησέ με τὴ μαύρη ὥρα τούτη
νὰ γυρίση ὅλη ή σκέψη μου, κι ὅλη ή ψυχὴ μου
πρὸς έσέ.
Τὸ καλό, τὸ κακό, πὸν εἶχα κάμει ὡς τὰ τώρα
στὴ μακριά μου ζωὴ, οι προσεχνές κ' οι κατάρες,
κι ὅλο τὸ άπειρο πέρασμα χρόνων και χρόνων,
πάντα πρόβαλλαν μπρός μου
σὰ σπηλιὰ άπο βαριούς σταλαχτίτες,
κ' εἶταν προᾶξες άκίνητες, κι άδροσες στέκαν,
τὸ χυμὸ φυλακῶσαν, πὸν τὶς γέννησε, κι οὔτε
μὰ συνείδηση χάραξε γύρω.
Και μονάχα, ὅπως ὅταν στο σπήλαιο χυμίση
καταχνιά και δροσίση τους τοίχους, κι αγάλι,
ζωντανεύουν τὰ κρούσταλλα, κι ὅλα σταλάζουν
και στο θάμπωμα μοιάζουν με κρούους καταράχτες,
πὸν γεννοῦν στὴν ὀρμὴ τους ὀμίγλες και τόξα,
τώρα ξάφνου τὰ χρόνια με μιάς ζωντανεύουν

¹ Εδῶ, στο θέατρο, θά τελειῶση ή δεύτερη πράξη. "Η τρίτη άρχίζει με
τὸ χορικό, πὸν ακολουθεῖ.

καὶ θωρῶ κάθε πράξη μου, κάθε μου μέρα
 νὰ κυλᾷ πρὸς τὴν ἀνομιή τούτη τὴ νύχτα.—
 Ἄδερφοί μου, ἀδερφοί μου, τὰ ροῦχα σας σκίστε,
 τραυᾶτε τὰ γένεια καὶ τὰσπρα μαλλιά σας,
 κι ἀλί! κρᾶξτε, ἀλί μας! κι ὠϊμέ! τρεῖς ὠϊμένα!—
 Στὴ λατρεία τοῦ Διαβόλου δὲν ἔζησα, τώρα
 πῶς νὰ νοιώσω, πῶς εἶμαι κ' ἐγὼ κολασμένος;
ΤΣΙ. Τὸ πλῆθος ὄξω κρᾶζει σὲ μεγάλη
 ταραχή, κι ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ παλάτι
 γρικῶ φωνές, τρεξίματα. Σφαλῆστε
 τίς πόρτες ὄλες. Μοιραστήτε. Ἀκοῦτε
 τὸ βασιλιᾷ σας. **ΧΟΡ.** Πόθο ἔχω νὰ σπάσω
 τὰ στήθια μου! Ὁ, τι θέλει ἄς γίνῃ! **ΤΣΙ.** Ἄ θέλῃς
 νὰ χτυπηθῆς, σύρε στίς ὄξω πόρτες,
 κι ἀνοίγοντάς τες, φώναξε στὸν ὄχλο,
 πῶς ἐσὺ εἶσαι ὁ φονιάς τοῦ βασιλιᾷ του.
ΧΟΡ. Θέ μου! Θέ μου! **ΤΣΙ.** Γοργᾶ τὸ νεκρὸ σῶμα
 λίγοι ἀπὸ σᾶς σὲ ἀπόμερη ἄς τρανήξουν
 γωνιά. **ΧΟΡ.** Τὸ κρῖμα μου ὦ! πῶς νὰ σηκώσω!
ΤΣΙ. Ἡ βίγλα πῆρε μυροιδιά, σὰν ὄρνιο.
 Σὰ κυλῶ μουνθονίζει καὶ φωνάζει.
 Τὸ Νικηφόρο ὀλοῦθε ἀναζητοῦνε.
 Τώρα σκορπιέται ἡ φρίκη καὶ στὸ πλῆθος.
 Κλείστε καλὰ τίς πόρτες! Ἀυσσασμένη,
 στριγγὴ φωνὴ βγαίνει ἀπ' τὸ πλῆθος. Τώρα
 χυμᾷ στὴν πόρτα τῆς ἀδύτης. Τρεχᾶτε!
 Σκοτῶστε ὅποιο φρουρὸ βροῖτε μπροστά σας
 καὶ κρατᾶτε μὲ δύναμη τὴ θύρα.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ποιὰ νεκρική πομπὴ πέρασε μπρὸς μου!
 Ποιὸς εἶταν ὁ νεκρὸς ὁ ἄγνωρος; Θέ μου!
 Ζῆ ὁ Τσιμισκῆς! Ζωστή, εἶμαστε χαμένες!
ΤΣΙ. Θεοφανώ, ἔλα δῶ! Κοντὰ σε θέλω
 τὴν ὥρα τούτη, πού θὰ παίξῃ ἡ μοίρα
 τὸ στερνὸ τῆς παιχίδι. **ΘΕΟ.** Μὲ ταράζει
 μιὰ φρίκη. Τίποτα ἄλλο. Πές μου μόνο
 τί λογαριάζεις; **ΤΣΙ.** Δὲν εἶναι ὥρα τώρα
 γιὰ τέτοια. Κάθε χτύπημα θὰ φέρῃ
 μαζὺ σκέψη καὶ πράξη. **ΘΕΟ.** Ποῦ νὰ φύγω;
ΤΣΙ. Σὲ θέλω. Μείνε ἐδῶ. **ΘΕΟ.** Τί λογαριάζεις;
 θέλεις στὴ λύσσα τοῦ ὄχλου νὰ με ρίξεις;
ΤΣΙ. Ἄν φύγῃς καὶ νικήσω εἶσαι χαμένη.
ΘΕΟ. Θέ μου! Τί θὰ γενῶ; **ΤΣΙ.** Σπάξουν τίς πόρτες.
 Χυμᾷ τὸ πλῆθος. Δὲ βαστοῦν οἱ γέροι.
 Ἄκου κλαγγή! Κορμιὰ πέφτουν! Ἡ μάχη
 ἀρχίζει. **ΘΕΟ.** Ὁϊμένα! Ἄς φύγουμε ὅλοι δῶθε!
ΤΣΙ. Θᾶναι χαμὸς μας ἢ φυγή. Ἐδῶ μείνε.

ΘΕΟ. Σὲ λίγο φτάνουν. **ΤΣΙ.** Θᾶχουν ξεθυμᾶνει
 στοὺς συνομῶτες, καὶ χορτάτοι ἀπὸ αἷμα
 θὰ με δοῦν μὲ ἄλλα μάτια.

ΧΟΡΟΣ

Ἄλί! Βοήθεια!
 Τσιμισκῆ! Ξεφυγῶ! Καταραμένος
 νᾶσαι, πού σῶμα καὶ ψυχὴ ἀφανίζεις!

ΛΑΟΣ

Ποῦναι αὐτός;— Ὁ φονιάς!— Ποῦναι ὁ κακοῦργος;
ΤΣΙ. Ἐδῶ εἶμαι! Νᾶμαι! Ὁμπρός! Καλὰ ἀκονίστε
 μὰ στιγμὴ τὰ μαχαίρια, τι ἔχουμε ὥρα!
 Θὰ σᾶς προσμένω πάντα! Μὴ φοβάστε!
 Καλὰ ἀκονίστε τὰ μαχαίρια. Πρέπει
 νὰ χτυπήστε τὸ στήθος τοῦτο, πού ὄλο,
 ἀπ' τίς πληγές πού πῆρε στοὺς πολέμους,
 ἔχει σκληρύνει, δύσκολα τραπιέται.
 Διάπλατο σᾶς τὸ ἀνοίγω. Κ' ἔχουμε ὥρα!
 Μὴν τρομάζετε, ἂν βλέπετε χιλιάδες
 λαβωματιές. Κρατοῦν καλὰ κονάρια
 οἱ ἀντίχριστοι Ἀραπάδες. Γι' αὐτὸ τώρα
 τὰ μαχαίρια ἀκονίστε, νὰ περᾶστε
 τοὺς ἐθνικούς στὴ φονικὴ τὴν τέχνη.
 Τὴν τέχνη τοῦ ἀκονιτῆ ἂ δὲν ξέρετε ὄλοι,
 ἀνάμεσό σας θᾶναι πλήθιοι, γνωστές
 στῶν ἀρμάτων τὴ χρῆση, ἄξιοι στρατιῶτες,
 πού μ' ἀκλουθοῦσαν στὴν ὁρμὴ τῆς μάχης,
 ὅταν μπροστά μου μαύριζαν τ' ἀσκέρια
 τῆς Ἀραπίας. Σ' αὐτοὺς τ' ἄρματα δώστε,
 κι ὀμπρός! Χτυπᾶτε ἐμέ, τὸ στρατηγὸ σας!
 Κι ἄλλοι θᾶναι κοντὰ σας, πού ἔχουν πάρει
 μὲς στὴ φτώχεια ἀπὸ μένα πλούσιες χῶρες,
 λάφυρα ἀπ' τὸν Ἐμίρη, κι ἄλλοι πάει
 πού πεινοῦσαν, κ' ἐγὼ ἀλεύρι καὶ στάρι
 ἀπ' τοὺς ρογούς τοὺς ἔδωσα τοῦ Ἐμίρη,
 κι ἄλλοι, πού ἐγὼ τοὺς φίλεψα, στὴ δόξα,
 κρασὶ ἀφράτο ἀπ' τοῦ Ἐμίρη τὰ κελλάρια.
 Χτυπᾶτε τὸν προστάτη σας, τί ἀργεῖτε;
 Ὁμπρός! Χτυπᾶτε ἐμέ, τὸν ἄρχοντά σας!
 Καὶ θᾶναι ἄλλοι, πού κάποια θὰ θυμοῦνται
 βραδυὰ, πού στὸ στρατὸ τὸ ἄγγελμα ἀκούστη
 πῶς πέθανε ὁ ἄξιος Ρωμανός, ὁ ρήγας,
 κ' ἐγὼ τὸ Νικηφόρο στὰ σκουτάρια
 ὄρθωσα, σ' ἔθος Ρωμαϊκό, καὶ πρώτος
 τὸν διαλαλοῦσα βασιλιᾷ, μὰ ἐκεῖνος
 τῆς ἀρχοντίας τὸ βάρος δὲν τολμοῦσε
 νὰ σηκώσῃ, καὶ ξάφνου μύριοι ὀπλίτες,

πού ἀπ' αὐτοὺς θᾶναι πλήθιοι ἀνάμεσό σας,
μύριοι, ἀπ' τὶς δάφνες μου ὅλοι δοξασμένοι,
μὲ μιὰ φωνὴ μεγάλη μολογῆσαν:

«Τσιμισκῆ, Τσιμισκῆ, θέλουμε ἐσένα
βασιλιᾶ μας. Σ' ἐσένα ἄξιος ὁ θρόνος!»

Λοιπὸν χτυπᾶτε ἐμέ, τὸ βασιλιᾶ σας!—

Πόλη, Πόλη! ὦ! Ἐσύ, πού τοὺς ἀρχόντους
τοῦ λαοῦ σου σκοτώνεις, μὲ ἀφροσύνη
λιθοβολεῖς ἐκείνους, πού θεῖα μοῖρα
γιὰ τὸ καλὸ σου στέλνει! Ποιὸς δὲν ξέρει

πόσες φορὲς βουλήθηκα νὰ κρύψω
σὰν κλώσσα στὶς φτεροῦγες τὰ παιδιὰ σου,
νὰ τὰ φυλάξω ἀπ' τὸ κακὸ! Μὰ τώρα
τὰ στήθια μου τρυπῆστε! Ἄ δὲν τολμᾶτε,
φεύγω! Ἐρμὸ ἀφίνω ἐδῶ τὸ σπιτικό σας,
καὶ θὰ γυρίσω μόνο ἅμα θὰ νοιώστε
βαθεῖα καὶ θὰ φωνᾶξε: «Ἐσὺ μᾶς σώξεις!»

ΑΑ. Νοιώθεις τίποτα;—Νοιώθετε κανεῖς σας;—
Νοιώθω ἐγώ, πὼς ὀρμουῖμε τυφλωμένοι.—
Κ' ἐγὼ λέω, πὼς εἶναι ἄρχοντας μὲ τὰ ὅλα
ὁ Τσιμισκῆς.—Ν' ἀκούγεται!—Λεβέντης!—
Κ' εἶναι ἀφέντης καλὸς!—Πρῶτος τεχνίτης
στοὺς πολέμους!—Θυμοῦμαι, πού ἓνα βράδν
πριν τὴ μάχη—Τὸ λέει ἡ καρδιά του πάντα!—
Δὲν μπορεῖ αὐτὸς νὰ σκότωσε τὸ ρήγα!—
Αὐτὸ δὲ γίνεται, ὄχι! Ὅχι!—Τὸ ξέρω!

ΤΣΙ. Γιατί θέλετε ἐδῶ νὰ με κρατῆστε;
Μαζύ σας τί ἔχω νὰ μοιράσω; Μόνους
σᾶς ἀφίνω, ἀφ' οὗ νοιώθετε, πὼς δίχως
ἐμέ, τῆς πολιτείας τὸ διάκι πάλε
καλὰ θὰ κρατηθῆ, κι ἀφ' οὗ θαρρεῖτε,
πὼς εὐκόλα στὰ χέρια σας θὰ πέσουν
Ρῶσσοι, Βουλγάροι, Ἀράπηδες, Λατίνοι
κι ἄλλοι μύριοι ἀπ' τὰ πέρατα τοῦ κόσμου,
πού ὅπως τοὺς πῆς, ἴδιοι γιὰ σένα μένουν,
Σέρβοι, Κροᾶτες, Φράγκοι κι Ἀλλαμᾶνοι,
Σάξωνες, Βουργουντοὶ καὶ Λογκοβᾶρδοι,
μυριάδες στίφη σκοτεινά, πού ὀλοῦθε
τώρα κινοῦν μὲ ταραχὴ μεγάλη
καὶ διαβαίνουν βουνά, λόγγους, κοιλάδες,
καὶ σὰν ποτάμι, πού στὸ δρόμο σμίγει
μὲ πηγές, παραπόταμους καὶ ρυάκια,
κι αὐτοὶ φουσκώνουν ἀπὸ λάγνα ἀσκέρια,
πού μακροῦθε κυτᾶζουν σὰ διαμάντι
νὰ λάμπη ἡ Πόλη καὶ χυμοῦν μὲ λύσσα
ν' ἀρπάξουν ὅ,τι βροῦν, νὰ πλημμυρίσουν
τοὺς κάμπους καὶ τοὺς δρόμους, καὶ νὰ κάψουν
τὴ σοδειά, πού μαζεύεις σὰ μερμηγκι.

Βγῆτε ὄξω, στὰ βουνὰ ἀνεβῆτε ἀπάνω,
στὴ Ροδόπη, στὸν Καύκασο, θ' ἀκούστε
μιὰ μακρονή βουή, καὶ μιὰν ομίγλη
θὰ δῆτε σὰν τὴν μπόρα νὰ σημῶνῃ.
Σκλαβιά πού σᾶς προσμένει! Πέρα ἀπ' τᾶσπρα
τὰ σπίτια, τὴν πατρίδα, κι ἀπ' τὸν ἥλιο
μακριά, σὲ χώρες κρύες, καταχλιασμένες,
θὰ δουλεύετε ἀμίλητους ἀφέντες.

ΑΑ. Μὴ μᾶς ἀφίνεις, Τσιμισκῆ, μὴ φεύγεις!

ΤΣΙ. Νὰ μείνω; Καὶ γιατί; Τί ἔχω μαζύ σας
νὰ μοιράσω; Τ' ὀρίζω τὸ κορμί μου,
ἢ σκλάβος ξάφνου γένηκα; Νὰ μείνω
γιὰ ν' ἀκούω κάθε μέρα νὰ μοῦ λέτε:
«Τοῦτο καλὰ δὲν τόκινες.—Ἐκεῖνο
πρέπει ἔτσι νὰ γενῆ, καὶ στὸ ἄλλο πάλε
ἐμᾶς πρέπει ν' ἀκούσης»; Σᾶς χαρίζω
τέτοια ἀρχή. Ποιοὶ εἶστε ἐσεῖς, πού ἀποτολμᾶτε
νὰ με κρίνετε; Ἐσεῖς, πού ἔγνοια σας μόνη
εἶναι ἡ κοιλιὰ σας, ἐσεῖς, πού ἀπ' τὸ σπίτι,
ἀπὸ παιδιὰ, γυναίκα, τίποτα ἄλλο
δὲ σᾶς σκοτίζει, ἐσεῖς, πού μ' ἀκολουθᾶτε
μὲ βογγητὰ στὶς μάχες, πού σᾶς σώζουν
καὶ σᾶς φορτώνουν πλοῦτη. Πὼς τολμᾶτε
τοῦ παλατιοῦ νὰ σπάσετε τὶς πόρτες
καὶ νὰ χυμῆστε ἐδῶ τούτη τὴ νύχτα;
Τί φέροντε μαζύ σας; Ποῦ εἶναι οἱ πράξες,
πού ἀφήσαν φωτεινὴ γραμμὴ στὸ δρόμο
τῆς ζωῆς σας; Ἄν ἔχετε στὰ στήθια
καμμιὰ πληγὴ ἀπ' τὶς μάχες, πού σὰν ἄστρο
νὰ φέγγῃ, ἢ δόξα εἶναι σ' ἐμέ, πού πρῶτος
σᾶς ὀδηγοῦσα στοὺς ἐνάντιους λόγους.
Καὶ νὰ κρίνετε ἐμένα ἐσεῖς ζητᾶτε;
Ἄν τὸν Ἀὔγουστο σκότωσα—πού ψέμα
μπορεῖ καὶ νᾶναι—ποιοὶ εἶστε ἐσεῖς, πού ἀπόψε
τὰ λίγα κομποδέσατε καλὰ ἔργα
πού κάματε, σὰν ἄξιος νοικοκύρης,
κ' ἤρθατε ἐδῶ νὰ κρίνετε μὲ θράσος
ἐμένα, κ' ἴσως ἀναυλα στὸν Ἄδη
νὰ με στεῖλτε, ξεδεύοντας γιὰ πράξη
σατανικὴ λίγα ἄσπρα ἀπ' τὸ πουγγί σας;
Δαιμονισμένοι! Ἄν ἔρριξα ἐγὼ πρῶτος
τὸ Νικηφόρο, ἐγὼ δὲν εἶμαι ἐκεῖνος
πού βασιλιᾶ τὸν ὀρθωσα, τὴν ὥρα,
πού ἀπ' τὴ θανὴ τοῦ Ρωμανοῦ, ἐσεῖς ὅλοι
τρομαγμένοι, χτυπιόσατε στοὺς δρόμους
τῆς Πόλης καὶ σπαράζατε τὰ σπλάχνα
τὰ δικά σας, τυφλοὶ καὶ δίχως γνῶμη;
Κι ἂν ἐγὼ σᾶς τὸν εἶπα βασιλιᾶ σας,

καὶ βλογοῦσατε ἔσεῖς τὸ οὐράνιο τοῦ ἄστρο,
 πὸν ἀπ' τῆ στάση σᾶς ἔσωσε, δὲν εἶμαι
 πάλε ἐγὼ μόνος ἄξιος νὰ τὸν κρίνω;
 Ἄν, κράζοντάς τον βασιλιᾶ, δική μου
 βουλή ἀκλουθοῦσατε ὅλοι, ποιὸς σᾶς λείει,
 πὼς σὲ λίγο, ξανά, γαληνεμένοι,
 δὲ θὰ βλογαῖτε καὶ τὴν ὥρα τούτη;

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ

Φονιά! Φονιά! **ΤΣΙ.** Ποιὸς κράζει ἀνάμεσό σας;
 Ποιὸς εἶναι αὐτός, πὸν τόλμησε νὰ βροῖση;
ΣΠ. Ἐγὼ! Φονιά! Φονιά! **ΤΣΙ.** Ἄν τολμᾶς, ἀκόμα
 μὰ φορὰ πὲς το! **ΣΠ.** Ναί! Φονιά! Φονιά! **ΤΣΙ.** Ἐλα
 λοιπὸν κοντά μου. Θὰ μπορεῖ μ' ἐσένα
 νὰ μιλήσῃ κανεῖς. **ΛΑ.** Ἀκοῦτε; Ἀκοῦτε;
 Φονιά! Φονιά! **ΤΣΙ.** Σωπάστε, σκύλοι!
 Δὲ βλέπετε, πὼς κάνετε ὅ,τι θέλω;
 Πὼς ζητᾶτε ν' ἀρέσετε σ' ἐμένα
 τὸ βασιλιᾶ σας; — Ἐλα ἐσὺ κοντά μου.
 Τί ζητᾶς; Εἶσαι νέος, καὶ τώρα ἀνθίζει
 στὰ μάγουλά σου ἀλαφρὸ χνουδι. Θὰ εἶσαι—
 τὸ δείχνει τοῦ προσώπου σου ἡ γλωμάδα—
 ἀπ' αὐτοῦς, πού, κλεισμένοι μέρα νύχτα
 σὲ τρώγῃες σκοτεινές, μετροῦν τὰ ἴωτα
 καὶ τίς κεραῖες, πὸν βρίσκονται στοὺς νόμους
 καὶ στίς γραφές, τὰ ἴωτα, πὸν σὲ κάθε
 ξαναμέτρομα βγαίνουν καὶ πὶὸ λίγα,
 ἐκεῖ, πὸν αὐτοί, πὸν βλέπεις τώρα μπρὸς σου—
 κῦτάξέ τους καλὰ καὶ θάμασέ τους—
 αὐτοί, μαζί μου, μὲ ψυχὴ γεμάτη
 ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ ρῆμα, πολεμοῦνε
 καὶ πεθαίνουν νικώντας τοὺς ἀπίστους.
 Τί ἔρχεσαι ἐδῶ νὰ μᾶς ζητήσης; Μῦλα!
 Τὸ ραχοκόκκαλό σου ἔχει λυγίσει
 ἀπ' τὸ φόρτωμα μᾶς μεγάλης ἔγνοιας!
 Εἶναι βαρεῖα ἢ πρεσβεία γιὰ τοὺς ἀνθρώπους,
 καὶ ἢ σᾶς σπάζει τὴ ράχη, ἢ σᾶς πλαντάζει
 φουσκώνοντας κοιλιές καὶ πισωκοίλια.
 Θᾶρχεσαι ἐδῶ τοῦ κλήρου ἀποσταλμένος!
 Μῦλα λοιπόν! Θ' ἀκούσω ἀπ' τὴ φωνή σου
 νὰ μιλάτε ὅλοι ἔσεῖς, πὸν φορτωθήκατε
 τὴν ἔγνοια τοῦ Θεοῦ μόνοι, ἔσεῖς ὅλοι
 πὸν στέρηση καὶ φτώχεια διαλαλήτε
 κ' ἐγκράτεια ἀπ' τ' ἀγαθὰ τοῦ πλάνου κόσμου,
 καὶ ὁ πρῶτος ἄρχοντάς σας, ὁ Πατριάρχης
 Θεοφύλαχος, πὸν ὅλοι τὸν θυμοῦνται,
 στοὺς σταύλους τοῦ ἔθρεφε ἄλογα χιλιάδες,
 τὴ λειτουργία στὴ μέση ἄφινε, ἂν κάποια

θὰ γεννοῦσε φοράδα του—ἔσεῖς ὅλοι,
 πὸν μὲ τὸ πῦρ τοῦ ἀφορεσμοῦ μᾶς καῖτε
 ἂν δοῦμε ἓνα σκουνίτη νὰ χορευῇ,
 καὶ ὅμως σὲ θεῖες, σεμνὲς γιορτές, πὸν κάθε
 τίμιον ἀνθρώπου πετᾶ ἢ σκέψη στὰ οὐράνια,
 ἔσεῖς ὀρχῆστρες, χορευτές, χορευτρες
 σὰ σὲ γιορτὴ ἐθνικῶν συναΐατε—ὅλοι
 ἔσεῖς, πὸν γι' ἄλλους θέλετε τὸ γραμμα
 τοῦ κανόνα οὔτε τρίχα νὰ μὴ ἀλλάξῃ,
 καὶ γιὰ σᾶς σοφιστήκατε χιλιάδες
 ἀλλαγές μὲ προνόμια, οἰκονομίες,
 συγκατάβασες, ἢ ὅπως καὶ ἂν τὰ λέτε,
 κ' ἔτσι χειροτονεῖτε δεσποτιάδες
 παιδιὰ δέκα χρονῶ, κ' ἔτσι ἀνεβαίνει
 ἓνας λαϊκὸς τῆς ἱεραρχίας τὴ σκάλα
 καὶ γίνεται σὲ δέκα μέρες ξάφνου
 ἀναγνώστης, δεσπότης καὶ πατριάρχης.
Σ' ἀκοῦμε! Μίλησέ μας, Φαρισαῖτε!
ΛΑ. Μίλησέ μας λοιπόν!—Καλὰ τοῦ τάπε!—
 Μιλᾶ κοφτά!—Τοὺς τὰ λείει τσεκουράτα!—
 Ρῶτα ἐμέ, πὸν μ' ἀγόρασε ὁ Πατριάρχης
 μὰ φοράδα γιὰ δυὸ κωσταντινᾶτα
 καὶ ἄξιζε δέκα!—Σοῦτ!—Σωπάστε!—Τώρα
 μιλᾶ ὁ μικρός!—Νὰ δοῦμε!—Ἐ, ἔσεῖς! Σωπάστε!
ΣΠ. Κράζε. Φώναζε. Ἐμὲ δὲ θὰ βουβάνης!
 Λέγε ἄσχετες κουβέντες μὲ τὸ φόνο.
 Βάζε φραγμοὺς στὸ ρέμα τῆς ψυχῆς σου,
 πὸν φουσκώνει καὶ δέρονται. Βαθεῖά σου
 θ' ἀκουστὴ μὰ φωνή, πὸν θὰ σε πνίξῃ,
 ἅμα πέση, καρπὸς ὄριμος, ἢ ὥρα.
Σ' ἐσένα δὲ μιλῶ. Κράζω σὲ τούτους,
 πὸν χανωμένοι ἀκοῦν τὰ πλάνα λόγια:
 Σβησμένη εἶναι ἡ φωνὴ ἐντός σας τῆς δίκης;
 Ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει; Εἶναι ἡ ψυχὴ σας
 τόσο σκλάβη; Συνείδηση δὲ βράζει
 στὰ στήθεια σας; Ἐσεῖς θὰ γονατίστε
 αὔριο μπροστά του, ἔσεῖς, πὸν τὸ μεγάλο
 νεκρὸ ὑμνούσατε ὡς τώρα, ἔσεῖς, πὸν μ' ἄγρια
 ὀρμὴ ἐκδικήτρα σπάσατε τίς πόρτες
 καὶ κυλήσατε στὸ αἷμα ὄλους τοὺς ἄλλους;
 Ἐσεῖς, τὰ χέρια αὐτά, πὸν στάζουν αἷμα
 ἱερό, θὰ γείρετε αὔριο νὰ φιλήστε
 μὲ τὰ ἴδια χεῖλια, πὸν φιλοῦν τὰ μάτια
 τῶν παιδιῶ σας στὸ σπῖτι; Ἐσεῖς θὰ πῆτε
 βασιλιᾶ ἓνα φονιά, σ' αὐτὸν θὰ δώστε
 τὸ πὶὸ ἱερὸ ὄνομα ὕστερα ἀπ' τοῦ Πλάστη,
 σ' αὐτόν, πὸν ἀπόψε τὸ κυλᾶ, τὸ πνίγει
 σ' αἱματηροὺς βόθρους; Ἀλίμονό σας!

- Τοῦ Κυρίου σὸ κεφάλι σας θὰ πέση
ἢ φοβερὴ κατὰρα! Ἄλιμονό σας!
- ΛΑ. Τί λές;—Τρομάζεις;—Ἄδικο δὲν ἔχει
κι αὐτός.—Τί θὰ γενῆ; Μπλεχτήκανε ὅλα!—
- ΤΣΙ. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ φονιάς! Ψέματα κραζαίεις!
- ΣΠ. Φονιάς δὲν εἶναι μόνο ὅποιος σκοτώνει.
- ΤΣΙ. Δὲ στᾶζει αἷμα ἀπ' τὰ χέρια μου. Κυτᾶχτε!
- ΣΠ. Στᾶζει ὅλο τὸ αἷμα, πού ἔχυσαν ἐκεῖνοι!
- ΤΣΙ. Τὸ κρῖμα τοῦ ἄλλου ἐγὼ πρέπει νὰ φέρω;
Ἄκοῦτε πῶς μιᾶ! Ἄκοῦτε πῶς κρίνει!
- ΛΑ. Νέε μου, καλὰ δὲ μᾶς τὰ λές ὡς τόσο.
- ΣΠ. Μὴ σᾶς τυφλώνει! Αὐτὸς τοὺς ὀδηγοῦσε!
Δὲ μᾶς εἶπε, πῶς μόνο αὐτὸς εἶναι ἄξιος
νὰ κρίνῃ ὅποιον ἀνέβασε σὸ θρόνο;
Μένει δικός του ὁ φόνος, ὅ,τι ἂν κάνῃ!
- ΛΑ. Σωστά λέει! — Αὐτὸ δὲν τῶχα λογαριάσει.—
Δικός του ὁ φόνος, ναί, δικός του ὁ φόνος!
- ΣΠ. Πῶς οἱ νεκροὶ ἀνεκδίχητοι θὰ μείνουν;
- ΛΑ. Ναί!—Πῶς θὰ μείνουν ἔτσι; Ὅχι!—Δὲν πρέπει!—
Μὲ στοιχειὰ θὲς νὰ μπλέξουμε; — Γυρεύεις;
- ΤΣΙ. Ξαγορὰ μου ζητᾶτε; Γιὰ ποιὸ λόγο;
Καὶ ποιὸς σᾶς εἶπε, πῶς ἐγὼ ὀδηγοῦσα
τοὺς συνωμότες; Ποῦ τὸ ξέρετε; Ἔτσι
τὸ κρῖμα οἴχνετε σ' ἐμέ; σὸ βρόντο;
- ΣΠ. Μὴν τὸν ἀκοῦτε! Αὐτὸς ὀρθώθη μπρός μας
τὸ φονιά ἐδῶ σὰν μπήκαμε ζητώντας.
- ΤΣΙ. Δὲν ὀρθώθηκα ἐγὼ μόνος. ΣΠ. Τί θέλεις
νὰ πῆς; Δὲ νοιώθω. ΛΑ. Τί λέει; Τί λέει; ΤΣΙ. Θέλω
νὰ πῶ, μικρὲ μου, πῶς ὁ κληρὸς, πού ἦρθες
ἐδῶ νὰ διαφεντέψῃς, θὰ μπορέσῃ
νὰ κρίψῃ ἓνα νεκρὸ μέσα στὰ ράσα,
ἀφ' οὗ ἔκρυψε τίς τέσσερες γυναῖκες
τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ. ΛΑ. Τί λέει; Δὲ νοιώθω!
- ΤΣΙ. Τέσσερες, λέω, γυναῖκες πῆρε ὁ ρήγας
ἐκεῖνος στὴ σειρὰ, πρᾶμα, πού οἱ νόμοι,
θεϊκοὶ κι ἀνθρώπινοι ὅλοι κριματίζουν.
Κι ὁμως κανεὶς δὲ μίλησε. Κι ὁ ρήγας
τέσσερες πῆρε στὴ σειρὰ γυναῖκες.
Τέσσερες, λέω, γυναῖκες. Δὲ μ' ἀκοῦτε;
Ὅχι σκυλιά, γυναῖκες πῆρε. Ἄκοῦτε;
- ΛΑ. Ἄκοῦμε.—Τί εἶναι αὐτά;—Δὲ μᾶς ἀφίνεις;—
Αὐτὰ ἄλλου νὰ τὰ λές!—Θὲς νὰ ξεφύγῃς!—
Μὰ ἔτσι δὲ θὰ ξεφύγῃς! Νὰ τὸ ξέρῃς!—
Δὲ θὰ ξεφύγῃς, ὄχι! Ἄκου κ' ἐμένα!
- ΤΣΙ. Γιὰ τὸν Ἀβραάμ ποιὸς μίλησε; Τὸν ἅγιο
πρόγονό μας; Ποιὸς εἶπε λίγα λόγια
γιὰ τὸν Ἀβραάμ; Γιατί σωπαίνετε ὅλοι;
Γιὰ τὸν Ἀβραάμ, πού πέταξε ἀπ' τὸ σπίτι

- τὴν Ἄγαρ, τὴ γυναῖκα ἐκεῖνη, πού εἶταν
σὰν ἀφέντρα σὸ σπίτι του. Τὴν Ἄγαρ,
πού μιὰ νυχτιὰ τὴν ἔδιωξε σὰν τούτη,
γιατὶ φωνὴ τὸ πρόσταξε ἀπ' τὰ οὐράνια.
Θὰ τὸ νοιώθετε ἐσεῖς: Ἡ παροιμία
«φωνὴ λαοῦ, φωνὴ Θεοῦ» μᾶς λέει.
Τὴν Ἄγαρ ἔδιωξε ἔτσι ἀπ' τὸ παλάτι
τοῦ θεοῦ προγόνου, μιὰ νυχτιὰ σὰν τούτη,
ἢ φωνὴ τοῦ λαοῦ, φωνὴ ἀπ' τὰ οὐράνια.
- ΘΕΟ. Ἄμοιρη ἐγὼ! Δυστυχισμένη! Ἄλί μου!
- ΛΑ. Ποιὰ εἶναι αὐτή;—Ποιὰ εἶναι αὐτή;—Δὲν τὴ γνωρίζεις;
- ΘΕΟ. Ἄλλ' σ' ἐμέ! ΛΑ. Ἡ Θεοφανώ!—Κυτᾶχτε!—
Αὐτὴ βρίσκειται ἐδῶ!—Δὲν μπήκε τώρα!
Τὴν εἶδα ἀπ' τὴν ἀρχή.—Καὶ δὲ μιλοῦσε!—
Ἔδῶ στεκόταν;—Ὁξω ἐδῶ, τὴν εἶδα
μὲ τὰ μάτια μου ἐγὼ.—Μαζύ του θὰ εἶταν.—
Εἶδες, πού εἶπε, πῶς μόνος του δὲν εἶταν;—
Εἶταν κι αὐτὴ μαζύ του!—Αὐτὴ μαζύ του!
Στὸ θάνατο τοῦ ἀντρός της!—Καὶ καθόταν
χωρὶς λέξη νὰ πῆ, δάκρυ νὰ χύσῃ!—
Τὸν ἀντρα σου σκοτώσανε, γυναῖκα,
καὶ δὲ μιᾶς;—Καλὰ βουίξει ὁ κόσμος!—
Θὰ ὀδηγοῦσε τὰ χέρια τῶν φονιαδῶν!—
Αὐτὴ σκότωσε, αὐτὴ!—Σ' αὐτὴν τὸ κρῖμα!
Σ' αὐτὴν!—Στὴν κεφαλὴ της ἢ κατὰρα!—
- ΘΕΟ. Ἄκοῦστε με! ΛΑ. Βουβάσου, ἀτιμὴ γέννα!
Φίδια φωλιάζουν στὴν ψυχὴ σου!—Πρώτη
φορὰ ἀπ' τὰ χέρια σου αἷμα δὲ σταλάζει!
- ΘΕΟ. Ἄκοῦστε με! ΛΑ. Γιατί νωρὶς ὁ πρώτος
ἀντρας σου, ὁ Ρωμανός, νεκρὸς σωριάστη;—
Καὶ τοῦ Πορφυρογέννητου ἀρχοντά μας
ὁ θάνατος βαραίνει ἐσέ!—Κατὰρα
σὸ κεφάλι σου, στρίγλα, μάουρη γέννα!—
- ΘΕΟ. Ἄκοῦστε με! Σᾶς σέρνει ἀπὸ τὴ μύτη
ὁ Τσιμισκῆς! ΛΑ. Ἀδιάντροπη, βουβάσου!—
Τολμᾶ νὰ βρίζῃ ἐμᾶς!—Ἡ πομπεμένη!—
Κυτᾶχτε ἀδιαντροπιά!—Σὰ νειὰ κοπέλλα
ἔχει λυμένα τὰ μαλλιά!—Κυτᾶχτε!
Στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα ξελαιμιᾶστη!—
Δολερὴ!—Σιχαμένη!—Ἀτιμὴ!—Πόρνη!—
Λύκαινα!—Λύκαινα!—Ἄθλια!—Ξεσκισημένη!—
Μακριὰ μας! Φεῦγα! Χάσου!—Θὰ βουλιάξῃ
τὸ παλάτι!—Χτυπήστε την!—Χτυπάτε
τὸ Σατανᾶ!—ΤΣΙ. Σταθῆτε! ΛΑ. Ὅχι! Νὰ φύγῃ!—
Οὔτε στιγμὴ ἐδῶ μέσα νὰ μὴ μείνῃ!
Οὔτε στιγμὴ! ΘΕΟ. Κ' ἐσύ; Μιλῶ σ' ἐσένα,
Τσιμισκῆ! Ἐσύ, πού ξέρεις! Ποῦ μ' ἀφίνεις;
- ΤΣΙ. Ἐγὼ ἀκούω τὸ λαὸ σὰ με προστάζει.

- ΛΑ. Νὰ ζήσης Τσιμισκῆ!—Γειά σου, ἄρχοντά μας!—
Ἄφέντης μας ἐσὺ εἶσαι!—Βασιλιᾶς μας!—
- ΘΕΟ. Ἐσύ, πὸν δίχτυα φονικά ἔχεις στήσει
στὸ Νικηφόρο, ἐσύ, πὸν ξέρεις πόσο
εἶμαι ἀθῶα, ἐσὺ ὁ φονιάς! ΛΑ. Βουβάσου, στρίγλα!
Τὸν Τσιμισκῆ μὴ βρίζης! Δὲν εἶσαι ἄξια
νὰ φιλήσης τὰ πόδια του.—Τανήξου!—
Φύγε μακριά μας! ΤΣΙ. Ποῦ νὰ πάη; ΛΑ. Νὰ φύγη!—
Σ' ἓνα νησι—σὲ μοναστήρι—κάπου
μακριὰ ἀπὸ δῶ.—Μακριά μας!—Σ' ἔξορία!—
- ΤΣΙ. Ἐτοιμάσου. ΘΕΟ. Δὲ φεύγω! Θὰ φωνάξω!
Θὰ τὰ ἱστορήσω στὴ γραμμὴ! Θὰ σκίσω
τὴν ταραχὴ μὲ τὴ στριγγιά φωνή μου,
ν' ἀκούσουν ὁ φονιάς ποιὸς εἶναι— ΛΑ. Φεῦγα!
Μακριά μας!—Γιατί στέκει ἀκόμα;—Φύγε!
Τί σοῦ λέει; ΤΣΙ. Λέει ν' ἀφήστε, νὰ πάη μέσα
μιὰ στιγμὴ, τὰ παιδιὰ της νὰ φιλήση.
- ΛΑ. Ἄς πάη! Νὰ μὴν τὴ βλέπουμε!—Μακριά μας!
ΤΣΙ. Πήγαινε. ΘΕΟ. Τί; Νὰ φύγω; Ἐγὼ νὰ φύγω;
Δικές μου εἶναι οἱ κολῶνες, πὸν ἀγκαλιάζω.
Δικοί μου οἱ τοῖχοι. Ἐμένα μόνο ξέρουν,
τὸ βῆμα μου ἀφοκράζονται ὡς σιμώνω
κ' ἡ σκυθρωπὴ τους ὄψη γαληνεύει,
κι ἂν φωνάξω, κι ἂν κλάψω, ψιθυρίζουν
τὴν ἠχώ οἱ βαθεῖες λότζες, σὰ σπιτίσια
σκυλιά, πὸν ἀκοῦν μακριάθε τὸν ἀφέντη,
καὶ τὰ χαλιά, οἱ κουρτίνες, μοῦ χαϊδεύουν
τὰ δάχτυλα, τὰ πόδια!—Εἶναι δικό μου
τὸ παλάτι, δικό μου! ΛΑ. Τραυῆξέ την
ἕνας ἀπ' τὴν κολῶνα! Ὁμπρός! Νὰ φύγη!
- ΘΕΟ. Τοῦ Σατανᾶ κοπέλλια! Θὰ σημάνη
καὶ γιὰ σᾶς μιὰ φορὰ ἡ ὥρα τῆς κρίσης!
- ΛΑ. Τρανηχτήτε!—Μακριά της!—Τρανηχτήτε!—
Μὴ μᾶς μολέψη τὸ ἄγγιγμά της!—Πίσω!—
- ΘΕΟ. Θέ μου! Θέ μου! ΛΑ. Μακριά μας!—Στὴν κατάρα!—
- ΤΣΙ. Τώρα, πὸν ὅλα ἠσυχάσαν, ὁ καθένας
στὸ σπῆτι του ἄς τραυᾶ. Σ' ἐμένα ἀφήστε
τῆς πολιτείας τὴν ἔννοια. Ἄς μὴν κοιμοῦνται
ἡσυχά, ὅσοι γυρεύουν τὸ χαμό σας!
- ΛΑ. Νὰ μᾶς ζήσης, ἀφέντη!—Νὰ μᾶς ζήσης,
Τσιμισκῆ, βασιλιᾶ μας!—Στὸ πλευρό σου
θὰ εἴμαστε πάντα!—Τώρα ἄς τρανηχτοῦμε!—
Ἐλα κ' ἐσύ, σπουδαστή. Μὴ μᾶς κάνης
τὸ φιλόσοφο ἀκόμα! Βάσταξέ την
γι' ἄλλη φορὰ τὴ θεολογία.—Τραυᾶτε,
ἴσαι! Ὁμπρός!—Εἶναι ἀργὰ καὶ μᾶς προσμένουν.—
- ΤΣΙ. Πρῶτη φορὰ μὲ πιάνει τέτοια μαύρη,
βαρὰ κούραση. Λύνονται τὰ γόνα

- καὶ τὰ χέρια μου πέφτουν. Ἄς καθήσω
στὶς σκάλες.—Ἐτσι! Ὅλα τελειώσαν τώρα!
Ὅλα εἶναι ἄδεια. Βουβά. Καὶ μόνο κάποιος
παλμὸς μὲς στὴ σιωπὴ χτυπιέται ἐντὸς μου
βαθειά, μουντά, σὰν τὴν καρδιὰ τῆς νύχτας.—
Ποιὸς εἶναι αὐτός, πὸν σέρνεται μπροστά μου;
- ΤΖ. Δέ με γνωρίζεις, βασιλιᾶ μου; ΤΣΙ. Ἐσύ εἶσαι;
Καὶ τί ζητᾶς, τί θέλεις ἀπὸ μένα;
- ΤΖ. Νὰ προσκνηθῶ ἐσένα, βασιλιᾶ μου.
- ΤΣΙ. Βασιλιᾶς εἶμαι, ναί. Κι ὅλη ἡ ζωὴ μου
χάλκευε ἀγάλη ἀγάλη αὐτὴ τὴν ὥρα.
Μὰ τίποτα ἄλλο! Αὐτὴ τὴν ὥρα μόνο!
Τώρα σταθῆκαν ὅλα, κ' οἱ στιγμὲς μου
παραδέρονται δῶθε κεῖθε, δίχως
σκοπὸ κανένα, στὴν ἐρμιά.—Μὰ ἡ πλάση
τῆς πράξης σκλάβο μ' ἔφτιασε. Καὶ τώρα,
πὸν στοχασμοὶ καινούργιοι δὲ βλασταίνουν
στὸ νοῦ μου, κι ὅλα σταματήσαν, νοιώθω
φριχτὸ μαρτύριο τὶς καινούργιες μέρες!
Ἐπρεπε αὐτὴ ἡ στιγμὴ νᾶναι ἡ στερνὴ μου!—
Τί θᾶλεγες, τζουτζέ, ἂν τὸ ξίφος τοῦτο
ζήτησε νὰ δῆ τὰ βάρη τῶν στηθειῶν μου;
Μὰ ὅ,τι κ' ἐσὺ ἂν μοῦ πῆς, ξέρω τί ἐκείνοι
θὰ ποῦν, πὸν φύγαν, ὁ λαὸς τῆς Πόλης,
πὸν τὸ τόλμημα ἀλλιῶς θὰ νοιώσει, κ' ἔτσι
στοὺς δρόμους σὰ σκυλι θὰ με πετάξῃ.—
Πῶς τούτη ἡ σκέψη ξάφνου ξαναφέρει
τὴν παλιά μου ζωὴ μπροστά μου! Ἐγὼ εἶμαι
αὐτός, πὸν ὅσο κι ἂν ἔδρασα γιὰ μένα,
στὸ βάθος τῶν πολλῶν εἶχα τὴ σκέψη
καὶ τὰ δικὰ τους εἶδωλα δικὰ μου!
Ὅχι! Κλεισμένη εἶναι ἡ ζωὴ μου ἐκείνη!
Γυάλινη σφαῖρα! Μὰ εἶναι ἡ σκέψη, λάμψη,
πὸν τὰ βάρη φωτίζει! Ὁμιμένα! Βλέπω
φριχτὲς γιορτές. Ἐγὼ εἶμαι αὐτός; Ποιὰ φρίκη
μὲ ταράζει! Ὅχι φῶς! Σκοτάδι! Ἄλι μου!
- ΤΖ. Βασιλιᾶ μου, ὑποφέρε; ΤΣΙ. Κάπου μέσα
κ' ἐσὺ γυρίζεις! Νοιώθω! Σ' ἔχω ἐντὸς μου!
Φύγε μακριά μου! Φύγε! Ἄς μὴ σε βλέπω!
- ΤΖ. Βασιλιᾶ μου! ΤΣΙ. Μακριά μου, κολασμένε!
Γιατί μὲ πιάνει φόβος ἐδῶ μέσα;
Τί κουφάρια εἶναι αὐτά; Πύρινη λάμπει
ἡ ἀλή! Σὲ λίγο θὰ χαράξῃ ἡ μέρα!
- ΘΕΟ. Ἄλι σ' ἐμέ! ΤΣΙ. Ποιὸς κράζει μὲς στὴ νύχτα;
- ΘΕΟ. Ἄμοιρη ἐγὼ! ΤΣΙ. Βγαίνει φωνὴ ἀπ' τοὺς τάφους;
Δὲ σβήνουν ὅλα ἅμα τελειώνουν; Νόμοι
καινούργιοι κυβερνοῦν τὸν κόσμον τώρα;

ΘΕΟΦΑΝΩ

- Ἐφῆστε με στὰ πόδια του νὰ πέσω!
- ΤΣΙ. Μακριὰ ἀπὸ μέ! Μπροστά μου τί σπαράξεις;
Δὲ μίλησε γιὰ σὲ ἡ βουλή τοῦ πλήθους;
Σὰν πέλαο μακρυνὸ ἢ βουή του ἀκόμα
φτάνει ὡς ἐδῶ. Τ' ἀκοῦς; Φρουροί, τ' ἀκοῦτε;
- ΘΕΟ. Ἄς κράξουν! Θὰ σβυστῇ στερνὰ ἢ φωνή τους!
Κ' ἐσύ, ποῦ ὅμοιος μ' αὐτοὺς δὲν εἶσαι, ἀκλουῦθα
τῆ σκέψη σου, σὰ φῶς καινούργιας μέρας.
- ΤΣΙ. Ποιὸς σοῦ σφύριξε αὐτὲς τὶς πλάνες; Λέγε.
- ΘΕΟ. Ὁ σπαραγμὸς, ποῦ μοῦφερε ἡ μετάνοια.
- ΤΣΙ. Φράξε τὸ στόμα στὰ γυναίκεια λόγια.
- ΘΕΟ. Ὁ ἄντρας δὲ στρέγει στὸ γραπτὸ τῆς μοίρας;
- ΤΣΙ. Γελαῶστε! Σεῖστε τὰ βαρειά σας στήθη!
Τὰ σπλάχνα σας σὰν ἄρματα ἄς τραντάξουν!
Τί ἂν βγοῦν λυγμοὶ ἀπ' τὰ χεῖλη, τί ἂν βγοῦν γέλια;
- ΘΕΟ. Τὴν κραυγὴ τῆς ψυχῆς σου μὴ σκεπάξεις!
Δὲ σοῦ ζητῶ ἀρχοντιά χαμένη, κι οὔτε
τὸ σεβασμὸ γιὰ μάνα βασιλιάδων.
Τῆς μητρικῆς καρδιάς μὲ πνίγει ὁ πόνος.
Μιά κρυφὴ κόχη στὸ παλάτι μέσα
μὲ φτάνει, καὶ τὰ χάρδια τῶν παιδιῶν μου,
ὅς τὴν τρισπόθητη ὥρα τοῦ θανάτου.
- ΤΣΙ. Ἐχω σάρκες καὶ μῦς. Σπαράχτε τα ὅλα!
Μὴν ταράξεις τὸν ὕπνο τῆς ψυχῆς μου!
- ΘΕΟ. Εἶναι ξύπνημα σὲ ἅγια λαμπρὴ μέρα!
Ἄπ' τὶς γλυκὲς βραδυές, ποῦ εἴσουν κοντά μου
μαλακός, σὰν ἀπὸ ὄνειρο γαλήνιο,
ἄρμεξε νέα, γλυκόρροη τώρα ἀγάπη
καὶ στὸ τίποτα στρέξε, ποῦ γυρεύω.
- ΤΣΙ. Μὴ μοῦ ἀναδεύης τὴν παλιὰ ζωὴ μου!
- ΘΕΟ. Σοῦ θυμίζω τὸν ἥμερο ἐαυτό σου.
- ΤΣΙ. Δυστυχημένη! Ἄκόμα δὲν τὸ νοιώθεις,
πὼς στὰ χέρια μου σὲ εἶχα σὰν παιχίδι;
- ΘΕΟ. Ἐξέχασέ το, καὶ βόηθησέ με τώρα.
- ΤΣΙ. Τὸ φόνο ἀπὸ τὰ στήθεια μου νὰ σβήσης
μπορεῖς; Τότε δικό σου εἶναι ὅ,τι θέλεις.
- ΘΕΟ. Μὲ τοῦ Αὐγούστου ὅμοια ἢ μοῖρα μου δὲν εἶναι;
Τὸ ρέμα δὲ με τράνηξε μαζύ του;
Στῶν γέροντων τὴν ὀργὴ ἔρριξες ἐκείνον
κ' ἐμὲ στὴ λύσσα τοῦ ὄχλου. Τὴν ψυχὴ σου
λευτέρωσέ την, σώζοντας ἐμένα!
- ΤΣΙ. Γυναίκα ἀνίδεη! Θ' ἄκουα τὴν εὐκὴ σου
ἂν εἶχα, ὡς πρῶτα, τὴν ψυχὴ σὶς φτέρονες.
- ΘΕΟ. Ἄν νοιώθης νέο βρασμὸ στὰ στήθη τώρα
βόηθησέ με, καὶ σῶσε τὴν ψυχὴ σου!
- ΤΣΙ. Ἡ ψευτιά μου μονάχα μὲ ταράζει
κ' ἐσύ σμίγεις μαζύ μου μὲς στὸ ψέμα.

- ΘΕΟ. Ἐξέχασε ἐκεῖνες τὶς ἀνάξιες μέρες.
- ΤΣΙ. Μὲ ἄφραστη φρίκη μέσα μου φουσκώνουν.
- ΘΕΟ. Λυπήσου με, συχώρα με ὅ,τι ἂν εἶμαι!
- ΤΣΙ. Ὅρα κακὴ γιὰ τὸ συχώριο βοήξες!
Τώρα οὐρλιάζει στὰ στήθεια μου ἡ κατάρα.
Φύγε! Φρουροί, τρανάτε τὴν μακριὰ μου!
- ΘΕΟ. Ἄφῆστε με! Δὲ θέλω νὰ πιστέψω,
πὼς ξυπνῶ στὴ βαρειά, ὀλόθαμπη μέρα.
- ΤΣΙ. Τρανάτε τὴν, φρουροί, μὴν τὴ λυπάστε!
- ΘΕΟ. Ἄλί! Τὸ πιὸ πικρὸ τῆς τύχης τέλος!
- ΤΣΙ. Σώπα! Ἡ κράξε μὲ λύσσα, ὄχι μὲ θρήνους!
- ΘΕΟ. Λυγμοὺς γεννοῦνε τὰ γυναίκεια στήθη.
- ΤΣΙ. Καταράσου! Ψυχὴ δὲ βράζει ἐντός σας;
Ἄλλαξε ὁ κόσμος σὲ μιὰν ὥρα μέσα;
Καταράσου τὴ μαύρη σου τὴ μοῖρα!
- ΘΕΟ. Κλαίω τὴν καρδιὰ τὴν ὀρφανὴ τῆς μάννας.
- ΤΣΙ. Κράξε κατάρα σὲ ὅποιον σ' ἀφανίζει.
- ΘΕΟ. Ἄλί! Χτυπῶ τὰ παιδοτρόφα στήθη,
- ΤΣΙ. Ἄλί σ' ἐμέ! ΘΕΟ. Ποιὸν ἔχεις νὰ θρηνησῆς;
- ΤΣΙ. Ἄλί μου, λέω καὶ ξαναλέω! ΘΕΟ. Ἄν πόνος
σὲ πνίγει, νοιώσε τὸ δικό μου πόνο!
- ΤΣΙ. Μακριὰ μου! Κ' εἶναι ἀταίριαστη ἢ κραυγὴ μου!
- ΘΕΟ. Ἡ φωνὴ τῆς ψυχῆς σου! Μὴν τὴ σβήνης!
- ΤΣΙ. Ἄλί σ' ἐμέ! καὶ βοήθεια δὲ φέγγει!
- ΘΕΟ. Λάμπει ἡ ψυχὴ σου ἀπ' τὸν καῖμὸ τοῦ ἀνθρώπου!
- ΤΣΙ. Μακριὰ μου, λέω! Προστάζει ὁ βασιλιάς σας!
- ΘΕΟ. Ἄν μὴ σε σέρνη πιά ἢ λύσσα τοῦ πλήθους!
- ΤΣΙ. Μὴ μοῦ ταράξεις πιότερο τὸ νοῦ μου!
- ΘΕΟ. Μαζύ μου εἶναι ἡ ψυχὴ σου! ΤΣΙ. Ἄλί σ' ἐμένα!
Σαράντα χρόνια στὴ ζωὴ, εἶναι λίγα
γιὰ νὰ δώσουν τὴν ὥρα αὐτὴ μιὰ γνώμη;
- ΘΕΟ. Δικὴ μου εἶναι ἡ ψυχὴ σου! Κῦτάξέ με!
Εἶναι ἡ στερνὴ στιγμὴ καὶ γιὰ τοὺς δύο μας!
- ΤΣΙ. Στάζουν αἷμα τὰ μάτια σου! Μακριὰ μου!
- ΘΕΟ. Οἱ φρουροί σου σαθροί! Κρατιοῦμαι ἀπ' τὰστρα!
- ΤΣΙ. Φαρμακερὴ σὰν τοῦ φιδιοῦ ἢ πνοῆ σου!
- ΘΕΟ. Μεταλαβαίνει ἡ ἀμαρτωλὴ ψυχὴ μου!
- ΤΣΙ. Ἄλί μου! Μὴν πεθαίνης! Μὴν πεθαίνης!

ΦΩΤΟΣ Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΔΟΥΛΕΥΤΡΕΣ

Ἦμουν ἀφρόντιστο παιδί, χαρούμενο παληκαράκι, ποῦ ἀκόμα μῆτε τοῦ σκολιοῦ τὸ μάθημα δὲ μὲ βασάνιζε πολύ.

Γύριζα ἕνα βράδυ σπῖτι ἀπ' τὸ παιγνίδι μου, ὅπου, ὄξω ἀπ' τὴν αὐλόθυρά μας βλέπω μιὰ ψηλόλιγνη γυναῖκα, μαυροφόρα, ἐκεῖ νὰ στέκεται, σὰ νᾶθελε νὰ περιμένη ἐμένα. Καθὼς μάλιστα μ' ἀντίκρισε, προχώρησε νᾶρθῆ σ' ἀπάντησή μου.

— Ποιόνε ζητᾶς; τὴ ρώτησα.

— Ἐσέν', ἀφέντη μου καλέ, ποῦ νὰ μὴ βρῆς ποτὲ κακὸ στὸ διάβα σου. Εἶμαι μιὰ φτωχιά γυναῖκα ποῦ ξενοδουλεύω, κ' ἔτσι ζῶ. Μὰ τώρα βροῖσκομαι στὸ δρόμο πεταμένη, γιατί αὐτοὶ ποῦ μ' εἶχανε μὲ διώξαν...

— Καὶ γιατί;

— Ἀπὸ τὴν πολλή μου προθυμία, κ' ἀπὸ τὴ λάτρα ποῦ τοὺς ἔκανα. Μὲ βαρεθῆκαν ἀπὸ τὴν ἀγάπη ποῦ τοὺς εἶχα! «Σῦρε! μοῦ εἶπανε' μᾶς γίνηκες πειὰ φόρτωμα' μᾶς παραγάπησες καὶ μᾶς παραφροντίζεις. Δὲ μᾶς χρειάζεται πειὰ τέτοια παρακώρη καὶ τέτοια παραμάννα μέσ' τὸ σπῖτι. Ξέρεις κιόλα, πήραμε κείνα τὰ λεφτά, τὴν κληρονομιά ποῦ καρτερούσαμε τόσον καιρό. Λοιπὸν, ὄξω φτώχεια τώρα! Στὸν ἄνεμο ἢ τᾶξή σου κ' ἡ οἰκονομία, κ' ἡ ἀγωνία σου γιὰ τὸ καθεμερνό. Δὲ μᾶς μέλει μῆτε γιὰ τ' αὐριανό, μῆτε γιὰ τὸ παραμεθαυριανό, ποῦ τόσο σὺ μᾶς κοπανίζεις. Πᾶρε τὰ μύρια μας τὰ φχωριστῶ, πᾶρε καὶ τὶς ἀνησυχίες καὶ τὶς μουρμούρες σου καὶ τὶς φωνές, καὶ πᾶρε καὶ τὶς γκρίνιες σου καὶ τὰ μαλλώματά σου, γιατί πειὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲ μᾶς χρειάζεται. Κόπιασε στὸ καλό—νὰ μὴ μᾶς γράφης καὶ νὰ μᾶς λησμονᾶς». Ἀνθρώποι ἀγνωμοί, ἀνευχάριστοι! Αὐτὴ εἶν' ἡ πληρωμὴ μου τόσα χρόνια ποῦ ξενοδουλεύω. Τώρα περνώντας ἀπὸ ἴδω, σταμάτησα νὰ ξαποστάσω λίγο, γιατί ποτέ μου ἀνάπαψη δὲ βρῆκα ἴσα μὲ τώρα ἀπ' τὴν ξενοδουλειά. Κ' ἦρα τοῦ σπιτιοῦ σου τὸ κατῶφλι καὶ κάθισα καὶ περιμένω. Εἶπ'· «Ἀπὸ τὴ θύρα φαίνεται τὸ σπῖτι ποῦχει ἀνάγκη γιὰ νοικοκυρεῖο».

— Καλὰ τῶπες αὐτό, κυρὰ Ξενοδουλεύτρα, κυρὰ—Γνωστικὴ—τὸ δείχνει κιόλα ἡ ὄψη σου. Ποιὸ εἶναι τὸνομά σου;

— Ἐγνοια, ἀρχοντοπούλακι μου χρυσό, ποῦ νᾶχης τὴν εὐκὴ μου—καὶ θὰ δῆς πόσο ἄγαπῶ. Ἐγνοια, εἶπα.

— Σ' ἀκουσα' νὰ χαιρεσαι καὶ τ' ὄνομά σου. Τὸ σπῖτι, σωστὰ τῶνοιωσες ἀπ' τὴν αὐλόθυρά του, πάει νὰ ξεφτησῆ. Μὴ ρωτᾶς τὸ πῶς περνοῦμε. Μὰ νὰ σοῦ πῶ καὶ τὴν ἀλήθεια, κανένα παράπονο δὲν ἔχουμε. Μῆτε καὶ μὲ τὴν τύχη μας τὰ βάνουμε. Ἐχουμε καὶ κάτι ψυχοκόρες, ποῦ δουλεύουνε χωρὶς μιστό' μὰ τί δουλειά; Μῆτε

καὶ τίποτα! Περνᾶν ὅπως κ' ἐμεῖς περνᾶμε. Τὴ μιά τὴ λὲν Ἐγνοια, τὴν ἄλλη, τὴν πειὸ νειά, τὴ λὲν Ἐλπίδα.

— Τὶς ξέρω αὐτὲς ἐγώ. Εἶναι παλιές μου γνώριμες. Κακὲς δουλεύτρες ἔχετε στὸ σπῖτι σας, παιδί μου. Θὰ σᾶς φᾶνε τὸ ἔχει σας...

— Νὰ φᾶν ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἔχουμε—τί λὲς ἐκεῖ;

— Ποιὸς σοῦπε πῶς δὲν ἔχετε, παιδί μου; Πῶς κατομελετᾶς τοῦ σπιτιοῦ σου τὸ μελλούμενο; Δῶσε μου ἴμενα αὐτὸ τὸ λίγο ποῦ σᾶς μένει, καὶ θὰ ἴδῃς πῶς θὰ τὸ κάμω νὰ θεωρήσῃ, καὶ πῶς ὁ ξεπεσμός σας θὰ ξαναρχοντέψῃ... Πᾶρε με στὸ σπῖτι, καὶ θὰ δῆς... μὰ διώξε καὶ τὶς ἄλλες ποῦ τρῶν ἀπὸ τὰ ἔτοιμα καὶ δὲ θ' ἀφήσουνε λιθάρι...

— Ἄκουσε, κυρὰ Ἐγνοια! Οἱ δύο μας ψυχοκόρες εἶναι παλιές δουλεύτρες τοῦ σπιτιοῦ. Στῆς ἀτυχίας τὰ χρόνια αὐτὲς μᾶς κάνασε μιὰ συντροφιά πιστὴ καὶ μᾶς γλυκαῖναν τὸ φαρμάκι τῆς περασμένης θύμησής. Λοιπὸν αὐτὲς δὲ φεύγουν ἀπ' τὸ σπῖτι—βγάλε το ἀπ' τὸ νοῦ σου! Ὅμως, πιστεύω, κάπως θὰ μποροῦσες νὰ συμβιβαστῆς μαζί τους, ἀν ἀποφάσιζες ν' ἀφήσῃς λίγο κ' ἐσὺ ἀπὸ τὴν παραξενιά σου. Γιατί, μὲ πρώτη ματιά, πολὺ παραξενὴ μοῦ φάνταξες. Θὰ σὲ πάρω, γιατί βαρεθῆκανε κ' ἐκεῖνες ζώντας στὸ πλευρό μας καὶ μὴν κάνοντας μεγάλα πράματα (δὲν εἶχανε καὶ τί νὰ κάνουν οἱ φτωχίες!) Κῦταξε λοιπὸν νὰ μοιραστῆς μαζί τους τὴ φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ, θὰ πῶ τὸ κάτι-τίποτα. Καὶ νὰ τι ἔχεις ἐσὺ νὰ κάνῃς, καὶ δὲ θὰ βγαίνῃς ἀπ' αὐτό: Φρόντιζε γιὰ τὸ σημερινό! Τ' αὔριο, τὸ μεθαύριο καὶ τὸ δὲν-ξέρω-ποιὸ ἀφῆσέ το στὴν Ἐγνοια καὶ στὴν Ἐλπίδα. Εἶναι καλὲς γι' αὐτό. Κατάλαβες;

— Καλὰ... καλὰ, παιδί μου....

Μάσσησε ταπεινά, μὰ δὲ μοῦ ἄρεσε πολὺ ἡ ματιά της.

— Ὅσο γιὰ μένα, τῆς πρόσθεσα αὐστηρά, δὲ σὲ χρειάζομαι, καὶ σοῦ τὸ λέω κοφτά. Δὲ θ' ἀνακατεῦτῃς σὲ τίποτ' ἀπὸ τὰ παιγνίδια μου καὶ τὶς μικροδουλειές μου—μῆτ' ἐγὼ ποτέ μου θὰ σὲ χρειαστῶ, καὶ νὰ τὸ ξέρῃς. Φύλαξε τὸ ζῆλο σου τὸν περισσὸ γιὰ νὰ κυτᾶξῃς λίγο καὶ τὸν ἑαυτό σου.

✱

Ἐτσι τὰ συμφωνήσαμε. Τὸ βράδυ στὸ τραπέζι, ἄμα καθίσαμε νὰ φᾶμε, νὰ τη, ἡ καινούργια μας δουλεύτρα, ἦρθε καὶ στηλώθηκε ἀπὸ πίσω μου! Τὴν ἔβλεπα μέσ' τὸν καθρέφτη, ὀρθὴ ἐκεῖ νὰ καρτερῆ, σὰ χάρος ἔτοιμος νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴ μου. Μὲ τὸ χέρι τῆς ἔκαμα σημάδι νὰ μ' ἀφήσῃ. Ἐσκυψε καὶ μοῦ σφύριξε σ' ἀφτί:

— Τίνος κάνεις τὰ σκῆματα μέσ' τὸν καθρέφτη; Μιλᾶς μὲ τὸν ἑαυτό σου ἔτσι συχνά; Δὲν κάνεις καλὰ...

Ἐρριξα κάτου τὸ περοῦνι κ' ἔπαψα τὸ φαί. Μ' εἶδε ὁ πατέρας καὶ μὲ ρώτησε.

— Σήμερα δὲν παράχεις ὄρεξη, μοῦ φαίνεται. Πῶς αὐτό; Κάποιο διαβολάκι ἔσπασε τὸ πόδι του... Αἶ, ἐσί, κυρὰ, φύγε ἀπ' αὐτοῦ πέρα' ἀφήσε τὸ παιδί νὰ τρῶῃ, κ' ἔλα κατὰ ἴδω ἔμμένα....

— Καλὰ εἶπ' ὁ πατέρας! φώνιξα μὲ χαρά. Πήγαινε στὸν πατέρα' ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπ' τὴ δική σου τὴ φροντίδα. Ὅριστε...

Οί άλλες οί δουλεύτες, μόλις τήν εἶδανε νά ζυγώνη στόν πατέρα, τραβηχτήκαν ἄγριες καί πῆγαν ἀπό πίσω στή μητέρα σά σκιαμένες ὄρνιθες νά βροῦνε καταφύγιο.

Γύρισε ὁ πατέρας καί τις κτύπησε μέ τή σειρά τους καί τις τρεῖς.

— Μοῦ φαίνεται, κ' οἱ δυό ἦτανε πολλές, μουρμούρισε μεσ' τὸ ζουμί του. Νά με βοηθοῦνε τρεῖς νά φάω ἕνα φαί, κ' αὐτὸ κατοφτιασμένο....

— Τώρα θὰ σοῦ φταίξῃ τὸ φαί, ρώτησε ἡ μάννα. Δὲ λές, κάτι ἄλλο σοῦ συμβαίνει... Ἄκουτ' ἔσεῖς, κυράδες, (εἶπε θυμωμένα ἡ μάννα), κ' οἱ τρεῖς νά φύγετε ἀπὸ ἴδω! Δὲ θέλουμε παραστάτες στὸ φαί μας· θέλουμε, καλὰ κακά, νά τρῶμε μέ τήν ἡσυχία μας. Δὲ μᾶς χροιάξεστε! Ἄμα ζητήσουμε καμμιὰ ἀπὸ σᾶς, τότε μπορεῖ νὰ ρηθῆ— ὄχι κ' οἱ τρεῖς μαζί! Δὲν ἔχουμε σκοπὸ καμμιὰ στιγμή ν' ἀφήσουμε τὸ φαί μας καί νά κυτᾶμε πῶς νὰ σᾶς χωρίσουμε. Γιατί μοῦ φαίνεστε ἔτοιμες νά μαλλοτραβηχτήτε.

Βγήκανε κ' οἱ τρεῖς ζεματισμένες. Τὸ φαί μας ἔτσι τελείωσε ψυχρά. Κανεὶς δὲν ξαναμίλησε ὡς ποῦ σηκωθήκαμε ἀπὸ τὸ τραπέζι.

✱

Ἄφοῦ πῆγε ὁ πατέρας στὸ γραφεῖο του, με πῆρε ἡ μάννα, καί πρὶν με καθίσῃ στή μελέτη, μοῦ εἶπε:

— Δὲ μοῦ λές, παιδάκι μου, ποῦ πῆγες καί τὸ ψώνισες αὐτὸ τὸ γυναικειο τὸ μαργαριτάρη; Ἀπὸ πότε μπῆκες κυβερνήτης τοῦ σπιτιοῦ, καί δὲν κυτᾶς τὰ μωρουδίστικα καμώματά σου; Ἡ μᾶς κάνεις τὸν τρανό; Εἶδατ' ἐκεῖ τὸ παληκάρι; Ἄρχισε κίολα νά φροντίξῃ γιὰ τὸ σπίτι. Νοικοκύρης ἐκεῖ πέρα, σοῦ λέει—καλὸς γιὰ νά μᾶς βάνῃ σὲ σκοτοῦρες... Ἄκουσε, παιδί μου! ψύλλοι μοῦ μπήκανε στ' ἄφτια ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἦρθε αὐτή, ἡ νά-μῆ-τῆν-πῶ, στὸ σπίτι....

— Ἄκουσε κ' ἐσί, μαννούλα μου. Μὴ με πιστεῦεις δὰ καί γιὰ μωρό! Περάσαν πειὰ κείνα τὰ χρόνια ποῦ με σήκωνες στήν ἀγκαλιά σου. Τώρα κάτι ἀξίζουμε κ' ἐμεῖς! Τόκαμα γιὰ καλὸ τὴ βρῆκα στή θύρα μας ἀπόξω νά με περιμένη....

— Αὐτή, παιδί μου, πολλές φορές ἦρθε καί περίμενε στή θύρα καί παρακάλεσε καί τὸν πατέρα σου κ' ἐμένα. Πάντα τῆς δείξαμε τὶς πλάτες, καί τὴν ἀφήσαμε τοῦ κάκου νά παρακαλῆ. Νόμιζες δὲν τὴ γνωρίζαμε; Εἶναι μιὰ γυρίστρα....

— Αὐτὸ δὲν τῶξερα, μητέρα....

— Τώρα κάμε καλὰ μαζί τῆς· ἐγὼ δὲν τὴ χρειάζομαι, μήτε ὁ πατέρας σου. Μᾶς φτάνουν οἱ δυό ἄλλες, καί σοῦ τὴν ἀφίνομε δική σου. Αὐτὴ ἄς σὲ φροντίξῃ... καί φροντίξέ την κ' ἐσύ!

— Καλὰ, εἶπα γὼ στεγνά.... Θὰ ἴδῃτε.

Κάθισα στὸ τραπέζι κ' ἄρχισα τὸ διάβασμα. Προσπάθησα νά πῶ τὸ μάθημά μου ἀπόξω, ποῦ τόχα πῆ τ' ἀπόγιομα, καί τῶξερα νεράκι. Τίποτα! Τὰ λόγια στὸ βιβλίον τρέχανε σὰ μύρια μερμηγκάκια— δὲ μποροῦσα νά καρφώσω στὸ νοῦ μου μιὰ γραμμή. Ἄλλα πράγματα συλλογίζομουν· τὴ μάννα, τὸν πατέρα, ἐμένα ποῦχα γίνῃ πειὰ μεγάλος.... Ἐβλεπα τὴν αὐλόθυρα τὴ μισογχεμισμένη,

ποῦ ἦτανε ντροπὴ στὴ γειτονιά, κ' ἄφησε τὰ συγύρια τοῦ σπιτιοῦ μας τὰ τριμμένα, κ' ἄφησε τ' ἄλλα τὴν ἀνάγκη μας καί τὸν κρυφὸ μας πόνο, ποῦ ἄρχιζα νά τὸν ξανοίγω μεσ' τὰ λόγια τοῦ πατέρα καί στῆς μάννας τὶς ματιές. Κι' ἄφησε, ἄφησε.... Μοῦ φάνηκε πῶς τὸ βιβλίον πέταξε ἀπὸ μπρός μου, καί δὲν τῶβλεπα. Γύρισα κατὰ τὸν καθρέφτη... νάτη, μέσα ἡ στρίγκλα!

— Τί θέλεις ἐδῶ πέρα; τῆς φώναξα, χωρὶς νά γυρίσω νά τὴ δῶ, ἔχοντας τὰ μάτια καρφωμένα ἀκόμα στόν καθρέφτη.

— Ἦθελα κάτι νά σοῦ πῶ... (ἡ φωνὴ τῆς γινότανε πειὸ σιγαμένη, ὅσο πολεμοῦσε αὐτὴ νά τὴ γλυκάνῃ). Ἦθελα νά σοῦ πῶ γιὰ τὴν πεσμένη θύρα τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ τὰ συγύρια του τὰ φτωχικά....

— Φύγε, φύγε!... τῆς εἶπα φοβερίζοντας. Θέλω νά μάθω γὼ τὸ μάθημά μου. Αὔριο πρῶτ' ἂν με ξετάσῃ ὁ δάσκαλος, καί πρέπει νά τὸ ξέρω!

— Αὐτὸ εἶν' ὄλο ποῦ φροντίζεις; ρώτησε πικρά.

— Δὲ θέλω τίποτ' ἄλλο! Ἄφησέ με. Φύγε!

Τὴν ἔκαμα νά με κυτᾶξῃ βλοσυρὰ σὰ γάτα ἀγριεμένη, μὰ τὴν ἔδιωξα.

Ἄργησα νά κοιμηθῶ. Τὸ μάθημα πρώτη φορὰ δὲ μπόρεσα νά τὸ ξεστηθίσω. Κλείδωσα με προσοχὴ τὴ θύρα... Αὐτὸ τόκαμα πρώτη φορὰ δὲν ἦταν ἀπὸ φόβο, μὰ ἦθελα νά κοιμηθῶ χωρὶς κανεὶς νά με ταράξῃ....

✱

Τὴν αὐγὴν καί βαρὺ ἔνοιωσα στὰ πόδια μου νά με πλακώνῃ. Ἦταν ἐκείνη!

— Πῶς ἔκαμε καί μπῆκε; ἔλεγα παγωμένος κάτω ἀπὸ τὸ σκέπασμά μου... Τὶ γυρεύεις ἐδῶ τόσο πρῶτ'; τῆς εἶπα. Ἐγὼ σηκώνομαι λίγη ὥρα πρὶν πάω σκολεῖό μου... Σήμερα μάλιστα ποῦ δὲ χόρτασα τὸν ὕπνο... ἄργησα νά κοιμηθῶ, δὲν ἔκλεισα μάτι ὅλη τὴ νύχτα... Τί ζητᾶς; πῶς ἀνοιξες καί μπῆκες;

— Ὑπνιάρη καί τεμπέλη! εἶπε μ' αὐστηρὴ φωνή.

— Σὲ ρώτησα πῶς μπῆκες μέσα!

— Τώρα θ' ἀφήσω τὰ γλυκόλογα, τὶ δὲν τὰ ξέρω καί καλά. Πολὺ σὲ χάιδεψα ἀπὸ χτές, μοῦ φαίνεται. Καλοπερνᾶς, κυτᾶς τὰ γραμματιά σου, τὸ φαί σου καί τὸν ὕπνο σου...

Ἐκανα τὸν κουφὸ καί σκεπαζόμενονα βαθύτερα νά μὴν ἀκούω τὴ σκληρὴ φωνὴ τῆς.

Ἦρθε πειὸ ἀπάνου στὸ κρεβάτι... Μοῦ κάθισε στὸ στομάχι γιὰ καλὰ, καί μ' ἔκανε νά παίρνω δύσκολη τὴν ἀναπνοή μου.

Ἐκανα τὸν κουφὸ καί πάλι!

— Τὰ γραμμάτια εἶναι γιὰ κείνους ποῦ τὸν ἔχουν τὸν παρᾶ.... Δὲν κυτᾶς τριγύρω σου νά καταλάβῃς; Δὲ ρωτᾶς πῶς κοινομῶνται τὰ λεφτὰ γιὰ τὸ σκολεῖο, γιὰ τὰ παιγνίδια, γιὰ τὴν καλοπέρασή σου...

Ἐκανα τὸν κουφὸ κ' ὄλο χωνόμουνα στὰ ροῦχα. Τώρα στὸ στήθος μου τὴν ἀκούγα νά πνίγῃ τέλεια τὴν πνοή μου. Πήγαινα νά σιάσω— ἔκανα τὸν κουφὸ.

Δυστυχισμένη, νᾶξερές πῶς βασανίζεται ὁ πατέρας σου γιὰ νά

σὲ θρέψη... Ἰδρώτα ματωμένο στάζει γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ καθεμερνό. Κ' ἡ μάννα σου... νάξερές τὸ δάκρυ τὸ πικρὸ τῆς, καὶ τὸν πόνο τῆς γιὰ σένα...

—Ψέματα λές, ὀχι! τῆς εἶπα, ψέματα! Φύγε, βοήθεια θὰ φωνάξω!

Τὴν τίναξα πέρα μὲ τὰ δυὸ μου πόδια καὶ σηκώθηκα. Τὴν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, τὰ κόκκινα ἀπὸ τὴν ἀγρύπνια καὶ τὸ φόβο, καὶ τὴν ἔκαμα νὰ κατεβάσῃ τὰ κρύα, σκληρόκαρδα δικά τῆς μάτια. Μὰ δὲν ἄργησε νὰ βοῆ καὶ πάλε τὸ γλυκὸ ψευτόγελό τῆς.

—Γιὰ τὸ καλὸ σου, παιδί μου, ἐγὼ σοῦ μίλησα ἔτσι... Ἔλα, συλλογίσου τι θὰ κάμῃς γιὰ τὸ σπίτι σου καὶ τοὺς δικούς σου...

Τότε τῆς εἶπα

—Ναί, τ' ἀποφάσισα! Θάρθῃς μαζί μου καὶ θὰ πᾶμε νὰ μοῦ βρῆς δουλειά...

—Τώρα σὲ χαιρομαι! εἶπε αὐτή, καὶ τὸ χαμόγελό τῆς ἦταν ἀνοιχτόκαρδο κι' ἀληθινό, ποῦ μ' ἔκαμε κ' ἐμένα ν' ἀπορήσω.

Ἄνιφτος, ἀνάμαλλος, κακοντυμένος πέρασα σιγὰ τὸ σπίτι καὶ βγήκα στὴν αὐλή· μπροστὰ ἐγὼ, κι' ἀκολουθοῦς' ἐκείνη. Ἄξαφνα δειλίασα φοβήθηκα τὴ συντροφιά τῆς. Τάχα σὲ ποιούς δρόμους θὰ μὲ σύρῃ, ἔλεγα, τόσο μικρὸν; Ἄν εἶναι κι' ὁ σκοπὸς τῆς ἀγαθός, μὰ θὰ τὰ βγάλω πέρα μὲ τ' ἀδύνατα χεράκια μου; Ἡ θ' ἀφήσω τὸ κουφάρι μου ἄγουρα, πρὶν φτάσω στὸ σκοπὸ; Ἄς τὸ συλλογιστῶ καλύτερα... Τὴν κύταξα προσεχτικὰ στὸ φῶς τῆς μέρας τῆς γριά... δὲ μοῦ ἄρρεσε καθόλου! Εὐγενικὰ καὶ μὲ χαμόγελο τῆς ἔκαμα τόπο νὰ περάσῃ. Καθὼς πάτησε τὸ κατῶφλι, καὶ πρὶν καλοβρεθῆ στὸ δρόμο, ἔδωσα ἓνα τέτοιο χτύπημα στὴ θύρα καὶ τὴν ἔκλεισα μὲ τέτοια δύναμη, ποῦ βέβαια θὰ τὴ χτύπησα τὴν ἀσηκημόγρια κακὰ καὶ θὰ τὴ γκρέμισα στὸ δρόμο, γιὰ τὴν ἄκουσα νὰ κλαίῃ καὶ νὰ μανιάζῃ.

—Γιατί μὲ διώχνεις ἔτσι χωρὶς ἀφορμὴ, κακόψυχο παιδί; μοῦ φωνάξε. Θέλησα τὸ καλὸ σου καὶ γι' αὐτὸ δὲ σοῦ ἄρεσα;

—Ὅχι γι' αὐτὸ, καλὴ κυρά μου καὶ πονόψυχη, τῆς εἶπα. Εἶν' ὁ τρόπος ὁ δικός μου ὁ παιδιάτικος. Μὰ ἡ αἰτία εἶν' ἄλλη... Πές μου, γιὰτί σὲ διώξαν ἀπὸ τ' ἄλλο σπίτι;

—Πήρανε μιὰ κληρονομιά...

—Λοιπὸν κ' ἐγὼ περιμένω μιὰ κληρονομιά...

—Τὴν πήρες; Πές μου τὸ νὰ χαρῶ, κι' ἄς μ' ἔδιωξες. Τότε δὲ θὰ μὲ μέλῃ!

—Ὅχι, καλὴ κυρά μου, γιὰ ποιά κληρονομιά μοῦ λές; Σοῦ εἶπα γὼ κιόλα πὼς πήρα τὴν κληρονομιά; Θέλω νὰ πῶ γιὰ μιὰ κληρονομιά ποῦ περιμένω. Νά, θέλω νὰ περιμένω μιὰ κληρονομιά. Ὅλοι τὴν περιμένουνε καὶ θέλουν. Εἶν' ἓνα πρᾶμα σὰν κληρονομιά ποῦ περιμένουνε. Μιὰ χαρὰ μεγάλη, εὐρεμα καὶ θησαυρός, κάτι ποῦ μέλῃ ἀπρόβλεπτο νάρθῃ καὶ πρέπει νὰ τὸ καρτεροῦμε ἀφοῦ θάρθῃ—καὶ ποτὲ ἄς μὴ σώσῃ!

—Τὸ εἶδες στ' ὄνειρό σου; ρώτησε μ' εὐθυμῆ φωνή.

—Ναί τὸ εἶδα κ' ἐγὼ στ' ὄνειρό μου, μὰ τὸ εἶδε κι' ὁ πατέρας

κ' ἡ μητέρα κ' οἱ καλὲς δουλεῦτρες τοῦ σπιτιοῦ μᾶς τὸ ξηγήσαν, ὄνειροκρίτισσες καλές.

—Ἄκουσε! εἶπε ἡ Ἔγνοια, κ' ἡ φωνὴ τῆς τώρα γινότανε βαρειά. Καθὼς χτύπησες τὴν αὐλόθυρα καὶ κλειδώσες, τὴν ἀπογκρέμισες. Αὐτὸ εἶνε μάντευμα ἄσηκημο γιὰ σένα, κ' εἶναι τὸ πρῶτο τὸ κακὸ ποῦ παθαίνεις μόλις σήκωσα τὸ πόδι ἀπὸ τὸ χῶμα τοῦ σπιτιοῦ σου.

—Τὸ στερνό, κακόκαρδη! εἶπα.

Τ' ἄλλα τ' ἀφίνω στίς δουλεῦτρες ποῦ ἔχεις. Αὐτὲς θὰ σὲ προκόψουν!

Ἔκαμα ν' ἀνοιξῶ νὰ τὴ δείρω. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔφτασε ἡ μάννα.

—Τὴν ἔδιωξες, παιδί μου; εἶπε. Καλὰ ἔκαμες! Τώρα τὸ μάθημά σου, ἀγάπη μου, καὶ μὴ φροντίζεις τίποτ' ἄλλο. Πήγαινε στίς ἄλλες ψυχοκόρες μας νὰ σὲ χτενίσουνε καὶ νὰ σὲ ντύσουν πρὶν πᾶς σκολειό. Γιὰ τ' ἄλλα μὴ σὲ μέλει!

ΠΑΡΑΜΥΘΟΛΟΓΑ

ΟΙ ΝΤΡΟΠΕΣ ΜΟΥ

Μὲ τὸ φίλο μου τὸ Νίκο τὸ Σωφρόνη ἤμουν ἀχώριστος ἀπὸ τὴν ἄλλη τάξη τοῦ σκολειοῦ. Παιδι καλὸ, ταχτικὸ στὰ μαθήματά του ὁ Νίκος. Φιλίες πολλὰς δὲν ἤθελε· σὲ κανένα δὲν ἔδινε μεγάλο θάρρος. Δὲ φώναζε ποτέ, δὲ θύμωνε· μέτριος στὰ λόγια, στὰ παιχνίδια του. Στὴ φιλία μας πιστός. Πάντα μὲ συμβούλευε καὶ μὲ συμάζευε. «Γερόντου γνώση ἔχει αὐτὸ τὸ παιδί!» ἔλεγα. Γιὰ χάρι δική μου, ποῦ τάχα ξυνίσῃ καὶ μὲ πολλὰ παιδιά καὶ μὲ τὸ δάσκαλο, φύγαμε ἀπὸ τὸ δεῦτερο Ἑλληνικὸ καὶ πήγαμε στὸ πρῶτο.

Στὴν αὐλὴ τοῦ σκολειοῦ, τὴν πρώτη μέρα, περιμένοντας τὸ κουδοῦνι, μιλούσανε τῆς τάξης τὰ παιδιά, τὰ περισσότερα ἀγνωστα σ' ἐμένα. Λέγανε τὸ ἓνα τ' ἄλλο γιὰ τὰ σχολικὰ τοῦ περασμένου χρόνου. Ἐγὼ, καθὼς εἶμαι σ' ὅλα ἀκράτητος, εἶχα τὸ μέρος μου στὴ ζωερὴ συζήτηση. Τότε ἓνας ἀπ' τὴ συντροφιά μας κάτι θέλησε νὰ πῆ γιὰ κάποιον ἀστεῖο συμμαθητὴ του. Τὸν ἀντίκοψα.

—Ἐμεῖς, εἶπα, εἶχαμε πέρσι ἓνα γελοῖο παιδί στὴν τάξη μας. Νά πὼς ἦταν τὸ ξωτερικὸ του· τ' ἀφτιά του, ἔτσι δά... εἶχε κάτι ματάκια... μιὰ μυτίτσα, σὰν κουνέλι! Κάθε μέρα ῥοχότανε βουτηγμένο στὸ μελάνι... τὰ χέρια του ποτὲ δὲν τᾶχε καθαρὰ... τὴ γλώσσά του τὴν εἶχε γιὰ σφουγγάρι ἅμα ἔσταζε μελάνι στὸ τετραδίον ἅμα τὸν περᾶζαμε, ἔβγαζε μιὰ πῆχη τὴ γλώσσα του νὰ κοροϊδέψῃ. Τὸ καλαμάρι ὅλο τοῦπερτε ἀπ' τὰ χέρια. Μιὰ μέρα, μεσ' τὴν τάξη, ἔσκυψε νὰ πάρῃ τὸν κοντυλοφόρο του—ἔρριξε μὲ τὸν ἀγκῶνα τὰ βιβλία,—κάνει νὰ πιάσῃ τὰ βιβλία, καὶ τοῦ πέφτει τὸ καλαμάρι στὸ κεφάλι—τὸν ἔλουσε! Ἐκλαίγε, γέλοια μείς... Ἄλλη μιὰ μέρα ἔπεσε στὸ δρόμο, ἔσπασε τὸ καλαμάρι, χτύπησε καὶ στὴ μύτη—αἷματα, με-

λάνια! Δὲν τοῦ φτάναν ὅλ' αὐτά· κάθε τόσο ἔκοβε ἓνα φύλλο χαρτί, ἔχυνε μελάνι ἀπάνου, τὸ δίπλωνε, τὸ ξαναδίπλωνε, ὕστερα τ' ἄνοιγε νὰ μᾶς δείξη τ' ἀλλόκοτα σκῆματα ποῦκανε τὸ μελάνι στὸ χαρτί—αὐτὸ ἦταν τὸ παιγνίδι του! Καὶ τὰ βιβλία του, ἓνα σίχαμα! Παράξενο παιδί—γελοῖο! Οὔτε γράμματα ἔκοβε τὸ κεφάλι του, οὔτε τίποτα. Τὸ λέγομε Μουτζούρη ὁ δάσκαλος τὸ φώναζε «Ἰωάννης ὁ Μελανίων». Δὲν τὸ ξέρετε;

Ὁ φίλος μου ὁ Νίκος ὁ Σωφρόνης, ἐνῶ μιλοῦσα, μὲ τραβοῦσε ἀπ' τὸ σακκάκι.

—Τὸ νοῦ σου στὰ λόγια σου! μούλεγε σιγά. Ἐγὼ τίποτα! Τότε ἓνα ἄλλο παιδί, ποῦ τῷβλεπα πρώτη φορά, μὲ ρώτησε:

—Μιλᾶς γιὰ τὸ Γιάννη τὸ Μαυράκη;

—Ναί! εἶπα πρόθυμος· τονὲ γνωρίζεις; Εἶδες τί γελοῖος;

—Γελοῖος εἶσ' ἐσύ! Αὐτὸς εἶναι ξάδερφός μου.

Μ' ἄρχισε στὶς χαστουκιές, καὶ μοῦκαμε φωτιὰ τὰ μάγουλα... Ὁ φίλος μου ὁ Σωφρόνης ἔπαθε πολλὰ κι' αὐτὸς ὡς ποῦ νὰ μὲ βγάλῃ ἀπὸ τὰ χέρια κείνου τοῦ παιδιοῦ ἦτανε δυνατώτερός μας... Ἡ ἀλήθεια, τοῦδῶσα κ' ἐγὼ καμπόσες, μὰ τί βγαίνει; Εἶχα γίνῃ μα-σκαρᾶς μπροστὰ στ' ἄλλα παιδιά. Τὸ καλὸ ποῦ μᾶς ἔδιωξε κείνη τὴν ἡμέρα ὁ ἐπιστάτης· δὲν εἶχαμε σκολειό.

Στρώσανε τὰ μαθήματα. Τὰ πήγαινα καλά· εἶχα βάλῃ γνώση λίγο, καὶ καθόμουνα ζεματισμένος. Μὰ σιγά-σιγά λησμόνησα τὸ πάθημά μου. Πήγαμε νωρίς μιὰ μέρα στὸ σκολειὸ πέντ' ἕξ φίλοι. Κλειδωμένοι στὴν τάξη μιλούσαμε τὸ ἓνα τ' ἄλλο, καὶ γιὰ τὰ παι-διὰ ποῦ λείπαν. Ἐγὼ δὲ μιλοῦσα ἄκουγα. Στὸ τέλος δὲν κρατή-θηκα.

—Ἐγὼ, τοὺς εἶπα, ἔχω ἓνα κακὸ σύστημα· ὅ,τι ἔχω στὸ νοῦ μου, θὰ τὸ πῶ! Δὲ χωνεύω τὰ στραβὰ—σκάω ἂν δὲ τὸ πῶ τοῦ ἄλλουνοῦ τὸ ἐλάττωμά του. Νά, κείνο τὸ παιδί ποῦ κάθετα κοντὰ μου στὸ θρανίο, ὁ Κράτης ὁ Ἀρχοντούλης· μοῦρχεται κάθε πρωτὴ στὴν τάξη στολισμένο καὶ καμαρωτό, σὰ νύφη. Πρὶν καθίση, σφουγγάει τὸ θρανίο μὲ τὸ μαντήλι του καὶ κάθετα μὲ προσοχή. Πιάνει τὴν πέννα μὴ στάξη καὶ μὴ βρέξη, καὶ προσέχει τὰ βιβλία του—μὴν τοῦ τὰ φάω γὼ! Τὰ μαλλιά, τὰ νύχια του μὴ μου ἄπτου! «Μὴ σπρώχνεις», μὴ μοῦ τραβᾶς τὸ σακκάκι, μὴ μὲ πατᾶς, μὴν τσακίζεις τὰ βιβλία μου—θὰ τὸ πῶ τοῦ δασκάλου!» Δὲ δείχνει σ' ἄλλο παιδί μάθημα, δὲ βοηθαίει κανέναν, ὁ κόσμος νὰ χαλάσῃ! «Διάβασε κ' ἐσύ!» Πῶς εἶναι τάχα πρῶτο στὰ μαθηματικά, πρέπει νὰ κάνῃ τὸν περήφανο; Σ' ἐμένα δὲν περνοῦν αὐτά· δὲν ξέρω οἱ ἄλλοι τί κάνουνε, μὰ γὼ τέτοια παιδιά... Μιὰ μέρα, ἔτσι γιὰ νὰ γελάσω, βούτηξα τὴν πέννα καὶ τὴν ἔσταξα καταμεσῆς στὴν καθαρὴ ἐξήγησι τοῦ Κράτη τοῦ Ἀρχοντούλη! Πῆγε κλαίγοντας στὸ σκολάριον—τὰ θυμάστε...

—Κ' ἔφαγες τὴν ἀποβολή, εἶπε ὁ Νίκος ὁ Σωφρόνης.

—Δὲ μὲ μέλει! Ἐβγαλα τὴ φούγκα ποῦ τοῦχα. Τὸ γελοῖο! Στὸ στομάχι μου μοῦ κάθετα...

Ὁ Νίκος ὁ Σωφρόνης μὲ τραβοῦσε πάλι ἀπ' τὸ σακκάκι καὶ μουρμούριζε.

—Τὸ νοῦ σου στὰ λόγια σου, σοῦ λέω! Μὴν κατηγορεῖς τοὺς ἄλλους!...

—Μὴ μὲ τραβᾶς ἀπ' τὸ σακκάκι! Τοῦ εἶπα δυνατά. Μὴ μοῦ λὲς νὰ μὴν κατηγορῶ τοὺς ἄλλους—ἐγὼ αὐτὰ τοῦ τᾶπα κεινοῦ τοῦ γελοίου κατὰ πρόσωπο. Δὲν τοῦφτασε νὰ μὲ καταγγεῖλῃ στὸ σκολάριον, πῆγε καὶ τότε καὶ τ' ἀδερφοῦ του στὴν ἄλλη τάξη. Αὐτὸς μ' ἔπιασε μιὰ μέρα καὶ μοῦ ζήτησε τὸ λόγο—ἔπεσε ξύλο, ἔνοιια σου!

Ἡ ἀλήθεια, τίς εἶχα φάῃ ἀπὸ τὸν ἀδερφοῦ τοῦ Κράτη τοῦ Ἀρχοντούλη. Ἐδῶσα κ' ἐγὼ καμπόσες, μὰ τί βγαίνει; Ντραπήκα νὰ τὸ πῶ τοῦ φίλου μου τοῦ Νίκου τοῦ Σωφρόνη, μὰ τώρα δὲν κρατή-θηκα· εἶχ' ἀνάψῃ ποῦ θυμῆθηκα κείνον τὸν καυγᾶ, καὶ τὴ ντροπή νὰ τίς φάω καταμεσῆς στὸ δρόμο.

Ἐστερ' ἀπὸ καμπόσους μῆνες, εἶχαμε χαρὲς στὴν τάξη μας. Μπήκε ὁ ἐπιστάτης καὶ μᾶς εἶπε πῶς γιὰ λίγες μέρες μάθημα δὲν ἔχει· ὁ δάσκαλός μας μετατέθηκε! «Ἄλλὰ νᾶρχεστε κάθε μέρα στὸ σκολειό, νὰ κάθεστε στὴν τάξη, φρόνιμα...»—αὐτὸ ποῦ δὲ θέλαμε κ' ἐμεῖς!

Ὅσο οἱ ἄλλες τάξεις εἶχανε μάθημα, συχάζαμε κάπως· στὰ δια-λείμματα ἀλλαλάζαμε.

Μιὰ μέρα ἀνέβηκε ἓνα παιδί στὴν καθέδρα καὶ μᾶς ἔκανε σα-χλὰ τὸ δάσκαλο τοῦ χωριοῦ του. Σηκώθηκα καὶ τὸ πέταξα κάτω ἀπ' τὴν καθέδρα.

—Θὰ σὰς παραστήσω γὼ, τοὺς εἶπα, τὸ δάσκαλό μας τὸν κύρ Πλάτανο Λογιωτατίδη, ποῦ τὸν εἶχαμε πέροι στὸ δεῦτερο ἐλληνικό... Μιὰ μέρα παίζαμε στὴν τάξη καὶ γελοῦσαμε—ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ μπήκε ὁ κύρ Πλάτανος. «Γελᾶτε ἀνόητοι;—πρὸς τί ὁ γέλως οὗτος;» Ὅλο αὐτὰ τὰ λόγια κοπανοῦσε, ἅμα ἔβλεπε κανένα παιδί νὰ γε-λάσῃ. Ἐγὼ ἤμουνα στὸ τελευταῖο θρανίο καὶ δὲν εἶχα προφάσι νὰ καθίσω. Ὁρθός, κύταξα τὸ δάσκαλο, καὶ μὲ κύταξε κι' αὐτός. Μὴν τὰ ρωτᾶτε, δὲ μ' εἶχε σὲ καλὸ μάτι. Ἐκεῖ ποῦ ἄρχισε νὰ φωνάζῃ, κ' ἔρχιγε σ' ἐμένα ὅλα τὰ φταιξίματα, ἔξαφνα γούρλωσε τὰ μά-τια, ἔβγαλε τὴ γλώσσα ὄξω, κ' ἔμειν' ἐκεῖ ἀκίνητος καὶ μούγκριζε. Εἶπαμε μὴν τοῦρθε συγκοπὴ! «Ἐν ποτήριον ὕδατος! Ἐν ποτήριον ὕδατος!» μᾶς τραύλιζε. Ἐτρεξα πρῶτος καὶ τοῦφερα τὸ νερό. Εἶχε κλείση πειὰ τὸ στόμα του καὶ καθίσε, μὰ ἦτανε σὲ χάλι. «Ἄφες... ἄφες... κατεπόθη τὸ ζυῦφιον!» Καταλάβατε; Εἶχε καταπιῆ μιὰ μυῖγα ὁ δάσκαλος!... Γελᾶτε, ἀνόητοι; Πρὸς τί ὁ γέλως οὗτος;

Περίμενα ἀπὸ τὰ παιδιά ν' ἀκούσω γέλοια καὶ ξεφωνητὰ ἴσα μὲ τὸ ταβάνι, μὰ κείνα ἔβγαλε βουβαθῆ ἔξαφνα... ἔτριξε ἡ πόρτα καὶ γύρισα νὰ δῶ κ' ἐγὼ... ἔμπαινε ὁ Πλάτανος Λογιωτατίδης ὁ παλιός μου δάσκαλος! Γκρεμίστηκα ἀπὸ τὴν καθέδρα. Μ' ἀγριοκύ-ταξε ὁ κύρ Πλάτανος, μὰ τίποτα δὲν εἶπε. Εἶχε μετατεθῆ στὸ δικό μας τὸ σκολειό... φτηνὰ τὴ γλύτωση! Κρύος ἕδρωτας μ' εἶχε τσακίση.

Ὁ Νίκος ὁ Σωφρόνης κατέβαινε μαζί μου, ἀφοῦ τελείωσε τὸ μάθημα.

—Στάθηκες τυχερός, μοῦ εἶπε σοβαρά. Θᾶξες ἀποβολή, ἂν σ' ἄκουγε. Βάλε μυαλό, παιδί μου· πρόσεχε στὰ λόγια σου... ἀλλιῶς νὰ τοιμαζώμαστε νὰ φεύγουμε κι' ἀπὸ τὸ πρῶτο ἐλληνικό...

—Μὰ εἶναι νὰ μὴ γελᾷς; καὶ μὲνε Νίκο; «Κατεπόθη τὸ ζωῦφιον!»

Κ' ἔπαιρνα τὴ φωνὴ τοῦ κύριου Πλάτανου, καὶ γελοῦσα κιόλα... Ἐβλεπα πῶς ἦταν ἀγιάτρευτο τὸ ἐλάτωμά μου. Ἐκαμα ὄροκο ποτὲ νὰ μὴ μιλήσω σ' ἄλλο παιδί, γιὰ τίποτα! Δὲ θὰ κακολογήσω πειὰ κανένα!... μοναχὰ στὸ Νίκο τὸ Σωφρόνη θὰ τὰ λέω καμμιὰ φορὰ, ἔτσι νὰ ξεθυμαίνω... δὲ μπορῶ νὰ σκάσω κιόλα!

Πηγαίναμε μιὰ μέρα περίπατο κατὰ τὴ γειτονεῖα τοῦ Νίκου. Δὲν εἶχα πῆχ ἀκόμα σπίτι του, μὰ τώρα ποῦ τὸν ἀγαποῦσα πειὸ πολὺ ἀπὸ πρῶτα, θέλησα νὰ περάσουμε νὰ γνωρίσω τοὺς δικούς του. Φτάσαμε, δὲν ἦτανε κανεὶς στὸ σπίτι. Καθίσαμε λιγάκι καὶ τραβήξαμε περίπατο. Στὸ δρόμο, εἶδα ἀπὸ μακριὰ δυὸ γέροντες νᾶρχονται κατὰ τὸ μέρος τὸ δικό μας.

—Κύταξε, Νίκο, εἶπα, τί ἀστεῖοι ποῦ εἶν' αὐτοὶ οἱ γερόντοι...

—Γελοῖοι! εἶπε ὁ Νίκος πρόθυμος, αὐτὸς ποῦ δὲν κατάκρινε ποτέ του ἀνθρώπο.

—Κοντόχοντρος ὁ γέρος καὶ ψηλὴ-ψηλὴ ἡ γριά, εἶπα παίρνοντας θάρρος, καὶ γελοῦσα.

—Καὶ πῶς κουνιέται ὁ γέρος, σὰ βαρέλλι ποῦ δὲ στέκεται καλά! εἶπε ὁ Νίκος, καὶ γελοῦσε πειὸ πολὺ ἀπὸ μένα.

—Κ' ἡ γριά βαδίζει σὰ σανίδα ὀλόρθη, ἀκούνητη! εἶπα γὼ ξεσπώντας πειὰ σὲ γέλοια ἀκράτητα.

—Πές τους κ' ἄλλα, ὅσα θέλεις! εἶπε ὁ Νίκος... καλημέρα σας! Ποῦ πήγατε μὲ τὴ μητέρα σήμερα, πατέρα;

—Καλὴ μέρα σας, παιδιὰ μου! εἶπαν οἱ γερόντοι. Πήγαμε γιὰ ψώνια... μὰ τί γέλοια εἶν' αὐτὰ;

—Ἡμαστε σπίτι μὲ τὸ φίλο μου, εἶν' ὁ Δῆμος ὁ Ἀσυλλόγιστος, συμμαθητὴς καὶ φίλος μου...

Πῶς δὲν ἀνοίξε ἡ γῆ νὰ μὲ καταπιῇ! Ὁ Νίκος εἶχε γίνῃ κατακόκκινος ἀπὸ τὴ στενοχώρια του· εἶδε ποῦ μὲ λύπησε πολὺ. Εἶχα κιτρινίσῃ, ἔχασα τὸ αἷμα μου ὅλο ἀπ' τὴ ντροπὴ μου... ἀπ' τὴν τρομάρα μου καλύτερα!

Ἐφυγα καὶ μιλοῦσα σὰν τρελλὸς στὸ δρόμο.

—Γελοῖτε, βλάκα! τί ἄλλο χειρότερο μποροῦσες νὰ πάθῃς μ' αὐτὴ τὴ μανία σου; Καλὰ ποῦ ἦταν οἱ γονεῖς τοῦ Νίκου;... μὰ ἴσα-ἴσα αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερο, κουτεντέ! Νὰ ἦταν ἄλλος θὰ θύμωνε... θὰ θύμωνες κ' ἐσύ, θὰ μάλλωνες μαζί του... θὰ τὶς ἔτρωγες; Καὶ τί μ' αὐτό; Καλύτερα, παρὰ νὰ πάθῃς αὐτὸ ποῦ πάθῃς. Μὲ τί μοῦτρα τώρα θὰ τὸν ξαναδῆς τὸ Νίκο; Ἄφου τὸ ξέρεις τὸ κακό σου φυσικό, βουβάσου πειὰ, σκάσε, μὴ μιλᾷς σὲ κανένα, πές τα μὲ τὸν ἑαυτό σου καὶ ξεθύμωαι μανάχος σου—βλάκα μὲ περικεφαλαία!

Τότε ἄκουσα μιὰ φωνή!

—Τί, μ' ἐμένα θὰ τὰ βάλης τώρα; Δὲ θ' ἀφήσης πειὰ τὴν τρέλλα νὰ καταλαλῆς τοὺς ἄλλους; Κλεῖσε τὸ στόμα σου καλύτερα νὰ μὴ μιλᾷς καθόλου!

Ἦταν ὁ ἑαυτός μου αὐτὸς ποῦ μοῦ μιλοῦσε... Ὅριστε, μήτε μὲ τὸν ἑαυτό του δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ μαλλώνῃ...